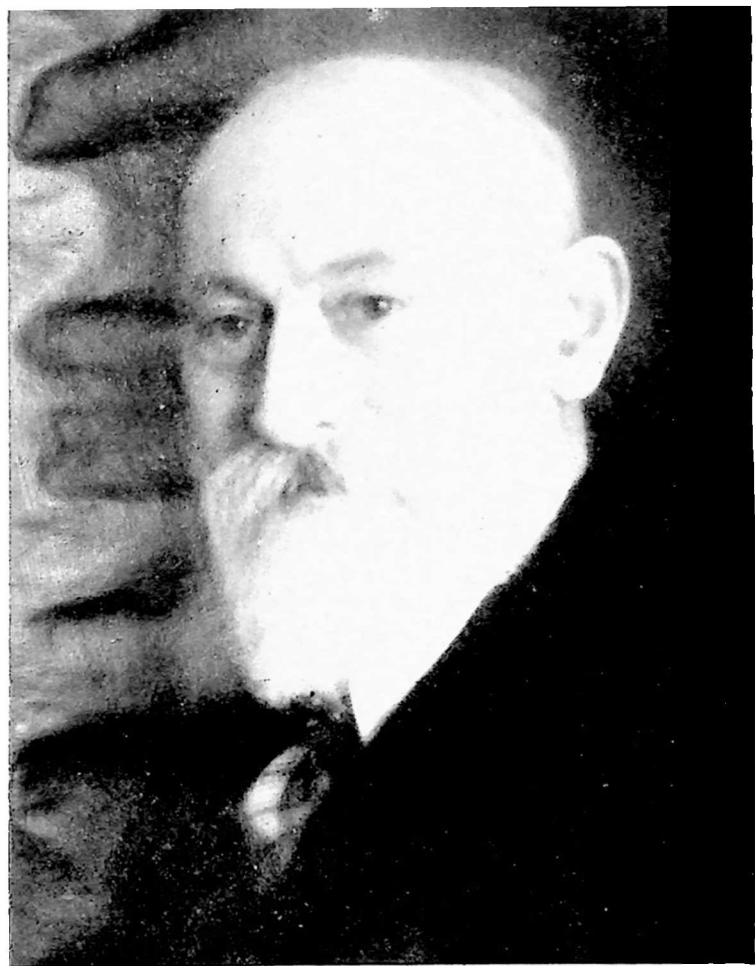

ნოე უჩიჯანია

რჩეული ნაწარები ეზიბრასიაში

გაპოქემელი
ვაჟიკო ჩუბინიძე.

პ ა ტ ი ს ი
1956

ა ვ ტ ო ბ ი ო ზ რ ა შ ი ა ^{*)}

მე რაც ვიცი, ისიც მცირე, ვიცი მამა ჩემისაგან. ზოგი სხვა სახლიკაცებისაგან და ისიც მხოლოდ ბაბუა ჩემზედ, ბებია ჩემი კი მე თვითონ მომსწრებია და ვიცნობდი.

მამა ჩემის სიტყვით, ეს მას გაუგონია თავის მამის მამისაგან, მე 18 საუკუნის მე-11 ნახევარში გურიაში მოსულა სამი ძმა კაცი ზღვით, იტალიის გემით, ქალაქ გენუიდან. სამივე წარსდგომიან გურიელს ჩვეულებისამებრ. ერთი ყოფილა მებღაღე, ორი კი ვაჭარი. ერთი წასულა სამეგრელოში და იქ დარჩენილა. ჩაიშელი ჟორდანიები მისი ჩამომავალია. მეორე გაბრუნებულა უკან ხმელეთით, ვერ გასულა და დარჩენილა არხავეთში. არხავეთის ჟორდანიები მისი ჩამომავალია. მესამეს შეყვარებია გურიელის კარზე გურული ქალი, შეურთავს და გადაუწყვეტია დარჩენა. გურიელს მისთვის მიუცია მამული და მიწები ლანჩხუთში. მისი ჩამომავალი ვართ ჩვენ. მათი სახელი არ არის ცნობილი, გვარი კი ყოფილა ჟორდანა. მაგრამ გურიელებს ეს სასაცილოთ გაუხდიათ და გადაუქეთებიათ ჟორდანიათ, ვინაიდან ამ გვარის კაცი ყოფილა შუბუთში (ერთი მოსახლე), რომლის ისტორია არ ვიცი. იმ ჩამოსახლებულ უცხოელს ყოლია ოთხი ვაჟი, ოთხივე ვაყოფილი და დაცოლშვილებული. ერთ მათგანს სახელათ კაცო, მას ყოლია ერთი ვაჟი, სახელათ რეჯებ, რომელიც ჩქარა დაობლდებულა და ლედის ძმებს წაუყვანიათ სამეგრელოში გასაზრდელათ. ეს რეჯები იყო ბაბუა ჩემი.

რეჯები როცა დაქაბუკებულა ბიძებს გამოჰგზავნიათ ლანჩხუთში თავის მამულში, იქ კი მის განაყოფებს არ მიუღიათ—«სადაც გაიზარდა იქ წავიდესო» და იძულებული გამხდარა შეხიზნებოდა შუხუთს, გორის გვერდის ეკლესიასთან, სადაც ყმები ყოლია. შემდეგ იქიდან დაუწყია ბრძოლა ლან-

^{*)} ნ. ჟორდანიამ თავის შვილიშვილს ქ-ნ ეთერი ფალავას ასულს უანდერძა ხელთნაწერი წიგნი სათაურით: «წიგნი იჯახში ხაკითსავი, დაწერილი ჩემპიერ ჩემი შვილების და შვილიშვილებისათვის საკულისსმყოფ და სასელმძღვანელოთ». ქ-ნი ეთერის ნებადართვით ჩვენ ამოვიღეთ ამ წიგნიდან ის ადგილი, რომელიც შეეხება ავტორის ავტობიოგრაფიას.

ხარედაქციო კოლეგია.

ჩხუთისათვის. ყოფილა კაცი მეტათ ღონიერი, ამაყი, სასტიკი, კერპი და მარჯვე. უორდანიები შეუშინებია, გამოუთხოვებია ნება ლანჩხუთში დასახლების. მისთვის მოუზომავთ ეკლიანი და ნაგვიანი მინდორი, გაკაფე და დადექიო. მასაც გაუკაფავს და აუშენებია ოდა, პირველი ოდა ლანჩხუთში, ხოლო მეორე გადაღმა გურიაში, პირველი ქონდა მაქუტაძეს. ამ ჩვენ ეზოში ნაგებ ოდას მეც მოვსწრებივარ. კიდევ არ იყო ჩემ ბავშვობისას მთლათ აღებული. ეს უნდა ყოფილიყო დაახლოებით 1825—30 წლებში. მაშინ ხომ არ იყო არც მეტრიკა, არც რაიმე წიგნები და მე ეს რიცხვი გამოძყავს შემდეგი მოსახრებიდან: მამა ჩემი იყო 1841 წელში 45 წლის, ის იყო მესამე შვილი, მაშასადამე 1830 წ. ბაბუა იქნებოდა ახალ ცოლშერთული, ცოლი შეურთავს ოდის აშენების შემდეგ. ლევანუხუ უორდანიასაგან გამიგონია, რომ რეჯება იყო მეტად მკვახე, მტრის უსაშინელესი მტერი, მთელ ლანჩხუთს მისი ეშინოდაო.

უორდანიები ყველა ბატონს ეძახდენ და ახირებულათ არავის ეკარებოდაო. ყირიმის ომის დროს რეჯები შესულა დრუჟინაში, თავი უსახელებია ომში, მიუღწევია კაპიტნის ჩინამდე, ითვლებოდა საუკეთესო სარდლათ და მეომრათ, მისი ჯარი ყოფილა ომში ჩერქეზეთში, ერთ დიდ შეტაკებაში გაუმარჯვია და დაბრუნებულა ომის ველიდან თავის ლაშქართან ერთათ. მოხვედრია ტყიდან გამოსროლილი ტყვია და იქვე მოუკლავს. უორდანიები მუდამ იმეორებდენ: რეჯები მოკლა არა მტრის ტყვიამ, არამედ მოყვრისმაო. მაქუტაძე ემტერებოდა, ჩემს დრუჟინას მისი სჯობიაო და რომ თავის სახელი დაეთარა ამ საშიშარი კონკურენტისაგან მოაკვლევინაო.

ასეთი მოკვლა მაშინ მიღებული იყო, როგორც საშუალება ანგარიშების გასწორების. ყოველ შემთხვევაში რეჯები მოიკლა ყირიმის ომის ველზე და მის ქვრივს დაუნიშნეს პენსია 40 მანეთი წლიურათ, იმ დროს ძროხა იყიდებოდა 8 მანეთათ.

ამ სასტიკ რეჯებს ყავდა ცოლი მეტად ღმობიერი, სათუთი, კაცთ მოყვარე, ყოველი კაცის შემწყალე, ერთი სიტყვით, ნამდვილი «ცენტერაძეს მონაზონი». ჩემი ბებია იყო აფაქიძის ქალი, ტანათ დაბალი, მწიგნობარი, მზითევში მოყოლია ვეფხვის ტყაოსანი ჩინებული ხელით გადახაწერი, მე მიწნახავს ბავშობისას, რა მოუვიდა შემდეგ არ ვიცი. უეჭველია დახიეს ბაღნებმა პატრონის სიკვდილის შემდეგ.

ბებიას უსწავლებია წიგნი ყველა მისი შვილებისათვის, უფროს ვაჟ ბუჭუსათვის, მისი მიმდევარი ქალი ფოტინესათვის, მისი მიმდევარი მამა ჩემის ნიკოს და უმცროსის იოსებისათვის. ყველა ამათ შორის წიგნი შეყვარებია ორს: მამა ჩემს და მამიდა ჩემს გათხოვილს ჩიბათში ირაკლი ჭყონიას ცოლათ.

ბებია იდგა ჩემსობას იოსებთან უმცროს შვილთან, როგორც იმ დროს ჩვეულება ყოფილა. ერთხელ მისი ფული მართებია გურიანთელ ბოლქვაძეს და გაუგზავნია მამა ჩემი ფულისათვის, ბოლქვაძეს ფული არ ქონებია და ქალიშვილი 10 წლის მიუცია ვალში. მამა ჩემს შემოუჯენია ცხენზე და მოგვარა დედა მის, მას შვილსავით მიუღია, დაბანა, ახალი საცვალი ჩააცვა, თავისთან დააწვინა და მეორე დღეს გამოუცხადა მამა ჩემს: შენ ჩემი შვილი იყავი მეგონა, ასეთი უღვთო საქმე როგორ დამმართე. ადამიანი მაყიდვიე, შეჯექი ეხლავე ცხენზე, შემოიჯინე ეს ბავშვი. მიგვარე მშობლებს და უთხარი, არც შენი ფული მინდა, არც შენი ბავში და ამიერიდან არ დამენახოსო. იმ დროს ასეთი ყიდვა-გაყიდვა ადამიანის ჩვეულებაში იყო, მაგრამ ბებია ამ ჩვეულებას სასტიკადა ებრძოდა, მითხრა მამა ჩემსა. ბებია იყო თავადის ქალი მდიდარი ყმებით. მაგრამ მზითვათ არ წაუყვანია არც ერთი მონა ყმა, არც ქალი, არც კაცი. ლანჩხუთიდან ხშირათ მიდიოდა თურმე შინ და ერეოდა მამის საქმეებში, არ ანებებდა ყმის ოჯახის წევრების ერთიმეორის დაშორებას, ვინმეს გაყიდვას ან გაჩუქებას. მამა მეტყოდა: გამწარებული ვიყავით შინ მისი წესებით. იმას არ გაუწყრე, არ გალახო, არ დასაჯო, წიკპურტი არ მიაკარო; ყმებიც გადიდგულეებული იყვენ და არაფერს არ აკეთებდენ, საყოფი სიმინდიც კი არ მოყავდათო.

როცა ბებია მოკვდა დიდი ქელეხი გაიმართა. აუარებელი ხალხი მოვიდა, რამოდენიმე ძროხა დაეკლათ, მე მიხაროდა რომ ბევრი თეთრი პური ეწყო და რამდენიც მინდოდა ვჭამდი. ვიქნებოდე 5 წლის. რეჯების შვილები მას გავდა. უფროსი ვაჟი ბუჭუ, რომელიც მე არ მომსწრებია, მაგრამ მისი ამბები და ხასიათი გამიგონია. გავდა აგრეთვე უმცროსი იოსები. მოკვდა დიდი ხანი არ არის. ხოლო ბებიას გარდა მამა და მამიდა ჩემი, ორივე ერთნაირათ იყვენ მწიგნობარი და გულ მოწყალე. მამა ჩემი მოკვდა 1907 წელში, იქნებოდა დაახლოებით 72 წლის, მოკვდა წვეთის დაცემით.

1841 წ. გურია აჯანყდა, რუს გამოუცხადა გურიიდან გასვლა. ხალხი დადიოდა აზნაურებს და თავადებს აფიცებდა

«პუნტის» ერთგულებაზე. შიამბო მამა ჩემმა, ჩვენთან ზღვა ხალხი მოვიდა. მამა ჩემი შინ არ იყო, არც ბუქუ, მაშინ ხალხმა მოითხოვა მეორე ვაჟის დაფიცება, მამის მაგიერ ქალის შვილს არ ლებულობდენ; მე მიწდორში ბაღნებთან ვთამაშობდიო, დედამ დამიძახა. ამიყვანა ხელში, შემიჯინა მხრებზე, ცალი ხელი ამაწვევინეს და მათქმია: ფეიცავ ბაბაი «პუნტის» ერთგული იყოს. ყველა ეს მახსოვს ნათლათ. ვიქნებოდი 5— წლის, ბევრი ხალხი იყო და მე შუაგულში ვიყავი ყველაზე მალაო; მახსოვს კიდევ იმიტომ, რომ მამა ჩემმა დაბრუნებისას გამიწყრა, გალახვა უნდოდა და დედამ მიპატივაო.

მამა ჩემი იყო სოფლის მწიგნობარი. სწერდა არძებს. გამოდირდა მომრიგებელ სასამართლ ოში ვეკილათ, სანამ ქართული ენა არ მოსპეს. ხშირათ იყო მედიატორეთ, კიდევ უფრო ხშირათ მედიატორეთა თავმჯდომარეთ. ჩემთან თავიდანვე ქონდა დამოკიდებულება მეგობრული, რასაც ვაკეთებდი ბევრი არ ესმოდა, მაგრამ ყოველთვის მენდობოდა, დარწმუნებული იყო, რომ გლახას არას გაეაკეთებდი, არც ერთი დარტყმა, არც ერთი საყვედური ბავშობისას მისგან არ შემხედრიო; მას, როგორც ღარიბ აზნაურს, ხშირათ მივყავდი ტყეში და ყანაში სამუშაოთ, თოხი არასოდეს არ მოუცია ხელში, მაგრამ დახვნისას ხარებს მე უძღვებოდი. ურემი მე გამომყავდა. ერთხელ ურემი გადამიბრუნდა და მას შემდეგ აღარ მანდობდა ურემს და ხარებს. მას ეცოდებოდა ადამიანი, არ იცოდა არავიზე ცუდის თქმა, ცუდათ მოხსენება, ერიდებოდა სხვისი უბედურებაში გარეეას და ხშირათ მეტყუოდა: არ დაივიწყო, შვილო, ერთი, არავის სხვის ღალატში არ გაერიოვო. თან მომიყვანდა მაგალითებს: ვინც კი ასეთი საქმე ჩაიდინა. ყველამ გლახათ გაათავაო. შინაურობაში იყო მეტი რბილი. არასოდეს არ გამიგონია მისი ამალღებულები ხმა, ცოლთან ქონდა მუდამ კარგი დამოკიდებულება, არ იყო გულფიცხი კაცი. მისი ტემპერამენტი იყო მუდამ ერთი ზომის, თავისი თავი მუდამ ხელში ეჭირა. გულის თქმას არ აყვებოდა. გულმოწყალები კაცი გრძნობიერიცაა. ის დიდი გრძნობიერი იყო, მაგრამ არ აჩვენებდა. იმავე დროს იყო დაუღალავი, უქმათ ვერ გააჩერებდი. სულ რაღაცას აკეთებდა ანდა კითხულობდა. უყვარდა კარგი ლექსები, ახალგაზრდობაში თვითონ ლექსებს სწერდა და ხშირათ იხუმრებდა: დედა შენი ჩემმა ლექსებმა მოინადირაო. მე ჩვეულებრივათ მასთან ვწერდი და ხშირათ ლექსებს მაწეპირებდა. შემრჩა ორი ლექსი: «სამგვარი სიყვარული» აკაკის და რუსთაველის «წერილი საყვარელთან მიწე-

ნაცხაძის ქრონიკა.

რილი». ხშირათ მეტყვოდა: აბა მითხარი მეგრელმა რა თქვა სიყვარულზე. სხაპასხუპით ჩაუბუღებულელებდი და დაატანდა: შეარცხვინა ღმერთმა. აბა გურულმა—მასაც ვეტყვოდი და დაამატებდა: ყოჩაღ გურულო, კაცი ამფერი უნდაო. უყვარდა როცა მე ვეტყვოდი «წერილი საყვარელთან მიწერილს», ხშირათ ცრემლები მოადგებოდა. მან ვეფხვის ტყაოსანი თავიდან ბოლომდე იცოდა ზეპირათ. ერთხელ ჩვენსას მოვიდა ვილატ მგელაძე, განთქმული მოთაყვანე რუსთაველის. მამა ჩემი და ის შეიჯიბრენ, დიდხანს კამათობდენ, ვინ გაიმარჯვა არ ვიცი, მახსოვს მამა ჩემმა ჩაილაპარაკა: ყოჩაღ, ამასაც ქე ცოდნიაო. მამა იყო რელიგიური, მარა არ სწამდა ხუცესი და ეკლესიაში ლოცვა. ის ყოველ დღე ლოცულობდა შეღამებისას ბალკონზე. ხან ეზოში ხის ძირში აღმოსავლეთისაკენ შებრუნებული. სიცოცხლე მიაჩნდა მოვალეობის ასრულებათ, სიკვდილი ბუნებრივ მოვლენათ, რის სრულიად არ ეშინოდა. მხოლოდ იტყვოდა არ მინდა დიდხანათ ავადმყოფობით მოკვდე. ვნატრობ სიკვდილს ან უეცარს. ან ჩამოდენიშე დღით ავთმყოფნითო. საკვირველია, ეს მუდმივი მისი სურვილი როგორ ასრულდა; მოკვდა წვეთით. ერთ კვირაში ორჯერ დაეცა იყო მეტად გაბედული და წინდახედული, პატარა საქმეებში დამთმობი, მაგრამ დიდ საქმეებში პირდაპირი და უდრეკი, ვერავითარი დამარცხება ვერ მოსტეხდა. ძველი ენით რომ ვსთქვათ, მამა ჩემი იყო სტოიკი, ეპიკიურის არაფერი არ ახლდა. შესახედავათ იყო ლამაზი, შუატანის კაცი, ჩემზე ცოტა დაბალი.

დედა ჩემი ქრისტიანე ბებიასავით მეგრელის ქალი იყო. გვარათ ჩიქოვანი, საჭყოინდლოს ახნაური. ოჯახის მოყვარული, მუდამ შრომაში და ჯაფაში მყოფი, შვილებზე გადამკვდარი. იყო მეტად სუსტი, რაც მახსოვს დღეში ორჯერ მაინც გული წაუვიდოდა, მიყვარდა უზომოთ და მუდამ მის შიშში ვიყავი, ესაა მოკვდება, ესაა მოკვდებათქვა. საკვირველი ამბავია, ის სულ ავათ იყო, სულ კვებებოდა, როცა მამა მუდამ მდევით, სალი, არასდროს ავათ არ ყოფილა. მამა მოკვდა ადრე, დედა— 20 წლის შემდეგ, მამამ მიაღწია 72 წ., დედამ 84 წლამდე. როცა შკოლაში არ მივდიოდი. დედას უხაროდა. სწავლა მომიკლავს ბაღანასო, შინ იყოსო; როცა ოზურგეთში გადავიდოდი სკოლაში შესასვლელათ დედამ ქვეყანა დაანგრია, ერთი შვილი მყავს და ამ სიშორეზე როგორ მოვიცილებო. დიდი მოლაპარაკება და დიპლომატია იყო საქირო მამის და მოძღვარ ფილიპე ბარამიძის მხრით, რომ დედა შერიგებოდა ჩემ წასვლას.

შემდეგ იმავე მიზეზით თბილისში არ მიშვებდა, შემდეგ ვარ-
შავეაში, ხოლო საზღვარ გარეთო რომ გაიგონა მამა ჩემი სახ-
ლიდან დაითხოვა: 'შენი სიაბდლე კაცი არ მინახავსო. საჭირო
იყო ეგნატე ნინოშვილის ჩარევა, ფანტასტიური დაპირებები
და პერსპექტივები, რომ დედა დათანხმებულიყო ევროპაში
წავსულიყავი. ტირილ-ტირილით გამაცილა ბათუმამდე ეგ-
ნატესთან ერთათ და როცა აძრული გემიდან გავიხედე ნაპი-
რას, დავინახე დედა ცხარე ცრემლით მტირალი გული მომი-
კვდა; მაშინ ვიგრძენი სამშობლოს დატოვება.

დედამ წერა-კითხვა არ იცოდა, წერილებს სხვას უკარ-
ნახებდა, მაშინვე შევატყობდი მის სიტყვებს, მის სტილს. მი-
სი სტილი ეს რაღაც განსაკუთრებით მხიბლავდა ბავშობი-
დანვე. მოჭრილი, იმპერატიული, გადაჭრილი. უყოყმანო გა-
ბედულობის სიტყვა გულში მწვდებოდა. როცა «კვალში» მუ-
შაობის დროს ქართული დამელოდა წამოვიდოდი შინ, დე-
დასთან, ერთი კვირის შემდეგ ისევ ვბრუნდებოდი სტილის
და ენის განახლებით და გამდიდრებით. დედა ჩემიდან მოდის
ჩემი სტილი, ჩემი ქართული, თუმცა მისას ვერასოდეს ვერ
შევედრები. საკვირველი ის იყო, რომ ის იყო მეგრელი და
სად, როგორ ისწავლა ასე კარგათ ქართული უწიგნოთ საო-
ცარია. დედა ყოფილა ზედმიწევნით ლამაზი და ტანადი, გუ-
რიაში გახდა განთქმული; ამის შემდეგ გახშირდა მეგრელი
ქალის თხოვაო ამბობდენ სახლიკაცები. დედას გული მოს-
დიოდა ადვილათ, ხშირათ შემომარტყამდა, მისი ხელი არა-
სოდეს არ მეტკინებოდა, ქონდა ბრძოლის ტემპერამენტი,
მამა არ იყო ჯაბანი, მაგრამ მასაც წინ უსწრებდა და აქეზებ-
და. ქონდა მტკიცე საოჯახო შეხედულებები. მამა შინაურ
საქმეებში არ ერეოდა, მისი საქმე იყო საგარეო, პირველ ყო-
ვლისა, საკმაო სიმინდის და ჩალის მოწევა. ქათამი და კვერც-
ხი მუდამ ბლომათ ყავდა. ბახჩა კი ყოველთვის კარგი გვექონ-
და, ბახჩაში მუშაობა სიამოვნებას გვრიდა მამას. ფული იყო
იშვიათი, თუ თვეში ერთხელ ვიყიდდით პურს და სახარხოვე
ხორცს ეს დიდი დღესასწაული იყო ჩვენთვის, სიმინდი იშვი-
ათათ მოგვდიოდა საყოფი.

დედა ჩემი იტყოდა ერთი შვილი მყავსო, მეორეს, ჩემ დას
გულჩინას, არ თვლიდა. ქალიშვილი სხვისი ნაცარიაო. დედა
იყო ამპარტავეანი. უყვარდა პატივისცემა. ამაყობდა შვილით,
ოჯახით. ბევრი ქათმებით, ბახჩით, ეზოთი, ხილით, არც ერ-
თი ეს თვისება მამა ჩემს არ ქონდა. დედა იყო კარგი მეცხე-
ნოსნე. უყვარდა სედლო და ცხენი, იჯდა ზედ რაინდივით. თავ-

აწეული, გაბედული. ის მუდამ აცხადებდა თავის გვარს, არასოდეს ჟორდანიას, ის თავის შინათ თვლიდა თავის ძმის სახლს. შინ მივდივარო—ეს ნიშნავდა მიდიოდა თავის ძმასან. ჩემ საყვედურზე ერთხელ მიპასუხა: აქანაი შენი შინაა შვილო, ყველას შინა იქ არის, სადაც დაიბადე და გაიზარდეო.

მუდამ შიშში იყო ჩემთვის, მუდამ ჩემზე ფიქრობდა. თბილისში მუდამ მიგზავნიდა სანოვაგეს. ერთხელ ჩემი მინისტრობის დროს მოვიდა კალათებით დატვირთული და მეუბნება: ბიჭო, მინისტრი ხარო ამბობენ და მე არ მჯერა, ჩემი სარჩენი მინისტრი რაფა შეიძლება იყოსო.

აი დაახლოვებით ჩემი მშობლების და წინაპრების ხასიათი და ინდივიდუალური თვისებები. მაშასადამე, მე ამ ჩემ წინაპართა მემკვიდრეობის ტყვე ვარ, მათი თვისებები, ზნე ხასიათი, ინდივიდუალობა. ამ საერთო კალაპოტიდან ვერ ამოვარდები და სხვა ადამიანთა კალაპოტში ვერ მოვექცევი, ჩვენ ყველანი დამბული ვართ ამ საბელით ერთობ გრძლათ. რაც ჩვენ გვანებებს მიხვევ მოხვევას, შორეულ გზებზე გადასვლას, მაგრამ არა ისე შორს, რომ საბელი მოწყდეს და სადმე უცნობ და უცხო ნიადაგზე გადავარდეს. ის ტრიალებს თავის ცენტრის გარშემო და მას ვერ მოსწყდება, შეიძლება მოსწყდეს თავის წინაპართა კულტურას, ზნე-ჩვეულებას, მათ ენას, მაგრამ ვერ მოსწყდება მათ ბიოლოგიას, მათ სისხლ-ხორცს, მათ ბუნებას. აი ძირითადი საფუძველი, რის მოშლა ადამიანთა ხელთ არ არის...

ბ რ ძ ო ლ ა .

ბრძოლა გრძელდება...

ბრძოლა სამკვდრო-სასიცოცხლო, ბრძოლა შეუპოვარი.

საქართველოს სოციალდემოკრატია დაიბადა ბრძოლაში, გაძლიერდა ბრძოლით, იგემა გამარჯვება თუ განიცადა დამარცხება ბრძოლითვე, გაშლილი დროში და შეკრული რიგებით. მას არ სჩვევია მტრის წინაშე მუხლის მოყრა, ბრძოლის ველის დატოვება, თავის მიზნების გადამაღვა. ის სდგას თავის სადარაჯოზე ისე, როგორც იდგა ათი, ოცი და ოცდაათი წლის წინ, ფხიზლათ, მამაცურათ, რწმენით და იმედით აღსავსე.

ბრძოლის მიზანი იგივეა დღეს, რაც იყო გუშინ და დარჩება მუდამ, უცვლელათ მის განხორციელებამდე.

სუვერენობა ერის, ბატონობა დემოკრატიის, დამკვიდრება სოციალიზმის—აი ჩვენი მიზანი, აი რისთვის ვიბრძვით ჩვენ. ამით ჩვენ ვუკავშირდებით საერთაშორისო მუშათა მოძრაობას და შევდივართ მის ოჯახში. ეს არის ძირითადი დებულებანი ინტერნაციონალური სოციალიზმისა, მისი მანათობელი ვარსკვლავი, მისი გზა და ხიდი. დროშა საერთოა, მდგომარეობა სხვადასხვანაირი.

ამ დროშას ყავს ორი მტერი—ერთია ძველი, კარგათ ცნობილი. მეორეა ახალი, ახლათ გაცნობილი. ეს არის ბურჟუაზია და ბოლშევიზმი. ესენი ერთმანეთს ებრძვიან, ერთიმეორეს ძირს უთხრიან. მაგრამ სოციალისტურ ინტერნაციონალს ერთნაირათ ემტერებიან, მის წინააღმდეგ ერთათ დგებიან. მათ შორის ერთი დიდი განსხვავებაა. სოციალისტური პრინციპები აუცილებლათ გამომდინარეობენ ბურჟუაზიული პოლიტიკური და ეკონომიური ფორმებიდან. კაპიტალიზმი სათავეა სოციალიზმის. ბოლშევიზმი კი ძირბუდიანათ უარყოფს ყველა ამ ფორმებს, ანგრევს ამ სათავეს და ამყარებს წინაკაპიტალისტურ, პრიმიტიულ ეკონომიკას. ერის და დემოკრატიის ბატონობა პირველათ ბურჟუაზიამ გამოაცხადა, მარა არ გაატარა. მას ხელი ჩასჭიდა პროლეტარიატმა. ბოლშევიზმმა ორივე უარყო და მათ წინააღმდეგ ჯვაროსანთა ომი გააჩაღა.

აქედან ერთი დასკვნა: სოციალიზმს მეტი საერთო აქვს ბურჟუაზიასთან, ვინემ ბოლშევიზმთან. დღეს მთელ ევროპა-

ში სოციალისტური პარტიები ხშირათ ეკავშირებიან რადიკალურ ბურჟუაზიას, ხოლო კომუნისტურ პარტიას არსად და არასოდეს.

საქართველოს სოციალდემოკრატიას შეუძლია იამაყოს იმით, რომ მან პირველათ დაუსვა მართალი დიაგნოზი ბოლშევიზმს. მან პირველათ ამ ოცი წლის წინეთ ის აღიარა ანტიდემოკრატიულ და ანტიმარქსისტულ მიმდინარეობათ. ამ ნიადაგზე მან მისცა მას ბრძოლა და დაამარცხა სავსებით, გადააქცია ის არარათ, უმნიშვნელო ჯგუფათ. ეს იყო პირველი ჩვენი გამიჯვნა თეორიული, ბრძოლა იდეური. ეს იყო იმავე დროს ამ გამიჯვნის სისუსტე. ხალხი სწავლობს ფაქტებზე. ცხოვრების მაგალითებით. ფაქტი კი იმ დროს არ იყო. ბოლშევიკები იდევენებოდა ისე, როგორც მენშევიკები. ისინი მეტყველებდენ დაახლოვებით ისე, როგორც ჩვენ, მასა ხშირათ დაფასებაში ყოყმანობდა.

ბოლშევიზმისაგან ნამდვილი პოლიტიკური გამიჯვნა მოხდა მხოლოდ დღეს, როცა მისი საშინელი სახე აშკარათ გამოჩნდა და ხალხს სულთამხუთავათ მოევლინა, როცა მასში ქვეყანამ ცხადათ დაინახა ინკვიზიტორი.

ბურჟუაზიული ურთიერთობა იძლევა საშუალებებს ბრძოლისა და მოძრაობისა. ის სცნობს თავისუფლებას აზრისას და მოქმედებისას. საბჭოთა ურთიერთობა სპობს ყველა საშუალებას, მაგრათ კეტს ყველა კარებს. არავის აძლევს გასაქანს არც სულიერ და არც მატერიალურ სფეროში. შავი რეაქცია გამეფდა. ბურჟუაზიული ურთიერთობა ხალხს სანატრელათ გაუხდა.

ევროპაში სოციალდემოკრატია გამძლავრდა მხოლოდ მას შემდეგ. რაც პარლემენტარიატში გაქრა წერილ ბურჟუაზიულ-სოციალური ილიუზიები, დამარცხდა პრუდონიზმი, ბლანკიზმი, ფურიერიზმი და სხვა მსგავსი მიმდინარეობანი. ჩვენში იყო მხოლოდ ბოლშევიკური ილიუზია (რუსეთში კი ბოლშევიკურ-ნაროდნიკული). ამ ხანათ ის, როგორც იდეური მიმართულება, განადგურებულია, მისი მომხრე კომუნისტებით განისაზღვრება. დასაძლევია ბოლშევიკური ხელისუფლება, მისი პოლიტიკური და ეკონომიური წყობილება.

ბრძოლის პირველ რიგში დგას დამარცხება არა ბოლშევიკური იდეოლოგიისა, არამედ ბოლშევიკური თვითმპყრობელობისა. პირველის არსებობა დაყრდნობილია მეორეზე. ის კიდევ ბოგინებს ციხით და ჩეკით. ამ წყობილების გაუქმე-

ბა თავისთავათ აუქმებს მის იდეოლოგიას, მის პარტიას, მის ამყობ-დამყობს.

მაშასადამე, მიმდინარე მომენტის ბრძოლის საგანია—დაცემა საბჭოთა ტირანიისა და აღდგენა საქართველოს დამოუკიდებლობისა და დემოკრატიული მართველობისა.

ჩვენი მოთხოვნილება, ჩვენი ხარტია—ჩვენი კონსტიტუციაა, დამფუძნებელი კრების მიერ მიღებული და გამოცხადებული. ეს თავისუფალი ერის თავისუფალი შემოქმედებაა—ბრძოლის უახლოესი მიზანია; ბატონობა ერის და დემოკრატიის—ჩვენი მთავარი გზა-კვალია. ვინც ჩვენთან არ არის, ჩვენი წინააღმდეგია; ორჯოფობა, გაძრომ-გამოძრომა, ორსკამზე ჯდომა გამორიცხებულია. მდგომარეობა ნათელია:

ბოლშევიკური მტარვალობა თუ თავისუფლება. ბრძოლა მტარვალობასთან თავისუფლებისათვის—აი საითკენ მივდივართ ჩვენ და ამას მოვითხოვთ საქართველოს ყველა დაჩაგრულთაგან, ყველა სასიცოცხლო ძალებისაგან.

«ბრძოლა» არის ამ ბრძოლის ორგანო, მისი იდეიური გამოხატულება და ბაირალტარი. ის განაგრძობს ძველ გზას, ძველი რევოლიუციური ცეცხლით და ნათელი აზრით. ერთი რეჟიმი დაეცა, მეორე მიწურულშია. მისი მესაფლავე სოციალდემოკრატიია.

მაშ, წინ, წინ, შეუდრეკელათ...

«ბრძოლა» № 1.

ძართველი ერი ხაზრთხეში.

ქართველი ერი ამჟამათ იმყოფება დიდი საფრთხის წინაშე, დაიცავს და შეინახავს თავის რასიულ არსებობას თუ გადაგვარდება და გაქრება.

კაცობრიობის ცივილიზაცია ვითარდება. როგორც წინა წერილში ვთქვი, ორ სხვადასხვანაირ ხაზზე. ერთია სახელმწიფოს ბატონობა ერზე, მეორეა ერის ბატონობა სახელმწიფოზე. პირველი ცივილიზაციის ხალხები დიდი ხანია გაქრენ, გადაგვარდენ, სხვა ხალხებში აირიენ. მესაპოტამიის უძველესი ერები აღარ არსებობენ. ამ ქვეყანას ახლა დაპატრონებია არაბები. მოსკოვის ახალი ნაუუქოდონოსორი ასეთივე ბოლოს უმზადებს კაცობრიობას. რაც ძველმა ნაუუქოდონოსორმა მოიმოქმედა პატარა ტერიტორიაზე. ახალი, მისი მოადგილე, მასვე უმზადებს მსოფლიოს.

მეორე ცივილიზაციის ერები არსებობენ და ბატონობენ დღევანდლამდე. მათ ემუქრება პირველი ხაზის აღმდგენელი და თავის საკუთრათ გამომცხადებელი—რუსეთი. ახლა ამ ორ მოპირდაპირე ბანაკს შორის არის დაჯახება, «ცივი ომი», რაიცა ადრე თუ გვიან გათავდება ერთ-ერთის გამარჯვებით.

ამ სოფლიო ჭიდილშია დღეს მომწყვდელი საქართველო. გადაყვანილი ძალით მოსკოვის მიერ პირველ, სასიკვდილო საფუძველზე. მისი დაბადება, განვითარება, გაზრდა შეუჩერებლივ ვიდრეა მეორე ხაზით, რამაც ის გადაარჩინა გაქრობას. მხოლოდ ახლა პირველათ. ამ ოცდაცხრა წლის წინეთის გახდა მსხვერპლი მოსკოვის და იმყოფება საშიშარ მდგომარეობაში.

რატომ პირველი ხაზი აქრობს ხალხებს, მეორე კი ინაავეს? ყველა ორგანიზმს, ინდივიდუალურს თუ სოციალურს აქვს საკუთარი ენერჯია მოქმედების, მუშაობის, თავის-თავის პატრონობის და შენახვის. თუ ეს თვისება დასუსტდა, დავარდა, გაქრა—ასეთივე ბედი ეწევა მის მატარებელ არსებას, ერს და საზოგადოებას. პირადი და ნაციონალური ენერჯიის დასუსტება თან ითრევს მთელ ერს, რომელსაც ეკარგვის ნებისყოფა. თაოსნობა, თავის აწმყოზე და მომავალზე ფიქრი და მზადება. აი ამ თვისებების გაბატონებამ პირველი ცივილიზაციის ხალხებში დაკარგა ისინი და გადაიქცენ არქეოლოგიურ ნაშთებათ. ერს, რომელსაც მთავრობა და მისი მოხელეები ბატონობენ, არ შეუძლია თავისი მოფიქრებით და უნარით რაზე გააკეთოს, თვითეულ ნაბიჯს, თვითეულ მოქმედებას, თვითეულ აზრს უკარნახებს მთავრობა და მას უნდა დაემორჩილოს—ასეთ წყობაში არ არის პიროვნება, არ არის საზოგადოება, არის მხოლოდ სახელმწიფო და მისი აგენტები, აწორედ ეს წყობილებაა, რაიცა დღეს ბრძანებლობს საბჭოთა იმპერიის და ეს ანტიკუმანიური წყობა გამოაქვთ ახალ ცივილიზაციათ. რაკი მთელი ერი ეკონომიურათ, კულტურულათ, პოლიტიკურათ სავსებით დამოკიდებულია მთავრობაზე, ცხადია მისი დაცემის კარები გაღებულია. აქ ადამიანი არაფერია. ხელისუფლება ყველაფერია. მეორე ცივილიზაცია ემყარება ადამიანებს, ინდივიდუალურ ეკონომიკას, თვითეული პიროვნების გამჭრიახობას, უნარს და ნებისყოფას. აქ ზოგი დიდი შეძლებისაა, ზოგი ღარიბია, მაგრამ ორივე აღჭურვილია თავისი რჩენის აწყობის თაოსნობით; სახელმწიფო ამ ურთიერთობაში უძლურია, ის თვით არის დამოკიდებული პიროვნებებზე.

ქართველ ერს თავის სამიათასი წლის ისტორიაში პირველათ მხოლოდ ახლა თავს დაახვია საბჭოებმა თავისი ახლათ გამოცხადებული უძველესი წყობილება. არც ერთ დამპყრობელ ერს, არც ერთ სარდალს, დაწყებული ჩინგისხანიდან არ შეუცვლია საქართველოს საარსებო საკუთარი შენობა და თავისი ნაციონალური წესები არ შეუტანია. ყველა ისინი კმაყოფილდებოდნენ გადასახადების აღებით, ახალი ზარკის გაწერით. საქართველოს მეფე მირიანი იყო სპარსელის. მაგრამ თავისი მართვა-გამგეობის წესები არ აუგია სპარსეთის წესებზე; მან იცნა არსებული წყობა, ის გაამაგრა და ბოლოს ქრისტიანობის მიღებით სავსებით გამოეთიშა სპარსეთს. მხოლოდ ახლა, ამ ახალ დროში, მოსკოვის ძალმომრეობით ქართველი ერი იქნა გამოთიშული თავისი სამიათასი წლის ისტორიული საფუძველიდან და ძალით გადაყვანილი მისთვის სრულიად უცნობ ეკონომიურ და პოლიტიკურ საფუძველზე. საქართველო მთელ თავის არსებობის მანძილზე ეწეოდა ბრძოლას თავისუფლებისთვის. მუდმივ თავის დაცვას და თავისი ისტორიული გზის შენახვას. აი ეს გზა ახლა კაწყვეტილია, ძალით გადაყვანილია სხვა ერის ძველ გზაზე და მის წინაშე დგას დიდი ამოცანა: შეინახოს თავისი თავი, თავისი სული და აზროვნება. ის ვერ მიიღებს, არ მიიღებს სახელმწიფოს, ისიც უცხოს, მასზე გაბატონებულს, მის მონა-მორჩილათ. მის ჯოგათ გადაქცევას. ის არ შერიგებია მონგოლთა ბატონობას საუკუნეთა განმავლობაში. ის მუდამ იყო და რჩებოდა თავის საზოგადოებრივ ნიადაგზე, თავის მოქმედების ბატონ-პატრონათ.

ერთისიტყვიით, საქართველოს არასოდეს არ განუცდია ისეთი დაპყრობა, როგორც მას თავს მოახვია საბჭოებმა. ის განვითარდა საკუთარი ნივთიერი და სულიერი თვისებებით. მას აქვს დაბადებიდან საკუთარი განვითარებითი ხახი. ეს საფუძველი მისი ხანგრძლივი არსებობისა. როგორც კი ეს ხახი შეირყევა, უცხო ერის სავალ გზას თავისათ მიიღებს, მისი დაცემა დაწყებულია. მისი გაქრობა მოაქლოვებულია.

ამ საშიშროებას ბოლო მოუღო თავისუფალ საქართველომ თავისი ახალი კანონებით: წერილი საკუთრება ხალხს, თვითეულ პიროვნებას. სხვილი საკუთრება ერს. რასაც დაერთო შესაფერი პოლიტიკური და სოციალური წყობა. საქართველო ამ რეფორმებით დარჩა და გამაგრდა თავის ისტორიულ გზაზე.

და აი ახლა ამ ჩვენი არსებობის ფუძეს ლახვარი ჩასცა მოსკოვმა. მოიმოქმედა, ის რაც არასოდეს არ მოუმოქმედებია რუსის მეფეებსაც. მათ ჩვენში არ შემოულიათ რუსეთში გაბატონებული მიწის საერთო მფლობელობა, წოდებული ობშჩინა. ჩვენი ხალხი ცხოვრობდა თანახმად თავისი ზნე-ჩვეულებისა.

საქართველოს ფეოდალური სახელმწიფო ჩამოყალიბდა შეექვსე საუკუნეში. მთელი ძალა-უფლება ხელში ჩაიგდეს აზნაურებმა და მთავრებმა. გლეხებს ჩამოართვეს საკუთრება და დაიყმეს. მაგრამ ეს იყო არა დიქტატურა სახელმწიფოსი, არამედ კერძო პირთა ურთიერთშორისო ბრძოლა. ბატონი ყმას ადებდა ხარკს, ყმა აძლევდა ბატონს შემოსავლის ნაწილს. იყო ბრძოლა კერძო პირთა შორის არსებობისათვის. არასოდეს მოსახლეობის ცხოვრება არ ყოფილა მთავრობაზე დამოკიდებული. რუსეთში კი, პირიქით, ფეოდალობა არ არსებობდა. მისი ადგილი ეკავა სახელმწიფოს და ხალხის მთელი ცხოვრება იყო მის მიერ ნაკარნახევი.

ქართველი ხალხი არ აღზრდილა ასეთ საფუძველზე, არ აუღია თავისთავზე მოხელეთა ბატონობა, მათი ბრძანება და განკარგულება თავის პირად საქმეებში. მხოლოდ ახლა ბოლშევიკური დიქტატურა მას თავს ახვევს ძველი რუსეთის წყობილებას, გადაყავს ის სასიცოცხლო ცივილიზაციის გზიდან სასიკვდილოთ ცივილიზაციის გზაზე.

და ისმება საკითხი: როგორ, რა საშუალებით შეუძლია ქართველ ხალხს შეინარჩუნოს ძველი სული და გული, ძველი ადამ-ჩვეულებანი? ამისი საშუალებაა ერთი—დარჩეს ძველ აზროვნებაზე, არ შეურიგდეს არსებულ წყობილებას და მიიღოს ყოველივე ღონე მისი უღლის შესამსუბუქებლათ და ბოლოს მთლათ გადასაგდებათ.

ამ მიზნით ქართველ ხალხმა უნდა მიიღოს შემდეგი ზომები:

1. მან უნდა შეინახოს თავისი ნაციონალური სულისკვეთება და ნებისყოფის სიმაგრე.

2. არ იცნოს მისი დღევანდელი ეკონომიური წყობა თავის წყობათ და მისაღებათ.

3. მას დაუპირდაპიროს მუდამ დამოუკიდებელი საქართველოს მიერ მიღებული და გატარებული სოციალური ფუძე.

4. ის დღეს ემორჩილება უცხო ძალას, მუშაობს მისი ბრძანებით, მაგრამ სულიერათ, აზროვნებით მას ეთიშება და

თავისუფალი საქართველოს დროშის ირგვლივ გროვდება.

5. ის იბრძვის იმ მიზნით, რომ მიმდინარე ხანაში გაათავართოს თავისი საკუთარი სამუშაო შესაძლებლობანი, თავისი საკუთარი მიწის რაოდენობა, თავისი მუშაობის და თავის რჩენის საშუალებანი დამოუკიდებლათ მთავრობისა.

6. სახელმწიფო ეკონომიკის საგანია ერის სხვილი საკუთრება და არა კერძო წვრილი მეურნეობა, ხელოსნობა და ალღე-მიცემობა.

7. რაც შეიძლება მეტი უფლება პიროვნებას, ხალხს. ნაკლები უფლება სახელმწიფოს და მის აგენტებს.

ბრძოლა ამ ნიადაგზე, ამ მოთხოვნილებათა განსახორციელებლათ შეინახავს ქართველი ერის ძველ სულს იერ სიმაკრეს, გამოეყოფა სავსებით საბჭოთა ეკონომიურ ძალმომრეობას და იქნება მომზადებული იმ მომენტისათვის. როცა საბჭოთა უკანასკნელი ზარი დაირეკება და საქართველო განთავისუფლდება.

«ხეყნი ციწობა» № 5.

ძაკთველი სოციალდემოკრატია.

1. შესრულდა 56 წელი მას შემდეგ. რაც საქართველოში სოციალდემოკრატია გამოვიდა საზოგადო ასპარეზზე საკუთარი სოციალური და ნაციონალური პროგრამით: ბატონობა ხალხის. ბატონობა ერის. სოციალიზმი—აი ამ პროგრამის ძირითადი მუხლები.

2. ის დაუპირდაპირდა რუსეთის თვითმპყრობელობას, დიდ მემამულეთა მიწათმფლობელობას და კაპიტალისტების გაბატონებას საქართველოში.

3. ის აღორძინდა და განვითარდა სრულიად დამოუკიდებლათ რუსეთის ასეთსავე მიმდინარეობისაგან. ათი წლის მუშაობის შემდეგ ნათელი გახდა, რომ პატარა ერის რევოლუციური ძალა სრულიად არ კმარა დიდი რუსეთის უღელის დასაშვობათ და გადასწყვიტა შეერთებოდა რუსეთის ასეთსავე დაჯგუფებას და საერთო ბრძოლით თავისი დროშის გამარჯვებას. ეს შეერთება მოხდა 1903 წელს საერთო ყრილობაზე ლონდონში.

4. ეს გაერთიანება ჩამოყალიბდა ერთი ძირითადი საერთო მოთხოვნილებების პირველ რიგში დაყენებით, რომლის განხორციელება კარს უღებდა დანარჩენ მოთხოვნილებების

გატარებას. ეს მთავარი მიზანი იყო მეფის რეჟიმის დაცემა და ხალხური რესპუბლიკის დაარსება.

5. პირველ აგორებულ რევოლიუციურ ტალღამ თვითმპყრობელობა დასჭრა. მაგრამ ვერ მოსპო. იწყება დუმის პერიოდი. ყველა ოთხივე დუმის დეპუტატებმა ქართველი ხალხი ირჩევდა მხოლოდ სოციალდემოკრატებს, ერთის გამოკლებით (სოციალისტ-ფედერალისტი). ყველა ოთხივე დუმის სოციალდემოკრატიულ ფრაქციას მთელი რუსეთისას მეთაურობდნენ ქართველი სოციალდემოკრატები.

6. მეორეთ აგორებულ რევოლიუციურ ტალღამ, 1917 წ., დაამხო მეფის რეჟიმი, გამოაცხადა დემოკრატიული რესპუბლიკა. ამ დიდი გადატეხის მთავარ ორგანოს, პეტერბურგის მუშათა ანტიბოლშევიკურ საბჭოს, მეთაურობდა ქართველი სოციალდემოკრატი, მეოთხე დუმის წევრი, არჩეული ერთხმათ მის თავმჯდომარეთ.

7. ქართველი სოციალდემოკრატია დაუპირდაპირდა ბოლშევიზმს თავიდანვე, მისი აღორძინების დღიდანვე, ლონდონის კონგრესზე. პირველათ ის გამოვიდა მის წინააღმდეგ პრინციპიალური კრიტიკით საერთო რუსეთის მაშტაბით^{*)}, მაშინ როდესაც რუსეთის სოციალდემოკრატები მას ედავებოდნენ ორგანიზაციული მოტივებით. საქართველოში მან სავსებით გაანადგურა მათი ორგანიზაციული წყობა, გაანიავა მათი გავლენა მუშათა კლასზე.

8. ამიტომ როცა რუსეთში აღსდგა ძველი რუსულ-აზიური სულისკვეთება და ის დაუბრუნდა ეკატერინე მეორის წინ არსებულ სოცილურ წყობას, გაბატონებულს ბოლშევიკების მეთაურობით, საქართველოში ძალაში დარჩა ევროპიული სულისკვეთება და მთელ რევოლიუციურ ასპარეზს დაეპატრონენ ქართველი სოციალდემოკრატები^{**)}. მათ პირველათ ახლა მიეცათ საშუალება განეხორციელებიათ თავისი პროგრამა.

9. საქართველოს და რუსეთის სავალი გზები საქვეყნოთ გაიყარნ. რაიცა ჩამოყალიბდა შესაფერ ნაციონალურ. პო-

^{*)} 1905 წ. დაიბეჭდა ქართულათ ჟურნ. «სოციალდემოკრატ.» და შემდეგ რუსულათ წიგნაკათ «უმცირესობა თუ უმრავლესობა».

^{**)} სიტყვა: «მენშევიკი—უმცირესი» ეხება მხოლოდ რუს სოციალდემოკრატებს და არა ქართველთ, რომელნიც არა; სოდეს არ ყოფილან თავის ქვეყანაში უმცირესობაში.

ლიტიკურ და სოციალურ ფორმებში. პირველ ყოვლისა საქართველო ჩამოშორდა რუსეთს და გამოაცხადა თავისი სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობა, ასი წლის წინეთ შეწყვეტილი რუსეთის ჯარების მიერ; ყველა რევოლიუციურ ორგანოებს და ერის ნაციონალურ მთავრობას მეთაურობდენ სოციალდემოკრატები. მათ მისდევდენ. მათ მეთაურობას სცნობდენ ყველა ნაციონალურათ და პროგრესიულათ მოაზროვნე დაჯგუფებანი მთელი ერისა. საქართველოს ირგვლივ აგორებულ რუსულ ბოლშევიკურ ტალღებს, რუსის გაბოლშევიკებულ მილიონიან ჯარებს დაუპირდაპირდა ერთი მთლიანი ნაციონალური ფრონტი.

10. მთელ ძველ რუსულ იმპერიაში ერთადერთი საქართველო წარმოადგენდა ერთადერთ კუთხეს. სადაც მეფობდა მყუდროება, წესიერება და დისციპლინა თავისუფლების საფუძველზე. მის ირგვლივ ანთებული კოცონი სამოქალაქო ომისა მის სიეულს სრულიად არ მიეკარა, მის არცერთ ნაწილს და წრეს არ გადაედვა. ერის მეთაურის სოციალდემოკრატიის ასეთი უმაგალითო ნაყოფიერი შემოქმედება აიხსნება მისი ძირითადი თვისებებით. რითაც ის განსხვავდებოდა და განსხვავდება დღესაც რუსეთის და დასავლეთის ასეთსავე მიმდინარეობისაგან.

ა) მისი სოციალიზმი იყო და არის რევოლიუციური და არა პარლამენტარული, საარჩევნო, საკარიერო და სალაპარაკო ხასიათის;

ბ) მისი დემოკრატიზმი იყო და არის ურყევათ ხალხური, ანტიბურჟუაზიულ-პლუტოკრატიული. ანტითავად-აზნაურულ კომპრომიზური;

გ) ის იყო და არის მომხრე და შემქნელი ერის სამი კლასის ბლოკის: გლეხების, მუშების და წვრილი ბურჟუაზიის. ეს ბლოკი. მცხოვრებთა ეს დიდი უმრავლესობა, არის ბატონი და პატრონი მთელი ერის, წინამძღოლი მისი სავალი გზების, მისი ყოფა-ცხოვრების ამწყობი და დამწყობი. ნაციონალური ბურჟუაზიის უკოლობის გამო, მის გარეთ დარჩა მხოლოდ მემამულეთა კლასი, ძველი ისტორიული თავდაზნაურობა, რომელიც დაემორჩილა ისტორიის განაჩენს და უბრძოლველათ, უკონტრ-რევოლიუციოთ გაყვა ერის უმრავლესობას.

ქართველი სოციალდემოკრატიის სოციალიზმი და დემოკრატიზმი იყო და არის მართლაც თავისებური, უაღრესათ ნაციონალური და ხალხური, რაიცა გაკვირვებით აღნიშნა

დასავლეთის სოციალდემოკრატიის მეთაურმა კ. კაუცკიმ თავის წიგნში «საქართველო». სოციალიზმი ერის საძსახურში—აი რა აწერია თავიდანვე მის დროშას.

11. რაკი ქართული სოციალიზმი იყო უაღრესათ ნაციონალური, ამიტომ პირველი მისი რეფორმატორული ნაბიჯი შეიცავდა ერის დიდი უმრავლესობის—გლეხობის ინტერესების დაცვას, მისი დაბალი სოციალური საფეხურიდან მალა ამოყვანას და ერის ფუძეთ გამოცხადებას. ეს კი იქნა შესრულებული აგრარული რეფორმით. მიწათმფლობელთა წოდებას ჩამოერთვა უსასყიდლოთ მამულები და ყველა სახსნავსათესი მიწები დაურიგდა უმიწაწყლო და მცირე მესაკუთრე გლეხობას. ხოლო დიდი გაშენებული მამულები, ტყეები და საბალახოები გამოცხადდა ნაციონალურ საკუთრებათ.

12. ერის ხელში გადავიდა აგრეთვე მთამადნები, გზები, წყლები. კულტურულათ დამუშავებული სხვილი მამულები. რის გაყოფა იქნებოდა ეკონომიური უკანდახევა. და აგრეთვე რუსის ხაზინის მთელი ქონება საქართველოში დარჩენილი.

13. ამნაირათ, საქართველოში დამყარდა კოორ დინაცია, მოთანხმება სახელმწიფო და კერძო ეკონომიკას შორის. სხვილი ნაციონალური და წვრილი კერძო საკუთრება შეიქმნა ახალი საქართველოს სოციალურ ფუძეთ.

14. ქართველი მუშათა კლასი ღებულობს ყველა მისთვის მიუცილებელ რეფორმებს ამ კერძო და ნაციონალური საკუთრების ფარგლებში და მჭიდროთ ეკავშირება ერის უმრავლესობას—მცირე მესაკუთრეთა კლასს. რამელსაც ის იმავე დროს უწევს მეთაურობას სოციალდემოკრატიის დროშით.

15. ეს ახალი, ხალხური, საქართველო თავის საგარეო პოლიტიკას აწყობს ორ ღებულებაზე; თავის ძველი საზღვრების აღდგენა და მისი დაცვა გარედან შემოსევისაგან. პირველი ამოცანა მან დიდებულათ შეასრულა. მან დაიბრუნა ოლქები ბათუმის, ართვინის და არდაგანის. 1918 წლიდან, საქართველოს დამოუკიდებლობას ცნობენ ჯერ ფაქტიურათ, შემდეგ იურიდიულათ ევროპის ყველა სახელმწიფოები. მისი დამოუკიდებლობა იცნო აგრეთვე განსაკუთრებული ხელშეკრულობით რუსეთის საბჭოთა მთავრობამ.

16. ამ ნაციონალურ და სოციალურ გარდაქმნას აგვირგვინებს ხალხის პოლიტიკური გაბატონება. მას მიეცა ყველა თავისუფლება. გარდა ერთისა—ნაციონალური და სოციალური წყობის დანგრევისა, მის წინააღმდეგ ბრძოლისა.

17. ქვეყნის უმაღლეს გამგეთ გამოცხადდა ერთპალატი-

ანი პარლამენტი, უპარლამენტარიზმით. მთავრობა ირჩეოდა მის მიერ ვადით, რომლის განმავლობაში მისი შეცვლა სხვადასხვა საარჩევნო კომბინაციებით არ შეიძლებოდა, მთავრობა ასრულებდა პარლამენტის დადგენილებებს. უმაღლესი პოლიტიკური ხელმძღვანელობა და პასუხისმგებლობა დაეკისრა მთავრობის თავმჯდომარეს, რომელიც იმავე დროს იყო შეფი სახელმწიფოსი. ხალხს მიეცა უფლება კანონმდებლობის ინიციატივის და გამოცემული კანონის გადასინჯვის (რეფერენდუმი).

18. აი ეს ახალი საქართველო, გამთლიანებული ტერიტორიალურათ, სულიერათ და ნაციონალურათ შექმნა ხანგრძლივ სახალხო მოძრაობამ სოციალდემოკრატიის მეთაურობით და თავდადებით. რაიცა იქმნა დადასტურებული თითქმის ერთხმათ დამფუძნებელი კრების არჩევნებით (1919 წ.). დეპუტატთა ოთხმოცი პროცენტი ეკუთვნოდა სოციალდემოკრატიას, ხოლო დანარჩენი დაჯგუფებანი—სოციალისტ-ფედერალისტები და ნაციონალ-დემოკრატები მთავარ საკითხებში არ განსხვავდებოდნენ მართველი პარტიისაგან.

19. საქართველოს დაპყრობისათანავე მოსკოვის მიერ იგივე სოციალდემოკრატია ეწყობა არალეგალურ, საიდუმლო ორგანიზაციებში, ახალბედა ბრძოლას საოკუპაციო ხელისუფლების წინააღმდეგ და თავის ირგვლივ იკრებს ყველა თავდადებულ მებრძოლს. ეს ბრძოლა გრძელდება 1621 წლიდან დღევანდლამდე: მას შეეწირა მრავალი მსხვერპლი, დაიხვრიტა ათასობით საუკეთესო მებრძოლი, მაგრამ ის ვერ ჩაკლეს; ვერ შეაჩერეს ტირანებმა ვერავითარი ზომით. ამავე დროს დამფუძნებელი კრების მიერ ევროპაში გამოგზავნილი ნაციონალური მთავრობა მთელი ამ ხნის განმავლობაში ეწევა პოლიტიკურ ბრძოლას ბოლშევიკების წინააღმდეგ და საქართველოს განსათავისუფლებლათ. საქართველოს სოციალდემოკრატიული პარტიის წარმომადგენლობას არ გაუშვია არც ერთი შემთხვევა. არც ერთი ყრილობა სოციალისტურ ინტერნაციონალისა, რომ არ დაესვას საქართველოს საკითხი. ერთა ლიგა, პარლამენტები, ჟურნალ-გაზეთები, კონგრესები ხდებოდნენ ამ საკითხის მთავარ ასპარეზათ. ის ისმოდა აგრეთვე ყველა მთავრობათა წინაშე.

20. მთელ ამ ნახევარი საუკუნის განმავლობაში ქართველი სოციალდემოკრატია მუშაობდა აშკარათ, ლეგალურათ მხოლოდ ოთხ წელიწადს (1917—1921). საქართველოს დამოუკიდებლობის ხანაში. მთელი დანარჩენი დრო ის ეწეოდა ბრ-

ძოლას და ეწევა დღეს არალეგალურათ. კონსპირატიულათ. საიდუმლო ორგანიზაციების საშუალებით, არალეგალური პრესით, ჩუმი კრებით და სიტყვიერი პროპაგანდით. დროის დროს კი ქუჩაზე გამოსვლით. დემონსტრაციებით და აჯანყებებით. ამავე არალეგალურ პერიოდში ის ხელიდან არ უშვებდა არც ერთ ლეგალურ შემთხვევას, რომ თავისი პრინციპები საჯაროთ არ გამოეფინა. მთელ იმპერიაში ლეგალურ სოციალისტურ უურნალმა იწყო გამოსვლა პირველათ მხოლოდ საქართველოში ქართულ ენაზე («კვალი», 1898 წ.). მანამდე კი ის იღებდა მოხაწილეობას სხვადასხვა ლეგალურ ორგანოებში.

მონარქიულ და ბოლშევიკურ ტირანიამ ვერავითარი რეპრესიებით მისი მუშაობა ვერ შეაჩერა, ვერ ჩაკლა. საქართველოს სოციალდემოკრატია დარწმუნებულია იმაში. რომ. როგორც დაეცა მისი პირველი მტერი ცარიზმი. დაეცემა აგრეთვე მისი მეორე მტერი კომუნიზმი და თვით დარჩება საბოლოოთ გამარჯვებული.

«ჩვენი დროება» № 3.

26 მ ა ი ს ი.

ეს მეცამეტეჯერ ვდღესასწაულობთ 26 მაის საზღვარგარეთ.

ეს მეცამეტე წელია ქართველი ერი ამ თავის აღდგომის დღეს ვერ დღესასწაულობს, მას შესაფერათ ვერ ეგებება და უფლება აყრილი, ტყვეთ ქმნილი, მას მხოლოდ თავის გულში ატარებს. ამ დღეს აქ და იქ. გადმოხვეწილი ქართველი და სამშობლოში მყოფნი ფიქრობენ ერთნაირათ, უცემთ გული ერთხმინათ, შედუღებულნი ერთი იდეალით. ეს იდეალი იყო, არის და იქნება ერის ტყვეობისაგან განთავისუფლება, წართმეული თავისუფლების დაბრუნება.

ამ დროშის გამარჯვების თავდებია ერთი პირობა—ქართველი ხალხის მტკიცე ნებისყოფა, მისი მორალური ძალა. დაუშრეტელი ენერჯია, თავის თავის ერთგულება და მტერმოყვარის გარჩევა. ყველა ეს თვისება ქართველობის სამკაულია, მას ის თან ახლავს მუდამ, ამით მოდის ის ისტორიის ეკლიან გზაზე და გამოცურა არა ერთი და ორი აბობოქრებული ტალღები. რამდენი ძველი ხალხი ჩაიხრა ამ ტალღებში. რამდენი მისი თანამგრზავრნი დაეცნენ შუა გზაზე; ფეხზე, თა-

ვის მიწა-წყალზე, დარჩა ჩვენი პატარა ერი და ძველებურათ. იმედიანათ გაყურებს მომავალს.

ერი მორალური პიროვნებაა, მას აქვს თავისი ეთიკა, თავისი დისციპლინა, თავისი კალაპოტი. რომლისაგან ამოვარდნა მას ღუპავს. ის იძულებულია ამოვარდნილ ისტორიულ გრიგალს პირდაპირ დახვდეს. გული მიუშვიროს და შეებრძოლოს. მას არ შეუძლია დამალვა, გაქცევა, გადახვეწა. ამ ნიადაგზე მაგრათ მდგომი, ის აძლევს სავალ კალაპოტს. სამუშაო ხაზს მოწინავე მებრძოლთ, მედროშეთ და წინამძღვართ. მისი მეთაურია მხოლოდ ის ვინც ამ კალაპოტში რჩება, მისი დროშაა მხოლოდ ის. რომელიც მის ტანჯვა-ვაებას აღბეჭდვას. ხალხი თავის თავს ვერ გადაუხვევს. ეს მისი ბუნებაა. კერძო პირი კი მოკლებულია ამ სტიქიას. მისი გზაკვალი განუსაზღვრელია. უსწორმასწოროა. მისი გადახვევა-გადმოხვევა, ბუდიდან ამოვარდნა, კერძო ინტერესის საზოგადოზე მალლა დაყენება ჩვეულებრივი მოვლენაა. რაც უბედურობა თავს დაატყდა ჩვენს ქვეყანას წარსულში და დღეს სწორეთ ამ მიზეზით აიხსნება. მუდამ ხალხს მოსწყდებოდა მთელი წყება წყალწალებული ადამიანებისა და მათ მოველინებოდა ბატონათ და მტანჯველათ უცხო ძალასან დაკავშირებით. ესენი მიიბოდენ წინეთ ჯერ სპარსეთში, შემდეგ რუსეთში თავიანთი ეგოისტური ინტერესების გასამარჯვებლათ ქართველი ერის ხარჯზე. ასე მიიბიან მოსკოვის კარზე დღესაც ამ დაბეჩაებულ ერის ნაძირალები.

და ასე სწუწნიან ხალხს მისი შინაური და გარეშე მტერი შეერთებული ძალებით. რით უძლებს ამ სვაეებს ერი? მხოლოდ ერთი თვისებით—მორალური ძლიერებით, ერთათ დგომით, საერთო შინაური ფრონტით. მაგარი სულით და გაუტეხელი ნებისყოფით. მტერი მას არ შეუყვარდება. მტერმა ეს კარგათ იცის და ცდილობს მას შემოუაროს მისი მორალის გატეხით, მის მებრძოლთა შორის შუღლის გაჩაღებით. ფრონტში ფრონტის შექმნით და ხალხისათვის ამ გზით ზურგიდან მახვილის ჩაცემით. გაყავი და იბატონე. გზა ძველი. გაცვეთილი, მაგრამ მუდამ ახლათ ამუშავებული. ამ ხაფანგს მუდამ გასავალი აქვს დაბნეულთა და მერყევე ელემენტთა შორის.

პოლიტიკა ბრძოლაა; ამ ბრძოლას ესაპიროება შესაფერი აპარატი, ურყევი ორგანიზაციები; დაცვა ამ აპარატების გარეშე მტრისაგან ადვილია თუ მას ზურგი მაგარი აქვს, თუ შინაური მტრისაგან დაცულია. გაყოფილ ეკლესიას ეშმაკები ეპატრონებიან. ვისაც ეს ასე არ ესმის—მებრძოლი არ არის.

პოლიტიკაში შემთხვევით შემოხიზნულია. მარტო ღმერთო, ღმერთოს ძახილით სამოთხეში ვერავინ შევა. 26 მაისს ესაქიროება შესაფერი საქმე, გზა მისკენ მიმავალი. ის ითხოვს ბრძოლის მეთაურთა ისეთსავე მორალურ ძალას და ერთობას, როგორც არის თვით ხალხში. დაადევით ყური დედამიწას და გაიგონებთ საქართველოს მიწის გამოძახილს, გაიგონებთ ქართველი ერის სულისტქმას. მაჯისცემას და მიაგნებთ ნამდვილ გზას. საქართველოს აქვს პოლიტიკური ხერხემალი, ის მტერმა ვერ გასტეხა და ვერც გასტეხს. ამ ხერხემალის რგოლებია იქ, სამშობლოში. სოციალდემოკრატიული ორგანიზაციები და მასთან დაკავშირებული სხვა ანტისაბჭოთა პარტიები. აქ ნაციონალური მთავრობა და მის ირგვლივ დაწყობილი პარტიული ორგანოები. ამათი არსებობა დამოკიდებულია ქართველ ხალხზე, პასუხს აგებენ მის წინაშე და არავითარ გარეშე ძალას არ ძალუძს მათი გაუქმება და გზიდან გადაგდება.

ნაციონალურმა მთავრობამ მიიღო მანდატი დამფუძნებელ კრებისაგან, მას შეეყურებს ტანჯული ერი და ის დარჩება თავის პოსტზე ბოლომდე, გამარჯვებამდე. 26 მაისი მისი დროშაა; ის მისი უმაღლესი გამომხატველი და დამცველია და მას ვერ დასწევს, ძირს ვერ დაუშვებს ვერავითარი საგარეო მომენტების წინაშე. საქართველოს ოფიციალური ლეგაცია იქნება თუ არა საფრანგეთში—ეს არ ვიცით, ვიცით მხოლოდ რომ ნაციონალური მთავრობა იქნება, მისი გამაუქმებელი ძალა უცხოეთში არ არის; მისი გაუქმება შეუძლია მხოლოდ მის შემქნელს, მის დედას—ქართველ ერს.

საქართველოს მის ორი ათასი წლის ისტორიის მანძილზე დღეს პირველათ ყავს თავისი საკუთარი პოლიტიკური წარმომადგენლობა ევროპაში, პირველათ ყავს აქ პოლიტიკური ემიგრაცია. ყველა წინანდელი ემიგრაცია არ გაშორებია სპარსეთს, ოსმალეთს და რუსეთს. ევროპის ფართე წრეებმა პირველათ ახლა გაიგო ჩვენი ერის სულისკვეთება. მისი წასული, აწმყო და მომავალი ლტოლვილება. თუ წინეთ ის გადაბმული იყო დასავლეთთან კულტურულათ, ახლა ის გადაება პოლიტიკურათ, ადამიანების სიშუალებით. ეს დიდი მისია, ეს დიდი როლი, რაიცა წილათ ხვდა გადმოხვეწილ ქართველობას, უნდა იქნას შესრულებული ღირსეულათ, მოვალეობის შეგნებით და ერთგულებით. დაქსაქსულობა, დანაწილება, ერთიმეორის წინააღმდეგ დარაზმვა მიუტევებელი დანაშაულობაა ერის და ისტორიის წინაშე. საქართველოს

პირველ პოლიტიკურ ემიგრაციამ უნდა აჩვენოს მაგალითი და იყოს ღირსეული წარმომადგენელი მებრძოლი ერის გაუტყუებლობის, სულის სიმაგრის, ერთობის და მთლიანობის.

26 მაისი ჩვენი გამაერთიანებელია, ჩვენი მთლიანობის სიმბოლოა, ჩვენი საერთო დროშაა. დღეს საქართველოს სინამდვილეში არ არსებობს შინაგანი განხეთქილების არც ერთი მომენტი, არც პოლიტიკური, არც სოციალური, არც კულტურული და საზოგადოებრივი. ჩვენ ყველა ვიბრძვით არსებობის ძირეულ, უდაო და მიუცილებელ საფუძვლისათვის. ჩვენ გვინდა ვიყოთ ჩვენი თავის ბატონი და პატრონი, როგორც ერი, როგორც ხალხი, როგორც პიროვნება. ყველა ეს უფლება წართმეული გვაქვს და ეს საერთო უბედურება აერთებს ყველას, განურჩევლათ რწმენისა, პროგრამული სხვადასხვაობისა და სოციალური მდგომარეობისა.

ჩვენ და ისინი, საქართველო და მისი მტარვალები, შუაში უფსკრულია, ხიდები წაღებული. 26 მაისი ჩვენი ხარტია, მათი სასრჩობელაა...

«ბრძოლის სპა» № 33.

მ ა რ თ ვ ე ლ ე რ ს.

საქართველს გრძვნული მთავრობის თავმჯდომარემ მიმართა ქართველ ერს შემდეგი მიწოდებით:

სრულდება ათი წელი ქართველი ერის ტყვეობის, საქართველოს დაპყრობის და დამონების; წელი მეტათ მწარე, მეტათ სისხლიანი, ტანჯვით და ცრემლით სავსენი.

ქართველ ერს უნახავს უცხო ურდოთა შემოსევა, განუცდია უცხო ძალთა რბევა და ძალმომრეობა.

მაგრამ მას არასოდეს არ უნახავს, არასოდეს არ განუცდია ის ტანჯვა-ვაება, ის სასტიკი უბედობა, რაიცა მას თავს დაატყდა ამ უკანასკნელ ათ წელიწადს.

წინეთ დამპყრობელთა ნიაღვარი გადაივლიდა, ქვეყანა ისევ გამოიღვიძებდა, მისი მზე ამოანათებდა და თავისუფლების ყვავილები გაიშლებოდა.

დღეს დამპყრობელთა ნიაღვარი მუდმივად დაგუბდა ჩვენს ქვეყანაში, ის ყოველ ცისმარა დღეს ანადგურებს ერის სიმდიდრეს, მის ნივთიერ და სულიერ საუნჯეს; ის ყოველ დღე, ყოველ საათში ცელავს საუკეთესო შვილებს, ერს კვეთს

საუკეთესო თავებს, აძევებს სამშობლოდან ხალხის მესვეურებს.

მტერი დაბანაკდა ჩვენს საკუთარ მიწა-წყალზე და შეიარაღებული ეწევა მუდმივ. შეუჩერებელ ომს უიარაღო მცხოვრებთა წინააღმდეგ.

ათი წელია სწარმოებს ეს ბრძოლა საქართველოს მოსასპობათ. ქართველობის დასამორჩილებლათ, ქართველი ერის მუხლზე დაცემულ საწყალთა ბრბოთ გადასაქცევათ.

მოსკოვის ტირანები ათი წელია ძლებიან ქართველი ერის სისხლით და ვერ გაძლენ, იტაცებენ მის სარჩო-საბადებელს და ვერ გაათავეს, ავსებენ თავდადებულ მოღვაწეებით ციხეებს, სარდაფებს, ბნელ საკანებს, შორეულ გადაკარგულ კუთხეებს და ვერ გაავსეს.

დიდია ქართველი ხალხის ეს მძიმე ტანჯვა. განუზომელია ეს ამოდენა მისი წვალება, მწარეა ეს ხანგრძლივი მისი დევნა.

მაგრამ დიდი აღმოჩნდა ქართველი ერის გამძლეობა, არ შეირყა მისი სულიერი სიმტკიცე და რაინდული მხნეობა. მას მოსტაცეს თავისუფლება, მაგრამ ვერ დაიმორჩილეს. მას წაართვეს თავისთავის ბატონობა, მაგრამ ვერ დაიმონეს.

ქართველი ერი ამ მეთე წელსაც ისე მაგრათ დგას თავის უფლების, თავის სამშობლოს სადარაჯოზე. როგორათაც ის იდგა თავიდანვე, შემოსევის პირველ წელიწადს. დროთა ბრუნვამ ის ვერ მოსტეხა, გზა-კვალი ვერ აუბნია, მტერი მოყვარეთ და მოყვარე მტერათ ვერ მოაჩვენა. ის დგას თვალახილული, გონება ნათელი, მტერთან მტრულათ განწყობილი. დევნა მას აკაეებს, თავსდასხმა ავაჟკაცებს.

მტრის ბანაკი გარიყულია, ის უკმაყოფილო ერით შემოქალტულია; მათ შორის ყველა შემაერთებელი ძაფები დაწყვეტილია და მხოლოდ მტრობა მათი მოციქულია.

განა ეჭვია ვინ გაიმარჯვებს! ისტორიის ჩარხს უკულმა ვინ დააბრუნებს? მოსკოველთა საქმე წაგებულია, ისინი ისტორიის მიერ განწირულია.

დროს რა მნიშვნელობა აქვს, იქნება ადრე თუ გვიან—ეს დამოკიდებულია მრავალ გარემოებაზე, მთავარია ის, რომ მტრის დამარცხება უეჭველია, მისი დასასრული გარდაუვალია. რა არის ათი წელი ხალხთა ცხოვრებაში? ის ერთი წამია. ერთი შეფრქვევაა. ქართველი ერი სწორეთ ასე შორს იხედებოდა და ამიტომ ქედი არ მოიხარა გამარჯვებულთა წინაშე. ის დარწმუნებულია მტრის დაცემაში, მის დარღვევაში. მისი

ბოროტების აღმოფხვრაში და ეს რწმენა მას ამბნევებს ასალ-
კლდევებს ეს ათი წელიწადია.

და გამართლდა მისი ეს შორსმჭკვრეტელობა, ახლა აშ-
კარა გახდა ბრმათათვისაც ეს მისი რწმენა.

გაჟიდა ათი წელი და რას ვხედავთ? ვხედავთ მტერს და-
სნეულებულს, უკუურნებელი იარებით დაავადებულს, გახრ-
წნილს, თავის შინაგან წინააღმდეგობათა ბადეში გახლარ-
თულს და სასიკვდილოთ გამზადებულს.

ვხედავთ მის მოსაფლავეთ, დევნილ და წამებულ ხალ-
ხებს, გამხნეებულთ, იმედით აღსავსეთ, უკანასკნელი ბრძო-
ლისათვის გამზადებულთ. ჩვენ მარტონი აღარა ვართ, ჩვენ
გვემატება ახალი მოკავშირენი: ისინი კი, პირიქით, მარტოვ-
დებიან, კარგავენ ძალას, შორდებიან მთელ ქვეყანას და უფს-
კრულისაკენ მიექანებიან.

მოსკოველთა დღე დათვლილია, მათი მზე ჩადის, ჩვენი
მზე ამოდის. განთიადი მოახლოვებულია.

საქართველოს კანონიერი მთავრობა, უცხოეთში გად-
მოხვეწილი და აქ ერის დაკარგული უფლებებისათვის მებრ-
ძოლი, ამ ათი წლის თავზე შორიდან უძღვნის სალაშქრო მთელ
ქართველობას და მას უთვლის: ჩვენ აქ ძველებურათ მაგრათ
ვდგევართ ქვეყნის სადარაჯოზე, ჩვენი გული სცემს თქვენ
გულთან ერთათ, თქვენი სული გვაძლევს აღფრთოვანებას.
მომავალ დიად გადატებას შევხვდეთ მთლიანათ, საერთო ნე-
ბისყოფით, საერთო სულისკვეთებით და სხვა ჩვენებრ და-
ტანჯულ ხალხებთან ერთათ აღვმართოთ ჩვენი დროშა, დრო-
შა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის აღდგენის,
კავკასიის ხალხთა კონფედერატიული კავშირის დაარსების
და სხვა საბჭოთა ულლისაგან განთავისუფლებულ ხალ-
ხებთან ძმური დამოკიდებულებების და კეთილი მეზობლობის
დამყარების.

მოწინავე კაცობრიობა თქვენ თავდადებულ ბრძოლას
შეეურებს!

დ ი ლ ი თ ა რ ი ლ ი.

არის თარიღი, რომელსაც უკუღმართ ცხოვრების ბრუნვა ვერასოდეს ვერ წაშლის. რაც უფრო შორს მიიძალება ის ისტორიის მანძილზე, მით უფრო მეტი შარავანდდით შეიმოსება და მოძაველ თაობათა მეტათ სათაყვანებელი გახდება.

სწორეთ ასეთია 1924 წლის აჯანყება საქართველოსი. ხალხმა სცადა ადგომა, მტრის ბორკილთა დამსხვრევა და ის დამარცხდა. მაგრამ განა ყველა აჯანყება გამარჯვებულა? ანდა ქვეყნათ განა მოიპოვება ისეთი ერი, რომელსაც ისტორიის მსვლელობაში მწარე დამარცხება არ განეცადოს?

აჯანყებამ მრავალი მსხვერპლი შეიწირა. მუხთალმა და ვერაგმა მტერმა საკანში გამომწყვდეული, ბრძოლის ველს გაშორებული მრავალი ათასი საუკეთესო მებრძოლი გაუღიტა. მაგრამ «ერუ და მუხთალი სოფელი. მოწყვი. ავისა მქნელია». მუდამ ასეთია ბუნება მტარვალთა: თავის სიმხდალეს სისასტიკით ფარავენ.

პირიქით, ასეთია ცხოვრების წესი, რომ დამარცხება ჩაგრულ ერს ახალ ბრძოლისაკენ მოუხმობს. რაც უფრო მწარეა მტარვალთა მიერ მიყენებული ჭრილობა. მით უფრო დიდია სურვილი მონობის დამხობის და თავისუფლების აღდგენის.

ასეთია ისტორია ყველა ჩაგრულ ერისა. ან კი რას წარმოადგენს თვით საქართველოს ისტორია, თუ არა განუწყვეტელ მოთხრობას აღმოსავლეთის დესპოტთა შემოსევა-აოხრებისას და ქართველ ერის გამუდმებულ ცდას დამპყრობთა დაძლევა განდევნისა და შერყეულ ეროვნულ კერის აღდგენისათვის?

დაღმართს აღმართი მოსდევს. ეს არის კანონი ბუნების. დამარცხებას გამარჯვება მოყვება—ეს არის კანონი ცხოვრების.

აი ეს აფრთხობს მტარვალთ და მათ მოსვენებას უკარგავს.

მტერი ჩვენზე არა ნაკლებათ გრძნობს, რომ 1824 წლის აჯანყებით საქართველოს ისტორიაში შეიქმნა ახალი ვითარება, იშვა ახალი ძალა. თუ ვინმე წინეთ ყოყმანობდა, დღეს ეს მოისპო. თუ წინეთ ვინმეს ეგონა, რომ შეიძლებოდა რუსეთთან საერთო ენის გამოძებნა და მასთან ფეხდაფეხ სვლა, ეს 1924 წელმა საბოლოოთ დამარხა. თუ ვინმე ფიქრობდა, რომ ქართველი ერი უცხო ბატონობას შეეჩვეოდა, შეჩვეულ

ჭირს უნებლიეთ შეურიგდებოდა და მის წინაშე ქედს მოიხრია, აგვისტოს აჯანყებით ასეთი ილიუზია გაქრა.

საუკეთესო მებრძოლთა სისხლმა მტარვალსა და ჩაგრულ ერს შორის აღმართა გარდაუვალი კედელი. 1924 წელს გაწყდა უკანასკნელი ძაფი და ამოითხარა ორმო გაბატონების მოტრფიალე რუსეთსა და თავისუფლებისა და დემოკრატიისათვის მებრძოლ საქართველოს შორის.

დიდი თარიღი! ახალი ხანის დასაწყისის მოვლენა!

მართლაც, 1924 წელს საბოლოოთ გაშიშვლდა საბჭოთა რუსეთი მთელი კაცობრიობის წინაშე. ის თვალთმაქცურათ აღმოსავლეთის ერებს თვითგამორკვევის უფლებას უთავაზებდა და მსოფლიო იმპერიალისტთა ბატონობის დასამხობათ უხმობდა. ლამაზი ფრაზა, ხალხთა თვალის ასახვევათ იოლი იარაღი!

და აი 1924 წ. ქართველთა ადგომა. რუსეთის წინააღმდეგ მთელი ერის დარაზმვა და სამკვედრო-სასიცოცხლო ბრძოლის გაჩაღება. საბჭოთა რუსეთის იმპერიალიზმი გაშიშვლდა, მისი ბარბაროსობა მთელი ქვეყნის წინაშე ერთი დაკვრით დამტკიცდა. მტარვალს ნიღაბი ჩამოეხადა და მისი მილიტარისტული ბუნება ყველასთვის თვალსაჩინო შეიქნა.

ამავე დროს თვით რუსის ხალხი საღათას ძილს მისცემია და მტარვალთა ბატონობას ადვილათ იტანს, ხოლო პატარა საქართველო მთელი თავისი ძალღონით ბოლშევიკურ ტირანიას ომს უცხადებს და დემოკრატიის გაბატონებას ესწრაფვის. რა კონტრასტია! რა იშვიათი მოვლენა! არაჩვეულებრივი აღფრთოვანება და საუკეთესო მებრძოლთა თავდადება და სახელოვანი სიკვდილი!

ამიტომ არის თვით ომით მოქანცული კაცობრიობაც შეირყა. საქართველოს დიადი სახე მის წინაშე მთელი თავისი რაინდობით წამოიჭიმა. საქართველომ მოიპოვა ის, რაც მან ვერ შესძლო თვით სამი წლის დამოუკიდებელ არსებობის უამს. არა მხოლოდ ოფიციალური ქვეყანა, არამედ თვით ფართო დემოკრატია დარწმუნდა, რომ ქართველი ერი ფსიქოლოგიურათ დამოუკიდებელი სახელმწიფოა, რომ მისი თავისუფლება უზრუნველყოფილია, ფეხზე დადგომა და მტარვალთა საბოლოო შემუსვრა დროს საკითხია.

ვინ არ იცის, რომ თუ თვით ძლევამოსილი იმპერიებიც ირყევა. ეკონომიურათ გამოფიტულ საბჭოთა კავშირს ახალ სასიცოცხლო ძალას ვინღა შემატებს და ვინ განამტკიცებს.

იმპერიალიზმი თავის მრავალ დანაშაულთა სიმძიმის

ქვეშ თვითვე ეცემა, დემოკრატიის ამოძრავებისა და ხალხთა გამოფხინლების მსხვერპლი ხდება და სამარეში მიემართება. უმსგავსო საქმე ყოველი მოკლეა, მით ოხერია.

ქართველმა ერმა 1924 წ. დაამტკიცა, რომ მას არ შეუძლია შეურიგდეს მონობას, რომ თავისუფლების მოსაპოვებლათ არაავითარ მსხვერპლს არ ერიდება, ვინაიდან «ვარდი უეკლოთ არავის მოუქრეფია».

მტერი ხარობს, რომ ქართველ ერს საუკეთესო შვილები მოსტაცა. აღარ არიან: ნოე ხომერიკები, ბენია ჩხიკვიშვილები, ვალიკო ჯულელები, გოგიჩა ფალაგები და სხვანი, რომელთა სახელი ლეგიონია! მით უარესი მტარვალთა და ერის ორგულთათვის! ჩვენ საუკეთესო მეგობართა, თავდადებულ ამხანაგთა და ერის განთავისუფლებისათვის ყველაზე წამებულ ქართველთა სისხლი ერს ბრძოლაში ახალ ძალებს უმატებს, ცხოვრებას აფორიაქებს და საბოლოო შეტევისაკენ მოუხმობს.

1924 წელი უკვდავია! ის საქართველოს საბოლოო გამარჯვებას ამზადებს.

«ბრძოლის სპა» № 9.

ერის თვითგამორკვევა.

სოციალიზმის ერთი ძირითადი პრინციპთაგანია ერის უფლება თვითგამორკვევისა.

რას ნიშნავს ეს დებულება, რა საფუძველზეა ის აგებული და რა ფორმას იღებს პოლიტიკაში?

ერი, ეროვნული იდეა, სრულიად ახალი მოვლენაა, ის გასული საუკუნის ღვიძლი შვილია. წინეთ პოლიტიკური მოძრაობის კალაპოტი იყო არა ეროვნება, არამედ საზოგადოება, რომელიც დგებოდა და იშლებოდა გარეშე ერის დამახასიათებელ ნიშნებისა. საშუალო საუკუნეთა ბატონები—თავად-აზნაურობა და სამღვდელოება—სავსებით კოსმოპოლიტური სოციალური ერთეულია და მოკლებულია ყოველგვარ ნაციონალურ სულისკვეთებას. მრეწველობის განვითარება და ბურჟუაზიული ურთიერთობის აღორძინება პირველათ იწყებს საზოგადოების დანაწილებას ეროვნული ნიშნებით. ეს მიმდინარეობა იურიდიულ სფეროში იხატება რევოლუციებით, გამოღვიძებით ხალხის, როგორც დემოკრატიის და ერის, როგორც ნაციონალური ერთობის. ეს დიადი მოძრაო-

ბა ევროპას მოსდვა ნაპოლეონის ომებმა და ძირბუდიანათ ააფორიაქა ძველი რეაქციონური წესწყობილება.

წინანდელი კოსმოპოლიტური საზოგადოება ახლა იღვიძებს დემოკრატიულ და ეროვნულ საზოგადოებათ. ეს პირველი ნაბიჯი პოლიტიკაში მარცხდება, ძველი ქვეყანა მასზე შურს იძიებს ვენის კონგრესით (1815 წ.) და «წმიდა კავშირის» დაარსებით. ეს დიპლომატიური ხუხულა ერთი დაკვრით იგრევა ორმოცდარვაში და რევოლიუცია ევროპის საერთაშორისო მოვლენათ ხდება. დამარცხებულ მიმდინარეობამ კვლავ იფეთქა და თან ჩაითრია თითქმის ყველა ხალხი და ერი. ის აღმოჩნდა საკმაო ძლიერი დროგადასული წყობილების დასანგრევათ, მარა ნაკლებათ ძლიერი თანვის ბატონობის დასამყარებლათ. «წმიდა კავშირი» ველარ შედგა, ახალი იდეია ცნობილ იქნა, მარა მას დაეპატრონა ძველი ბატონები. იწყება ლიბერალიზმის გატარება კონსერვატორების მიერ. ბრძოლა ეროვნების და დემოკრატიის წინააღმდეგ ღებულობს ახალ სახეს. დამორჩილება ხალხის და ნაციის ცენზიანი კონტიტუციის საშუალებით გამოცხადდა მთავარ თვარხმალათ ინტერნაციონალური რეაქციისა. ამ მდგომარეობას არ ურიგდებიან პროლეტარიატი და დამორჩილებული ერები. ბრძოლა გრძელდება.

როგორც ხედავთ, ერის თვითგამორკვევა ისტორიულათ ვასინჯული, არის ერთი შტო ხალხთა პოლიტიკური თვითგამორკვევისა, ნაწილია დაჩაგრულთა საერთო განმათავისუფლებელი მოძრაობისა. ისინი ერთათ მიდიან, ერთ სათავეში თავს იყრიან. მათი ერთათ აცმა, ერთ პრინციპიალურ მთელათ და პროლეტარიატისათვის სავალდებულოთ გამოცხადება პირველათ მოახდინა კარლ მარქსმა პირველი ინტერნაციონალის პირველსავე სხდომანე თავის «დამაარსებელ მემართვაში», 1864 წ. აქ ჩვენ ვკითხულობთ:

«უსირცხვილო დადასტურება, სასაცილო თანაგრძნობა თუ იდიოტური გულგრილობა, რომლითაც ევროპის მაღალი კლასები შეხედენ რუსეთის მიერ დაპყრობას კავკასიის სიმაგრე—მთის და გმირული პოლონეთის დაკვლას, დაპყრობა უდიდესი და დაუბრკოლებელი ამ ბარბაროსული სახელმწიფოს მიერ, რომლის თავი ძევს პეტერბურგში, ხოლო ხელებს კი ვხედავთ ევროპის ყველა კაბინეტებში—ყველა ამან ასწავლა მუშებს აუცილებლათ თვალყური ადევნოს ინტერნაციონალური პოლიტიკის საიდუმლოებას, მათ საკუთარ მთავრობათა დიპლომატიურ მოქმედებას და მას ებრძოლოს ყოველ-

ნაირი საშუალებით. ხოლო როცა მუშები დაინახავენ, რომ არიან უძლურნი მათ ხელი შეუშალონ თავის მოქმედებაში, საჭიროა მათ საერთო შეთანხმებული პროტესტი განაცხადონ და მოითხოვონ კანონები მორალის და სამართლიანობის, რომელიც უნდა მართავდეს დამოკიდებულებას ადამიანთა შორის. იქნას შემოღებული უზენაეს წესათ ერთა შორის დამოკიდებულებისა. ბრძოლა აი ამნაირი საგარეო პოლიტიკისათვის ნიშნავს მონაწილეობის მიღებას მუშათა განთავისუფლების ბრძოლაში».

ცხადია, მარქსის აზრით—ბრძოლა ერის თავისუფლებისათვის დამპყრობელთა წინააღმდეგ ნიშნავს ბრძოლას მუშათა განთავისუფლებისათვისაც. ეს საერთო პროლეტარული ბრძოლაა. ამ პრინციპის გატარება მოითხოვს კავკასიის და პოლონეთის განთავისუფლებას უცხო უღლისაგან. მარქსი იძლევა არა მარტო თეორიულ დებულებას, არამედ ბრძოლის კონკრეტულ საგანსაც. დაპყრობა ერთი ერის მეორისაგან, ისე როგორც ერთი პიროვნების მეორისაგან. დაგმობილია, თავისუფალი შეთანხმებული ურთიერთობა ერთა შორის, ისე როგორც ადამიანთა შორის. უმაღლეს წესათ წამოყენებულია. აი ამას ნიშნავს ერის თვითგამორკვევა, ეს არის უფლება ერის თავისუფლათ, სხვა ერის ძალდაუტანებლათ გააწესრიგოს თავისი ცხოვრება და სხვა ერებთან დამოკიდებულება. ეს აზრი რევოლუციებში იქნა შემდეგ ჩამოყალიბებული ინტერნაციონალურ კონგრესებზე.

ამნაირათ, სოციალისტური შეხედულობა ნაციათა ურთიერთობაზე გამომდინარეობს მისი შეხედულებისაგან ადამიანთა ურთიერთობაზე. ორივე აგებულია ერთ მთავარ დებულებაზე—თანასწორობაზე. ყველა ერი, მიუხედავთ მისი რიცხვისა და მდგომარეობისა, თანასწორია, ერთნაირი უფლების მატარებელია. თავისუფალი შეთანხმება საერთაშორისო უფლების ერთათ ერთი გზა და ხიდია.

აი ეს შეხედულობა შეითვისა შემდეგ ბურჟუაზიიდან გამოსულმა რევოლუციურ დემოკრატიამ, რომელმაც 1873 წ. თავის ინტერნაციონალურ კონგრესზე იტალიის პატრიოტების (გარიბალდი, მაძინი და სხ.) და საფრანგეთის რადიკალების (ვიქტორ ჰუგო, მიშლე, კინე და სხ.) მეთაურობით გამოიტანეს «ხალხთა უფლების დეკლარაციის» ზოგი მუხლი:

«ყველა ხალხი ურთიერთშორის თანასწორია, მიუხედავთ მათი ტერიტორიის რაოდენობისა და მოსახლეობის სისქისა».

«არავითარ პიროვნებას, არავითარ მთავრობას. არავითარ ხალხს არ შეუძლია კანონიერათ. რაიმე მომიზნებით დაეპატრონოს მეორე ხალხს ანექსიით, დაპყრობით თუ სხვა რაიმე საშუალებით».

«ყველა ხალხს აქვს უფლება შემოსევის უკუქცევისათვის მოიხმაროს თავისი ტერიტორიის ყველა რესურსები. მცხოვრებთა ყველა პირადი თუ კოლექტიური ძალა»^{*)}.

პრინციპი ხალხთა თანასწორობისა არის პრინციპი სოციალისტური და რევოლუციური დემოკრატიის. დაჩაგრულ ერთა ყველა ქეშმარიტი პატრიოტები ამ ორ მიმდინარეობას ეკუთვნოდნენ.

სულ სხვაა პრინციპი ნაციონალისტებისა. ისინი ერის სრულუფლებიანობას აღიარებენ მხოლოდ თავის ერისათვის, ხოლო სხვა ერს, სადაც კი მიახელებენ. იმორჩილებენ. ნაციონალიზმი მთავარი პოლიტიკური შინაარსია იმპერიალიზმის.

სოციალისტური და ნაციონალისტური შემეცნება ნაციონისა წარმოადგენს ორ მოპირდაპირე მიმდინარე ბას. რომელთა შორის მუდმივი ბრძოლაა. მათ შორის მომწყვდევული რევოლუციური დემოკრატია თითქმის საყვებით გაიღვსა, გაითქვიფა და ბოლოს დაიშალა. ამ ეამათ «ადამიანის უფლების» სახელით ის ცდილობს აღდგეს და ინტერნაციონალურ ორგანიზაციათ გახდეს.

ერის თვითგამორკვევის პრინციპი აღურ დებულებისაგან პრაქტიკულ პოლიტიკათ გადასაქცევათ საქიროა ერთი პირობა—დაჩაგრული ერის გაცნობიერება და დამჩაგრვლის წინააღმდეგ დარაზმვა. ის უნდა გრძნობდეს თავის თავს თანასწორათ გაბატონებულ ერთან. საკუთარი განვითარების და გზის აუცილებლობას, თავის თავის პატრონობის შესაძლებლობას. ასეთი ცვლილება ხდება არა აგიტაციის და პროპაგანდის საშუალებით, არამედ ობიექტიურ. ისტორიულ გარემოებათა ძალდატახებით. 1848 წელს ჩეხო-სლოვაკები არა თუ არ ითხოვდნენ თავისთვის რაიმე უფლებებს. არამედ ეხმარებოდნენ მეფის მთავრობას ვენგრელთა მოხრაობის ჩასაქრობათ. საქართველო მესამოცე წლებში არა თუ არ ეხმარებოდა მთას რუსეთის წინააღმდეგ, არამედ პირიქით, ეხმარებოდა რუსეთს მთის წინააღმდეგ. ჩეხელები და ქართველები

^{*)} დეკლარაცია «მშვიდობიანობის და თავისუფლების ინტერნაციონალური ლიგისა».

თავის ინტერესებს არ ყოფენ ამ ხანაში გაბატონებული ერის ინტერესებისაგან. საქართველოს სოციალდემოკრატიაშ ეს ისტორიულათ ბოძებული ნიადაგი თავიდანვე იცნო და მასზე ააგო თავისი ცხოველმყოფელი მოღვაწეობა. მარა როგორც კი გარემოება შეიცვალა და ისტორიამ ერი შემოაბრუნა ნაციონალური პოლიტიკის შარაგზაზე, პარტიაც შემობრუნდა მასთან ერთათ და ერის თვითგამორკვევა პრაქტიკული პოლიტიკის საგნათ აქცია.

ამნაირათ, ერის თვითგამორკვევის პოლიტიკური მატარებელია თვით ერი. ეს უპირველესი და მიუცელებელი პირობაა მისი გატარებისა. აქ, ამ გზაზე, მას ხვდება მოწინააღმდეგე პოლიტიკური მიმდინარეობანი, გაბატონებული ერის მეთაურ კლასების ნაციონალური პოლიტიკა, მათი ნაციონალიზმი და იმპერიალიზმი.

იმპერიალიზმი გამოიხატა ომებში, მძლავრის მიერ სუსტის დარბევაში და დამარცხებაში, ხოლო რევოლიუციური დემოკრატიაში და ერის თვითგამორკვევა იტალიის აღდგენაში და წვრილ ერთა განმათავისუფლებელ მოძრაობაში. ერთა და მუშათა მოძრაობამ აიძულა იმპერიალისტები ყველა ქვეყნისა შეთანხმებულებიყვენ და ამ საერთო მტრის წინააღმდეგ ერთათ დამდგარიყვენ. ხმალი ქარქაშში ჩააგეს და საერთაშორისო კონფერენციები დაიწყეს. დიდი სახელმწიფოები შეთანხმდენ და ქვეყანა გაინაწილეს. და რომ ეს განაწილება მისაღებათ გამოეტანათ, მას სახელი გამოუცვალეს, დამპყრობის და ანექსიის მაგიერ დაარქვეს «გაელებნის სფერო». ამით ვითომ მშვიდობიანობა დამყარდა.

ნათქვამია: კაცი ბჭობდა, ეშმაკი იცინოდაო. ამ ეშმაკის როლს ასრულებს იგივე იმპერიალიზმი, იგივე ნაციონალიზმი, რომელიც თავის საზღვრებში ვერ ისვენებს, არ ისვენებს და მუდამ «ხელის მოსათბობს» ეძებს. მსოფლიო ომმა იფეთქა, მთავარი იმპერიალისტურ-პოლიციური სახელმწიფოები დაინგრენ და ამით გზა გაეხსნა სოციალისტურ ნაციონალურ პოლიტიკას. ვილსონმა მთელი თავისი სახელოვანი დეკლარაცია ამ პოლიტიკაზე ააგო. ერთა თვითგამორკვევის უფლება სახელმწიფო უფლებათ გამოაცხადა. დაარსდა მთელი რიგი ნაციონალური სახელმწიფოებისა. მარა ვინაიდან ბურჟუაზიული იმპერიალიზმი არ მომკვდარა, ის დაბნეულობისაგან ჩქარა გამოვიდა და ძალა მოიკრიბა, ხოლო მეორე მხრით აღორძინდა მეფური იმპერიალიზმის ალაგას ბოლშევიკური იმპერიალიზმი, ამიტომ ერთა თანასწორობის პრინციპი საე-

სებით ვერ გატარდა ვერც ევროპაში, ვერც აზიაში და აფრიკაში. მოსკოვმა დაიწყო ძველი იმპერიის აღდგენა, ევროპამ გამოსჭრა ნაციონალური ერთეულები არა ნაციონალური მოსახლეობის, არამედ «პოლიტიკური წონასწორობის» მიხედვით და მით შექმნა მრავალი ახალი კერა ნაციონალური შუღლისა^{*)}. ერთი კი აშკარაა—«სფეროების» პოლიტიკა გაკოტრდა, დასავლეთში ის დასამარდა. იმპერიალიზმი უფრო მორცხვ სახეს ღებულობს. სამაგიეროთ ამ გაკოტრებულ პრინციპს მოსკოვი ჩაებლაუჭა და ის თავისათ გამოიტანა. ჩიჩერინმა ეს აშკარათ აღიარა და მით საქართველოს დაპყრობას ფარდა ახადა. მან ცაკის უკანასკნელ სესიაზე თბილისში წარმოსთქვა შემდეგი:

«ბათომიდან ინგლისელების წასვლის შემდეგ ლოიდ ჯორჯმა განუცხადა ამხ. კრასინს, რომ ინგლისი არ ჩაერევა საბჭოთა რესპუბლიკისა და კავკასიის ურთიერთ დამოკიდებულებაში და რომ იგი კავკასიას უცქერის როგორც საბჭოთა რესპუბლიკის გავლენის სფეროს» («კომუნისტი» 5 მარტი 1925 წ.).

ე. ი. ლოიდ ჯორჯმა ნება დართო ჩიჩერინს საქართველო თავის «გავლენის სფეროში» მოექცია, რაიცა 'გამოხატა მის ანექსიაში. აქ მოხდა ბოლშევიკური და ბურჟუაზიული იმპერიალიზმის შეთქმულება თავისუფალი ერის წინააღმდეგ. მარქსი ითხოვდა კავკასიის განთავისუფლებას რუსეთისაგან, ლოიდ ჯორჯი კი, პირიქით, მას უტოვებს რუსეთს, ხოლო ჩიჩერინი ემყარება არა მარქსს, არამედ ლოიდ ჯორჯს, ის სცნობს არა ნაციონალურ თანასწორობას, არამედ მათ ანექსიას!

ბოლშევიზმი ნაციონალურ საკითხშიაც, ისე როგორც პოლიტიკურში და ეკონომიურში, სავსებით გამოეყო სოციალიზმს და აშკარათ ააფრიალა იმპერიალისტური დროშა. ის მართალია ყვირის ერის თავისუფლებზე, მარა იმ ერის, რომელიც მის ზეგში არ არის და მას ვერსაიდან ვერ უდგება. აქაც მას აინტერესებს არა ერის სვე-ბედი, არამედ წაქცევა მისი კონკურენტის, მისი მოწინააღმდეგე იმპერიალისტური სახელმწიფოსი. ეს არის აღდგენა პრიმიტიული იმპერიალიზმის. მოსკოვი ექანება სულ უკან-უკან, გასული საუკუნის მესამოცე წლების საერთაშორისო ინტრიგის და შუღლის პოლიტიკისაკენ.

*) ვერსალის ზავით ნაციონალურ უმცირესობათ უნდა მიეცეს გარანტია თავისი კულტურის განვითარებისა.

ამ გვარათ, სოციალისტურ ნაციონალურ პოლიტიკამ საკმაოდ შეანგრია იმპერიალიზმის კედელი, მარა სავსებით ის ვერ დაღეწა. მისი მტერია აშკარათ ბოლშევიზმი. მორცხვით ბურჟუაზია. მარა ამ უკანასკნელს ებრძვის ყველა ფეხის ნაბიჯზე გამძლავრებული სოციალისტური ინტერნაციონალი და არ ანებებს თავისი პოლიტიკის პირდაპირ გატარებას. ევროპა დღეს იმყოფება სოციალიზმის მძლავრ გავლენის ქვეშ. ეს გავლენა არ არის მხოლოდ საბჭოთა ქვეყანაში, იქ ოპოზიცია ჩაკლულია, ავანტიურისტთა ვიწრო წრე გაბატონებულია. საიდუმლო დიპლომატია, შეთქმულობა, ძალმომრეობა ამბატონების მთავარი ფარხმალია. მთელი მათი საგარეო მოქმედება წყვედიადით მოცული და ყოველივე პასუხისმგებლობას მოკლებულია.

თუ მარქსს ადამიანთა თანასწორობის პრინციპიდან გამოყავს ერთა თანასწორობა, ბოლშევიზმს პირიქით ადამიანთა უთანასწორობისაგან გამოყავს ერთა უთანასწორობა. დემოკრატიის ძირითადი დებულების უარისყოფა თავისთავათ გულისხმობს ერის უფლების უარისყოფასაც. ნაციის თვითგამორკვევის მთავარი მტერი მოსკოვში ზის.

დღეს მსოფლიოში იბრძვის ორი პოლიტიკური ძალა უფროსობისათვის. ერთი მხრით დგას სოციალისტური ინტერნაციონალი და მუშათა საერთაშორისო სინდიკალური ორგანიზაცია. მეორე მხრით ბურჟუაზია, ბოლშევიზმი და მათი მოკავშირე ძველი და ახალი ბატონები. ეს მათი სოციალური და პოლიტიკური წინააღმდეგობა ნაციონალურ სფეროში ნიშნავს წინააღმდეგობას იმპერიალიზმის და ერის თვითგამორკვევის შორის. იმპერიალიზმი დამარცხდა, მარა გატეხილი არ არის; ერის თვითგამორკვევამ გაიმარჯვა, მარა გაბატონებული არ არის. ქართველი ერის თვითგამორკვევა მოხვდა ამ კალაპოტში და განიცადა მისი ბედი—გამარჯვება და დამარცხება. ის დგას ნაციონალურ კვანძის ცენტრში და როგორც კი ეს კვანძი ისევ დაიწყებს დახსნას—იქიდან პირველ ყოვლისა საქართველო უნდა გამოვიდეს თავისუფალი და აღდგენილი.

ნოეს ძეგლი ხანლი ღანჩსეიმი.

სურათი გადაღებულია 1915 წ.

მიმდინარე პოლიტიკა.

არის ორი პოლიტიკა, ორი იდეიური მიმდინარეობა, ყოველგან, ყველა დიდ თუ წვრილ მოვლენაში დაპირდაპირებული და ერთი მეორის უარის მყოფი. ერთია ბოლშევიკური, მეორე სოციალისტური.

პირველი თავის მოქმედებას, თავის მერმისს აგებს დასავლეთ ევროპის არევდარევაზე, სახელმწიფოთა შორის გაღვივებულ შუღლზე, წარმოების დაუძლურებაზე, ერთა კონფლიქტებზე, ომზე და დამარცხებაზე, მასის გალატაკებაზე და დაცემაზე. ის ამ ჭაობში ხარობს, ამ უბედურებაში ეძებს თავის სასიცოცხლო წყაროებს.

მეორე, სოციალიზმი, კი პირიქით. მთელ თავის მოქმედებას, მთელ თავის მომავალს აგებს მშვიდობიანობის დამყარებაზე, დასავლეთ ევროპის შეთანხმებაზე, ერთა და სახელმწიფოთა ერთობაზე, წარმოების გამდიდრებაზე, მასის ნივთიერათ და მორალურათ გაღონიერებაზე, ერთი სიტყვით საერთო აღორძინებასა და ამაღლებაზე.

ეკონომიური და პოლიტიკური განვითარება კლავს ბოლშევიზმს, ართმევს სარბიელს, უსპობს ნიადაგს და აქცევს მას არართ. ის თან ატარებს ყველა თვისებას იმ ჭირისას, რომელიც ყოველთვის ომს მოყვებოდა ხოლმე. როგორც კი ომი ბოლოავდებოდა, მინგრეულ-მონგრეული ქვეყანა კალაპოტში დგებოდა და სოციალური კანონები ნორმალურათ ამუშავდებოდა, ჭირიც კარგავდა საკვებ მასალას და ქრებოდა.

სოციალიზმი მიილტვის ომით მოწამლული ატმოსფერის გაჯანსაღებისაკენ, ხალხთა შორის დაწყვეტილ ძაფების აღდგენისაკენ, ეს არის იმავე დროს სურვილი და მოთხოვნილება ყველა ხალხის, მთელი კაცობრიობის, გარდა იმ მცირედი ნაწილისა, სპეკულიანტების და მეზარბაზნეების. რომელნიც ომით და სისხლის ღვრით იტენენ ჯიბებს და იძენენ კაპიტალს.

ამნაირათ, ერთი მხრით დგას ბოლშევიზმი და მილიტარისტულ-სპეკულიანტური ბურჟუაზია, მეორე მხრით სოციალიზმი და მთელი დანარჩენი კაცობრიობა.

ბრძოლა ამ ორ ბანაკს შორის წარმოებს ყოველ ფენის ნაბიჯზე, პირველ ყოვლისა, მიმდინარე პოლიტიკაში.

მთავარი პოლიტიკური მომენტი, რომელიც ყოფდა დასავლეთს ომამდე და ყოფს დღესაც, არის კონფლიქტი საფ-

რანგეთს და გერმანიას შორის. ის წარმოიშვა მესამოცდაათე წლებიდან, როგორც ნაყოფი ნაპოლეონ მესამის და კოპენჰაგენთან პირადი პოლიტიკის, რასაც მოყვა ომი და დამარცხება. წინეთ საფრანგეთის, ახლა გერმანიის. ევროპის ატმოსფერის გაწმენდა მოითხოვს პირველ ყოვლისა აი ამ კონფლიქტის ამოწურვას, ყოველ შემთხვევაში მის მინელებას. თანხმობის და კეთილ-მეზობლობის მოდავეთა შორის ჩამოგდებას. მარა ამ შემთხვევაში რუსეთი რჩება გარიყული. ის ველარ ითამაშებს ვერც «საერთაშორისო უნდარმის», ვერც «საერთაშორისო დამნგრეველის» როლს. ამიტომ ცარიზმი მთელი თავისი ძალდონით ებრძოდა ამ თანხმობის პოლიტიკას და ემსახურებოდა შულს. ის მოველინა საფრანგეთს მოკავშირეთ და მხსნელათ. ბოლშევიზმი ამ უამათ პირწმინდათ იმეორებს ამავე პოლიტიკას; ის მოველინა მეგობრათ გერმანიას საფრანგეთის წინააღმდეგ და ლამის ეს მდგომარეობა სამიდღემჩიოთ შეინარჩუნოს.

მაგრამ აი გერმანიამ უცებ პირი იბრუნა საფრანგეთისაკენ და მას მიმართა მოთხოვნით—მოვრიგდეთო. საფრანგეთმა ამ მომართვას ხელი წაატანა და ინგლისის დასტურით თანხმობით უპასუხა. დაიბადა პირველათ ამ ორ მეტოქეთა დაახლოვების შესაძლებლობა. შეუფოთდა მოსკოვი, აწრიპინდა ბოლშევიკური კალმები, ამუშავდენ დიპლომატები ამ შესაძლებლობის ჩასაშლელათ. ისინი ახლა იმეორებენ იმ კამპანიას, რომელიც მათ ასტეხეს დაუსის წინააღმდეგ, ე. ი. წინააღმდეგ გერმანიის ფინანსიური გაჯანსაღებისა და საკუთარ, რუსეთზე დამოუკიდებელ ფეხზე დადგომისა. დაუსის პლანი განხორციელდა, მოსკოვი დადუმდა. გერმანია გადაჭრით დაადგა დასავლეთის ეკონომიურ ორიენტაციას და ახლა ის ამას აგვირგვინებს პოლიტიკურათაც. ეს კი ქმნის სრულიად ახალ საერთაშორისო მდგომარეობას მოსკოვისათვის.

პირველ ყოვლისა უნდა გავითვალისწინოთ თვით მათი მორიგების შინაარსი. სოციალისტები მოითხოვენ ერთა საერთო კავშირის დამყარებას ყველა სადაო საკითხის სავალდებულო მედიატორული წესით გადაჭრით. ვინც ამ წესს არ დაემორჩილება და ხმალს იშიშვლებს—ის ისჯება ყველა მოკავშირეთა შეერთებული ძალდონით. ამ კავშირს მეთაურობს ნაციათა ლიგა. დაიბადა ენევის პროტოკოლი მაკდონალდის და ერიოს მეთაურობით. პროტოკოლს აუხირდენ რეაქციონერები და გააკეთეს მოსკოვის გასახარელი: ის დაიმარხა და

მის ალაგას წამოაყენეს კერძო პირობა («პაქტი») გერმანია-ანტანტას შორის. რაკი პირველი არ გავიდა, მეორე მაინც მისაღებია, ვინაიდან ის ამავე პოლიტიკური ხაზიდანაა აღებული. მას ემხრობა საერთაშორისო დემოკრატია. მხოლოდ საკითხია ის, თუ რა სახის იქნება პაქტი: პირობის მონაწილენი თანშემდებნიან ყველა სადაო საკითხი გადასჯრან მოლაპარაკებით ან მედიატორული წესით ნაციათა ლიგის საშუალებით, თუ ქმნიან კავშირს, რომლის წევრები ერთი-მეორეს წაესევიან, როგორც კი რომელიმე მათგანი პირობას დაარღვევს? ნაციათა ლიგის ძირითადი სტატუტია მედიატორული წესი და ყველა სახელმწიფო ამ პრინციპის მომხრე ვალდებულია გახდეს ლიგის წევრათ. «პაქტის» ასრულება მოითხოვს გერმანიის ლიგაში შესვლას და მისი წესების მიღებას. კავშირების და კონტრაკავშირების პოლიტიკა დაამარცხა ომმა. სწორეთ ასეთ სამხედრო ბანაკებათ დანაწილებამ გამოიწვია უმაგალითო სისხლის ღვრა. სოციალიზმის ძველი პრინციპი — არბიტაჟი — დღეს ერთად-ერთი საერთაშორისო პოლიტიკაა შესაძლებელი და მჭრელი. კაცობრიობა იძულებული შეიქნა მიეღო ეს პრინციპი და მის საფუძველზე აეგო ნაციათა ლიგა.

მოსკოვი ებრძვის როგორც ამ პრინციპს. ისე ამ ლიგას. ის ჩარჩა ძველი, დამარცხებული პოლიტიკის ჩარჩოში, კარინზმის ბარბაროსულ საერთაშორისო უფლებით გაუღენთილი. ის განაგრძობს საიდუმლო დიპლომატიას, ბნელეთში ხელის ფათურს, ერების დამორჩილებას და ძალათ გასაბჭოებას, კავშირების და კონტრ-კავშირების ძიებას, ერთი სიტყვით დესპოტიზმზე დამყარებულ საგარეო საქმიანობას. მთელ ამ მუშაობას ლახვარს სცემს ერთა ლიგის გამარჯვება. მისი რეალურ ძალათ გადაქცევა გერმანიის მის წევრათ შესვლა და პროტოკოლის თუ არა, ამ ხანათ პაქტის მაინც განხორციელება მოსკოვს უკარგავს ყოველგვარ გავლენას ევროპის საქმეებზე. ეს არის დასავლეთის საერთაშორისო მდგომარეობის სრული სტაბილიზაცია და მოსკოვის იზოლიაცია. დასავლეთი ეპირდაპირება ბოლშევიკურ რუსეთს. მოსკოვი ამაში ხედავს ინგლისის ინტრიგებს, შემთხვევით მოვლენას, გერმანიის რუსეთისაგან ჩამოსაშორებლათ. ნამდვილათ კი აქ არაფერია შემთხვევითი, არც ინტრიგანური, ეს აუცილებელი. ისტორიული გზაა კაცობრიობის განახლების და განვითარებისაკენ. ბოლშევიზმი მას ეპირდაპირება და მით ბუნებრივათ ამ შარავზის გარეთ რჩება. ის ცდილობს თავის დაღუპვაში ამჩანავები იშოვოს, ცოცხალი სამარეში ჩაიჭიროს

და ასე სული კბილით დაიჭიროს. მთელი ბოლშევიკური პრესა «იზვესტია»-ს მეთაურობით გერმანიას ემუქრება, თუ გამეცი და ლიგაში შედი, შენს მტრებს—საფრანგეთს და პოლონეთს—მოვურიგდებო. «გერმანიის მთავრობამ უნდა იცოდეს, სწერს «იზვესტია», თუ ის ამ გზას დაადგება საბჭოთა კავშირი მიიღებს წომეებს თავის ინტერესების დასაცავად და იმოქმედებს იმ გზით, რომელიც არ მიდის გერმანიასთან პოლიტიკური და ეკონომიური დამოკიდებულების განვითარებისაკენ». ამავ დროს ეს გაზეთი ეარშიყება საფრანგეთს და თანაც კეუას ასწავლის—გერმანიასთან მორიგება მეორე სედანს გიქადისო.

ერთი სიტყვით, მოსკოვი აშკარა პოლიტიკურ შანტაჟს ეწევა. ორივე მხარეს თვალებს უპაჟუნებს, ორივეს თავის თავს შეაძლევს, მაგრამ ისინი მისგან გარბიან, როგორც უამისაგან და მას გატიტვლებულს ქვეყნის შარაზე ტოვებენ. ერთათ ერთი მისი თაყვანისმცემელია გერმანიის მილიტარისტები და ნაციონალისტები. ესენი ბოლშევიკებთან ერთათ ილაშქრებენ «პაქტის» წინააღმდეგ და იცავენ ღვრია წყალს, სადაც ნაყოფიერთ თევზაობენ. მაგრამ გერმანიის მთავრობამ, სოციალდემოკრატიის და რადიკალური ბურჟუაზიის ზეგავლენით, უკვე გადასწყვიტა საფრანგეთის წინადადება მიიღოს და მის საფუძველზე მოლაპარაკება აწარმოოს. ის უკვე ზურგს აქცევს რუსეთს და პირს იბრუნებს დასავლეთისაკენ. წყდება ევროპის უდიდესი პოლიტიკური საკითხი; მტკიცდება დასავლეთის მორალური ერთობა. ირიყება ამ ერთობის აღმოსავლეთის მტერი.

პირველათ ახლა დაისვა მიმდინარე პოლიტიკის დღის წესრიგში ნათლათ და საჯაროთ ბოლშევიკური რუსეთის წინააღმდეგ ევროპის ბლოკის შექმნის საკითხი. საფრანგეთის საგარეო სამინისტროს გამომხატველი ორგანო «ტანი», რომელიც ეს ერთი ხანია ბოლშევიკებს ეარშიყება, იძულებული გახდა ალაპარაკებულყო ამ ბლოკის აუცილებლობაზე. ის სწერს: «დარეკა ეამმა გერმანიისათვის ამოიჩიოს ან გერმანო-რუსული ბლოკი, სადაც ის დაიჭერს მეტათ საშიშარ მდგომარეობას, ან ევროპის ბლოკი. საითკენაც მას მიაქანებს მისი ინტერესები და მისი ტრადიციული ლტოლვილება... მან (გერმანიის საგარეო მინისტრმა) კარგათ იცის, უეკველია, რომ მჭიდრო კავშირი საბჭოთა რუსეთთან დაუპირდაპირებს გერმანიას ინგლისს, ყველა თავისი მძიმე შედეგებით, რასაც ეს მოუტანს მის კოზიციას კონტინენტის ცენტრში. საკმარი-

სია გაიგონათ ჩიჩერინის განცხადება იმაზე, რომ ლონდონის მიერ კავშირის გაწყვეტა საბჭოებთან ნიშნავს ომს, რომ ვთქვათ: ამჟამათ ბრძოლაა მოსკოვს და ლონდონს შორის» («ტან», 4 ივლისი).

ამაზე უფრო ნათლათ თქმა აღარ შეიძლება. რუსეთი თუ ევროპა—აი ორი მოპირდაპირე ბანაკი და მათ შორის ახდენს არჩევანს გერმანია. ყველა სხვა სახელმწიფოებს არჩევანი კაი ხანია მოხდენილი აქვთ ევროპის სასარგებლოთ. მხოლოდ გერმანია ყოყმანობდა, ვინაიდან ის მოსკოვისაგან რეალურ სარგებლობას გამოელოდა. მაგრამ ეს იმედი არ გაუშართლდა, არც მილიტარულათ, არც ეკონომიურათ. რუსეთის დამარცხებამ პოლანეთის მიერ და წითელი არმიის დაუძღურებამ საბოლოოთ გააქრო გერმანელთა ოცნება პოლანეთის კარიდორის რუსის ხიშტით დაპყრობაზე. ხოლო რუსეთის ქრონიკულ ეკონომიურ კრიზისმა მეურნეობაში და მრეწველობის დაცემამ მოუსპო იმედი რუსეთისაგან რაიმეს «გამორჩენისა». აი ამ ორგვარ იმედის გაცრუება გერმანიას დღეს ძალას ატანს ისევ დასავლეთში ეძიოს მეგობარი და მომხმარე. ასეთია მისთვის, პირველყოვლისა, ინგლისი, რომელსაც მხარში უდგია საფრანგეთი და მისი მეგობარ-მოკავშირენი.

გერმანიის ლიგაში შესვლას რით უპასუხებენ ბოლშევიკები? ორში ერთი: ან თვითონაც უნდა შევიდნენ, ან ევროპის მთლიან ფრონტს შეებრძოლონ. პირველ შემთხვევაში, ისინი იძულებული იქნებიან მიიღონ ლიგის სტატუტი, ე. ი. დემოკრატია საგარეო პოლიტიკის ქვაკუთხედათ აღიარონ და თავის მოქმედების ანგარიში ქვეყანას აძლიონ. საქართველოს საკითხი თავიდანვე წინ დახვდება და არბიტრაჟი მისთვის სავალდებულო გახდება. ეს იქნებოდა ბოლშევიზმის ლიკვიდაცია არა მარტო საგარეო, არამედ საშინაო პოლიტიკაშიაც. ამ გზას უეჭველია ის არ დაადგება და ისევ სასიკვდილოთ გამზადებულსავით შეეცდება გაერთიანებულ ევროპას შორიდან უყეფოს და თავისი სამარე თვითონვე მოამზადოს.

ევროპა მთლიანდება, რუსეთი მარტოვდება. მიმდინარე პოლიტიკის ძარღვი აი აქ სცემს. ძველი დახლართული კვანძი იხსნება დასავლეთში და ახალი კვანძი იხლართება საბჭოების საბრძანებელში. მას ირგვლივ რკინის სალტე ერტყმება და ის მავთულ-ხლართში ებმება. რაც მოგივა დავითაო. ყველა შენი თავითაო...

დ ე კ ლ ა რ ა ც ი ა) .

საქართველოს ნაციონალური მთავრობის სახელით მაქვს პატივი განვაცხადო შემდეგი:

დღევანდელ საერთაშორისო სამხედრო კონფლიქტში ჩვენ თავიდანვე მოვასდინეთ ჩვენი არჩევანი, მივემხრეთ საფრანგეთის კოალიციას.

ეს ჩვენი გადაწყვეტილება აგებულია ორ საფუძველზე: პოლიტიკურზე და ნაციონალურზე.

ჩვენ ვართ ჩაგრული ერის შვილნი; ჩაგრულია ჩვენი ერი ორ ნაირად: როგორც ერი და როგორც ხალხი, უცხო ძალამ მას წაართვა თავისუფლება ნაციონალური და პოლიტიკური. ვის შეუძლია გაიგოს ეს ჩვენი ორგვარი ტანჯვა თუ არა იმან, ვისაც სწამს ეს ორგვარი თავისუფლება, ვისაც ერის და ადამიანის უფლება თავის დროშაზე დაუწერია და ის საყოველთაო, საკაცობრიო კუთვნილებათ უღიარებია. ჩაგრულთა ეს ბუნებრივი დამცველი იყო და არის საფრანგეთი. მან თავის არსებაში შეაერთა ფრანგული და კაცობრიული, ნაციონალური და ადამიანური.

ჩვენ არ გვწამს, არასოდეს გვიწამებია რომ ვინც თავის ხალხში ამყარებს დესპოტიას, ის სხვა ხალხში დაამყარებს თავისუფლებას, ვინც იპყრობს თავისუფალ ერთ. ის გაანთავისუფლებს ჩაგრულ ერთ. საერთაშორისო მტაცებლობა ძირს უთხრის ყოველი ფორმის უფლებას. დღეს მსოფლიოში ფრიალებს ორი მოპირდაპირე დროშა—თავისუფლების და მონობის; საქართველოს დროშის ადგილია მხოლოდ თავისუფლების ბანაკი.

ასეთია ჩვენი ორიენტაციის პოლიტიკური მოტივი. ამ ხაზისაა აგრეთვე ჩვენი ნაციონალური მოსაზრება.

ქართველ ერს ფლობს და სტანჯავს საბჭოთა რუსეთი. საქართველო არ შეურიგდა ამ მდგომარეობას და ებრძვის

) ეს დეკლარაცია წაკითხულ იქმნა მთავრობის თავმჯდომარე ნოე ჟორდანიას მიერ დამფუძ. კრების წევრების კერძო თათბირზე 1940 წ. 4 თებერვალს პარიზში. რ ე დ.

შეუჩერებლივ მის დამპყრობელ მოსკოვს. ამით ის ებრძვის ყველა მის მოკავშირეთ და დამხმარეთ, ვინც უნდა იყოს იგი. ჩვენ არასოდეს ვყოფილვართ, არც ვართ. არც ვიქნებით სტალინის და მის დამცველთა მხარეზე, არც იდეურად, არც პოლიტიკურად, არც ნაციონალურად. ჩვენ შორის დიდი ხანია ხიდია ჩატეხილი, ბრძოლაა გამოცხადებული. ამ ქამათ ჩვენს პოზიციასზე დადგენ მოკავშირენი; ჩვენ მიერ ბოლშევიზმის გამოცხადება მტრათ არა მარტო საქართველოსი, არამედ მთელი კულტურული კაცობრიობისა, როგორც ძველი რუსულ-აზიური ბარბაროსობის აღდგენა—დღეს საქვეყნოთ და მტკიცდა და ეს გაიზიარა მოწინავე საზოგადოებამ. ჩვენ მიერ წარდგენილი პროტესტი 1935 წელს ერთა ლიგისათვის წინააღმდეგ საბჭოთა კავშირის დაშვებისა მის წევრთა შორის—დღეს საქვეყნოდ დაადასტურა იმავე ლიგამ მოსკოვის იქიდან განდევნით.

როგორც ხედავთ ჩვენ ადგილი არ გამოგვიცვლია, ერთხელ აღებულ ხაზზე ოდნავადაც არ წაგვიფორხილებრა: ვართ იქ, სადაც ვიყავით თავიდანვე. ეს ჩვენი პოზიცია—პოზიცია მთელი ქართველი ერის გაამართლა ისტორიამ. მისკენ იბრუნა პირი მსოფლიო დემოკრატია; და თუ დღევანდლამდე ვსულდგმულეზბდით იმედით. დღეს ამ იმედს მიეცა რეალური საფუძველი.

საქართველოს ნაციონალური მთავრობა გამოსული სამშობლოდან დამფუძნებელი კრების დადგენილებით და საგანგებო მანდატით განაგრძობს ბრძოლას მოსკოვის მტაცებლობასთან გამარჯვებამდე. მოუწოდებს ყველა ქართველ ემიგრანტს ჩვენთან ერთად ჩადგეს მოკავშირეთა ბანაკში, ვუსურვოთ ამ ბანაკს გამარჯვება და საერთო ძალ-ღონით ვიმუშაოთ ქართველი ერის თავისუფლების აღსადგენად.

«ბრძოლის ხმა» № 14 (93).

ჩვენნი ტაქტიკა).

I.

საქართველოს სოციალდემოკრატიულ პარტიის შესამე არა-ლეგალურმა ყრილობამ ამ ზაფხულს გამოიტანა მთელი რიგი რეზოლიუციებისა საჭირობოროტო საკითხების შესახებ, რომელთა შორის უპირველესი ალაგი უჭირავს ტაქტიკურ რეზოლიუციებს. აქ პარტიამ მოკლეთ, სხარტულათ გამოთქვა მთელი თავისი შეხედულება მიმდინარე მომენტზე და უჩვენა ნათელი, უდაო გზა ქართველ მუშა ხალხს და მასთან ერთათ მთელ ერს. სოც.-დემ. პარტიის პოზიცია, მისი სამუშაო გეზი, მისი იდეალი გარკვეული და განათლებულია. საიდან გამოდის ის, რა ასულდგმულებს მას, რაზე ემყარება მისი ტაქტიკა?

ტაქტიკა—ეს გზა თუ გზებია, რომლის საშუალებით შესაძლებელია დასახული მიზნის მიღწევა.

პირველ ყოვლისა თვით ეს მიზანი უნდა იყოს ნათლათ წარმოდგენილი, შესწავლილი, გამორკვეული და მისი განხორციელების შესაძლებლობა ნათელყოფილი. როგორც მიზანი, ისეთი ტაქტიკა. ისინი ერთიმეორესთან მჭიდროთ დაკავშირებულია, ერთიმეორისაგან გამომდინარეა. მათ შორის კავშირის გარღვევა, ლოდიკურათ და პოლიტიკურათ მათი დაპირდაპირება, ან გან-განზე განდგომა აშკარა საბუთია ერთ ერთის ან ორივესი ერთათ არეუდარევის და მოქმედების გამრუდების. ამ უგზო-უკვლობის თავიდან ასაცილებლათ მიზანი და ტაქტიკა, იდეალი და საშუალება ეკავშირება ერთმანეთს საერთო თეორეტიულ და ფილოსოფიურ პრინციპებით, ისკვნება მათი ერთობა ერთ იდეურ სათავეში, საიდანაც ისინი იბადებიან და რომელშიაც თავს იყრიან. როცა თეორია, პროგრამა და ტაქტიკა ერთ ხაზზე დგება, ერთი მეორეს განუ-

*) ამ წერილში განვითარებული აზრების ერთი ნაწილი აშენებულია იმ ფაქტიურ მასალებზე, რომელიც არსებობდა მისი დაწერის დროს (1925 წ.). მაგრამ მდგომარეობის საერთო დაფასება და განვითარების ტენდენციების გზები ისეთი სისწორით არის აღნიშნული, რომ მისი გაცნობა დღესაც დიდ სარგებლობას მოუტანს ყველას, ვისაც საბჭოთა კავშირის საკითხები აინტერესებს...

ხარკედ. კალეკია.

ყრელათ ეჯაჭვება და ერთ ისტორიულ აუცილებლობას ეფუძნება, მოქმედებაც მიზანშეწონილია და გამარჯვება უზრუნველყოფილია.

არის მიზანი სადღეისო, სახვალისო, სამერმისო; ასევეა ტაქტიკაც. მხოლოდ ამ სხვადასხვაობაში უნდა იყოს დაცული ერთობა, ნათესაობა და თანხმობა. ეს ერთი ჯაჭვია, რომლის თვითთელი რგოლი ნაშნავეს განსაკუთრებით მომენტს მოვლენათა სერიისა, რასაც რიგრიგობით ანხორციელებ. ისინი ერთმანეთს გზას უკაფავენ და ეხმარებიან.

რა არის ჩვენი მიზანი?

სადღეისო—საქართველოს სუვერენიტეტის აღდგენა და დემოკრატიული წყობილების დამყარება.

სახვალისო—კლასთა განსხვავების მოსპობა და სოციალიზმის დამკვიდრება.

საბოლოო მიზანი მთავარი მანათობელი ვარსკვლავია, რომელიც აშუქებს პირველს და მას იჭერს თავის სახლვარში.

სოციალიზმი იძლევა მკვეთრ თეორიას, მტკიცე პოლიტიკურ ხაზს, რომელსაც გაყვები ბოლომდე, გამარჯვებამდე.

იბადება საკითხი. აუცილებელია პირველი ორი ეტაპის გავლენა? განა არ შეიძლება სოციალიზმის მიღწევა გარეშე ნაციონალური და დემოკრატიული თავისუფლებისა? ამ ორ საკითხში ერთი აღარ არის სადაო, ცხოვრებამ ის სამუდამოთ გადაჭრა. რუსეთის მაგალითმა აშკარათ გახადა, რომ სოციალიზმის დამკვიდრება უდემოკრატიოთ სრული ოცნებაა, ისტორიული დანაშაულობაა, რაც ძვირათ უჯდება ქვეყანას და კიდევ უფრო ძვირათ უჯდება ბოლშევიკურ პარტიას. ახლა თვით კომუნისტებიც კი იძულებული არიან ილაპარაკონ დემოკრატიის საჭიროებაზე, საბჭოთა თავისუფლებაზე, თუმცა ეს სიტყვა სიტყვათ რჩება და სინამდვილეთ ვერასოდეს ვერ გადაიქცევა. მათ ისე შორს შეტოპეს, რომ დემოკრატიისაკენ ხიფის გადება აღარ ძალუძთ. მათ შორის ორმოს ამოვსება ადამიანის შესაძლებლობას აღემატება.

მაგრამ აი გამოიჩეკა მეორე ჯურის ხალხი—მოღალულნი. გზადაბნეულნი, მობოლშევიკო თუ ბოლშევიკების ადვოკატები და ერთხმათ ღალადებენ: დემოკრატია კი, ამაზე არ გედავებით, მარა ეს ნაციონალური თავისუფლება, ერის დამოუკიდებლობა სრულიად არ მიგვაჩნია აუცილებელ საჭიროებათ, რუსეთთან ვიყავით და მასთან უნდა დავრჩეთო.

ამ დებულებაში ორი დედააჩრია: სოციალიზმის ეტაპი არ არის ნაციის თვითგამორკვევა; და რომც იყოს, ჩვენ პი-

რობებში ის მიუღწეველია, ფუქი ოცნებაა, ე. ი. ის არ ვარგა არც მიზნათ, არც ტაქტიკათ.

მართალია ეს?

რას ჰქვია სოციალიზმის ეტაპი?

ჩვენ ვამბობთ—სოციალიზმი აუცილებელი დასკვნაა კაპიტალისტური განვითარების, ის ამის საბოლოო რგოლია. ამ გზაზე მივდივართ ძალაუნებურათ, ჩვენი ნების და სურვილის დამოუკიდებლათ, ობიექტიური, გარდაუვალი სოციალური კანონებით. მარა გზადაგზა არის ეტაპები, საფეხურები, მოვლენები, რომელნიც ასეთსავე აუცილებლობით ჩნდებიან და მათ გზას ვერაფერს აუხვევს. ერთი ამ მომენტთაგანია ნაციონალური მომენტი, ადამიანთა ნაციონალურ-პოლიტიკურ ერთეულებათ დაწინაურება, ერის სახელმწიფოებრივათ თვითგამორკვევა. ეს არის ისტორიული ფაქტი, დღეს სრულიად უდართ აღიარებული და საყოველთაოთ მიღებული. დემოკრატიის გამოღვიძება ყოველგან მოხდა და ხდება აი ამ ნაციონალურ ფარგლებში. ეს ძველი სოციალდემოკრატიული ტენისი უკვე გადაიქცა ცოცხალ მოვლენათ, საზოგადოების დვრიტეთ, კაცობრიობის საფუძვლათ. ევროპაში არ არის არც ერთი ერი, რომელსაც დღეს არ ქონდეს საკუთარი სახლმწიფო. ნაციონალ-ისტორიული პროცესი აქ დასრულდა. საჭიროა მხოლოდ მისი შექცეობ-შემოკლებება, ნაციონალურ უმცირესობათა უმრავლესობისათვის შეერთება. იგივე პროცესი წარმოებს აზიაში. დაწყებული ოსმალეთიდან და აფრიკაში, დაწყებული ეგვიპტიდან. ეს არის მსოფლიო მოვლენა და ნუ თუ მას რუსეთი აშორდება?

დღეს ერთათ ერთი მრავალ ერიანი დიდი სახელმწიფო არის რუსეთი. მსოფლიო პროცესი მასაც მოხვდა, მარა საფსებით ვერ ჩაითრია, კიდევ დარჩა მის ფარგალში მრავალი ერი, რომელიც ელის განთავისუფლებას. ეს აუცილებელი ბუნებრივი კანონია და რომც ამ ერებმა უარი თქვან თავისუფლებაზე, ისტორია მათ ამას თავს დაატეხს მთელი თავისი რისხვით. რუსეთის ველიკოროსიათ გადაქცევა ისტორიის განაჩენია.

ნაციის თვითგამორკვევას ვერ აცდება ვერც ერთი ეროვნება. ეს რასაკვირველია არ ნიშნავს ერთა ერთიმეორისათვის დაპირდაპირებას. მუდმივ შუღლს და გადაკიდებას. პირიქით, ამ პროცესის გვერდით ვითარდება მეორე პროცესი—თავისუფალ ერთა დაკავშირება, დაახლოება და ერთი საერთაშორისო ოჯახის შექმნა. ნაციათა ლიგა ამ მიმდინარეობის გამოხატულებაა.

დანაწილება თანხმობაში, თანხმობა დანაწილებაში—აი ნაციონალური ისტორიული კალაპოტი.

რუსეთის ველიკოროსიით გადაქცევა არ ნიშნავს არც მის დაცემას, არც გამოშორებულ ერთა მის წინააღმდეგ დარაზმვას. ეს იქნება რუსეთის ერთა გადაჯგუფება ნაციონალური თავისუფლების და ინტერნაციონალური კეთილგანწყობილების ნიადაგზე. მოხდება ეს ნებაყოფლობით თუ ქარიშხალით, ეს არ ვიცით, ვიცით მხოლოდ რომ ის უეჭველათ მოხდება. მას ვერ შეაჩერებს ვერაფერი.

ამნაირათ, ნაციონალური მომენტი ისეთივე ბუნებრივი ეტაპია კაცობრიობის. როგორცაა დემოკრატიული მომენტი. ეს ორი მსვლელობა ერთათ წარმოებს. ერთი მეორის შინაარსი და ფორმაა. დემოკრატია უეჭველათ ხდება ნაციონალურად, ნაცია უეჭველათ იქცევა დემოკრატიულად. ან ორივე უნდა უარყოფით და გადაიქცეთ მართლ-მორწმუნე ბოლშევიკათ, ან ორივე უნდა მიიღოს და მით დარჩეთ ისტორიის სახლებრებში.

მაშასადამე, საქართველოს დამოუკიდებლობის მოთხოვნა არის არა უტოპია, არა გამოგონილი ოცნება, არამედ ის სრული რეალური მოთხოვნაა ის დევს ისტორიის შარა გზაზე, როგორც აუცილებელი, შემოუვლელი საფეხური. უტოპიაში ვარდებიან მხოლოდ ამ საფეხურის მოწინააღმდეგენი. მისი გვერდის ამვლელნი და «პატარა საქმეების» მლალაღებელნი. აი ესენი ნებით თუ უნებლიეთ რჩებიან ისტორიის გარეთ და მით ერის ხორცმეტათ ხდებიან.

მეტყვიან: ვთქვათ ეს ყოველივე ასე არის, მარა ოდესმე რალაც მოხდება—იმას დღეს მოქმედების საგნათ ვერ გავიხდით. ასეთივე მოსაზრების წამოყენება ხომ ყველა ძირითად საკითხში შეიძლება. სოციალიზმი ოდესმე მოხდება—მაშასადამე დღეს ამოვადღოთ ის ბრძოლის ასპარეზიდან? ცარიზმი დაინგრეოდა ოდესმე—ეს აშკარა იყო, მაშ არ გვებრძოლა მის დასაზგრევათ? ეს იქნებოდა ტიპიური ოპორტიუნიზმი, მედროვეობა, ჩხირკედელაობით დაკმაყოფილება და არა პოლიტიკური და კლასიური ბრძოლა. ასეთი ოპორტიუნიზმები ყოველთვის ბლომათ მოიპოვებიან, მოძრაობის გაძლიერებით დაბლა ეშვებიან, მოძრაობის მოდუნებით წელში იმართებიან. ესენი ისტორიის მიერ განწირულნი არიან.

ნაციონალური თავისუფლება. ისე როგორც დემოკრატიული, უეჭველი პირობაა სოციალისტური წყობილების დამკვიდრების, დამორჩილებულ კლასების გამარჯვების. ამ

კლასებს სხვა გზით, სხვა ფორმით არ შეუძლიათ არც გამარჯვება, არც აღორძინება. ეს მათი არსებობის ბუნებრივი სტიქიაა. როგორც კი საქართველოს პროლეტარიატი და მოწინავე გლეხობა დაეპატრონა ძალაუფლებას, ის მაშინვე მოეწყონა ციონალურ ფარგლებში. ხოლო როცა მას ეს ძალაუფლება დაეკარგა და კომპარტიის მონობაში ჩავარდა. მაშინვე დაეკარგა ნაციონალური ფარგალიც და მოსკოვის საჯიჯგნათ გადაიქცა.

როგორც ხედავთ, ჩვენი ტაქტიკა აგებულია სრულიად შეუმცდარ ისტორიულ დაფასებაზე. საზოგადო განვითარების სწორ გამოკვლევაზე, კაცობრიობის მიუცილებელ გზაკვალზე.

ასეთია ჩვენი მუშაობის ისტორიული საფუძველი.

როგორია ამ მუშაობის კონკრეტული საფუძველი?

შეიძლება დღეს არსებულ პოლიტიკურ პირობებში ჩვენი მიზნის მიღწევა?

ამის პასუხს მოგვცემს ამ პირობების ანალიზი, მისი სისწორით წარმოდგენა და გათვალისწინება.

პარტიის კონფერენციაც სწორეთ აქედან იწყებს.

ტაქტიკის უახლოეს საფუძველს. ყოველდღიურ მუშაობის ნიადაგს იძლევა მხოლოდ მიმდინარე ხანის საზოგადოებრივი ურთიერთობა, მისი დამახასიათებელი მხარეები და განწყობილება. და ისმება საკითხი: საბჭოთა წყობილება იძლევა ასეთ ნიადაგს? შესაძლებელია დღევანდელ რეალურ პირობებში საქართველოს სუვერენიტეტის აღდგენა?

საქართველოს განთავისუფლება შესაძლებელია, როგორც შედეგი რუსეთის შინაგანი და საგარეო კონფლიქტებისა, გადაჭრით ამბობს პარტია. რა არის ამის უეჭველი საბუთი? ასეთი კონფლიქტების წარმოშობა დამოკიდებულია არა ჩვენ ნება-სურვილებზე, არა მის ნატურაზე, ან მის უარისყოფაზე. არამედ სრულიად ობიექტიურ, აუცილებელ პირობებზე. ეს პირობები გამომდინარეობენ საბჭოთა წყობილების შინაგანი ბუნებისაგან, მის საარსებო ნიშნობლივი თვისებებისაგან, რომლის მოშლა იქნებოდა თვით წყობილების დარღვევა.

ერთი მხრით დგას რუსეთი, მომწიფებული ბურჟუაზიულ-ეკონომიურ ფორმების მისაღებათ, ინდივიდუალურ საწარმოო საშუალებათა გასავითარებლათ, ხოლო მეორე მხრით დგას ხელისუფლება, ამ ფორმების, ამ საწარმოო ძალების უარისმყოფელი და «კომუნისტური» ურთიერთობის ძალათ

გამტარებელი. ისტორიამ არ იცის ამაზე უფრო ღრმა წინა-აღმდეგობა ეკონომიურ შესაძლებლობასა და პოლიტიკურ ზედნაშენს შორის. ნამდვილი კომუნისტი, ანუ სოციალისტური მეურნეობა, არის შედეგი საწარმოო ძალთა უმწვერვალესათ განვითარების; პირველი სათავეა მეორის. რუსეთში კი პირიქით, საწარმოო ძალთა განვითარება სურთ გამოიყვანონ «კომუნისტიდან», წმინდა პოლიტიკური მომენტიდან. სავსებით ობიექტიურ, ისტორიულ მიმდინარეობას წინ ეღობება სუბიექტიური, დოქტრინალური მიმდინარეობა და მათ შორის გამართულია სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლა. მარა ვინაიდან ეს უკანასკნელი აღჭურვილია სახელმწიფო ძალაუფლებით, ამიტომ ბრძოლა ღებულობს ფორმას ხანგრძლივი შინაგანი კონფლიქტებისას. ამ ბრძოლაში ერთი—ეკონომიური ტენდენცია—მუდამ შემტევია, ხოლო მეორე—პოლიტიკური ძალაუფლება—მუდამ მომგვრებელია. აქედან მომდინარეობს ბოლშევიკების იძულებითი შეუჩერებელი უკან დახვევა მთელ ფრონტზე.

კომპარტიის ყველა ძირითადი ლოზუნგები, რომლითაც ის რევოლიუციაში შევიდა, დღეს დატოვებულია. დიდი ზეიმით გამოცხადებული კომუნისტური რევოლიუცია დღეს დრომოჭმულ «სამხედრო კომუნისმათ» არის აღიარებული და საყოველთაოთ დაგმობილი.

ჯვაროსანთა ომი, ბურჟუაზიის და «კულაკების» წინა-აღმდეგ გამართული, დასრულდა ახალი ბურჟუაზიის შექმნით და კულაკებისათვის სასარგებლო კანონმდებლობის შემოღებით. კომუნისტის ლიკვიდაცია ხდება თვით კომუნისტების მეთაურობით. ოქტომბრის რევოლიუცია მთელი თავისი სოციალური იდეოლოგიით გაკოტრებულია, ის უკვე დამარხულია და მის ალაგას წამოყენებულია მისი მოპირდაპირე ეკონომიური ლოზუნგები და იდეოლოგია.

აი ასეთი ოპორტიუნისტი რევოლიუციური პარტიისა ისტორიაში არ მომხდარა. ყოველგან ერთი პარტიის იდეოლოგია მარცხდებოდა მოწინააღმდეგე პარტიათა მიერ. კონსტიტუციონალისტები შესცვალა ყირონდისტებმა, ყირონდისტები—იაკობინელებმა, იაკობინელები—დირექტორიამ, უკანასკნელი—ბონაპარტმა და სხ. და სხ. აქ, კურთხეულ რუსეთში, კი ყველა ამ ევოლიუციას აკეთებს ერთი და იგივე პარტია! აქ წარმოებს ბრძოლა თავის თავთან, თავის რწმენასთან, თავის მიზანთან და პროგრამასთან. ეს საარაკო მოვლენა აიხსნება მხოლოდ ერთი გარემოებით: საწარმოო ძალთა გან-

ვითარების აუცილებლობა ძალზე არყვეს ბოლშევიკურ შენობას, აფორიაქებს მის საძირკველს და აიძულებს ამ შენობის პატრონებს სძებნონ ახალ-ახალი ბინა. გადავიდენ ერთი სართულიდან მეორეში, მეორიდან მესამეში და ასე ბოლომდე, სანამ სახურავზე არ მოექცევიან და ქარიშხალის მსხვერპლი არ გახდებიან.

პოლიტიკური სტრუქტურა შემოქალაქულია მებრძოლი ეკონომიური სტრუქტურით და მას სისტემატიურათ არღვევს. მთელი ეს ახალ-ახალი ლოზუნგები—პირი სოფლისაყენ. მომხრობა უპარტიოთა, არჩევნები თავისუფალი, სოციალიზმი ნაციონალურ მასშტაბში, სახელმწიფო კაპიტალიზმი და სხ.—დაჩიხული ხელისუფლების შეწუხებული წივილია. ფრთა დაჭრილი ფრინველის ფართხალია. ის არის ტყვე ინდივიდუალური ეკონომიკის, საიდანაც მისთვის გამოსავალი დახშულია.

ამნაირათ. ინდივიდუალური ეკონომიური ფორმა, აი საბჭოთა წყობილების მტერი, მისი დამხობი და დამარღვეველი.

ეს კარგათ იციან ბოლშევიკებმა და ცდილობენ თავის ბაზათ გახადონ სახელმწიფო ეკონომიკა, ინდივიდუალურ წარმოებას დაუპირდაპირონ მთავრობის წარმოება, მოწინააღმდეგე გლეხობას მომხრე პროლეტარიატი. ლენინის ლოზუნგი—სახელმწიფო კაპიტალიზმი—ახლა შესცვალეს სახელმწიფო სოციალიზმით, ხოლო ამ სოციალიზმს ისინი ხედავენ მთავრობის ხელში თავმოყრილ ფაბრიკა-ხაოდებში.

ველური ბოლშევიკები სტალინის მეთაურობით გაღაცებულია ამ ჟამათ ამ «ნაციონალური სოციალიზმით», ამტკიცებენ აუარებელ ციფრებით სხვილ მრეწველობის ზრდას უბურჟუაზიოთ, წმინდა «სოციალისტური აღმშენებლობით». ერთი სიტყვით რუსეთი «არცხვენს», «დამპალ» ევროპას და მთელ მის პოლიტიკურ ეკონომიას. ციფრებს რომ ქონდეს ის მნიშვნელობა რუსეთში. რაც ყოველგან აქვს, მაშინ უჭკველია ეს სასწაული მოხდებოდა და ბოლშევიკური ხელისუფლება თავის დამოუკიდებელ ეკონომიურ საფუძველს გაიჩინდა.

მაგრამ ეს ასე არ არის. ბოლშევიკური სტატისტიკა გვარჩიანი «თავისუფალი ხელოვნების» ნაყოფია და არავითარ სინამდვილეს არ შეესაბამება: ყველა დაწესებულებას აქვს თავისი საკუთარი უებარი ციფრები. ერთიმეორისაგან დიდად განსხვავებული და მის საშუალებით ამტკიცებენ ყველაფერს,

რაც მოეპრიანებათ—სიღარიბეს თუ სიმდიდრეს, სესხის საჭიროებას თუ უსესხოთაც იოლათ წასვლას, ვაჭრობის გაფართოებას თუ ჩამოქვეითებას, ერთი სიტყვით ყველაფერს. აი მაგ. ავიღოთ ორი ცენტრალური დაწესებულება—ფინანსთა და სახელმწიფო საგეგმო უწყება, რომელთა შორის ამ ბოლო დროს დიდი დავაა სწორეთ ციფრების სისწორეზე.

ფინანსთა სახალხო კომისარის, სოკოლნიკოვის აზრით «ფინანსთა და სახელმწიფო საგეგმო კომისიის ცნობებს შორის განსხვავება აღწევს 350—400 მილიონ მანეთამდე» (კომ. № 220). ეს ბოლშევიკური სტატისტიკის სრულ სიკოტრეს მოასწავებს და აკი არც ვინმე ენდობა მას გარდა ბოლშევიკური გალიორკისა.

ერთი კი უქვეელი ფაქტია: ამ უკანასკნელ სამ წელიწადს საბჭოთა ხელისუფლებამ გააფართოვა თავისი მრეწველობა. გაზარდა თავისი ქარხნეულობა. ნიშნავს ეს რუსეთის სამრეწველო განვითარებას, ქვეყნის ეკონომიურ აღორძინებას? ე.ი. მოემატა ქვეყანას ახალი სიმდიდრე? კერძო ეკონომიკაში წარმოების გაფართოება უქვეელათ სიმდიდრის გამრავლებას ნიშნავს. საბჭოთა წარმოებაზე კი ეს კანონი არ კანონობს, პირიქით აქ შეიძლება წარმოების გაძლიერება გაღარიბებას, უკან დაქანებასაც მოასწავებდეს. რატომ? ცხადია რატომ. საბჭოების ეკონომიკის მთელი სტრუქტურა ისეთია, რომ არ შეუძლია არ იზარალოს, შემოსავალმა გასავალი დაფაროს. ის საჭიროებს დახმარებას, სუბსიდიებს, სესხს. ბოლშევიკური მრეწველობა დახმარებას იღებს საზოგადო სალაროდან მრავალნაირი ფორმით: საბიუჯეტო წესით, ბიუჯეტის გარეშე კრედიტით, სუბსიდიებით და დოტაციებით, ბანკების კრედიტით, საქონელზე მონოპოლიური ფასების დაწესებით, აკრძალვით კერძო მრეწველების და კონკურენციის, ერთი სიტყვით ყოველნაირი ფინანსიური და პოლიტიკური მფარველობით. მრეწველობას ინახავს არა-მრეწველობა, სახელმწიფო მეურნეობას ინდივიდუალური მეურნეობა. აი ძირითადი უკუღმართობა კომუნისტთა მთელ ეკონომიურ საქმიანობის, რაც ბადებს შეურიგებელ კონფლიქტს მათ და მთელ ხალხს შორის. ის ოცი მილიონი კერძო მეურნეობა, რომელიც რუსეთში ითვლება, ვალდებულია არჩინოს საბჭოთა «სოციალისტური წარმოება»! ხდება უსაზღვრო ექსპლუატაცია მუშის და გლეხის კომუნისტური ექსპერიმენტების სადღეგრძელოთ.

როგორც ხედავთ საბჭოთა მრეწველობა არა თუ მატებს

რამეს ქვეყნის სიმდიდრეს, პირიქით ის აქცევს ამ სიმდიდრეს, ფლანგავს ხალხის ნაოფლარს, მხოლოდ იმიტომ რომ სული კბილით შეინარჩუნოს და ხელისუფლება გაამაგროს. ამით აიხსნება ბოლშევიკების სიხარული მოსავალის გამო. გლეხის პურს ევროპაში გავიტანთ, ვალიუტას შემოვიტანთ და მოგება გაგვიწვევს სესხის მაგიერობასა.

მარა მთელი ეს აღტაცება ფეხმოკლე გამოდგა. გლეხის და საბჭოს ინტერესები ერთმანეთს მოხვდა და უკანასკნელმა დაიხია. გლეხს ესაჭიროება საფაბრიკო საქონელი, საბჭო მას აწვდის დიდ ფასებში, სამაგიეროდ გლეხი მას აწვდის პურს ასეთსავე პირობებში. მარა მთავრობა მას ვერ ყიდულობს, ვინაიდან მსოფლიო ბაზარზე პური უფრო იაფია და იზარალებს. პურის ყიდვა შეჩერდა. მეორე მხრით, მსოფლიო ბაზარზე საფაბრიკო საქონელი იაფია, რუსის გლეხი მას ადვილათ შეიძენს თავისი პურის ასეთსავე პირობებში შეძლევეით. მარა შუაში დგას საბჭოთა მთავრობა და ამ ორ ბაზარს ერთმანეთთან არ უშვებს. მისი მიზანია თავის «სოციალიზმის» გამაგრება, მრეწველობის გლეხის ხარჯზე შენახვა. დაიწყო კამპანია სოფლებში პურის გაიაფებისათვის, რაც გლეხის მეურნეობას დასცემს. სახელმწიფო ეკონომიკის და გლეხის ინტერესების წინააღმდეგობა შეურიგებელია. აქედან ერთათ ერთი გამოსავალია მრეწველობის გაევროპილება, მისი მსოფლიო ბაზრის პირობებში ჩაყენება. ეს კი ნიშნავს საბჭოთა ეკონომიკის დამზობას და ბოლშევიზმის გაუქმებას.

ამნაირათ, საბჭოთა წყობილება ჩაყენებულია საალყო წესებში კერძო მწარმოებელთა მიერ და მას გასაქანს არ აძლევს. მათ შორის ორმა ამოთხრილია, ხიდი ჩატეხილია.

ეს საშინაო უღმობელი კონფლიქტი ბადებს საგარეო კონფლიქტს. მთავრობა იძულებულია თავისი შინაგანი ნაკლულევეანება დაფაროს გარეგანი საშუალებებით. ის ერევა ყველა სახელმწიფოს საქმეებში, ჩუმათ თუ აშკარათ, რომ ძალა დაატანოს მათ ანგარიში გაუწიონ საბჭოებს და ის ფულით თუ საქონლით გაამაგრონ. ან მსოფლიო ბოლშევიკური გადატრიალება, ან მსოფლიო კაპიტალი—აი განწირული წყობილების ერთათ-ერთი მხსნელი. ამ მიმართულებით მუშაობენ მოსკოვის დიპლომატია და კომინტერნი. დაიბადა რუსეთს და ევროპა-ამერიკას შორის ინტერესთა წინააღმდეგობა. ევროპა ირანხმება. მოსკოვი მარტოვდება. მისი «დასაყრდნობი წერტილები დასავლეთში თანდათან იშლება: კრიზისი

შინ, კრიზისი გარეთ, აი როგორ ჩიხში ემწყვდევა დღეს საბჭოთა რუსეთი», ამბობს პარტიის რეზოლიუცია.

ამგვართ, საქართველოს სოციალდემოკრატიის ტაქტიკა დაფუძნებულია ისტორიულ აუცილებლობაზე—საბჭოთა წყობილების უქველ დარღვევაზე, მისი ახალი წყობილებით შეცვლაზე.

და აი აქ იბადება საკითხი: საითკენ მივმართოთ ჩვენი ტაქტიკა ამ წყობილების დარღვევამდე, დარღვევის ხანაში, დარღვევის შემდეგ.

II

საბჭოთა არსებული წყობილება, როგორც ვთქვით, უნდა დაინგრეს მისი შინაგანი წინააღმდეგობით, მისი ბუნებრივი შეუძლებლობით. ისტორიაში არა ერთხელ მომხდარა დიდი ქარიშხალით ძველის დანგრევა, სრულიად ახალი წყობილების დაარსება და მისი მოკლე დროში დარღვევა. საკმარისია გავიხსენოთ გერმანიის გლეხთა ომები, ტომას მიუნცერის რევოლიუციური ხელისუფლება და სხვ. რომლის ვერც ერთი პრინციპი ვერ გატარდა. რატომ? იმიტომ, ამბობს პლენხანოვი ერთ ალაგას, რომ ძველი საზოგადოების დამარცხებასთან ერთად არ დამარცხებულა მისი საწარმოო წესები, ახალი ბატონები არ ყოფილან ახალ საწარმოო ძალთა მატარებელი და მაშასადამე არც მათი გამარჯვება იყო რევოლიუციური. პირიქით, ბურჟუაზიის მოძრაობა ქალაქებში და ახალი უფლებების მის მიერ დაპყრობა ნიშნავდა უდიდეს რევოლიუციურ აქტს, ვინაიდან ამ კლასთან ერთათ გაბატონდა შრომის ახალი ფორმა. რაკი ბოლშევიკურ წყობილებამ ვერ გააუქმა ვერც ერთი კაპიტალისტური საფუძველი—ვერც პროლეტარიატი და ვერც ინდივიდუალური წარმოება—ცხადია ის უნდა გაქრეს და პოლიტიკური შენობა შეეგუოს თავის ეკონომიურ საფუძველს. ამ მსვლელობის აუცილებლობაში დღეს აღარავინაა დაეჭვებული, გარდა ურა-კომუნისტებისა. ამათი გონიერი ნაწილი ძლიერ კარგათ ხედავს თავის მომავალს და მხოლოდ იმის ცდაშია—ეს მომავალი უმტკივნეულოთ გადაიტანოს. ამაში მათ მხარს უმშვენებენ მრავალი არა კომუნისტებიც, ხშირათ მოწინააღმდეგენიც. რუსეთის სოციალდემოკრატიული პარტია ფიქრობს რუსეთის გამოყვანას საბჭოთა რეჟიმიდან უკატასტროფოთ, ევოლიუციური გზით. ეს ახრი პოულობს გამოძახილს ინტერნაციონალშიაც.

და აი ისმება საკითხი: საბჭოთა ხელისუფლება დაეცემა

რევოლიუციური თუ ევოლიუციური საშუალებებით? პირველი გზა მოითხოვს აჯანყების ტაქტიკას, მეორე შეწყობის ტაქტიკას—ამბობენ მშვიდობიანობის მოტრფიალენი. ნამდვილათ კი, არც ეს ალტერნატივა და არც ეს დასკვნა სრულიად არ შეესაბამება სინამდვილეს. გარემოებათა რეალურ მსვლელობას. ევოლიუციას და რევოლიუციას შორის არ არის არც პრინციპიალური, არც პოლიტიკური დაპირდაპირება. ევოლიუცია თავდება რევოლიუციით, რევოლიუცია თავდება ევოლიუციით. ისინი ერთიმეორეში გადადიან, ერთიმეორეს გზას უწვდებიან და აესებენ.

უეჭველია ბოლშევიკები განიცდიან ევოლიუციას, აქეთებენ მრავალ დათმობებს მატერიალურ სფეროში. ჯერ მათ დააბეს კაცი და ნივთი, ახლა უკანასკნელი რამდენიმეთ აუშვებს, იძულებული ხდებიან კიდევ უფრო აუშვან და ეკონომიური სარბიელი ხალხს გაუფართონ. მაგრამ პოლიტიკაში არ ხდება არავითარი დათმობა, ადამიანი ისევ მიკრულია ჩეკანზე და პოლიციაზე. აქ მეორდება მეფეთა ახლო წარსული, არავითარი ახალი ამ ევოლიუციაშიაც ბოლშევიკებს არ გამოუგონიათ. ყველა განწირული წყობილება ამ გზით მიდიოდა და მიდის დღესაც.

მაგრამ, ვთქვათ, მოხდა სასწაული, ბოლშევიკებმა დათმეს პოლიტიკაშიაც, აღიარეს ხალხის სუვერენიტეტი. ამ შემთხვევაში ეს იქნებოდა არა ევოლიუცია, არამედ რევოლიუცია, ვინაიდან, უფლებაყრილი კლასი თუ კლასები ბატონდებიან. ე. ი. კომუნისტური პარტია კარგავს პოლიტიკური სადავის მონოპოლიას. თვითმპყრობელობას და მის ალაგს იჭერს ხალხი. აი ასეთი ცვლილება, იქნება ის სისხლით თუ უსისხლოთ, ნიშნავს რევოლიუციურ გადატეხას, საზოგადოებრივ ნახტომს, საიდანაც იწყება ახალი წესწყობილება.

რაკი საბჭოთა წყობილების არსებობა შეუძლებელია, რაკი ის დასარღვევია, ცხადია, თვით დარღვევის პროცესი იწარმოებს ერთათ ერთი არსებული მიმართულებით—ევოლიუციით და რევოლიუციით. ამიტომ ტაქტიკა—აჯანყება თუ მშვიდობიანობა, იარაღი თუ პროპაგანდა ფუჭი ოცნების ნაყოფია. თვითეული კონკრეტული მდგომარეობა იძლევა მოქმედების გეგმას. ხოლო მდგომარეობა კი იცვლება უჩვენოთ, სოციალისტურ ძალთა ჭიდილით, რაიცა იწვევს მოქმედების სხვადასხვაობას. საქართველოს დღევანდელ პირობებში ჩვენი ტაქტიკა ერთია—ხალხის დაყენება სოციალდემოკრატიის იდეურ სფეროში, მისი რიგების პოლიტიკურათ

დაწყობა ჩვენი პარტიის გარეშემო, ჩვენი დროშის ქვეშ. ამ გზით მომზადებული ხალხი გადამწყვეტ მომენტში სარბიელზე გამოვა, როგორც ერთი შეგნებული მთელი და თავის თავს დაეპატრონება იმ საშუალებებით, რომელსაც იმ დროს აუცილებლობა უკარნახებს. მაშასადამე, ჩვენ ახლა თავს ნუ ვიმტვრევთ იმაზე, რა საშუალებები იქნება ეს. იარაღი, აჯანყება თუ უსისხლო რევოლუცია. ჩვენთვის საკმარისია ვიცოდეთ ორი რამ: ამ რევოლუციის უეჭველობა და ხალხის პოლიტიკურათ მომზადება.

როგორც ხედავთ, ჩვენი დღევანდელი მოქმედება იფარგლება პოლიტიკური მუშაობით, იდეური და ორგანიზაციული წინამძღოლობით. რა შინაარსის უნდა იყოს ეს მუშაობა? რა სოციალურ-პოლიტიკური სარჩული დავუდვით ერის განთავისუფლებას?

ჩვენი სოციალური პოლიტიკა სავსებით აგებულია ჩვენს სოციალისტურ მსოფლმხედველობაზე და პირდაპირ ეწინააღმდეგება ბოლშევიკურს. უკანასკნელის საფუძველია საწარმოვო ძალთა დაუძლეურება და წარმოების სახელმწიფოს ხელში მოთავსება. ჩვენ კი, პირიქით, მივიღტვით საწარმოვო ძალთა გაძლიერებისა და წარმოების საზოგადოების ხელში გადასვლისაკენ. საზოგადოება და არა სახელმწიფო, თავისუფალ მოქალაქეთა ასოციაცია და არა ბიუროკრატია და პოლიცია—აი ჩვენი სახელმძღვანელო დედა-აზრი. თანახმათ ამისა ჩვენთვის მისაღებია ყველა ის ეკონომიური ფორმა, რომელიც კი წინ გაგვაქანებს ამ ორი მთავარი მიზნისაკენ. რა ფორმებია ეს?

უკან ჩამორჩენილ ქვეყანაში საწარმოვო ძალთა განვითარება, მრეწველობის აღორძინება, ბუნებრივი სიმდიდრის საფუძვლიანათ დამუშავება და მისი ხალხისათვის მოხმარა—ერის მთავარი საზრუნავი საგანია. ეს კი შესაძლებელია ადამიანის თავისუფალი ინიციატივის აშვებით. საზოგადო და სახელმწიფო ორგანოების კერძო თაოსნობის გვერდზე თანასწორ პირობებში ამუშავებით. პირველის აღკვეთა ქმნის ბოლშევიკურ ეკონომიკას, მეორის აკვეთა—წმინდა ბურჟუაზიულს, ხოლო ორივეს ერთათ შეერთება და ერთ ნაციონალურ ფარგალში მოთავსება იძლევა სოციალურ და დემოკრატიულ ეკონომიკას. სოციალურს იმიტომ, რომ, ძლიერდება რა საწარმოვო ძალა, იმავე დროს საზოგადოების, ხალხის ჯიბეში გადადის მისი მოგების დიდი ნაწილი, დემოკრატიულს იმიტომ, რომ ეს პროცესი წარმოებს დემოკრატიული წყობი-

ლების მფარველობით, პოლიტიკურ უფლებათა მოქალაქეთა შორის თანასწორათ განაწილებით.

რაკი ერთხელ ბოლშევიკებმა თავისი კომუნისტური ეკონომიკა ნეპით შეანგრიეს, ყოველივე პრინციპიალური ნიადაგი დაეკარგათ და დღეს მხოლოდ უბრალო მიზანშეწონილობით ხელმძღვანელობენ, ე. ი. რა გააძლიერებს მათ ხელისუფლებას და რა დაასუსტებს. ამ უპრინციპობით აიხსნება ის საოცარი გარემოება, რომ ჩვენი ერის მთავარი სიმდიდრე—შავი ქვა—უცხო კაპიტალს გადაუგდეს ჩალის ფასათ და თვითონ საწვრიძალო ჩხირკედლობით კმაყოფილდებიან. მილიონები კერძო კაპიტალს, გროშები საზოგადოებას—აი მთელი მათი სოციალური ავლადიდება. სოციალდემოკრატია ამ ავანტიურისტულ პოლიტიკას უპირდაპირებს გარკვეულ, საღ დებულებას: ერის სიმდიდრის დამუშავება კერძო კაპიტალის მოწინააღმდეგეობით საზოგადოებასთან ერთათ. დამოუკიდებელ საქართველოს სოციალური პოლიტიკა უნდა იქნას აღდგენილი და მის გარეშე ფართე პროპაგანდა გაწეული. მხოლოდ ამ საშუალებით შეიძლება ჩვენი ქვეყნის ეკონომიური არარაობიდან გამოყვანა და მისი ევროპიულ ქვეყანასთან გათანასწორობა. ხლო ეკონომიური აღორძინება—ერთათ ერთი ნიადაგია კლასების გაძლიერების და მათი ინტერესების სათანადოთ დაცვის.

აი ასეთ სოციალურ პოლიტიკის ფარგლებში შესაძლებელია იწარმოვოს მუშათა, გლეხთა და მოქალაქეთა ფართე პოლიტიკამ. თანამედროვე სოციალიზმის ანბანი—მუშათა განთავისუფლება თვით მუშათა საქმეა—უნდა გადაიქცეს ცოცხალ მოვლენათ, უფლებრივათ და ორგანიზაციულათ ამუშავებულ პრაქტიკათ. პროლეტარიატი დღეს გამოცხადებულა ოპეკის საგნათ, რომელსაც ბოლშევიკები პირში ლუკმას უდებენ და ძიძაობენ. მისი ამ ოპეკიდან გამოსვლა და თავის-თავის სრულწლოვანათ აღიარება—წინასწარი პირობაა მისი აღორძინების და დამოუკიდებელი კლასიური მოძრაობის დაწყების. ეს წინეთ საკმაოთ ცნობილი პროლეტარული პოლიტიკა დღეს უკვე კარგავს მუშათა ერთ ნაწილში ნიადაგს და მის ალაგას ბატონდება ძიძაობის პოლიტიკა. ეგრეთ წოდებულ «მუშათა კომისიის» დეკლარაცია უტყუარი საბუთია მის ავტორთა მიერ პროლეტარულ სულისკვეთების დაკარგვის და ბოლშევიკურ ორჩოფეხანზე შედგომის. მათი აზრით მუშათა ჩაბმა ამა თუ იმ საპასუხისმგებლო მუშაობაში უკვე «სოციალისტური აღმშენებლობაა», ნამდვილათ კი ეს

მხოლოდ მათი გამოშორებაა ხალხის ფართო მასიდან და პრივილეგიურ ჯგუფათ გადაქცევა. ერთ ცნობილ ბოლშევიკ მუშას უთქვამს—მე უკვე მივალწიე სოციალიზმს, ორი ძროხა მყავს და პიანინოც მიდგია! აი ეს «ორი ძროხის და პიანინოს» სოციალიზმი მეტათ მოედვა პროლეტარიატის მაღალ ფენას, გაჩინოვნიკებულ მუშათა წრეებს და ის ჩეკის მფარველობით პოლიტიკურ სიკვდილს უქადის მთელ კლასს. სოციალდემოკრატიის წმინდა ვალია შეებრძოლოს ამ გათახსირებას, შეამაგროს მუშათა მასა კლასიურ ნიადაგზე და მისგან მოკვეთოს დაცემული, დეკლასიური ელემენტები. მხოლოდ გაერთიანებულ მებრძოლ პროლეტარიატს შეუძლია შეინარჩუნოს გლეხობის წინამძღოლობა და საერთო მიზნისაკენ მისი მიმართვა. როგორც კი ის პრივილეგიურ და ბიუროკრატიულ წრეებათ დანაწილდება, მაშინვე მისი პრესტიჟი ხალხში დაეცემა და ხიდი მათ შორის დაინგრევა. რუსეთის გლეხობის დღევანდელი მტრობა ქალაქებისადმი უმთავრესათ ამ ნიადაგზეა აღმოცენებული.

მუშათა ერთი ნაწილის ბატონათ მოვლინება მათ მიიღეს მთელი პროლეტარიატის გლეხობაზე გაბატონებათ და აქედან შესაფერი დასკვნები გააკეთეს. საქართველოში ეს ანტაგონიზმი დღემდე უცნობი იყო. მხოლოდ ახლაა შესაძლებელი მისი ჩვენში გადმოხერგვა ძამანაშვილისებურ მუშათა წყალობით. ამით ისტორიულათ შემუშავებული ქართველ მუშათა და გლეხთა ერთი ფრონტი დაირღვევა და მით დასუსტდება ერის პოლიტიკური სხეული.

ამნაირათ, ბრძოლა მუშათა ჯგუფურ პოლიტიკასთან. მათი კერძო ინტერესების მასის ინტერესებზე მაღლა დაყენებასთან, მათ სამრეწველო და ჩინოვნიკურ ნაცარქექიაობასთან—და ყველა ამის ალაგას წამოყენება კლასიური პოლიტიკის, მთელის ინტერესის, დაკავშირების და მასთან ჭირში და ლხინში განუყრელობის—აი საქართველოს სოციალდემოკრატიის პროლეტარული პოლიტიკა მიმდინარე მომენტში. ეს არის ძირითადი საკითხი თვით მუშათა კლასის პოლიტიკური არსებობისა, მის მიერ დამოუკიდებლობის და მთლიანობის შენარჩუნების. აი აქ წყდება მისი ბედი დიდი ხნით—დაკარგავს ის 30 წლის მუშაობით მოპოვებულ მეთაურობას, თუ მოიჭრის დასენიანებულ ნაწილებს და განაგრძობს თავის ისტორიულ გზას, გზას ბრძოლის და თავისუფლების.

ყველა დანარჩენი მუშათა სოციალური და პოლიტიკური მოთხოვნილებანი წვრილმანია ამ დიდ პრობლემასთან შე

დარებით. მებრძოლი კლასი მოიპოვებს გამარჯვებას, დაცემული კლასი განიცდის მუდმივ დამარცხებას. მაგრამ ეს მოთხოვნილებანი იმავე დროს შეიცავენ საშუალებათ პროლეტარიატის გასამაგრებლათ და ბრძოლაში ჩასაბმელათ. პროლეტარიატის ეკონომიური გაჭირვება და პოლიტიკური უუფლებობა ერთთა ერთი ფარხმალთა ბოლშევიკური ტირანიის და მისი ამყოლი მუშათა «ჯგუფების» წინააღმდეგ მიმართული. აი აქ, ამ ხაზზე უნდა მოხდეს გათიშვა პროლეტარიატს და მის ორგულ წევრთა შორის. მაშასადამე, ბრძოლა მუშათა ეკონომიური მდგომარეობის გაუმჯობესებისათვის და პოლიტიკური უფლების მოპოვებისათვის იყო და რჩება ჩვენი ტაქტიკის მთავარ ღერძათ.

საბჭოთა წყობილება განსაკუთრებით ანგრევს გლეხის კეთილდღეობას. თვით ბოლშევიკების მოწმობით გლეხის მუშრნეობა დაცემულია, ის აღარ ამუშავებს მიწას წინანდელი ხალისით და მუყაითობით. ამის მთავარი მიზეზთა მათივე სიტყვით (იხ. «კომ.» ორჯონიკიძის მოხსენება) გლეხის საკუთრების გაუქმება.

ჩვენ მიწა ჩამოვართვით მემამულეს და მივეციტ გლეხს. ბოლშევიკებმა მიწა ჩამოართვეს გლეხს და მისცეს სახელმწიფოს. წინეთ ის იყო მემამულის მოიჯარადრე, ახლა ის სახელმწიფოს მოიჯარადრეა. ერთი ბატონი შესცვალა მეორემ. გლეხს ქონდა წინეთ თავისი კოოპერატივი, თავისუფალი და დამოუკიდებელი სავაჭრო ორგანიზაცია, რითაც თავის საშინაო მოთხოვნილებებს იკმაყოფილებდა. ბოლშევიკებმა წაართვეს ეს კოოპერატივი მას და გადასცეს თავის პარტიას. თავის სახელმწიფო დაწესებულებებს. რომელნიც სჭრიან და კერევენ სურვილებისამებრ. გლეხს არ გააჩნია არც საკუთარი მიწა. არც საკუთარი კოოპერატივი. გაუქმება ახალი მებატონეობის, ახალი ბიუროკრატიული კოოპერატივის და გლეხის ჩვენი დროის მდგომარეობის აღდგენა ერთთა ერთი საგლებო მოთხოვნილებაა. გლეხის საწარმოვო ძალის გაძლიერება შეიძლება მიწის სრულ მის განკარგულებაში და მფლობელობაში გამოცხადებით. სოციალიზმის მიზანი არავითარ შემთხვევაში არ არის გლეხისათვის მიწის წართმევა, გლეხური საკუთრების ძალით განსაზოგადოება. მით უფრო ქართველი გლეხის, რომელსაც მხოლოდ პარცელური საკუთრება გააჩნია და იძულებულია სამრეწველო მუშაობით დანაკლისი აინაზლაუროს. აქედან წარმოსდგება მისი დაინტერესება სამრეწველო აღორძინებაში. ქვეყნის ეკონომიურ განვითარება-

ში. ის არის გლეხიც და მუშაც, სოფლელიც და ქალაქელიც; ის სრული მოქალაქეა, რომლის მსგავს სხვა ქვეყანაში იშვიათათ შეხვდებით. როგორც მეურნე, ის საპიროებს ბაზარს, ადგილობრივს და მსოფლიოს; აქედან მისი უარყოფითი დამოკიდებულება ბოლშევიკურ საშინაო და საგარეო სავაჭრო მონაპოვლებისადმი. თავისუფალი ბაზარი თავისუფალი კონკურენციით—აი მისი მთავარი მოთხოვნილება. ის არის ამავე დროს საფაბრიკო საქონლის მუშტარი. აქედან მისი უარყოფითი დამოკიდებულება ბოლშევიკურ სამრეწველო მონაპოვლის და საქონლის გაძვირებისადმი. ერთი სიტყვით, გლეხი მთელი თავისი არსებით ეპირდაპირება არსებულ წყობილებას. აქ კომპრომისი, ზავი შეუძლებელია. ქართველი გლეხი დღესაც ისეთივე სათავეა ქვეყნის ოპოზიციური განწყობილების, როგორც იყო წინეთ, მეფეთა დროს. ის ერთნაირათ უარსყოფს კომუნისტურ და ბოლშევიკურ წყობილებას. ვინაიდან სამრეწველო მუშა მოდის სოფლიდან, გლეხობიდან, ცხადია ის ქალაქშიაც თან მოიტანს თავის პოლიტიკურ სულისკვეთებას და დაიჭერს ადგილს გაბოლშევიკებულ მუშებისას, პროლეტარიატის მთლიანობას მოწინავე გლეხი ბელს შეუწყობს.

ამნაირათ, მიწის კერძო საკუთრება, სავაჭრო-სამრეწველო მოქმედების თავისუფლება, წარმოების განვითარება, სამეურნეო ბაზრის და სამუშაოს უზრუნველყოფა—აი მთავარი საგლეხო ეკონომიური მოთხოვნილება.

მისი პოლიტიკური და უფლებრივი მოთხოვნილებანი არ განსხვავდებიან დანარჩენ მოქალაქეთა ასეთსავე მოთხოვნილებებისაგან. დემოკრატია შეიცავს მთელ საზოგადოებას, მთელ ერს გამოუკლებლივ. ბოლშევიკებმა ძველი რეჟიმის წოდებრივი პრინციპი თავისათ გამოაცხადეს, მხოლოდ ის შეაბრუნეს, თავად-აზნაურულ უფლების მაგიერ, მუშა-გლეხის უფლება წამოაყენეს. მარა ნამდვილათ, ორივე შემთხვევაში არც ერთ ამ წოდებას, თუ კლასს, არავითარი რეალური უფლება არ ქონებია და არ აქვს, ვინაიდან ორივე დესპოტიის საფუძველზეა აგებული, ხოლო დესპოტია კი ყველას უფლებას თვით პატრონობს. აი ამ წოდებრივ უფლება-უპირატესობას ეპირდაპირება დემოკრატიული თანასწორობა და თავისუფლება. ამ მხრით ჩვენი ტაქტიკა უცვლელია.

როგორც ხედავთ, ერთი მხრით ვიბრძვით ყოველდღიური მოთხოვნილებების, კერძო საკითხების ირგვლივ ხალხის მდგომარეობის გასაუმჯობესებლათ, ხოლო მეორე მხრით

ყველა ამ საკითხებს ვუკავშირებთ მოძრაობის მიზანს. ძირითად პოლიტიკურ, ნაციონალურ და ეკონომიურ პრობლემას. არავითარი რეალური გაუმჯობესება ხალხს არ ძალუძს არსებული რეჟიმის ფარგლებში, მხოლოდ მისი დამსხვრევა იძლევა ფართო გამოსავალს, შესაფერ საშუალებას ცხოვრების შეცვლის და გაუკეთესებისათვის. ყველა პოზიცია, იქნება ის კულტურულ-ეკონომიური, საზოგადოებრივი თუ სხვა. ჩვენი ამხანაგების თუ თანამგრძობთა მიერ მოპოვებული. უნდა გადაიქცეს იარაღათ სახალხო საქმის წინ წასაწევათ. პარტია შედის ყველა წრეში, ყველა დაწესებულებებში, გარ და რასაკვირველია პოლიციურისა და პოლიტიკურათ პასუხისმგებელ პოსტისა და შეაქვს იქ თავისი აზრი, თავისი მუშაობა, თავისი დროშა. ამ ბოლო დროს, ბოლშევიკების გადმოცემით იზრდება ხალხის აქტიობა, მისი ჩარევა საბჭოთა საქმეებში. ცხადია, ეს მას უჭირვება, ამ გზით ფიქრობს მძიმე ტვირთი შეიმსუბუქოს ოდნავათ მაინც. პარტია მიყვება ხალხს ყოველგან, სადაც ის მიდის, უხსნის და უქარნახებს მოქმედებას, პასუხს აძლევს ყველა საჭირობოროტო საკითხზე, არ ტოვებს არას შემთხვევაში უწინამძღვროთ დაბნეულობის და მტერთა ამარა. თვითელი ასეთი გამოსვლა ხალხს დაანახვებს მთელ მოჯადოებულს წრეს, რომელიც მას გასაქანს არ აძლევს და ეს მასში განამტკიცებს ოპოზიციურ განწყობილებას.

რა ტაქტიკა უნდა ვაწარმოოთ ბოლშევიზმის დაცემის ხანაში? ეს დამოკიდებულია ამ დაცემის ფორმებიდან. ყველა შემთხვევაში ერთი ძირითადი მოქმედება სავალდებულოა—საქართველოს აღდგომა და დემოკრატიული რესპუბლიკის გამოცხადება. ყველა შემდეგი ნაბიჯი დაექვემდებარება ამ რესპუბლიკის დაცვის საჭიროებას და ამ მიზნით კავკასიაში, რუსეთში და ევროპაში მოკავშირეთა მოძებნას. თავისთავათ ცხადია, რომ ქართველ ხალხს არაფერი აქვს სადაო და საომარი რუსეთის ხალხთან, რომელიც თვითონ იტანჯება საბჭოთა ტირანიით. რუსეთს არ აქვს არც ერთი ნამდვილი ინტერესი, რომლის შეთავსება არ შეიძლებოდეს საქართველოს დამოუკიდებლობასთან. მოლაპარაკების და თანასწორობის ნიადაგზე ყველა უთანხმოება ადვილათ ამოიწურება მარა ეს კიდევ არ ნიშნავს ჩვენი თავისუფლების შესაძლებლობას რუსეთის ყოველგვარ წყობილების გვერდით. ამიტომ ჩვენთვის უდიდესი საკითხია ის, თუ ვინ იქნება ბოლშევიკების მემკვიდრე—პომეშიკიური რეაქცია, დემოკრატია თუ ნეპმა-

ნური ბონოპარტული ბატონობა. ამ სამში ერთათ ერთი რადიკალური დემოკრატია საერთაშორისო დემოკრატის დახმარებით იძლევა შესაძლებლობას შინაგანი ძალებით დამოუკიდებლობა შევინარჩუნოთ. პირველი ჩვენი ისეთივე მტერია, როგორც ბოლშევიკები, ესენი ერთი ხის ნაყოფია და ჩვენს მიმართ ერთათ ვარდებიან. მათთან საერთო არაფერი გვაქვს. მესამე ფორმის წყობილებაში შეიძლება ჩვენი სუვერენიტეტის შერჩენა გარეშე ძალის შემწეობით, ძალის არა სამხედროს, არამედ დიპლომატიურის და ფინანსიურის. მოსკოვის ბურჟუაზიული ბონაპარტიზმი უევროპოთ ფეხს ვერ აიდგამს.

ერთი სიტყვით, ჩვენი ტაქტიკა არსებული რეჟიმის გადატეხის ხანაში დაემორჩილება ჩვენს მთავარ მოთხოვნილებას—საქართველოს სუვერენიტეტის აღდგენას და ამის შესაფერათ მოხდება მისი მიხვრა-მოხვრა.

აი ამ რწმენით, ამ მუშაობით, ამ ტაქტიკით ქართველი სოციალდემოკრატია მიზანს მიაღწევს, ქართველი ხალხი დაკარგულ უფლებას მოიპოვებს, საქართველო წართმეულ თავისუფლებას დაიბრუნებს...

«იზმოდლა» № 5 და 6.

ხ უ თ ი წ ე ლ ი.

ხუთი წელი ტანჯვის და მონობის, ტყვეობის და ბორკილებეს!

ვინ ვიყავით გუშინ? ყველაფერი!

რა ვართ დღეს? არაფერი!

ერი პატივყარილი, ხალხი დაქცეული, მოქალაქე შეკრულ-შებოჭვილი.

საქართველოს მესაფლავენი დღეს დღესასწაულობენ თავის გაბატონებას, საქართველო კი ძაძებით გლოვობს თავის დამარცხებას და მათდამი დამორჩილებას. ისინი იცინიან და სტკბებიან, ჩვენები ოხრავენ და იტანჯებიან.

დღეს ორგვარი მოვონებაა: ერთია ჯოჯოხეთის და მისი მოციქულების, მეორეა თავისუფლების და მისი მოტრფიანების.

ხუთი ღის წინ ქართველმა ერმა დაკარგა უდიდესი განძი—თავისუფლება და მიიღო უმძიმესი უღელი მოსკოველების. ერის უღარსი შვილები თავს დაეცენ მშობელ დედას

უცხო ძალებით, ამოართვეს სული და გაბაწრული ცოცხალ-მკვდარი მიუტანეს მსხვერპლათ თავის მომავლინებელთ. ეს საშინელი სულთამხუთავი, რომლის თავია მოსკოვში, ხოლო ბრჭყალები კი ჩვენში, სწუწნის დაუსჯელათ ჩვენს სიმდიდრეს, ჩვენს ავლა-დიდებას, ჩვენს სულიერს და ნივთიერ საუნჯეს. წაიღეს რის წაღებაც კი შეეძლოთ, გააპარტახეს რაც დახვდათ, მოსპეს მთელი ახალი კულტურა, შრომით და ბრძოლით შექმნილი. და გადაგვისროლეს უკან, დაცემის და გავერანებისაკენ. ისინი დღეს ცეკვობენ ერის სასაფლაოზე.

რა სურდათ, რას ფიქრობდენ? სურდათ ჩვენი ჩაბრუნება რუსეთის სამფლობელოში, ფიქრობდენ ჩვენს გადაქცევას ძველი იმპერიალიზმის გზა და ხიდათ. საქართველო დასჭირდა მოსკოვს მეფეთა აღმოსავლეთის პოლიტიკის გასაგრძელებლათ, ოსმალეთში, სპარსეთში, შორეულ სამხრეთში სამოქმედო ბაზის შესაქმნელათ. მათ კარგათ იცოდენ, რასაც შერებოდენ, რისთვის აგზავნიდენ თავის ჯარებს ჩვენს წინააღმდეგ. ეს იყო დიდი სახელმწიფოს შეთქმულობა პატარას ჩასაყლაპავათ. ქართველები, ამ ბოროტების მებაირალტრენი? ამათ ქვეყანა გაყიდეს და მიიღეს სამსახური! თანამდებობაზე გადასცვალეს ერის სვე-ბედი. განმეორდა სიტყვა-სიტყვით ძველი ამბავი, რუსის ჯარი შემოდის საქართველოში მეორეჯერ ქართველების წინამძღოლობით. ფაქტი ერთნაირია. მისი აზრი კი სხვადასხვაა. პირველი მოპატიჟება მოხდა უცხო მტრის მოსაგერებლათ. ჭაფუავადენი ემსახურებოდენ ქართველი ხალხის ფიზიკურათ გადარჩენას. რას ემსახურებიან მახარადენი? რომელი მტრის წინააღმდეგ ამხედრდენ ისინი? ეს მტერია ქართველი ხალხი, მის დასამორჩილებლათ და მასზე გასაბატონებლათ მათ მოიხმეს ნამდვილი მტრები. ჩვენს წინაპართ აქვთ გასამართლებელი საბუთები. ამათ, ამ ჩვენს თანამედროვეთ, არავითარი გამართლება, არავითარი საბუთი არ ადგებათ. ესენი რუსეთის იმპერიალიზმის ყურმოჭრილი მონებია.

ერი თავისუფალი, აღორძინებული, ახალი იმედებით და იდეალებით აღფრთოვანებული დაატყვევეს და რუსეთის დესპოტიას დაუმორჩილეს. რას წარმოადგენს ეს ბატონი, ქვეყანამ იცის. ის გამოფიტულია, არ შერჩა არავითარი ნივთიერი და გონებრივი ღირებულება, გარიყული, განცალკევებული, კაცობრიობიდან გამდგარი—აი ამ არარაობაზე ვართ მიკრული და მის საჯექნათ გადაქცეული. საქართველო ყოფილა დამცირობული, მარა არასოდეს არ ყოფილა ასე დაბლა

დაშვებული. ის დღეს უფსკრულშია, ამაზე ქვემოთ წასვლა აღარ შეიძლება. მხოლოდ სულის სიმტკიცე და იმედი ატანებს მას ამ საშინელ ტრაგედიას. «ჭირსა შინა გაზაგრება ისე უნდა ვით ქვიტკირსა»—ეს ძველი სიბრძნე დღევანდელი ჩვენი მნათობია. თავს დაგვატეხეს ჭირი, ჩვენ უპასუხებთ სიმაგრით. «გასტეხს ქვასაცა მაგარსა გრდემლი ტყვიისა ლბილისა». ქართველი ხალხის გრდემლს შეასკდა უთვალავი მტერი. ასეთი ბოლო მოელის ახლანდელ მის მტერსაც; ოღონდ კი გრდემლი მუდამ სცემდეს და ერს აღვიძებდეს. აწმყო არა გვწყალობს, მარა მომავალი ჩვენია.

ჩვენი გზა მიდის აღმართ-აღმართ, აღორძინების და თავისუფლებისაკენ. აქეთ მოდის მთელი კაცობრიობა. მათი გზა კი ეშვება დაღმართ-დაღმართ, ჭაობის და ჯურღმულისაკენ. მათ არავინ მისდევს, იმ გზით არავინ მიდის, მას ყველა, მთელი კაცობრიობა, ზიზღით შეყურებს. ახლა ბრმაც კი ხადავს, რომ მოსკოვის მიმართულება გადაშენების ხიდია, აქეთ გასავალი არ არის: ამას ქვანიც კი ლაღადებენ. ამ ლაღდმა გაარღვია თვით კრემლის კედელიც და შეიტანა ხმა სინანულის. მათი დღენი დათვლილია, ხალხის ამალღება მათი დაცემაა: ქვეყნის აღდგომა მტარვალთა დამარხვია. ასე ყოფილა მუდამ და ასე იქნება. გლახათ დამწყები გლახათ ათავენს. ეს უცვლელი განაჩენია.

ეს ხუთი წელი, წელი ცრემლთა გუბების და სისხლთა მორევის, არის წელი ქართველი ხალხის სულიერი განკურნების. ის ამ ციხეში ინათლება მტკიცე ნებისყოფით. იბანება თავისუფლების წყაროთი და იქედება სასიცოცხლო ძალებით.

განვლეთ ეს ხუთი წელი, დრო მეტათ ძნელი. ჩვენი დროშა დაბლა არ დაშვებულა. დგება დრო ნაკლებათ ძნელი, შევდივართ გარდატეხის წლებში, ჩვენი დროშა მაღლა აიწევა.

მაშ იმედი. კიდევ იმედი, მეტი იმედი!

«იწმინდა» № 8.

ს ა ლ მ ი ს ო .

გავიდა ორი წელი, წელი საქართველოს აჯანყების, წელი ჩვენი ამხანაგების ციხეებში დახოცვის.

ხალხი ადგა თავისუფლების მოსაპოვებლათ, თავის თავის მართველათ გამოსაცხადებლათ. ამ გზით, ამ დროშით მიდიოდა და მიდის ყველა სასიცოცხლო ერი. ყველა დაჩაგრული და გამწარებული საზოგადოება. ეს შედის ბრძოლის საშუალებათა რიგში, როგორც ერთი მისი ნაწილი. ისტორიამ არ იცის ისეთი ხალხი, რომელსაც თავის შელახულ უფლების აღსადგენათ იარაღისათვის არ მიემართოს. რამდენი ასეთი მომენტები განელო მაგალითად საფრანგეთმა უკანასკნელ საუკუნეში? აჯანყება აჯანყებას მისდევდა სანამ საბოლოოთ არ შექმნა თავისი სურვილის გამომხატველი წყობილება. რამდენი ბრძოლა მისცა იტალიელთა რაზმებმა ავსტრიის მთავრობას. სამშობლოს განსათავისუფლებლათ და აღსადგენათ? და ასე ყოველგან, ყველა ერში. მიმოიხედეთ უკან საქართველოს წარსულში. განა ჩვენი მატთანე სავსე არ არის აჯანყებებით სპარსთა. თურქთა. არაბთა და სხვა უცხო მტარვალების წინააღმდეგ? განა მეცხრამეტე საუკუნეში ამავე იარაღს არ მივმართეთ მრავალჯერ? და თვით ახალ დროშიაც. ცხრაას ხუთში, უიარაღოთ დავნებდით გამარჯვებულ მტერს?

საქართველოს უკანასკნელი ადგომა ერთი რგოლია. ერთი მომენტია იმ დიდი ბრძოლის. რომელსაც ქართველობა ეწევა საუკუნეთა განმავლობაში თავის თავის გადასარჩენათ, თავის სახის შესარჩენათ. ამაში იხატება მისი სასიცოცხლო ძალა, მისი უნარი და მხნეობა. უძრავი, დაეარდნილი ხალხი—ხალხი არ არის, ის უბრალო მძოვრია, სხვის საჯიჯგნათ და სათელათ შარავნაზე დაყრილი. ამ რიცხვს არ ეკუთვნის ქართველი ხალხი და სწორეთ ამით მოიტანა თავი დღევანდლამდე. გაჭირებით ის წელში არ იხნიქებოდა და მუცლით მიწაზე არ ხოხავდა; პირიქით, სწორეთ ამ დროს წელში იმართებოდა და მტერს ეკვეთებოდა. ეს ჩვენი ნაციონალური თვისება რუსის მეფის ბიუროკრატიამაცკი შეიგნო და ამიტომ ვერ ბედავდა მართველობის იმ მეთოდების ხმარას ჩვენში, რასაც ხმარობდა რუსეთში. რუსის გლენს «როზგავდენ» როგორც ცხოველს, ჩვენსას კი ხელს ვერ აკარებდენ. აი თვალსაჩინო განსხვავება ამ ორ ხალხთა სავალ გზას შორის. ქართველი თავს არ წადებს დასაკლავათ. არ სურს დაემორჩილოს სიკვ-

დილს და როცა ასეთი ქამი უდგება—ის იფეთქებს და უბედურებას ლახვარს მიაგებებს.

აჯანყება დამარცხდა. მაგრამ ყველა აჯანყებას გაუმარჯვია? ეს ასე არსად, არასოდეს არ მომხდარა. ასე იოლი არ არის სიცოცხლისათვის ბრძოლა. მისი გზა ეკლით არის მოფენილი, რის აკრეჭა ხელის დაუჩხვლევტათ არ შეიძლება. თეთრი ხელთათმანი ბრძოლაში გამოსადეგი არ არის. რასაკვირველია, დამარცხებას გამარჯვება სჯობია, მაგრამ დამარცხებული მოძრაობაც შედის სოციალური ტკივილების წამლობაში; ყველა ასეთ მოვლენას მოყოლია საერთო მდგომარეობის შემსუბუქება. მტერი მით უფრო უღმობელია, რაც უფრო ითმენენ. მაგრამ თუ მოთმენის ფიალა გაივსო და გადმოხეთქა, ის უკან იხევს და ბატონობის ახალ გზას ეძებს. ტანჯვის შემსუბუქებაც კი გამარჯვებაა, მტანჯველის ჩარჩოში ჩაყენებაც კი უღლის შემსუბუქებაა. ერთი დაკვირით ქვეყანა არ აშენდება, ერთი შენძრევით ხალხი არ განთავისუფლდება. საჭიროა მუდმივი, შეუპოვარი ბრძოლა სხვადასხვა საშუალებებით და მეთოდებით, რომ ის გამარჯვებით დაგვირგვინდეს. აჯანყება მხოლოდ ერთი საშუალებაა, ერთი მეთოდი სხვა მრავალთა შორის, მარა აუცილებელი კი. მებრძოლი მას გვერდს ვერ შეუარს. ის ძევს ისტორიის შუაგულში და მას ვერც ერი, ვერც კლასი ვერ გადაახტება.

გავიღეთ მრავალი მსხვერპლი, დავკარგეთ ბევრი პოლიტიკური მოღვაწენი. მარა განა ისინი აჯანყებაში დავკარგეთ? არა, პირიქით. ბრძოლაში ყველაზე ნაკლები მსხვერპლი ვნახეთ. ლაჩარი მართველობის თვისებაა ბრძოლას გაეჭკეს და უიარაღოთ და ტყვეთ თავს დაეცეს. ხოლო ბოლშევიკური მართველობა ხომ ლაჩარზე ულაჩრესია. მან დახოცა პოლიტიკური ტუსალები. ასევე ჩაიღინა მან წინეთაც, ობოლადის მოკვლის გამო. აჯანყება იყო საბაბი პოლიტიკური შურისძიების. ჩვენ ვიცით მხოლოდ ერთი მაგალითი ტყვეთა დახოცვის—ეს არის პარიჟის კომუნარების დახვრუტა გამარჯვებული ლენერლის მიერ. მარა ეს ტყვენი იყვენ მებრძოლნი, იარაღით ხელში დაჭერილნი. ბოლშევიკებმა დიდათ გადააქარბეს ლენერალ გალიფეის თავისი ბარბაროსობით. ქართველ ხალხს და მათ შორის სისხლის გუბეებია; ხიდი აქ გაუდებელია და მათი გზა სამუდამოთ გაყრილია.

ღიახ, მსხვერპლი დიდია, მარა ეს გამომდინარეობდა არა აჯანყების ბუნებისაგან, არამედ მტრის ბარბაროსობისაგან. ის ამ საშუალებით მართველობს მიუხედავათ აჯანყებისა. ეს

მისი სტიქიაა, მისი სული და გულია. ის უნდა დაინგრეს, რომ ხალხი აღსდგეს. ამ მსხვერპლმა გააკაჟა ქართველი ხალხი, გაუძლიერა მტარვალთა სიძულვილი; ხოლო სულდაბალნი და აშინა და მტარვალთა ბანაკში გადაისროლა. ამათი მრწამსი ასე გამოხატა ერთმა მობოლშევიკო მწერალმა: «კვდარ ლომს ცოცხალი კატა სჯობია» (ჯაყოს ხიზნები). მოკლე ჭკუის ხალხი გადაბარგდა კატებისაკენ და მათ ელაქუცებიან. ამ ვაჟბატონთ დაავიწყდათ, რომ ლომი კვდარიც ლომია და მისი ერთი ფაფარი ყველა კატას სჯობია. მხოლოდ გზადაბნეულს შეუძლია იფიქროს, რომ სახელოვან კვდარს ბოროტი ცოცხალი სჯობია. განა იუდამ აჯობა ქრისტეს? განა ინკვიზიტორებმა გაიმარჯვეს გალილეინე, ივანე გუსზე და მრავალ სხვა მათ მიერ მოკლულ დიდებულ ადამიანებზე? განა კ. სუსულაქველიძემ აჯობა ნ. ხომერიკს? დაცემის მოციქულებს არასოდეს არ გაუმარჯვია აღორძინების მოციქულებზე. «სჯობს სიცოცხლესა ნაძრახსა სიკვდილი სახელოვანი».

თავდადებულნი ბრძოლაში იხრცებიან—ეს ძველი ამბავია, ლაჩარნი ნაცარქექიათ რჩებიან—ესეც ძველის ძველია. ჯერ კიდევ ჰომერიდან ვიცით: «ალარ არის დიდი პატროკლი, ცოცხალია საძაგელი ტერზიტო!» როგორც პატროკლის სისხლი გახდა თავდებათ მტერზე მისი მეგობრების და მისი ერის გამარჯვების, ისე ჩვენი დაღუპული პატროკლები ჩვენი გამარჯვების თავდებია. ამ განაჩენს ვერ გაექცევა მტარვალი.

ორი წელი, წელი დაუვიწყარი და მუდამ სახსოვარი, სამარადისოდ აღბეჭდილია ქართველი ხალხის გულში და მას ის მუდამ მოიგონებს მოწიწებით და თაყვანისცემით.

«ბრძოლა» № 14.

ა თ ი წ ე ლ ი.

ნოემბერში სრულდება საბჭოთა ბატონობის ათი წელი, დრო საკმაო დიდი მისი ნაყოფის გამოსაღებათ და მისი სიმწიფის დასაფასებლათ.

და აი ჩვენ ვხედავთ, რომ ეს წყობილება არასოდეს არ ყოფილა ისე უკუურნებლათ დასნეულებული, განმარტოვებული და შინაგანი წინააღმდეგობით დაუძღურებული, როგორც ის ახლა. ათი წლის ბოლოს არის. ის უკვე გაფურჩქენამდე დაბერდა, ახალგაზდობაში მოტყდა, უძლეური გამოდგა. მისი იდეოლოგია, მისი პოლიტიკა და პრაქტიკა საბოლოოთ

გაკოტრდა, დაჩაჩანაკდა და მხდალთა საფრთხობელათ გადაიქცა.

ათი წლის წინ ბოლშევიზში კიდევ ბევრს გულწრფელადა სჯეროდა. მისი მოციქულნი ბევრს ახალი სახარების მქადაგებლათ მიიჩნდათ. მას ყავდა თავდადებული მიმდევრები, ენერგიული დამცველები, საუკეთესო იდეალებისათვის მებრძოლნი. მან განვლო გმირული ხანა. ააფორიაქა მთელი რუსეთი, შეანძრია ბევრი ქვეყანა, გასცა მრავალი ჩინებული დაპირება. ჩამორეკა კაცობრიობის განახლების ხარი. ერთი სიტყვით, არასოდეს არც ერთ პარტიას და მიმდინარეობას ამდენი არ უხმაურებია, არ უტრამბახებია, არ უყვირია. დღეს ყველა ეს გადნა. შარშანდელი თოვლივით: მათი სიტყვა უკვე გამოიფიტა, მათი საქმე უკვე გადუხჭირდა. ჩამოშორდა ყველა უნგარო მეგობარი, გაშტერებულია მისი შემხედვარე—ნუ თუ ამ ჯოჯოს ვეთაყვანებოდით! იარალი დაყარა მისთვის თავდადებულებმა, ნუ თუ მისთვის სისხლს ვღვრიდით! მას შერჩა მხოლოდ «კაზიონი» ხალხი, ხაზინის საკუქნაოს შემყურე და მის სკივრებში ხელის მოფათურე. ბოლშევიზში გახდა მოძღვრება გეპეუს, სადარაჯო დაქირავებულ ლაშქარის, განუყოფილება პოლიციის დეპარტამენტის. ის ადამიანთა სულს და გულს აღარას ეუბნება, დამოუკიდებელ მოღვაწეთ აღარ აფრთოვანებს, მასზე იმედს აღარავინ ამყარებს.

ის შეიქნა საკინკლაო საგნათ ხელისუფლების მაძიებელთა, წყაროთ გამორჩენის. პირადი ანგარიშების გამოსწორების, გზათ და ხიდათ ბატონობის და ნებიერობის. მას გაშორდა სული, ჩაუქრა იდეალი, დაეკარგა აღმაფრენა და იქცა ჩონჩხათ, ქვეყნის ყვავ-ყორანის საძიძგნათ. დღის წეს-რიგში დგას არა ამ ლეშის გამოცოცხლება, არამედ მისი დროზე გადათრევა და შორს დასაფლავება.

ბოლშევიზში დამარცხდა. მან ვერ შეასრულა ვერც ერთი თავისი დიდი დაპირება. რატომ, რისთვის დაგლახდა ასე ეს ძლიერი მოძრაობა? მიზეზი ერთათ-ერთია: ბოლშევიკური რევოლუციური მოძრაობა არ ხატავდა საზოგადოების ნამდვილ მოთხოვნილებას; ე. ი. ბოლშევიზში არ არის ისტორიული პროგრესის მატარებელი, მათი იდეოლოგია არ აღბეჭდავს ადამიანთა რეალურ ურთიერთობას.

და მართლაც, რა საკითხი დაუსვა ისტორიამ რუსეთს გადასაპრელათ? ის, რაც ყველა ჩამორჩენილ ქვეყანას—გადაქცევა თანამედროვე დამთავრებულ სახელმწიფოთ, სავსებით შესვლა საკაცობრიო ოჯახში, ხალხი—ქვეშევრდომის ხალ-

ბი—მოქალაქეთ შეცვლა. თებერვლის რევოლიუცია თამამათ შედგა ამ გზაზე. ლიბერალურ ბურჟუაზიამ, სოციალისტურ ინტელიგენციამ და პროლეტარიატის ავანგარდმა ეს მიზანი დაისახა. მარა ვერ შეასრულა. მოძრაობაში ჩაება ახალი ფენები, აგორდა მთელი ჩამორჩენილი სტიქია, სალდათის და გლეხის მეთაურობით და დაეპატრონა რევოლიუციას. იშვა ოქტომბერი და მით იშვა ძირითადი წინააღმდეგობა რუსეთის ისტორიული ამოცანის და რევოლიუციის შორის. ეს ამოცანა პირველყოფლისა ითხოვს საზოგადოების ყველა სასიცოცხლო ძალების დახსნას, ყველა მათ წინ მდებარე პოლიტიკურ და ეკონომიურ ზღუდეების დაშლას და ახალი საამისო ნორმების ჩამოყალიბებას. ოქტომბერმა კი პირიქით ყველა ეს სასიცოცხლო ძალები შეკრა. დააბა და იწყო მათი კომუნისტურ კალაპოტში ჩაქუცვა. იწყება ბრძოლა ცხოვრებას და ბოლშევიკურ იდეოლოგიას შორის, რაიცა გრძელდება მეტ-ნაკლები ტემპით დღევანდლამდე. აი ეს გარემოება არყევს საბჭოთა წყობილებას, ანგრევს ქვეყნის კეთილდღეობას, არღვევს ბოლშევიკურ პარტიას და მივეყვართ ახალ-ახალ გადატრიალებისაკენ.

ეს ძირითადი წინააღმდეგობა რევოლიუციის და რეალური მოთხოვნილებების შორის არ არის ნიშნობლივი თვისება რუსეთის რევოლიუციის. ის თან ახლავს საზოგადოთ ყველა დიდ პოლიტიკურ გარდატეხას წარსულში. თითქმის ყველა რევოლიუცია სხვადასხვა გარემოების გამო ბოლოს და ბოლოს ხელში უფარდება უტოპისტებს, დოქტრინერებს. რომელნიც ცდილობენ შეუფარდონ თავისი იდეოლოგია არა ცხოვრებას, არამედ პირიქით, ცხოვრება ჩამოქნან თავის იდეოლოგიის თანახმად და მით იმზადებენ დამარცხებას. ინგლისის დიდი რევოლიუცია დაწყებული ბურჟუაზიული საზოგადოების დაბადების გასაადვილებლათ თავის მსვლელობაში რჩება სექტანტების ამართ. რელიგიური მოციქულების მეთაურობით, რომელთა მიზანია «წმინდანების სახელმწიფოს» დაარსება და ძალით. სამხედრო ზომებით, პარლამენტის მიერ ხმის უმეტესობით მიღებული ლოცვანის ხალხისათვის თავზე მოხვევა. კათოლიკურ ირლანდიას სამხედრო წესებით სარწმუნოებას უცვლიდენ და მით, რასაკვირვლია, მთელი ხალხი გადაიკიდეს. ერთი სიტყვით, გაბატონებული პარტიები, დამოუკიდებლები, პრესვიტერიანელები და ნივერელები, სავსებით აცდენ ინგლისის ისტორიულ ამოცანას და შეეცადენ თანამედროვე ხანაში რალაც პირვანდელი ქრისტიანობის მს-

გავსი საზოგადოება შეექმნათ. უტოპია დამარცხდა. კონტრ-რევოლიუციამ გაიმარჯვა.

ასეთსავე მოვლენას ვხედავთ ჩვენ საფრანგეთის რევოლიუციის ბურჟუაზიულ ხასიათს და ცდილობენ საზოგადოება ააგონ ძველი საბერძნეთის და რომის პოლიტიკურ საფუძველზე. მარქსი სწერს: «რობესპიერი, სენჟუსტი და მათი მომხრეები დამარცხდნენ იმიტომ, რომ მათ ერთმანეთში აჩიეს ანტიური დემოკრატიული და რეალისტური სახელმწიფო, დაყრდნობილი რეალურ მონობაზე, და თანამედროვე დემოკრატიული და სპირიტუალისტური სახელმწიფო, დაყრდნობილი განთავისუფლებულ მონობაზე, ბურჟუაზიულ საზოგადოებაზე» (იხ. «წმიდა ოჯახი»). აი ეს ერთი მხრით ანტიური იდეოლოგია და მეორე მხრით არსებული პირობები ერთმანერთს ეხეთქებიან და ბოლოს და ბოლოს იმარჯვებს უკანასკნელი, ტერმიდორი დგება. რევოლიუცია დაიწყო ბურჟუაზიამ, მარა გზადაგზა ის განდევნილ იქნა ასპარეზიდან და არ მიეცა საშუალება ბურჟუაზიული ურთიერთობის მეთაური გამხდარიყო. მარქსის აზრით; არა თუ იაკობინელები, არამედ ნაპოლეონიც ებრძოდა ეპოქის ამ ძირითად ტენდენციას და ამიტომ ისიც დამარცხდა. ის სწერს: «ნაპოლეონი, ეს იყო უკანასკნელი ბრძოლა რევოლიუციური ტერორიზმისა წინა აღმდეგ ბურჟუაზიული საზოგადოებისა და მისი პოლიტიკის, რის დროშა რევოლიუციამ აღმართა. ნაპოლეონს უკვე ესმოდა თანამედროვე სახელმწიფოს ბუნება: იცოდა, რომ ის აგებულია ბურჟუაზიული საზოგადოების თავისუფალ განვითარებაზე... მარა მასში კიდევ ხედავდა თავისი ზრახვების აგენტს, ხალხ ბურჟუაზიულ საზოგადოებაში ქონების მოიჯარადრეს, მის ხელქვეითს, რომელსაც არ უნდა ქონდეს საკუთარი ნება. მან მიმართა ტერორიზმს მუდმივი რევოლიუციის შეცვლით მუდმივი ომით... მისი პროექტი იყო შემოღება აღებ-მიცემობის მონოპოლიის, რომ მთელი ვაჭრობა გადასცემდა სახელმწიფოს... ერთი სიტყვით, ნაპოლეონის საშუალებით რევოლიუციური ტერორიზმი ერთხელ კიდევ ილაშქრებს ლიბერალური ბურჟუაზიის წინააღმდეგ; რესტავრაციით, ბურბონებით ამავე ბურჟუაზიას ებრძვის კონტრ-რევოლიუცია. მხოლოდ 1830 წ. ის ახორციელებს თავის 1789 წლის სურვილებს» (იქ.). ამას დაუმატებთ, რომ რობესპიერის დემოკრატია ხორციელდება მეოთხმოცე წლებში ანტიური სამოსელის გახდით და ბურჟუაზიულის ჩაცმით

როგორც ხედავთ, უტოპიური მიმდინარეობა რევოლუციის სიღრმიდან ამოტივტივება და სათავეში მოქცევა ძველი ამბავია. რუსეთში ახალია მხოლოდ ის, რომ ასეთი ამბავი მეორდება მეოცე საუკუნეში. ამდენი რევოლუციების, ისტორიული გაკვეთილების და ისტორიული მეცნიერების შემდეგ. ეს მოწმობს ბოლშევიკური პარტიის პოლიტიკურ უსუსურობას, მის საარაკო ველურობას და ყოველნაირ უტოპიათა ტლაპოში ყელამდე ჩაფლას. მასში თავი მოიყარა რუსეთის ინტელიგენციის ყველა უტოპიამ—ნაროდნიკულმა, სლავიანოფილურმა, ნაროდოვოლცურმა, რეაქციონურმა—ერთი სიტყვით წარსულის მთელმა იდეურ ჭაობმა. ასეთი მარცხი არ მოსვლია გერმანიის და ავსტრიის სოციალდემოკრატიას და რევოლუციური ქარტეხილიდან გამოვიდენ გამარჯვებული. მათ გადააბეს იდეალი რეალობას და მით შეინარჩუნეს დემოკრატია და დემოკრატიული რესპუბლიკა. ხოლო სადაც კი იფეთქა ბოლშევიკურ უტოპიამ, იქ დღეს შეფობს საშინელი რეაქცია (უნგრეთი, ბავარია).

ამნაირათ, ერთ და იმავე დროს მომხდარ ორ რევოლუციიაში, ერთი, რუსეთის, შორდება ისტორიულ კალაპოტს, ბოძებულ ბაზას და ვარდება ხრამში, საიდან ამოსვლა მას უკატასტროფოთ არ უწერია. ხოლო მეორე, დასავლეთის, თავსდება ისტორიულ კალაპოტში, არ შორდება სინამდვილეს და ყრის ურყევე საძირკველს მკვიდრი და მწყობრი განვითარების და ბრძოლისათვის. ეს უკანასკნელი თავის იდეალს ეძებს მომავალში, მისი მუშაობა და პოლიტიკური საქმიანობა მიმართულია ამ იდეალის განსახორციელებელ საშუალებათა შექმნისაკენ, მისი ნიადაგის მომზადებისაკენ. ის ხდება ისტორიული პროგრესის შეგნებული მატარებელი. ასეთია მეოცე საუკუნის რევოლუციია.

სამაგიეროთ ყველა წინანდელი რევოლუციია თავის იდეალს ეძებდა წარსულში, ნიველერები ძველ ქრისტიანებში, იაკობინელები ათინაში: ეს იყო ცდა რევოლუციური წარსულის აწმყოში გადმოსატანათ. ბოლშევიკები აქაც სასტიკათ ჩაიჭრენ. მათ გადმონერგეს აწმყოში ძველი მოსკოვური რუსეთის სინამდვილე, ის სინამდვილე, როცა ადამიანი და ნივთი, მთელი ერი და მთელი სიმდიდრე იმყოფებოდა სახელმწიფოს სრულ მორჩილებაში და განკარგულებაში. ე. ი. მათ რეაქციონური წარსული აწმყოთ აქციეს და ზედ კომუნისტური დალი დააკრეს. სტენკა-რაზინი და პუგაჩოვი მათი წინამორბედიან. ერის სოციალურ შეხობაში მოხდა მხოლოდ ერთ

თი ცვლილება—თავად-აზნაურობის ალაგი დაიჭირა კომუნისტურმა პარტიამ, გაცილებით მეტი უფლებით და ძლევამოსილობით, ვინემ ბრწყინვალე წოდებას ქონდა მოსკოვის სამეფოში. ყველა დანარჩენი კლასი, დაწყებული წვრილი ვაჟართა და მრეწველით, თავის ალაგას დარჩა და მას დაერთო თანამედროვე ბურჟუა ნეკმანის სახით. ამ რეჟიმის დამკვიდრებაში მხურვალე მონაწილეობა მიიღო რუსის მუშათა კლასმა: მარა ჩქარა გამოჩნდა, რომ მისი ემანსიპაციის პირობები რუსეთში არ დამდგარა, მისი საკუთარი სასიცოცხლო პრინციპი სოულიად არ ფარავს რევოლიუციის სასიცოცხლო პრინციპს, საზოგადოების განთავისუფლება არ მოითხოვს პროლეტარიატის განთავისუფლებას ისტორიის ამ პერიოდში. მუშამ ვერ მიაღწია არა თუ სოციალურ განთავისუფლებას, არამედ ვერც მის წინასწარ პოლიტიკურ პირობებს. ცხოვრების უმაღლეს საფეხურზე დასმული ამოცანა ვერ გადაიჭრება მის უდაბლეს საფეხურზე. გლესმა მიიღო მიწა სამუშაოთ, მარა ისეთ პოლიტიკურ და ეკონომიურ პირობებში, რომ ეს ბუნების სიმდიდრე გადაიქცა წყაროთ მისი გაღატაკების და დაუძღურების.

ამწადრათ, კომუნისტური რევოლიუცია დაშორდა არა თუ საერთო ისტორიის რეალურ ბაზას. არამედ ამასთანავე ყველა მშრომელი კლასის მიუცილებელ ინტერესებს. კომუნისტები უბრძანებენ ისტორიას—იარე ჩემი გზით და არა შენითო. მარა ვინაიდან ბრძანება ისტორიას ვერ შეაჩერებს, ამიტომ ბრძანებელი იძულებულია თავისი წესი თავს ახვიოს მას ძალით, ტერორით. აართვით ეს იარაღი და მთელი სისტემა დაინგრევა, კომუნისტური რეჟიმიდან აღარაფერი დარჩება. მხოლოდ გაუსწორებელ ფანტაზიორს შეუძლია წარმოიდგინოს საბჭოთა წყობილება უტეროროთ, ხალხის ნებაყოფლობით და თავისუფალი თინხმობით. ეს ძლიერ კარგათ ესმით თვით ბოლშევიკებს და ამიტომ სავსებით ხიშტზე არიან დაყრდნობილნი. მაგრამ ამ რკინის სალტეებში მომწყვდეული ცხოვრება მაინც თავის გზით მიიმართება. მაინც არტყამს სასიცოცხლო ჩაქუჩს და თავის თავის, თავისი აუცილებლობის ერთგული რჩება. ის მიდის იმ მხრით, საითკენაც ბოლშევიზმი არ მიდის. მათი გზანი ვერსად ვერ იყრებიან. ეს იმყოფება თავისავე არსებობის პირობების აშკარა წინააღმდეგობაში: ის იძულებულია პრაქტიკულათ დაუშვას ის, რასაც იდეურათ და პოლიტიკურათ ებრძვის. ეს ისტორიული დრამა აუცილებლათ უნდა გაიხსნას ბუნებრივი წესით—საზოგა-

დღეობის განთავისუფლებით სახელმწიფოს ყმობისაგან და თანამედროვე ურთიერთობის აღდგენით. ე. ი. რუსეთი ბოლოს დაბოლოს მიაგნებს თავის თავს. თავის შესაფერ სოციალურ ნორმებს, წამოისხამს თავის ტანზე შეკერილ წამოსასხამს. მართალია, აგერ ჩინეთმა ეს 15 წელია თავისი კალაპოტი ვერ მონახა, ძალთა წონასწორობა ვერ აღადგინა; ეს მხოლოდ მოწმობს საქმის სიძნელეს, მრავალნაირ მიხვევ-მოხვევას და ხანგრძლივი დადუღების საჭიროებას. ენგელსი სწერდა ამ ნახევარი საუკუნის წინ: «ორმოცი მილიონი ელიკორუსი შეადგენს მეტად დიდ ხალხს და აქვს მეტათ თავისებური განვითარება, რომ შეიძლებოდეს გარედან მისთვის ამა თუ იმ მოძრაობის თავზე მოხვევა»¹⁾. მით უფრო ეს მართალია დღეს, როცა ამ თავისებურობის საქვეყნო მაგალითი ვიხილეთ ამ მოულოდნელ ამბების ხლართში იმარჯვებს ის, ვინც ნათელ წარმოდგენას არ კარგავს, ვისაც ესმის გზანი ისტორიისანი და უქვევლი მომავლის გაქვერეტა შეუძლია. ბოლშევიკები ამ მხრით სამუდამოთ დაკარგულია. კუზნიანს სამარე ასწორებს. ის უკვე საარხივოთ გამზადებულია. მათი დღევანდელი იუბილე—გედის უკანასკნელი სიმღერაა.

«იოსქიდა» № 27—28.

ჩ ვ მ ნ ი ბ ზ ა.

ჩვენ უკვე ვრცლათ განვიხილეთ ნაციონალური პრობლემა და მისი გადაჭრის აუცილებლობა და შესაძლებლობა საბჭოთა კავშირის მასშტაბით. აქ ნაჩვენებია სოციალისტური მუშაობის ერთი ხაზი, ნაციათა ურთიერთობის აგება თავისუფლების და თანასწორობის ნიადაგზე. მარა ეს არ შეიცავს ჩვენი მოღვაწეობის მთელ ხაზს, მთელ გზას; ის ამ გზის ერთი რგოლია, რომელსაც მოსდევს დანარჩენი რგოლები და საფეხურები. საითკენ მიგვყავს ჩვენ თავისუფალი ერი, რა პოლიტიკურ და სოციალურ საფუძველზე ვაგებთ მის კეთილდღეობას, მის აწმყოს და მერმისს? სოციალისტური თვალსაზრისით რა ვაკეთოთ, რა ვაშენოთ, რა შინაარსი მივცეთ ბოლშევიზმთან ბრძოლას? აი ამ მხრით მინდა დღეს მივაპყრა მკითხველის ყურადღება და ნუ დამემდურება თუ გრძელი სიტყვა მოკლეთ ვერ მოიჭრება.

ბოლშევიკებმა დიდის ზეიმით ოქტომბერს თავი მოს-

¹⁾ მისი ბროშურა რუსეთზე 1875 წ.

ჭრეს. ტროცკის პარტიიდან გაძევება და გადასახლება—ეს უტოპიური ოქტომბრის წმინდის ცხოვრებიდან გაძევება და ისტორიიდან სამუდამოთ გაგდებაა. ეს კომუნისტების მეთაურის და მის ლაშქარს შორის ხიდის ჩატეხა, მათი აქეთ-იქით მიდგომ-მოდგომა და ერთმეორის დაპირდაპირება სრულიად არ არის შემთხვევითი მოვლენა. ეს ლოლიკურათ, აუცილებლობით გამომდინარეობს იმ ისტორიული ჩიხიდან, რომელშიაც ეს პარტია მოემწყვდა და საიდანაც ამათ ეძებს გამოსავალს. რაშია საქმე?

ოქტომბრის ქურუმთა შორის ერთათ-ერთ ტროცკიმ ირწმუნა ეს დღე, მარტო მან იწამა გულწრფელათ და სინდისიერათ კომუნისტური რევოლიუციის შესაძლებლობა და მას მიეცა მთელი თავისი არსებით. და ეს იმიტომ, რომ ეს მას სწამდა წინეთაც, ოქტომბრამდე, თებერვლამდე, ათეულ წლებების განმავლობაში. ის მუდამ ოცნებობდა რუსეთის რევოლიუციას, როგორც სოციალისტურს, რომლის მეთაურობას სოციალდემოკრატებს არგუნებდა¹⁾. ბოლშევიკები კი პირიქით, თავგამოდებით ებრძოდნენ ტროცკის ამ დებულებას და ეტრფოდნენ რევოლიუციას და რევოლიუციურ ხელისუფლებას ძველ რეჟიმთან ანგარიშის გასასწორებლათ. მარა ამათ რევოლიუციის მსვლელობაში დაინახეს, რომ ამ მისიის შესასრულებლათ, მართელობის ხელში ჩასაგდებათ და შესარჩენათ აუცილებელია დაბეჩავებული და დამშეული ხალხის სააქაო სამოთხის დაპირებით დაბმა და მით მისი თავის ბატონობის იარაღათ ამუშავება. მათ მოაგონდათ მაშინ ტროცკის მაქსიმალიზმი, საჩქაროთ ჩამოხსნეს დემოკრატიული რევოლიუციის ბაირალი და მის ალაგას კომუნისტური რევოლიუციის ბაირალი ააფრიალეს. ტროცკისათვის კომუნისტი იყო მიზანი და საშუალება, ბოლშევიკებისათვის კი—მხოლოდ საშუალება სრულიად სხვა მიზნის მისაღწევათ.

და აი როცა ოქტომბერმა არ გაამართლა ტროცკის იმედი, როცა კომუნისტების დამარცხება აშკარა შეიქნა, ტროცკი აყვირდა, ეს არ გვინდა, ეს ჩვენი რევოლიუცია არ არისო. ბოლშევიკებმა სამართლიანათ მიუგეს—შენი არა, მარა ჩვენი რევოლიუცია კი არის, რასაც ვეძებდით, ის ვპოვეთო. მათი გზა გაიყარა; ტროცკი დაეცა და მასან ერთათ დაეცა ოქტომბრის ილიუზიები. დარჩა წმინდა წყლის ბოლშევიზმი, მარტო-მარტო, იდეალს და აღმაფრენას მოკლებული. მისი ძი-

¹⁾ იხ. მისი კრებული «ნაშა რევოლიუცია», 1907 წ.

რითადი თვისებები—ოპორტიუნიზმი და კარიერიზმი—ახლა პოულობს თავისუფალ განვითარებას და ედება ქვა-კუთხედით პარტიის და ხელისუფლების მოღვაწეობას. ის ახლა შედის ღიათ და საქვეყნოთ თავის არსებობის იმ ხანაში, როცა იდეალი იკარგება და თავის შენახვის საჭიროება მთავარ მიზნათ ცხადდება. ეს ნიშნავს ნამდვილი ოქტომბრისტების შეცვლას უთაო, მარა ხელმაგარი ხალხით, რომელთაც კომუნიზმი რწმენისაგან გადააქციეს ხელობათ, შემოსავლიან საქმეთ და მზათ არიან შეეწყონ ყოველნაირ ცვლილებას. ოღონდ პრივილეგიური მდგომარეობა არ დაკარგონ. ესენი შეადგენენ ამჟამათ გადამცემ პუნქტს, გზა-ჯვარადინაზე გაჩხირულს, საიდანაც იხსნება ორი გზა, ორი მიმართულება და სადაც უნდა გაითხაროს საბჭოთა სამარე. რა გზებია ეს?

ერთია გაგრძელება არსებული პოლიტიკური გეზის, მხოლოდ ანტიკომუნისტური შინაარსით. აქ დღევანდელი «ცენზიანი კონსტიტუცია», კომუნისტების პრივილეგიურ პოლიტიკურ ერთეულათ აღჭურვა, იცვლება მეორე ნაირი ცენზიანი კონსტიტუციით, შეძლებულთა აღჭურვა ასეთივე პოლიტიკური პრივილეგიებით, სადაც შევლენ დღევანდელი სპეცები, ნეპმანები, მაღალი ფენის კომუნისტები და სხვადასხვა მოსაქმენი და მოჭახრაკებული ხალხი. ეს იქნება საბჭოთა წყობილების ლიკვიდაცია ბურჟუაზიულათ, მიუხედავად მისი გარეგანი ფორმისა, იქნება ის ბონაპარტისტული, ფაშისტური, მონარქისტული, ევრაზიული თუ სხვა ფორმა. მარა ვინაიდან დღეს, ხალხის გამოღვიძების ხანაში, არავითარი ცენზიანი კონსტიტუცია არ შეიძლება დამაგრდეს მისი შინაგანი წონასწორობით. ხალხის ჩუმი დასტურით და თანხმობით, როგორც ეს იყო ევროპის ბურჟუაზიის პატონობის პირველ პერიოდში, ამიტომ მისი მიუცილებელი ფარხმალია ტერორი და ძალმომრეობა. ე. ი. კომუნისტური ძალადობა შეიცვლება ბურჟუაზიულ ძალადობათ.

მეორე გზაა ყოველნაირი პოლიტიკური პრივილეგიების გაუქმება და მთელი ხალხის სუვერენათ აღიარება. მართველობა არა ჯგუფის, ვინც უნდა იყოს იგი, არამედ ხალხის, დემოკრატიის. ეს ფორმა მართველობისა პრინციპიალურათ ეწინააღმდეგება როგორც საბჭოთა უფროსობას, ისე მის ბურჟუაზიულათ გადატეხას. ეს ორი მიმართულება ერთი ხაზისაა, ერთი დედააზრისაა, უფლება-უპირატესობა, ჯგუფური

*) იხ. მისი კრებული «ნაშა რევოლიუცია», 1907 წ.

ხელისუფლება მათი საერთო თვისებაა. მხოლოდ დემოკრატიის სცნობს უფლებრივ თანასწორობას და რიცხვის უალრესობას. გიზოს ცნობილი ფორმულა—«ნიჭიერთა მთავრობა» საბჭოებში განახორციელეს ამ საჭირო «ნიჭის» კომუნისტებში მოთავსებით. ხოლო ბურჟუაზია მის ჭურჭლათ შეძლებულთ და ნასწავლთ აღიარებს. ორივე შემთხვევაში ეს უმცირესობის ბატონობაა დიდ უმრავლესობაზე.

ცხადია, არსებული რეჟიმის პოლიტიკური გაგრძელება იქნება მისი ბურჟუაზიულათ შეცვლა, ხოლო მისი ძირფესვიანა ამოგდება იქნება მისი დემოკრატიით დაბოლავება. ეს ორი მოპირდაპირე გზა იძლევა ორ მოპირდაპირე სოციალურ და ეკონომიურ პოლიტიკას და აქედან იბადება მათი შეურიგებლობა სამეურნეო სფეროშია. ბურჟუაზიას შეეძლება ძალა-უფლების დაპატრონება მხოლოდ უფლებრივი პრივილეგიით და არა დემოკრატიული თანასწორობით. ე. ი. დემოკრატიული წყობილება რუსეთში და ჩვენში თავისთავათ სრულიად არ ნიშნავს ბურჟუაზიის პოლიტიკურ გაბატონებას, მსგავსათ ევროპისა. და აი რატომ.

რუსეთის სოციალისტურ პარტიაში და მასთან ერთათ ჩვენშია რევოლიუციამდე გაბატონებული იყო ის აზრი, რომ სოციალისტური ხელისუფლება შესაძლებელია მხოლოდ როგორც შედეგი სოციალისტურ რევოლიუციის, მანამდე კი ბურთი და მოედანი ბურჟუაზიას ეკუთვნის. ეს თეორიული მოსაზრება დაამარცხა ცხოვრებამ, ბურჟუაზიულმა რევოლიუციამ ქვეყნის სათავეში მოაქცია არა ბურჟუაზია, არამედ სოციალისტები. ე. ი. მოხდა სწორეთ წინააღმდეგ იმისა. რასაც ადგილი ქონდა ყოველგან და ყოველთვის, მთელს ქვეყანაზე. გამართლდა ის დებულება, რომელიც ჩვენ ამ ოცდაათი წლის წინეთ წამოვაცყენეთ: «მოწინავე ქვეყნებში ამ ცვლილების (პოლიტიკური განთავისუფლება) ინიციატორი იყო ბურჟუაზია უკან ჩამორჩენილში კი მუშა ხალხია»¹⁾. ეს კლასების ასე შეცვლა, ერთი მეორის ადგილის დაჭერა, აქტიური და პასიური ძალების პირუკუღმა გადანაწილება არის დამახასიათებელი თვისება თებერვლის რევოლიუციის; პირველათ აქ გამოვიდა მუშა-ხალხი არა მარტო მებრძოლათ, ის ყოველგან იბრძოდა, არამედ ბრძოლის პოლიტიკურ ხელმძღვანელათ და იდეურ მებრძოლათ. როგორც კი თავისუფლების კარები გაიღო და შიგ გრიალით შევიდა ხალხი,

¹⁾ იხ. ჩემი ნაწერების ტ. I, გვ. 143.

მან თავის ნდობით აღჭურვა არა ბურჟუაზია, არამედ სოციალისტები. რუსეთის და ჩვენი დამფუძნებელი კრების დიდ უმრავლესობას ეს პარტია შეადგენდა. ბოლშევიკებსაც ირჩევდა ხალხი როგორც რევოლუციურ სოციალდემოკრატს. და ან ვინ უნდა ყოფილიყო მათ ალაგას? ბურჟუაზიული პარტიები? რა გააკეთეს მათ რევოლუციის და ხალხისათვის ასეთი დიდი ნდობის დასამსახურებლათ? თითქმის არაფერი და ამით ნსხვავდება ეს კლასი ევროპის თავის მოძმესაგან. თუ აქ ხალხი ბურჟუაზიას მისდევდა და მის დირექტივას ემორჩილებოდა, ეს იმიტომ რომ მხოლოდ ეს კლასი იბრძოდა საუკუნეთა განმავლობაში და რევოლუციას რევოლუციანზე აკეთებდა მან დასცა ფეოდალიზმი. მან დაამხო აბსოლიუტიზმი, მან ჩამოკრა დემოკრატიის პირველი წარი. ის იბრძოდა გააფთრებით მეცამეტე საუკუნიდან და არ მოისვენა მიზნის მიღწევამდე. ამ მუშაობით მოპოვებული მისი პრესტიჟი დღესაც ვერ დაცემულა, დღესაც მას მეთაურის ალაგი უჭერია და იერიშებს-იერიშებზე თავგამოდებით იგერიებს. შეძენილი პოლიტიკური კაპიტალი ასე ადვილათ არ იფლანგება. გააკეთა რამე ამის მსგავსი საქართველოს და რუსეთის ბურჟუაზიამ? რასაკვირელია, არა. შედარებაც კი შეუძლებელია. რუსეთს ფეოდალიზმი ააშორა მონგოლებმა. ხოლო აბსოლიუტიზმი დასცა პროლეტარიატმა. ბურჟუაზია მხოლოდ სამინისტროთა დერეფანში სჩანს. მართალია უკანასკნელ ათეულ წლებში გამანათვისუფლებელ მოძრაობაში გამოჩნდნენ ლიბერალებიც, მარა უფრო როგორც სოციალისტების დამხმარე და მათი ამჟოლი, ვინემ საკუთარი რევოლუციური ძალა.

მაშასადამე. პოლიტიკური დემოკრატიის ასპარეზზე გამოსვლა სოციალისტების (და არა ბურჟუაზიის) მეთაურობით სრულიად აუცილებელი, ლოღიკური დასკვნაა მთელი წინანდელი ისტორიის, შედეგია საზოგადოებრივი და რევოლუციური განვითარების. ეს ჩვენი მოპოვებული პოზიციაა, დამსახურებული ჯილდოა და მისი შენახვა, მის ნიჟადაგზე მაგრათ დგომა ჩვენი ისტორიული მოწოდებაა. მარა აი ამ ბუნებრივ პროცეს წინ გადაედობენ ბოლშევიკები. შეანგრის ის და მისცეს დასაბამი ისეთ წყობილებას, რომლის ლიკვიდაცია ადვილათ შეიძლება გახდეს დასაწყისი ბურჟუაზიის გაბატონების. აქედან იბადება მთელი სიმწვავე საკითხის თუ ვისი ხელმძღვანელობით დაიმსხვრევა საბჭოთა წყობილება. ხალხის თუ პრივილეგიური კლასების. სოციალისტური პარტია, რომელიც არ ებრძვის მათ ტირანიას, წინდა-

წინვე უარს ამბობს ხალხის ნდობაზე და ხელისუფლების გაზიარებაზე. ამ მხრით მეტათ დამახასიათებელია «სოც. ვესტნიკ»-ის უკანასკნელი ნომრის (2 თებერვლის) მეთაური, სადაც მკრთალათ, მარა კატეგორიულათ დაგმობილია ეს პოლიტიკური ნილილიზმი. აქ წამოყენებული დებულება—მუშების და გლეხების კავშირი პოლიტიკური დემოკრატიის ნიადაგზე—ნიშნავს ამ კავშირის მებაიარაღტრობას სოციალისტების მიერ და მაშასადამე დაგმობას იმ ტაქტიკის, რომელიც ძალაუფლების ბურჟუაზიისათვის გადაცემას გულისხმობს. თუ ეს წერილი შემთხვევითი არ არის. თუ ის ხატავს რუს მენშევიკების ძირითად შეხედულობას, ცხადია ჩვენ ვიქნებით ახლო ხანში მოწამე მთელი მათი ტაქტიკის ამ ხაზზე აგების და სხვადასხვა სოციალისტურ მიმდინარეობათა და პარტიათა დაახლოვებას.

ამნაირათ, საბჭოთა წყობილების ლიკვიდაცია დემოკრატიულათ დემოკრატიის მეთაურობით ნიშნავს მუშის და გლეხის კავშირის გამაგრებას სოციალისტების ხელმძღვანელობით. აქ ხელისუფლება სოციალისტურია. პირიქით, ბოლშევიზმის ლიკვიდაცია არადემოკრატიულათ, რა გინ ფორმითაც უნდა იყვეს იგი, უეჭველათ ნიშნავს შეძლებული კლასების ხელში ძალაუფლების გადასვლას და ხალხის და მასან ერთათ სოციალური დემოკრატიის გარიყვას. ამ შემთხვევაში ისტორია მეორდება, ვიწყებთ «ევროპიულათ», მეთაური ბურჟუაზია, ხალხი მისი მაჩანჩალა. ბოლშევიზმი აი ამ მერმისს ამზადებს, რამდენათაც კი ეს მასზე დამოკიდებულია. ბურჟუაზიის პოლიტიკური გაბატონება თუ მოხდება—მოხდება მხოლოდ და მხოლოდ ბოლშევიკების მეოხებით. მათ გასტეხეს სოციალისტური დემოკრატიის ძლევამოსილი მსვლელობა, შექმნეს ტირანიულ-ბიუროკრატიული წყობილება და მით შექმნეს შესაძლებლობა ევროპის განვლილი ბურჟუაზიული განვითარების განმეორების. მთელი მათი მუშაობა თავიდანვე ობიექტიურათ, ისტორიული დურბინდით გახედული, ბურჟუაზიის გაბატონებისაკენაა მიმართული. სოციალიზმის მთავარი მესაფლავე დღეს ისინია.

ამ მდგომარეობიდან გამოსვლა, დემოკრატიის გაბატონება და შეწყვეტილი პოლიტიკური ძაფის კვლავ გამოთლება—აი დღევანდელი ბრძოლის ერთათ ერთი დროშა. ვინც მის ქვეშ არ იბრძვის, ის ეხმარება არსებული წყობილების ბურჟუაზიულათ ლიკვიდაციას. ან დემოკრატიული ან ბურჟუაზიული—მესამე ფორმა ამ ლიკვიდაციისა არ არსებობს. ყვე-

ლა ანტიბოლშევიკს კარგათ უნდა ქონდეს ეს გათვალისწინებული და სრულიად თვალხილულათ ერთ-ერთ ფერხულში ჩაებას. მხოლოდ ამ ორ მიმდინარეობათა შორის დღეს გამართულია დუელი ბოლშევიზმის სამკვიდროს დასაპატრონებლათ. ამ დავის დემოკრატიის სასარგებლოთ გასათავებლათ საქიროა პირველყოფლისა სოციალისტური პარტიების მიერ მტკიცეთ შეგნება თავის ისტორიული მისიის—იყოს პარტია არა მხოლოდ ერთი კლასის, არამედ მთელი მშრომელი ხალხის, მთელი ერის პროლეტარიატის მეთაურობით. ის ნაციონალური გეგემონია. საითკენაც დღეს სწრაფი ნაბიჯით მიეკანება ევროპის სოციალიზმი და რა რაც ჩვენ რევოლიუციამ მოგვანიჭა, არის ჩვენი განვითარების დაუძლეველი საფეხური. ბოლშევიკური ძალმომრეობის არსებობა არ ნიშნავს ამ საფეხურის მორალურათ დაძლევას. პირიქით ხალხი ელის განთავისუფლებას, რომ ის აღადგინოს. ნაციონალური თვალსაზრისით, რუსეთში დემოკრატიის გამარჯვება თავისთავათ არ გვაძლევს თავისუფლებას, მარა სამაგიეროთ გვაძლევს საშუალებას ამ თავისუფლებისათვის აშკარათ ბრძოლისათვის. ხოლო ანტიდემოკრატიული ელემენტების გამარჯვება კი გვისპობს ამ საშუალებასაც და გვაბრუნებს რევოლიუციის წინა ხანაში. აქედან წარმოდგება აუცილებლობა—ყველა ქართველ პატრიოტების. ვინც კი ერის ინტერესს თავის კლასისაზე მაღლა აყენებს, მხარი დაუჭიროს სწორეთ ამ დემოკრატიულ მიმდინარეობას და შეეცადოს მისი დროშის ქვეშ საერთო მტრის დაძლევა.

რუსის საზოგადოებაში. სადაც დგას მხოლოდ რეჟიმის საკითხი, ასეთი თანამშრომლობა ან გაუგებრობის ნაყოფია ან ხერხია. მართალია აქ არსებობს ბურჟუაზიული დემოკრატია. მარა რამდენათ ის ბურჟუაზიის პოლიტიკურ გაბატონებას ეტრფის, მისი არსებობა წარმავალია. მას გონია, რომ სუვერენი მუშა და გლეხი მას მიანიჭებს ძალაუფლებას. როგორც ეს ევროპაშია და ამიტომ დემოკრატობს; როგორც კი ამაში დაეჭვდება, ის თავის საწოლს მარჯვნივ მონახავს და ცენზიანი კონსტიტუცია მისი სახარება გახდება. ალბათ ამით აიხსნება მისი დღევანდელი ასეთი სიკოჟლე. ორივე მხრით მისი არშიყობა და წინდაწინ თავის დახლევვა ხალხის მოძრაობისაგან. ლიბერალიზმი ბურჟუაზიის პოლიტიკური მოძღვრებაა, დემოკრატიზმი ხალხის (ე. ი. მუშა, გლეხის და წვრილი ბურჟუაზიის). თუ რუსის ბურჟუაზიული დემოკრატია პოლიტიკური გაუგებრობის ნაყოფია. სამაგიეროთ მისი ტაქ-

ტიკური მხედველობა სწორი კლასიური ჯალღოს ნაკარნახე-
ვია, რომელიც პრაქტიკულად ამარჯვებს მის მრუდე იდეო-
ლოგიას. ბოლშევიზმის ლიკვიდაცია ურევოლიუციოთ, მასის
აუმოდრავებლათ, უქველი პირობაა დემოკრატიის გასარი-
ყავათ და ძალაუფლების შეძლებულ კლასებისათვის გადასა-
ცემათ. და თუ ამავე ტაქტიკას სოციალისტებიც ეტრფიან—
ეს მხოლოდ აზრთა აბნეულობის შედეგია, ეს ბურჟუაზიულ,
ანტიდემოკრატიულ წისქვილის აბრუნებაა. გამოდის, რომ
სოციალისტები თავს ახევენ ბურჟუაზიულ დემოკრატიას
თავის პოლიტიკურ დროშას, ხოლო ეს უკანასკნელი მათ უკა-
რნახებს თავის ტაქტიკურ საშუალებას. ეს არაბუნებრივი
სიმბიოზი უნდა გათავდეს ამ ბანაკთა თავთავისი გზის მონა-
ხვით.

ამრიგათ, ბოლშევიზმის დაცემა რევოლიუციური გზით,
ამ საქმეში ფართე მასების ჩაბმით იძლევა დემოკრატიის გა-
მარჯვებას, ხოლო დემოკრატია—სოციალისტურ ძალაუფ-
ლებას. და აი ისმება მძიმე საკითხი: რა პოლიტიკა უნდა აწა-
რმოვოს ასეთმა მთავრობამ, რომ მან შეინარჩუნოს ძალაუფ-
ლება, იყოს ნამდვილი დამცველი და გამტარებელი ხალხის
ინტერესების და არ გახდეს გზა და ხიდი ბურჟუაზიის გაბა-
ტონების.

ამ საკითხის გამოსარკვევათ პირველ ყოვლისა ნათლათ
უნდა წარმოვიდგინოთ რას ნიშნავს ხალხის ინტერესები. რა-
კი სუვერენი ხალხია, ცხადია მისი წარმომადგენელი შეიძლე-
ბა იყოს მხოლოდ მისი ჭირვარამის, მისი მოთხოვნილებათა
მატარებელი და მეჭირნახულე. პარტია რომელიც თავის პრო-
გრამას ვერ შეუთანხმებს ამ სუვერენის პსინოლოგიას. იქნება
დამარცხებული. ხალხის ძირითადი მოთხოვნილება, რაიცა
საზღვრავს მის იდეოლოგიასაც, არის რასაკვირველია, ეკო-
ნომიური ხასიათის. ამ ხაზზე პირველი რიგი უჭირავს საკითხს
წარმოების, საჭირო ნივთის დამზადების და მისი მომხმარის
შესახებ, საწარმოვო ძალის გაძლიერება, ნაკლები შრომით
შეტი სიმდიდრის დამუშავება—აი მთელი საზოგადოების,
მთელი ერის სასიცოცხლო მიდრეკილება. ეს არის იმავე
დროს კაცობრიობის წინსვლის მთავარი საზომი. ის დგას ის-
ტორიის შარა-გზაზე. ბოლშევიზმის დანაშაული, მისი უის-
ტორიობა და წარმავალობა გამომდინარეობს სწორეთ ამ კა-
ნონის უკუგდებისაგან, და ცხოვრებისათვის თავისი საკუთარი
«კანონის» თავზე მოხვევისაგან. აღდგენილი ხალხი პირველ-
ყოვლისა აი ამ ბოლშევიკურ «კანონს» გააუქმებს და თავის

სოციალურ შენობას საწარმოვო ძალთა აღორძინების ნიადაგზე ააგებს.

აგრარიული ქვეყანა ეწოდება ისეთ მხარეს, სადაც ნედლი მასალა საკმარისია, ხოლო კაპიტალი ცოტა. აქ წარმოების პრობლემაა კაპიტალის მოპოვება ნედლი მასალის დასამუშავებლათ და მით მრეწველობის ასაღორძინებლათ. სამრეწველო ქვეყანაში კი პირიქით პირველ რიგზე დგას ნედლი მასალის შეძენა და მით მრეწველობის შენახვა და გაძლიერება. ამ ორ სხვადასხვა ეკონომიურ ბაზაზე შენდება ორი სხვადასხვა საგარეო პოლიტიკა, ნაციონალური ურთიერთობა. კოლონიებთან დამოკიდებულება და სხ., რასაც აქ არ ვეხებით. ჩვენი დემოკრატიის პირველი რეფორმატორული ზომა უნდა იყოს მიმართული ისეთი წყობილების დამყარებისაკენ, რომელიც კაპიტალის შემოსვლას და ამუშავებას ხელს შეუწყობს. ეს ნიშნავს ადამიანის და ნივთის განთავისუფლებას დღევანდელ პოლიტიკურ არტახეზისაგან და პიროვნებისათვის თავისუფალი ეკონომიური აქტივობის მინიჭებას. ევროპის კაპიტალი ევროპიულ ეკონომიკას საჭიროებს. ეს დღეს სრულიად უდაოა აგრარიული ქვეყნების სოციალისტებს შორის. დავას იწვევს რამდენიმეთ მიწათმფლობელობის საკითხი. შეიძლება მიწის «სოციალიზაცია» დიდ რუსეთში მართლაც მეურნეობის ამაღორძინებელი ზომაა, შეიძლება რუსის ხალხმა ეს ფორმა ხელშეუხებლათ დასტოვოს, მაგრამ არარუსებმა, კერძო საკუთრების გლეხობაში, განსაკუთრებით იქ, სადაც ინტენსიური და ფასიანი კულტურა წარმოებს, გლეხის კერძო საკუთრების მოშლა—მოშლაა წარმოების. გაჩანაგება და გალატაკება მეურნეობის ერთხელ და სამუდამოთ უნდა დავიმახსოვნოთ, რომ სოციალიზმი სრულიად არ ითხოვს წერილი საკუთრების ჩამორთმევას. ის იწყება, საზოგადოთ არა მიწიდან, არამედ მრეწველობიდან, ბურჟუაზიული საკუთრებიდან და სკრის დავას კაპიტალს და შრომას შორის ისტორიულათ ატეხილს. ეს უდაო არის ევროპის სოციალისტებისათვის. მარა კიდევ სადაო არის რუსის სოციალისტებისათვის. აქ სოციალიზმი აგრარიული წარმოშობის არის და თან ატარებს რუსულ ობჟინურ ნიშანდობლივ თვისებას. და თუ ამ ნიადაგზე რუსი ამხანაგები «ნაროდნიკულ» დოგმას არ გაეყარენ, შესაძლებელია ბურჟუაზიული დემოკრატიის მათზე გამარჯვება და მით ბურჟუაზიული ხელისუფლების დიდი ხნით შედგენა. მიწათმფლობელობის ფორმას ბრძოლის საგნათ ჩვენს და შეძლებულ კლასთა შორის ვერ გადავაქცევთ. ის წყდება

თანახმათ გლახობის სურვილისა და მეურნეობის ინტერესისა.

მეტყვიან: მაშ თქვენ შესაძლებლათ მიგაჩნიათ ბურჟუაზიულ ეკონომიკის ე. ი. დაქირავებულ შრომის და საქონლის ტრიალის ფარგლებში სოციალისტური მართველობა? დიახ, რასაკვირველია. პოლიტიკის და ეკონომიკის ასეთი გაყრა, მათი სხვადასხვა კლასის ხელში მოქცევა ახალი ამბავი არ არის. ცნობილია, რომ გერმანიის ბურჟუაზია. ყოვლად შემძლე ეკონომიკაში, მოკლებული იყო პოლიტიკურ ძალაუფლებას და განიცდიდა იუნკერთა ბატონობას. და ეს გვარიანი სარფიანი იყო ამ წოდებისათვის. ის მართველობის საშუალებით ნაციონალური შემოსავლის დიდ ნაწილს თავის სასარგებლოთ ხმარობდა, ე. ი. აწარმოებდა ახნაურულ სოციალურ პოლიტიკას. მთელი საზოგადოებრივი ბრძოლა კლასთა და პარტიათა შორის კაპიტალისტური რეჟიმის ფარგლებში სწარმოებს სწორეთ ამ ნაციონალური შემოსავლის განაწილების ირგვლივ. პოლიტიკურათ გაბატონებული კლასი სახელმწიფო მექანიზმის საშუალებით თავისკენ ეწიწება საზოგადოების ნაშრომს და მასში წილს უდებს თავის ამყოლ დამყოლთ. მაშასადამე, სოციალისტური მართველობა ბურჟუაზიული წარმოების ნიადაგზე ნიშნავს ერის შემოსავლის დიდი ნაწილის ხალხის სასარგებლოთ მოხმარას, მუშის და გლახის სოციალური პოლიტიკის წარმოებას და საამისო კანონმდებლობას მართველობის ყველა დარგებში—ფინანსებში, ვაჭრობა-მრეწველობაში, მეურნეობაში, განათლებაში, ჯანმრთელობაში—ყველა სფეროში. საბჭოთა სისტემის სიდუხჭირე სწორეთ იმაშია, რომ აწარმოებს საქონლის მეურნეობას. მუშაობას ბურჟუაზიული წესით, მარა ამ წეს არ აძლევს გასაქანს, ძალით ხარშავს ვიწრო ქვაბში და არ ძალუძს ხალხის ზურგიდან ჩამოვიდეს; ის ცხოვრობს ხალხის ქონით და იმავე დროს ფიქრობს დაეყრდნოს ამავე ხალხს. და რადგანაც ამ ორი ელემენტის შეერთება შეუძლებელია, ამიტომ ის იძულებულია აიჩიოს ერთ-ერთი, ირჩევს პირველს და ეყრდნობა ხმალს. სოციალისტური სისტემა ეყრდნობა ხალხს. ის მხოლოდ მისგან იღებს ძალაუფლებას და მუშაობს მის სასარგებლოთ, ხოლო ხარჯების სიმძიმე გადააქვს შეძლებულ კლასებზე. ბოლშევიკებმა ეს ხალხის სარგებლობა გაიგეს იმ მხრით, რომ აკრძალეს კერძო სხვილი წარმოება და აღებ-მიცემობა და ის გადასცეს ბიუროკრატებს. ნამდვილათ კი ყველაზე უფრო საზარალო ხალხისათვის სწორეთ ეს გამოდგა, რამაც მთელი

საზოგადოება დაასწავლა. ამ გარემოებამ მეტათ გააძლიერა ბურჟუაზიული სულისკვეთება, ხალხის საერთო გაღატაკებამ, უფულობამ, უსაქონლობამ, და უუფლებობამ უმწვერვალესათ განავითარა პირადი ეგოიზმი, ინდივიდუალიზმი, თავის ინტერესების გაღმერთება, გამორჩენის და წაგლეჯის წყურვილი; ამ გარემოებამ შექმნა წინეთ გაუგონარი მტაცებლობითი პსიქოლოგია. ბრძოლა ყველასი ყველას წინააღმდეგ, ეს პირველყოფილი კაპიტალიზმის სახარება განთავისუფლებულ ხალხში თავიდანვე იფეთქებს მთელი თავისი სიმკაცრით და თუ ამისი რეგულიატორი დემოკრატია არ შეიქნა, თუ მართველობა შეძლებულთ ხელში ჩაუვარდა, დატრიალდება ველური კაპიტალიზმის ბასრი ცელი და ხალხს გაანადგურებს. სოციალიზმის უწმინდესი ვალია ხალხს ააცილოს ეს ბოლმევიზმის მიერ მისთვის გამზადებული სამსალა და შექმნას თანამედროვე ევროპიული პირობები. ეს კი შეიძლება მხოლოდ და მხოლოდ დემოკრატიის გაბატონებით. ბოლშევიკური და ბურჟუაზიული დიქტატურა იძლევა ბურჟუაზიული წარმოების პრიმიტიულ, მტაცებლობითი ფორმას, ხალხი სუვერენი კი თანამედროვე ფორმას.

ამნაირათ, უფლების და ქონების გათიშვა, ხალხის გაბატონება პოლიტიკაში, ხოლო ბურჟუაზიის ეკონომიკაში საეხებით შესაძლებელი და დასაშვებია. სამუდამოთ? არა, რასაკვირველია. ბოლოს და ბოლოს ქონება თავისას გაიტანს და შესაფერ უფლებას შეიძენს. თუ კი სოციალური რევოლუციის საქვეყნო ზარი არ მოუსწრო. მართალია, გერმანიის ბურჟუაზიამ დღესაც ვერ მიაღწია ერთბატონობას, მას მძლავრი სოციალისტური პარტია ებრძვის და არ ანებებს მის ჭკვანზე მართველობას. მან ვერ განვლო საფრანგეთ-ინგლისის ბურჟუაზიის სრული ბატონობის ოქროს ხანა და სანახევროთ ჩარჩა ჩამორჩენილი ქვეყნის ბურჟუაზიის უფლებრივ მდგომარეობაში. ვინც ასეთ პირობებში გერმანიის სოციალდემოკრატიას კოალიციურ ტაქტიკას უწუნებს და ძველი ალტემის ძველ სიტყვას არ ეშვება. მან არადერი არ იცის დღევანდელი დროის. დღეს სოციალიზმი აღარ წარმოადგენს უპასუხისმგებლო უმცირესობას. მხოლოდ კრიტიკის და უარყოფითი პოლიტიკის მატარებელს. მაგრამ ყოველ შემთხვევაში ეს მოვლენა ხდება განვითარებულ კაპიტალისტურ საზოგადოებაში. მაშინ როდესაც აგრარული ქვეყნის სოციალისტებს უხდებათ მოღვაწეობა განუვითარებელ ეკონომიურ ურთიერთობაში. აი ეს გარემოება აადვილებს ოა მათ გამარჯვებას.

თან ავალებს ისეთი როლს, რომელსაც მოკლებულია ევროპის მათი თანამოქმენი. რა როლია ეს?

დასავლეთში ეკონომიური აღორძინება მოხდა ინდივიდუალური თაოსნობით და საქმიანობით, რაიცა ვითარდებოდა საუკუნოებით. პროცესი დააჩქარა კოლონიების უმაგალითო დაძარცვამ და თავის ხალხის აღვირწახსნილ ყვლეფამ. არც ერთი ეს ოქროს მადანი დღეს ჩამორჩენილ ქვეყანას არ აქვს და თუ ის ინდივიდუალური საქმიანობით დაკმაყოფილდა, მისი სამრეწველო აღორძინება ყინულზე დაწერილი იქნება. ის დარჩება უცხო კაპიტალის მოხარკეთ. აქედან გამომდინარეობს ეკონომიური აუცილებლობა ინდივიდუალურ ეკონომიკის გვერდით წარმოებდეს კოლექტიური ეკონომიური მუშაობა, სახელმწიფო და საზოგადოებრივი წარმოება და აღებ-მიცემობა. ხალხი, როგორც კოლექტივი, სხვადასხვა ფორმით და სახით თვით უნდა იყოს ჩამშული წარმოებაში და კერძო მეურნეობასან ერთათ ხელს უწყობდეს საერთო აღორძინებას. ეს აზრი საქართველოს დამფუძნებელ კრებამ შემდეგი სიტყვებით ჩამოაყალიბა კონსტიტუციაში: «რესპუბლიკას აქვს საკუთარი კომერციული და სამრეწველო ორგანიზაცია. მისი მთავარი მიზანია განავითაროს ეს ორგანიზაცია და შექმნას ერთი მთლიანი სისტემა სოციალური ეკონომიკის. რესპუბლიკა ეხმარება თვითმართველობათა ორგანოებს მსგავსი ეკონომიური ორგანიზმების გასავითარებლათ და გასაძლიერებლათ» (მუხ. 115). ამას მიუმატეთ მთელი ბადე მასიური კოოპერატივებისა და ამხანაგობათა და მიიღებთ სოციალური ეკონომიის ყველა ფორმას.

ამნაირათ, მწარმოებელია: კერძო პირი, სახელმწიფო, თვითმართველობა, კოოპერატივი, ყველა თანაბარი იურიდიული უფლებით და კომერციული თანასწორობით. ყოველნაირი მონოპოლია და სახელმწიფო პრივილეგიური მდგომარეობა დაავალახებს წარმოებას და შექმნის ბოლშევიკურ მდგომარეობას. მონოპოლია შეიძლება მხოლოდ განვითარებული წარმოების გამორკვეული მუშტრით, ე. ი. სამრეწველო ქვეყანაში. ხოლო იქ სადაც ყველაფერი თავიდანაა დასაწყები, სადაც აგრარული ურთიერთობა წესია, ხოლო სამრეწველო გამოწარმისი, აი აქ კონკურენციის გარეშე ეკონომიური წინსვლა შეუძლებელია. და თუ საქართველოს დემოკრატიაშე მოიღო ზოგი სავაჭრო დარგის მონოპოლია, ეს აიხსნება ქვეყნის სრულიად არაჩვეულებრივ მდგომარეობით, მსოფლიო ბაზრიდან მოწყვეტით, მიმოსვლის გაძნელებით, ბოიკოტით

გარედან და შიგნით რევოლუციური მდგომარეობით. ნორმალურ პირობებში ასეთი ამბავი დემოკრატიაში არც მოხდება, ხალხი თავის მტერი არ არის, ის გაყვება მხოლოდ რეალისტურ ეკონომიურ პოლიტიკას და მის მატარებელ პარტიას.

ბურჟუაზიის ინდივიდუალური ეკონომიკა და სოციალისტების სოციალური ეკონომიკა პოლიტიკური დემოკრატიის ფარგლებში—აი გზა დღევანდელ აგრარულ ქვეყნის ეკონომიურად აღორძინების და სწრაფი ნაბიჯით გავეროპიყლების. საზოგადოებაში იქმნება ორი ნივთიერი დასაყრდენობი ცენტრი—კერძო და საზოგადო საკუთრებაზე აგებული. ამ შემთხვევაში ბურჟუაზიას აღარ რჩება ხალხზე ნივთიერი გავლენის მონოპოლია, როგორც ეს დღეს არის დასავლეთში; მის გვერდზე მუშაობს თვით საზოგადოება, ადამიანთა კოლექტივი და ეს გავლენა ნაწილდება მათ შორის. მშრომელი ხალხი—წვრილი მესაკუთრე და ქირით მომუშავე—ჩაბმული სხვადასხვა ფორმის ეკონომიურ ორგანიზაციებში სოციალისტური ხელისუფლების მფარველობით და წინამძღოლობით ვერ აცდება ამ ერთთა ერთ მის სასარგებლო ეკონომიურ ხაზს და ვერ გადასცელის მას თავის კლასიურ მოწინააღმდეგეთა ხაზზე. ამ პროცესს აადვილებს ერთი გარემოება. დემოკრატიულმა რევოლუციამ სახელმწიფოს არგუნა ყველა ბუნების სიმდიდრე—მადნები, წყლები, ტყეები და სხ., რომლის წესიერად მოხმარა და წაყვანა გადაიქცევა სახელმწიფო მეურნეობის უდიდეს წყაროთ და საფუძვლათ. ამ საკითხს საქართველოს სოციალისტური მთავრობა სჭრიდა იმ მხრით, რომ შედიოდა ამხანაგათ კერძო კაპიტალისტებთან, რომელნიც ამუშავებდენ ამ სიმდიდრეს თავისი თანხით. მოგებას ორივე ინაწილებდა, ხოლო რამდენიმე ხანს შემდეგ მთელი საწარმოვო მოწყობილება სახელმწიფოს რჩებოდა მუქთათ. ეს შეერთება კერძო და საზოგადო ინიციატივის და სიმდიდრის აუცილებელი ფორმაა სოციალური მეურნეობის ბევრი დარგისათვის. ჩვენი სახელმწიფო არა გავს ევროპისას, რომელსაც ერთი არშინი მადანიც კი არ მოეპოვებათ. ჩვენ დიდი კოლექტიური საკუთრებანი გვაქვს. ბოლშევიკები მას ხმარობენ თავის პარტიის და ჩინოვნიკების სასარგებლოთ, ლიბერალები მოიხმარებენ კერძო პირთა გასამდიდრებლათ და ამ გზით ძლიერი ბურჟუაზიის შესაქმნელათ, დემოკრატია კი ხალხის სასარგებლოთ.

ამდენ ხანს ეგონათ, რომ არსებობს მხოლოდ ერთი გზა მრეწველობის გასავითარებლათ—მუშისათვის ნაკლები ქი-

რის მიცემა, ამით. საქონლის გაიაფება და მერე მისი უცხოეთში გასაღება. აგრესიული საშინაო პოლიტიკა, აგრესიული საგარეო პოლიტიკა, ომი პროლეტარიატს. ომი უცხო ერებს ბაზრის დასაპყრობათ—აი როგორ ვითარდებოდა ევროპა. მარა გამოვიდა ჩრდილოეთი ამერიკა და ფაქტიურათ დაამტკიცა მეორე გზის არსებობა. მთავარი ბაზარია შიგნით, თავისივე ხალხი, მხოლოდ მას უნდა მიეცეს საშუალება საქონლის ყიდვის, ე. ი. მეტი ქირა მუშას, მეტი შემოსავალი წვრილ მესაკუთრეს—აი უღვევლი წყარო მრეწველობის გასაძლიერებლად. ეს კი თავის მხრივ ითხოვს ტექნიკურ მოწყობილებების განვითარებას და სათანადო სიმაღლემდი აყვანას. სოციალისტების თეორია ამით საქვეყნოთ დამტკიცდა. აგრარულ ქვეყანაში, ისიც ბოლშევიკების ნასახლევეზე, ვის შეუძლია ეს ამერიკული სისტემა აწარმოვოს, თუ არა სოციალისტებს? ბურჟუაზია ხომ ევროპის ძველ გზას ვერ მოშორდება და ისტორიას თავიდან დაიწყებს. ის რასაკვირველ ია შინაურ აგრესიულ პოლიტიკას საგარეოსაც მიაცოლებს და ომის ქსელში გაიხვევა. როდესაც დღეს რუსის სოციალისტები აცხადებენ—რუსეთი დაიღუპება თუ მან ოკეანიდან ოკეანემდე არ იბატონაო, ამით შეუგნებლათ დგებიან თავიანთ გაბატონებული კლასების თვალსაზრისზე, რომელთაც მართლაც არ შეუძლიათ სხვანაირათ გაძლიერდენ. მარა ეს ხომ ნიშნავს რუსის ხალხის გაყვლეფასაც, უცხო ერებთან ერთათ. პოლიტიკა ყოველთვის მთლიანია, არ შეიძლება შიგნით აწარმოვოთ სახალხო პოლიტიკა, ხოლო გარეთ ხალხთა წინააღმდეგი. საგარეო მუშაობა საშინაოს გაგრძელებაა. დემოკრატიულ და პაციფიკურ პოლიტიკას განსაკუთრებით ხელს უწყობს ის გარემოება, რომ ნედლი მასალა შორიდან მოსატანი არ არის. და მაშასადამე კოლონიალური ციებ-ცხელება მრეწველობისათვის ზედმეტია. აგრარიული ქვეყანა იძლევა შესაძლებლობას განავითაროს მრეწველობა სასოფლო მეურნეობასან წონასწორობის დაცვით. ამერიკაში ეს პროცესი განვითარდა სრულიად სტიქიურათ ბურჟუაზიის შეგნების და ნების გარეშე. საჭიროა მისი განვითარება მოხდეს სოციალისტების წინამძღოლობით და შეგნებით, ვინაიდან ის ძევს მისი მსოფლმხედველობის ხაზზე და მაშასადამე კიდევაც შეუძლია მას უწინამძღვროს.

ბოლშევიზმის ბურჟუაზიულათ ლიკვიდაცია, ამყარებს რა მტაცებლობითი ველური ფორმის კაპიტალიზმს, არ ხდება ისტორიული პროგრესის მატარებელი ნაციონალური

ეკონომიის არც ერთ დარგში. ვინაიდან მისი იდეალია კერძო პირთა გამდიდრება. ბურჟუაზიის შექმნა, რომელიც დღეს მოკლებულია იმ პროგრესიულ როლს, რაც მას ისტორიის წინა პერიოდში ქონდა. ცხადია მთელი სახალხო ქონება, პირველ ყოვლისა კოლექტიური საკუთრება. გაითლანგება და უცხო კაპიტალი ქვეყანას ბატონათ დააჯდება. ეს მთავარი იარაღი უცხო თანხის დასამორჩილებლათ და მისთვის კოლონიალური კბილების ჩასამტვრევათ რაკი ხალხს ხელიდან გამოეცლება, აშკარაა ევროპიული კაპიტალი მაშინვე შინ დატოვებს ექსპლუატაციის თანამედროვე ფორმას და გვესტუმრება აფრიკანული სამოსელით. ადვილათ წარმოსადგენია ასეთ პირობებში რა მდგომარეობაში ჩაეარდება შრომა და წვრილი საკუთრება. ის გახდება კაპიტალის საწველ ფურათ, უმწეოთ და უმფარველოთ დატოვებული. საამისონიადაგი უკვე მოამზადა ბოლშევიზმმა. მუშა და გლეხი დღეს ასე საშინლათ გამწარებული საქონლის ნაკლებობით და ბაზრის შებოჭვით, ადვილათ შეურიგდება პირველ ხანაში ყოველნაირ მართველობას, ოღონდ ამ გაკვირვებისაგან გამოიყვანოს და მათი უახლოესი პრაქტიკული მოთხოვნილებანი დააკმაყოფილოს. გიზოს ისტორიული ფრაზა, ბუხარინის მიერ ბრწყულათ განმეორებული, გადაიქცევა საზოგადოების ძირითად მცნებათ, მოკლებული გიზოსებურ პოლიტიკურ გამართლებას. თუ ის ბურჟუაზიას ურჩევდა—გამდიდრდით ბატონებო! ეს იმიტომ ის დარწმუნებული იყო ამ კლასის დიდ ისტორიულ დამსახურებაში და მომავლის მის მიერ გამოჭედვაში. აგრარულ ქვეყანაში კი ამას ეს კლასი ვერ დაიტრატახებს, მას ევროპის მისი მოძმის არც წასული აქვს, არც აწმყო, არც მომავალი და მაშასადამე მისი პრივილეგიებით აღჭურვა მასზე ზრუნვა იქნება ტლანქი, აღსაშფოთებელი ძალმომრეობა, მსგავსი დღევანდელი ბოლშევიკური პოლიციური აღვირწახსნილობისა. რასაკვირველია, ეს ახალი ბატონები შეეცდებიან, მსგავსათ კომუნისტებისა, თავის დახლის წინ იდეიური ბაირალი დაკიდონ, თავისი ქვენა საქმენი ბრჭყვიალა სიტყვებით შეკაზმონ და ათ წელს ჭურში მყოფი რუსის ხალხი თავისი დაპირებებით გააყრუონ. ხალხი, როგორც ვთქვი, მზათაა ყველაფერი აიტანოს, ოღონდ ცოტა სინათლე დაინახოს. და თუ ეს ცოტა სინათლე დიდი სიძნელის წინამორბედი ამათ ახლა არ დაგიდევს.

სულ სხვა მდგომარეობას ქმნის ბოლშევიზმის დემოკრატიული ლიკვიდაცია და სოციალისტური მართველობა. აქ

პირველ ალაგს დაიჭერს შრომა და მის ინტერესებს დაემორჩილება დანარჩენი დარგები. შრომა არა მარტო მუშის, არა მედ ყველასი, ოღონდ კი ის ატარებდეს თანამედროვე საწარმოვო პროგრესს და მიიმატებოდეს ერის საკეთილდღეოთ. აქ პირველი ალაგი უჭერია, რასაკვირელოია, ფიზიკურ შრომას, ამ ღირებულების ერთათ-ერთ შემქნელს და მაშასადამე საზოგადოების მთავარ ბაზას. საქართველოს კონსტიტუცია ამ აზრს ხატავს შემდეგნაირათ: «სახელმწიფოს არსებობა დაფუძნებულია შრომაზე და რესპუბლიკის განსაკუთრებით მოვალეობაა მისი დაცვა» (მუხლი 117). ხოლო შრომის ნამდვილი დაცვა მოითხოვს მუშაობის მთავარ სიმძიმის ტეხნიკაზე გადატანას, წარმოების უკანასკნელი ევროპიული იარაღებით აღჭურვას. ე. ი. შრომის ინტერესი პირდაპირ ეთანხმება კულტურას და პროგრესს და ეპირდაპირება ბოლშევიკურ და მტაცებელ ბურჟუაზიის ინტერესებს. ტექნიკის საკითხი კი მეცნიერების და კაპიტალის საკითხია. შრომის ინტერესია, მაშასადამე, ორივეს კარი ფართოთ გაეღოს და ის შრომის სამსახურში ჩააყენოს. წარმოების ორი მთავარი ფაქტორი—შრომა და ნედლი მასალა—ხალხის ხელშია, აკლია შესამე აუცილებელი ფაქტორი—კაპიტალი, რითაც ბოლშევიკების მეოხებით ჩვენი ქვეყანა გაწმენდილია და მაშასადამე უცხოეთიდან უნდა მოვიდეს. მარა როგორ? ისე რომ ორივე ეს ელემენტი დაიმორჩილოს და გაანიავოს თუ მათ დაეხმაროს, გააპოხიეროს და ამ საქმეში ევროპიული (და არა კოლონიალური) სარგებლით დაკმაყოფილდეს. აქ შრომის და ნაციის ინტერესი ერთდება და უცხოეთის წინაშე ორივე ერთათ დგება. ბოლშევიკების მიერ ნათარეშე ქვეყანას უცხოეთის კოლონიათ გადაქცევისაგან იხსნის მხოლოდ სოციალისტური იდეოლოგია.

აშკარაა, საბჭოთა წყობილების ლიკვიდაცია ბურჟუაზიულათ და დემოკრატიულათ ნიშნავს არსებული კვანძის გახსნას ორ სხვადასხვა ხაზზე, რომელთა შორის პრინციპიალური წინააღმდეგობაა. აქ ერთიმეორეს ეპირდაპირება არა ორი ხარისხის განვითარების ერთი და იმავე ტიპის, არამედ ორი სხვადასხვა ტიპი, ორი გზა, რომელნიც სხვადასხვა მხრით მიიმატებიან. ჯერ ბურჟუაზია და მერე სოციალიზმი სრულიად არ უდგება ბოლშევიკების ნაოხარს.

დღეს ერის ეკონომიური შესაძლებლობა ბორკილდადებულია, გზებო დახშულია. მარა რაკი მისი ლიკვიდაცია მოხუდება და ეკონომიური თვითმოქმედება აიშვება, გადამწყვეტი

მნიშვნელობა ექნება მის მიმართულებას. მისი ბურჟუაზიულ რელსებზე შეყენება სამუდამოთ აქრობს სოციალური ეკონომიკის შესაძლებლობას, ახდენს ქონებრივ და სოციალურ ძალთა გადაჯგუფებას სავსებით ინდივიდუალურ საფუძველზე და უცხო კაპიტალთან ერთად იმორჩილებს მთელ ხალხს თავის სადღეგრძელოთ. სოციალიზმი ამ მომხდარი ფაქტის წინაშე დამდგარი დაკარგავს ყველა მოპოვებულ პოზიციას და გადაიქცევა დიდი ხნით უძლურ მიმდინარეობათ. მაშასადამე, მთელი პოლიტიკური და ეკონომიური მერმისის სეე-ბედი ახლა, ბოლშევიზმის ლიკვიდაციის ხანაში იჭრება და აქ ყოველნაირი ყოყმანი დაუშვებელია. რაკი დემოკრატიის გაბატონება ერთათ-ერთი მისაღები სოციალური და ნაციონალური გზაა, ცხადია ამ დემოკრატიის ყველა ნაწილის, მისი ყველა პარტიის შეერთება საერთო მიზნის მისაღწევათ აუცილებელია. წვრილ ბურჟუაზიული პარტიები, რადიკალური დემოკრატია, სოციალისტების ბუნებრივი მოკავშირე და თანამგზავრია. ამიტომ სრულიად ფუჟია დავა იმაზე თუ გლახი რა კლასს ეკუთვნის—წვრილ ბურჟუას თუ მუშას. საკმარისია ვიცოდეთ, რომ ორივე ეს შეადგენს მშრომელ ხალხს, რომელთა ინტერესი ერთდება მიმდინარე პოლიტიკის ყველა სფეროში. პროლეტარიატის იზოლიაცია გლახობისაგან, რასაც ადგილი აქვს ახლა ბოლშევიკების მეოხებით, უნდა მოისპოს ურთიერთი ინტერესების ცნობით და მათთვის საერთო ძალღონით ბრძოლით.

საქართველოს მასშტაბით დემოკრატიის გამარჯვება და საქმიანობა წინდაწინვე უზრუნველყოფილია; აქ ნაციონალური ბურჟუაზია მეტათ სუსტია და ხელმძღვანელ როლს ვერც კი დაიხმებს. ერთათ-ერთი ჩვენი არასოციალისტური პარტია უფრო წვრილ-ბურჟუაზიულია, ვინემ ბურჟუაზიული და მაშასადამე ხალხის სუვერენიტეტის ფარგლიდან ვერ გამოვა. და თუ რომელიმე მისმა ნაწილმა მოინდომა ამ ფარგლიდან გამოსვლა, ის კალთაში ჩაუვარდება არა არარსებულ ბურჟუაზიას. არამედ დროგადასულ წოდების ნამსხვრევს და მით ერის პოლიტიკური სხეულიდან სამუდამოთ მოწყდება. ერთი სიტყვით, ქართველი ერის სოციალური შენობა და მისი პოლიტიკური მდგომარეობა ქმნის მისი დემოკრატიულათ გან-

ვითარების უეჭველ შესაძლებლობას. ეს ზედმეტი საბუთია იმის, რომ ჩვენი თავი ჩვენ გვეკუთვნოდეს და რუსეთის საეგებიო გეშხე მიბმული არ ვიყოთ.

ვათავებ. ჩვენი გზაა—პოლიტიკური დემოკრატია, შრომის პოლიტიკა, სოციალური ეკონომია. ეს არ არის სოციალიზმი, ეს არის მხოლოდ მოკლე, პირდაპირი გზა მისკენ მიმავალი. სოციალიზმი ნიშნავს ისეთ სოციალურ წყობილებას. სადაც არც დაქირავებული შრომაა, არც საქონლის წარმოება. ეს ვერ დაძყარდება ერთი დაკვრით, ერთი შეძახებით; ეს მთელი საზოგადოებრივი პროცესია, ნელი, თანდათან მუშაობაა ამ მიზნისაკენ მიმართული. და ეს არა ერთ ერში, არამედ ყველა ერში, უმთავრესათ მსოფლიო ბაზრის მეთაურთა შორის. ჩვენი გზა ამ პროცესის ერთი რგოლია და წარმოადგენს ისტორიულ აუცილებლობას, როგორც მიმდინარე პოლიტიკური და ეკონომიური პრობლემის გადასაქრელათ. ისე საბოლოო ეტაპის მისაღწევათ.

საბჭოთა სამკვიდროში ბურჟუაზიული იდეოლოგია ეკონომიურათ, პოლიტიკურათ, სოციალურათ და ნაციონალურათ არის კონტრ-რევოლიუციური, რეაქციონური იდეოლოგია. ყველა ამ სფეროში ერთათ ერთი სოციალისტური იდეოლოგია არის რევოლიუციური და ისტორიული პროგრესის მატარებელი. პირველის პოლიტიკური და საზოგადოებრივი როლი გათავებულია, ის უნდა დაკმაყოფილდეს კერძო ეკონომიური საქმიანობით. საზოგადოების პატრონი, წინამძღვარი და მეგზური მეორეა. ის აერთებს თავის საშოში მოწინავე ქვეყნების რევოლიუციურ ბურჟუაზიის წასულ განმათავისუფლებელ მოძრაობას და დღევანდელი რევოლიუციური კლასის—პროლეტარიატის—სოციალურ ბრძოლას. მისი დროშა არის ერის დროშა. მასში იხატება ერის ნებისყოფა.

საქართველოს საგარეო პოლიტიკა.

1.

საქართველოს მუდამ ქონდა და აქვს თავისი საგარეო პოლიტიკა.

ქონდა ისტორიულ წარსულში—მეფეთა ხანაში, მეცხრამეტე საუკუნეში—რუსეთის ბატონობაში, დამოუკიდებელ რესპუბლიკაში და აქვს დღეს, მოსკოვის ოკუპაციის დროს.

რა ახასიათებდა ამ პოლიტიკას თვითეულ ამ ისტორიულ პერიოდში?

საგარეო პოლიტიკის საგანია პირველყოელისა გადარჩენა ერის ფიზიკურათ უცხოთა შემოსევის და გაქვლეტისაგან, გადარჩენა მისი დამოუკიდებლობის, ნაციონალური ყოფაცხოვრების და წყობილების. შენახვა მისი შინაგანი ძალებით განვითარების, მისი მატერიალური და იდეური საუნჯის გამდიდრების, აღორძინების და აყვავების. აქ წინ დგება ერის საერთო ინტერესები და ამ დროშის ქვეშ ის ეპირდაპირება უცხოეთს. ეს დაპირდაპირება ღებულობს ორ ფორმას: თავდაცვის და შეტევის, ბრძოლას დამპყრობელთა წინააღმდეგ და ბრძოლას დასაპყრობელათ. საგარეო პოლიტიკა იძიებს ვხეზს. საშუალებებს ორივე ამ ფორმის საწარმოებლათ და გასატარებლათ.

მაშასადამე, საგარეო პოლიტიკა არსებობს იმიტომ, რომ არსებობს ქიშკობა და ბრძოლა სხვადასხვა ერთა და სახელმწიფოთა შორის. ამ საერთო შუღლში თვითეული მისი მონაწილე ცდილობს, რასაკვირელია, გადარჩეს და გაიმარჯვოს. ქართველი ერი ერთი ამ მონაწილეთაგანია და იძულებულია თავი დაიცვას და გადარჩეს. როგორ, რა გზით—ეს საკითხი მას მუდამ ედგა წინ და მას სჭრიდა თავისებურათ.

საქართველოს საგარეო პოლიტიკაზე გადამჭრელ გავლენას ახდენდა ერის მცირე რიცხვიანობა და უხსოვარი დროიდან დღევანდელ მის მიწა-წყალზე დასახლება. პირველი შემთხვევა მას არ ანებებდა ეწარმოებია აგრესიული პოლიტიკა, სხვა ხალხების დაპყრობა და დარბევა, ხოლო მეორე შემთხვევა მას არ ანებებდა თავისი მიწა-წყალიდან აყრილიყო, სხვა ხალხებში ათქვეფილიყო ან მათთან თავი შეეფარებია და მათი გავლენის ქვეშ ჩავარდნილიყო. ორივე ამ გარემოებით ის იძულებული იყო ეწარმოებია თავის დაცვა თავის სა-

კუთარ ტერიტორიაზე და ამ დიდი მიზანისათვის სავსებით დაემორჩილებია მთელი თავისი საგარეო მოღვაწეობა.

სანამ საქართველო კულტურულათ წარმოადგენდა ნაწილს ძველი სპარსეთის, ეს მისი საგარეო მუშაობა წარმოებდა გვარიან მწყობრათ სპარსთა გვერდით და მათი დახმარებით. პირველი ქრისტიანი მეფე მირიანი სპარსელი იყო. ჩვენი პაქარა ერის დიდი ერის მფარველობით და კეთილმეზობლობით გადარჩენა და მისი თავისუფლების დამაგრება ამ დროის საგარეო პოლიტიკის მთავარი ამოცანაა. მაგრამ ბიზანტიის აღორძინება და ქართველობის გაქრისტიანებით მის გავლენის სფეროში მოქცევა სცვლის მთელ ობიექტიურ მდგომარეობას და ართულებს საგარეო მუშაობას. საქართველო ემწყვდევს ორ დიდ სახელმწიფოს გვერდით, ამათში ერთი კერპთაყვანისმცემელია, შემდეგ მუსულმანი. ხოლო მეორე კი ქრისტიანი. მათ შორის შუღლი და ბრძოლა იღებს შეუწყვეტელ ხასიათს. რა პოზიცია დაიჭირა ამათ შორის ქართველ მთაგრობამ?

ერთი შეხედვით, აქ ასარჩევიც არაფერია, ქრისტიანი ერი მუდამ გვერდში უნდა ყოლოდა მეორე ქრისტიან ერს. ე. ი. რელიგიური მოსაზრება უნდა გამხდარიყო საგარეო პოლიტიკის მთავარ შინაარსათ. აი ეს დებულება, რაიცა დიდი ხნის შემდეგ საქართველოს საგარეო პოლიტიკათ გახდა, სრულიად უცნობია ჩვენი ისტორიის კლასიკურ პერიოდში. აქ წინ დგება სახელმწიფოს ინტერესი, მიუხედავთ მისი რწმენისა და სამღვთო წერილისა, ინტერესი რეალური, ანგარიშზე აგებული, ავანტიურას და ფანტაზიას მოკლებული. რა მოუხდება ერს, სახელმწიფოს—აი რა საკითხია გადასაქრელი. რელიგია ცვალებადია, წარმავალია, ერი მუდმივი, უცვლელია. აი ეს მუდმივი, უცვლელი მოვლენა არის საგანი სახელმწიფო პოლიტიკისა და ის დგება პოლიტიკის წინა რიგში. ორი დიდი მოქიშპე სახელმწიფოს შორის საქართველოს შეეძლო თავი გადაეჩინა ორივესაგან დამოუკიდებელი პოლიტიკის წარმოებით, დარჩენილიყო მესამე ფაქტორათ, არ ჩავარდნილიყო ერთ-ერთის კოალიციაში და მით სამუდამოთ ხიდი არ ჩაეტეხა მეორე მეზობელთან. ამ პოლიტიკის საუცხოვო ნიმუშია ვახტანგ გორგასლანის მოქმედება. ის თხოულობს წარმართი შახის ქალიშვილს და მას უმოყვრდება; ბიზანტია სპარსეთის ომში დახმარებას აღუთქვამს უკანასკნელს, ამით აიძულებს პირველს დაუბრუნოს წართმეული ქართული პროვინციები, რომლის შემდეგ მეფე ვახტანგი გამოდის ორივე მეომართა არბიტრათ და მომრიგებლათ. სპარსეთის ახალი

მეფე სარწმუნოებრივი მოტივებით მოდის საქართველოზე საიდანაც ცეცხლის თაყვანისმცემელნი განდევნეს და ფიქრობს ძალით ძველი სარწმუნოება აღადგინოს. მეფე სთხოვს დახმარებას ბიზანტიას; ბერძენთა ჯარის გამოჩენა საქმოდ გახდა უომრათ მშვიდობიანობის ჩამოსაგდებათ და სპარსთა ჯარების პატივით უკან გასასტუმრებლათ.

განსაკუთრებით ძნელი შეიქნა საგარეო პოლიტიკის წარმოება მაჰმადიანობის აღორძინებიდან, როცა საქართველო მოექცა მაჰმადიანთა ზღვაში, როგორც პატარა კუნძული. თუმცა მარჯვენა მხარეზე ბიზანტია განაგრძობდა არსებობას. დაკავშირება ამ დიდ ქრისტიანულ სახელმწიფოსან ნიშნავდა გადაკიდებას ყველა სხვა მეზობლების და თავისი ფიზიკური არსებობის ხიფათში ჩაგდებას. სამოქალაქო მომენტი სძლევს რელიგიურ მომენტს და ერი განაგრძობს დამოუკიდებელი პოლიტიკის წარმოებას. არაბთა ბატონობის დროს ქართველობა ეწყობა შიგნიდან ამ ბატონობის უღლის ქვეშ, ვითარდება და ილიერდება და უცდის დროს არაბთა გასადევნათ. ასეთი დრო კიდევაც დაუდგა. მაჰმადიანებთან შეგუება, როცა არა სჯობს გაცლა, როცა სჯობს ომი, და ამ გზით თავისი ფიზიკური, კულტურული და პოლიტიკური არსებობის შერჩენა—აი ამ დროის რეალური სახელმწიფო პოლიტიკა. ამ პოლიტიკას მისდევდა ყველა დიდი მეფე მე-16 საუკუნემდე, აქედან გამომდინარეობდა ის საოცარი მოვლენა, რომ ევროპის რელიგიურ ალტყინებაში, ჯვაროსანთა ომებში მონაწილეობაზე საქართველომ უარი განაცხადა და სომხებივით თავისი თავი არ მიიტანა სასაკლაოზე. ქართველები კარგათ ხედავდნენ, რომ ევროპიელები შინ დაბრუნდებოდნენ. ხოლო ისინი კი დაოჩებოდნენ პირისპირ მაჰმადიანებთან განმარტლებულნი. სახელმწიფო სარბიელზე საქართველო სრულიად არ არჩევდა ქრისტიანს და არა ქრისტიანს, ორივეს ერთნაირათ ებრძოდა ომით და აძლევდა ზავს, თავის ინტერესების მიხედვით. თამარის ომები ბიზანტიასან ცნობილია.

ერთი სიტყვით, მთლიანი საქართველოს საგარეო პოლიტიკა ნათელია: ის ცდილობდა არ მომხდარიყო იზოლიაციაში, არ დაპირდაპირებოდა მუსულმანობას, როგორც ამნაირს, არ ჩამდგარიყო ანტიმუსულმანურ ბლოკში და არ გადაეკიდებია მეზობლები. ეს პოლიტიკა დაგვირგვინდა შესამჩნევნი ნაყოფით. მაშინ როდესაც მუსულმანობა ცდილობდა მოესპო მეზობელი საქრისტიანო სახელმწიფოები და კიდევაც მოსპეს, ჯერ სომხეთი, შემდეგ ბიზანტია, საქართველოს

მიმართ კმაყოფილდებოდენ მისი თავის გაელენის ქვეშ ჩაყენებით. თავისი ორბიტაში მომწყვდევით. ამ გზით ერი ირჩენდა თავის თავს გაქლეტის და გადასახლებისაგან, სახელმწიფო თავის პოლიტიკურ წყობილებას, თავის პროვინციებს, ქრისტიანობა თავის სარწმუნოებას და კულტურას.

შერჩა ამ პოლიტიკას საქართველო?

მოხდა ორი დიდი ამბავი: დაეცა ბიზანტიის იმპერია მისი სატახტო ქალაქით (1454 წ.) და ოსმალები გაბატონდნენ ბალკანეთში; განვითარდა ჩვენში ფეოდალიზმი და დაეცა საბოლოოდ საქართველოს სახელმწიფოებრივი მთლიანობა.

პირველმა გარემოებამ გამოიწვია მოსკოვის პრეტენზია ბიზანტიის სარწმუნოებრივ მემკვიდრეობაზე: ვასილი მესამე ირთავს ბერძენთა ბატონიშვილს, იღებს საბერძენეთის სახელმწიფო გერბს და ტიტულებს და ცხადდება ბიზანტიის იმპერატორთა მემკვიდრეთ. მართლმადიდებლობის პოლიტიკური ცენტრი ხდება მოსკოვი, ისე როგორც წინეთ იყო კონსტანტინოპოლი. მაგრამ ამით საქართველოს სეკულარული მდგომარეობა სრულიად არ იცვლება. ახლაც, ისე როგორც წინეთ ბიზანტია, მოსკოვი ეპირდაპირება მუსულმანობას და მართავს მასან სისტემატიურ ომს. საქართველოს პოზიცია ამ ბუმბერაზებს შორის უნდა ყოფილიყო ისეთივე. როგორც იყო წინეთ—დამოუკიდებელი პოლიტიკის წარმოება და შეზობლებთა წინაშე ლოიალობა. ნამდვილათ კი მოხდა ამ პოლიტიკის სავსებით უკუგდება და გადაქრით ანტიმუსულმანური ბლოკის არჩევა მოსკოვის გვერდით.

ეს საოცარი მოვლენა აიხსნება მხოლოდ ფეოდალიზმის გამარჯვებით და სახელმწიფო პოლიტიკის მაგიერ კუთხური და პირვანული პოლიტიკის ამუშავებით. თვითიული ფეოდალი. თვითიული მეფე ამ ფეოდალების მიერ შეწუხებული, ეძებს საკუთარი გზით და საკუთარი ქკუით შეგობარს. მფარველს და გამორჩენას. რატომ ამ ხანაში იწყება ასეთი მფარველის რუსეთში ძებნა? ამის მიზეზია განვითარება ფეოდალიზმის თანამგზავრის—კლერიკალიზმის, რელიგიური საკითხების წინა რიგებში წამოყენება და ქვეყნის ინტერესების სარწმუნოების თვალსაზრისით გაზომვა. მოსკოვი ხდება ქართველი სამღვდლოების მექა.

პირველ მიწერ-მოწერას და ელჩების გზავნას მოსკოვში იწყებს კახეთის მეფე ალექსანდრე 1492 წელს. მას მიბაძა ქართლის მეფემ გიორგი მეათემ; მათ გზას ავრძელებენ მათი მემკვიდრენი. ესენი სთხოვენ მოსკოვის მეფეს «მიიღონ ისინი

რუსეთის ქვეშევრდომობაში»; მეფე ალექსანდრე მეორე შეუიკავს რუსეთის მეფეს «ერთგულ ქვეშევრდომობას შვილებით და პირდება უხადოს ხარკი წლიურათ ქართული ნაქსოვებით» (დუბროვინი). ერთი სიტყვით, ქართლ-კახეთის მეფენი უარს ამბობენ თავის სუვერენობაზე. აღიარებენ რუსეთის ქვეშევრდომობას და სათასურათ ითხოვენ მფარველობას და დახმარებას მუსულმანობის წინააღმდეგ.

იბადება საკითხი: იცოდენ კი ამ ახირებულ პოლიტიკოსებმა არა თუ მოსკოვის მართველობის სისტემა, არამედ მისი გეოგრაფიული საზღვარი მაინც? იმ დროს როცა კახეთი ითხოვს მისგან ჯარით შეელას, მისი სამხრეთი საზღვარი გადადიოდა მდინარე ოკაზე (დღევანდელი მოსკოვის დარიახანის გუბერნიებს შორის), ქვემოთ მდებარეობდა კახაკების დამოუკიდებელი რესპუბლიკა, იმის ქვემოთ ყირიმის და ასტრახანის სახანო, შერმე კიდევ ჩერქეზები—ერთი სიტყვით. არავითარი საშუალება რუსეთიდან რაიმე სამხედრო დახმარების მიღების. პოლონეთი გაცილებით უფრო ახლო მდებარეობდა ჩვენგან, ვინემ მაშინდელი რუსეთი. არც არავითარი რეალური დახმარება მოსკოვიდან არ მოსულა საქართველოს არც ერთ გაპირებულ მდგომარეობაში, ხოლო რუსეთში კი მიდიოდნენ ქართველები, შედიოდნენ იქ სამხედრო სამსახურში და თავს დებდნენ მოსკოვისათვის. «ქართული გუსართა პოლკი თათრების წინააღმდეგ ომში 1739 წელს შესანიშნავათ იბრძოდა», სწერს ბუტკოვი. ამის გამო 1740 წ. განსაკუთრებითი უკაზით გადაწყდა «ქართველების მოწვევა გაგრძელდეს და მათგან დაარსდეს ათი როტა». დამხმარე რუსის ძალა საქართველოში არ მოდის, ხოლო ქართული ძალა კი იქით მიდის და ეხმარება «საწყალ» რუსეთს თურქების წინააღმდეგ!

აი ამ ფანტასტიურ ავანტიურისტულ საგარეო პოლიტიკამ სავსებით შესცვალა საქართველოს საერთაშორისო მდგომარეობა და დაედვა საფუძვლათ ყველა უბედურობას. რაც შემდეგ მას თავს დაატყდა. რუსეთი აწარმოებს ომებს ჯერ ყაზანის სახანოსან, შემდეგ ასტრახანის, შემდეგ ამათი ძლევისა სპარსეთთან კასპიის ზღვისა და სავაქრო მიზნებისათვის; ამავე დროს ომები ოსმალეთთან დუნაის მიმართულებით და ყირიმით. ამ ბუმბერაზების შორის მომწყვდეული პატარა საქართველო გადაქრით ემხრობა ერთ მხარეს, ისიც უშორეს, რომელსაც მოსავალი გზებიც კი არ აქვს ჩვენამდე. ახლა იბადება სპარს-ოსმალეთში აზრი საქართველოს მოსასპობათ, მსგავსათ სომხებისა, და მით რუსის საფრთხის კავ-

კასიის გზით თავიდან მოშორებისა. მაგრამ პირველათ სცადეს დიპლომატიური საშუალებანი. სპარსეთის შახი, შაჰ-აბაზი უთვლის ქართლ-კახეთის მეფეთ ჩამოშორდით რუსეთს და მიირთვით ყოველივე შეღავათებო. ამართ. არ გასჭრა. იწყება კახეთის აოხრება სპარსელებისაგან და ქართველ ეზის მასიური გადასახლება. მეორე მხრით, ოსმალეთმაც სცადა საქართველოს ჩამოშორება რუსეთიდან და როცა ამას ვერ მიაღწია იწყო ქართული დაპყრობილი პროვინციების ძალით გამაჰმადიანება. სამცხე-სათაბაგო, აქარა-ქობულეთი ხდება იძულებული მიიღოს ისლამი.

როცა ასეთი საშინელი ამბები ტრიალდებოდა ჩვენში. როგორ გვეპყრობოდა ჩვენი მძლავრი მოკავშირე, რუსეთი? პეტრე დიდს სპარსთან ომში ვახტანგ მეფემ მიაშველა 40.000 მეომარი, რითაც რასაკვირელია მეტათ გაარისხა როგორც შაჰი, ისე სულთანი. მაგრამ ზავის ჩამოგდების დროს მოსკოვმა «დაივიწყა» საქართველო და ჩაუტოვა ის უმწეოთ განრისხებულ მეზობელთ. შაჰმა იჯერა გული ვახტანგზე, გააძევა საქართველოდან და ისიც თავს აფარებს მრავალი საუკეთესო ქართველით მოსკოვს. ხოლო ქვეყანას კი აოხრებს შემოსეული სპარსელები. ერეკლე მეორე გაყვა მამის—თეიმურაზის გზას, გააგრძელა მეგობრობა სპარსეთთან. მონაწილეობაც კი მიიღო მის ომებში ინდოეთის საზღვარზე. მაგრამ ამ ხაზს ბოლომდე ვერ შერჩა, ჩაება რუს-ოსმალეთის ომში (1770 წ. ას-პინძის ომი) რუსეთის დასახმარებლათ, და მით გადაეჯაქვა სარუსეთო პოლიტიკას; უკან დასახევი გზა აღარ ქონდა.

ბოლოს, სულ ბოლოს, სამასი წლის ლოდინის შემდეგ. როგორც იყო მოვიდა საქართველოში «მოკავშირე» ჯარებით და დახმარების მაგიერ, ის სავსებით მოსპო და თავის გუბერნიათ აქცია. ასე საქვეყნოთ დამარცხდა მეთექვსმეტე საუკუნეიდან დაწყებული ჩვენი საგარეო პოლიტიკა: ქვეყანა აოხრებული, ერის მესამედი გამაჰმადიანებული და უცხო უღელში მყოფი, მცხოვრებთა რიცხვი განახევრებული, თავისუფლება დაკარგული, საერთაშორისო ურთიერთობიდან გამოვარდნილი.

ამნაირათ, მეფეთა ხანაში იყო ნაწარმოები ორი მოპირდაპირე საგარეო პოლიტიკა: ერთია პოლიტიკა სახელმწიფოებრივი. რეალურ ინტერესებზე აგებული, ერის სვებედზე მზრუნავი და სინამდვილენე დაყრდნობილი. მეორეა პოლიტიკა ფეოდალური, კუთხური, ოჯახური, პირადი თუ ჯგუფური სარგებლობის მაძიებელი, ერისთვის ავანტიურისტუ-

ლი და დამღუპველი. რაკი არ იყო ერთი სახელმწიფო. არ იყო ერთი სახელმწიფო პოლიტიკა. საქართველ ოს პატრონი არ დაურჩა.

აი ამ ფეოდალური საგარეო პოლიტიკით გადმოვედით მეცხრამეტე საუკუნეში.

2.

პირველ წერილში დავინახეთ, რომ საქართველ ოს ანექსიარუსეთის მიერ იყო აუცილებელი 'შედეგი საქართველ ოს მართველი წრეების საგარეო პოლიტიკისა, დაწყებული მეთექვსმეტე საუკუნიდან. წარმოიდგინეთ, მაგალითად დღეს, შვეიცარია უკავშირდება გერმანიას და ხელს იღებს თავის საკუთარ საგარეო პოლიტიკაზე. ამის 'შედეგი იქნება საფრანგეთის მიერ დაპყრობა მისი მოსახლურე ნაწილების და რაც გადაარჩება გერმანიის ლუკმათ გადაქცევა. აქედან წარმოდგება საგარეო პოლიტიკის ძირითადი დებულება: კავშირი შეიძლება მხოლოდ თანასწორ მებობელ სახელმწიფოთა შორის: კავშირი პატარა და დიდი სახელმწიფოსი თავდება პირველ ის დანგრევით. ეს ძველი ამბავია, თიხის და რკინის ქოთანის ერთთ მოვზაურობა მუდამ სახიფათოა.

საქართველო რუსეთის ხელში გადაიქცა სპარს ოსმალეთის საფრთხობელა იარალათ, რითაც ის აიძულებდა მათ დათმობებს. ხოლო საქართველომ კი სამაგიეროთ ვერავითარი შეღავათი, ვერავითარი დახმარება ვერ მიიღო რუსეთისაგან. იქიდან მოდიოდენ მხოლოდ ბერები. საჩუქრები და ულავი დაპიოებანი. ეს აშკარა მაჩვენებელია იმის. რომ ერთი, უძლიერესი, მხარე აწარმოებდა სახელმწიფო პოლიტიკას: ხოლო მეორე, უსუსტესი, არა სახელმწიფო, კერძო ინტერესების პოლიტიკას. ეს უკანასკნელი მოვლენა დამახასიათებელია მთელი ფეოდალური წყობილებისა მთელ ქვეყანაზე. ინგლის-საფრანგეთის ასი წლის ომი იკვებებოდა ფრანგ ფეოდალების მიერ ინგლისის მოწვევით შინაურ საქმეებში ჩამოსარევათ თავის მეფის წინააღმდეგ. აქ მეფე იცავდა თავის საბრძანებელის მთლიანობას. რაიცა ნიშნავდა დაცვას ამავე დროს ნაციონალური ინტერესისა. ფეოდალები კი თავის ოჯახის და ლოკალური ინტერესების მეთაურათ გამოდოდენ. რაკი საქართველო სავსებით მოექცა ფეოდალურ ურთიერთობაში, რაკი აქ მეფენიც კი არ ცდილობდენ ერის გაერთიანებას (ერეკლე მეორემ უარი თქვა იმერეთის შემოერთებაზე) და მთლიან სახელმწიფოს საფუძველზე დაყრდნობას.

ამით აიშვა დამარღვეველი ელემენტების თარეშობა და მათ დარჩათ ბატონობა.

ალარ იყო ნაციონალური საგარეო პოლიტიკა, გამეფდა ფეოდალური პოლიტიკა.

ამით აიხსნება ისიც თუ რა ხასიათის მოძრაობა გამოიწვია საქართველოს დამოუკიდებლობის მოსპობამ. მაშინ როდესაც კახეთში და მთაში მღელვარება დაიწყო. ქართლი სდუმდა, ხოლო იმერეთი შორიდან სეირს უცქეროდა. როცა იმერეთი ადგა, ამერეთი სდუმდა. ე. ი. ანექსიას ერი შეხვდა დაქსაქსულათ, დაბნეულათ, მისი სხვადასხვა ნაწილები სხვადასხვა ინტერესებით გარემოცული. გაბატონებულ წრეებმა, დიდმა მემამულეებმა დასტოვეს ბაგრატიდების დინასტია და თავისი ბედი გადაასკენეს რომანოვებს. პენსიები, ჩინები, ორდენები გახდნენ მათი მონადირების საშუალებათ. ოჯახურ-წოდებრივი ინტერესი დადგა ერის ინტერესების მაღლა, ე. ი. წინანდელი ფეოდალური პოლიტიკა იქნა გაგრძელებული ახალ პოლიტიკურ ურთიერთობაში. ამ გარემოებამ გარიყა აჯანყებული ტახტის მემკვიდრე და მისი მომხრენი და ისინიც იძულებულნი გახდნენ სპარსეთში სამუდამოთ გადახვეწილიყვენ. ასე დასრულდა გარღვევა ნაციონალური ტახტის და მართველი წოდების ინტერესების. ხოლო ხალხს ხომ არაფერი ეკითხებოდა, გარდა მორჩილებისა თავთავიანთ მებატონეებისადმი.

საქართველოს საგარეო პოლიტიკა სავსებით კარგავს ნაციონალურ ელფერს და ხდება თავად აზნაურობის ინტერესების დაცვათ რუსეთის მთავრობის საშუალებით. ამიტომ საქართველოს ხმა ალარ ისმის არც ერთ საერთაშორისო გართულებაში, რითაც მდიდარია მაშინდელი ეპოქა. ფეოდალიზმი, როგორც პოლიტიკური ინსტიტუტი ირღვევა. მაგრამ ფეოდალური პოლიტიკა, პოლიტიკა პირადი გამორჩენის, გრძელდება. ეს ხაზი თანდათან ხდება გაბატონებული წოდების კოლექტიურ ხაზათ და ბოლოს ის ყალიბდება თვით ამ კოლექტივის ჩამოყალიბებით, მსგავსათ რუსეთის თავად-აზნაურობისა.

რუსეთის ერთათ-ერთ დასაყრდნობ ბაზათ კავკასიაში ხდება საქართველო, საიდანაც ის აწარმოებს შეტევას ყველა ჩვენი მეზობლების წინააღმდეგ. რა მიზანი ქონდა რუსეთს? კარლ მარქსის მაშინდელი ცნობებით რუსეთის მიზანი იყო შავი ზღვის გადაქცევა თავის დახურულ ტბათ და ამით ხელის გახსნა აზიაში საბატონოთ, ხოლო ეს შეიძლებოდა დაპყრო-

ბით კავკასიის და დუნაის ნაპირების. მაგრამ ამ პლანებს ებრძვის გარდა ოსმალეთისა, ინგლისი და საფრანგეთი და მით კავკასია-დუნაის საკითხი ხდება ევროპის საკითხათ. ადრიანოპოლის ზავით 1837 წელს დამარცხებულმა ოსმალეთმა აღიარა მთელი კავკასია რუსეთის სამფლობელოთ. ინგლისმა უარი თქვა ამ ხელშეკრულების ცნობაზე. ლორდთა პალატაში გრემი განაცხადა «რომ ამ ხელშეკრულების დადასტურება ნიშნავს ოსმალეთის განწირვას და მწვიდობიანობის დაღწევას ევროპაში». დიდი დიპლომატიური ბრძოლის და მიწერ-მოწერის შემდეგ რუსეთს გამოგლიჯა ევროპამ ჩერქეზეთი და ის აღიარა დამოუკიდებელ სახელმწიფოთ თავისი შავი ზღვის ნაპირებით^{*)}. ამ საერთო ევროპიულ დავაში საქართველოს ხმა არ ისმის. ქართველი მოღვაწენი არ სჩანან და არ იცავენ ყოველ შემთხვევაში ერეკლე მეფის მიერ რუსეთთან დადებულ ტრაქტატის ხელშეკრულებას. ეგევე განმეორდა ყირიმის ომის დროს 1854 წელს. როცა კავკასიის ირგვლივ დიდი ომი გაჩაღდა და შავ ზღვაზე გამოვიდა ინგლის-საფრანგეთის შეერთებული ესკადრა რუსეთის წინააღმდეგ. ოსმალეთი იძლევა წინადადებას საქართველოს ოკუპაციისას და ამ გზით ყარსიდან და მით მთელი ამიერ-კავკასიიდან რუსის ჯარის გარეკისას. საფრანგეთი მხარს უჭერს ამ პროექტს. ინგლისის სამხედრო მინისტრი წინააღმდეგია იმ მოსაზრებით, რომ მტრის ტერიტორიაზე ჯარის ექსპედიცია ხათანგიაოკ. მარქსი თავის წერილში ებრძვის ამ შეხედულებას და ამბობს, რომ მინისტრს შეიძლება «საქართველო მართლა მიაჩნია მტრათ და არა მეგობრათ. ის საქართველო, რომელიც წარმოადგენს კავკასიაში რუსეთის პოლონეთს. ოსმალეთის პროექტი არის მთელი თავისი შინაარსით გაბედული, კარგათ დამწიფებული და შეიძლება ერთათ-ერთი სტრატეგიული იდეა. რაც ამ ომმა მოგვცა». შემდეგ ავტორი იძლევა თავის პლანს: ჯარის გადასიმა სამეგრელოში, დაქვერა ქუთაისის, წასვლა თბილისსზე და რუსის ჯარის განდევნა და სხ.^{**)}. იბადება საკითხი: ვინ იყო მართალი, ინგლისის მინისტრი თუ მარქსი? უეჭველია პირველი, საქართველო ამ დროს იყო «მტრის ქვეყანა», ხოლო მარქსი გამოდიოდა იმ საერთო მოსაზრებიდან, რომ დაპყრობილი ერი არ შეიძლება იყოს დამპყრობელის ერთგული. ინგლის ქონდა რასაკვირელია. თავის

*) კ. მარქსის «პოლიტიკური თხუზულებანი». ტ. I. გამოცემა კოსტის.

**) იხ. იქ. ტომი მერვე. გვ. 50—51.

დიპლომატიური აგენტებისაგან ცნობები, რომ ქართველი თავად-აზნაურობა იბრძვის რუსის გვერდით და მაშასადამე მოკავშირეთა დასაყრდნობი ბაზა ამ ქვეყანაში არ მოიპოვება. ამავ დროს, მოკავშირეთა აგენტები მუშაობდნენ აზნაურობაში და სამეგრელოში, მაგრამ სამეგრელოს დედოფალის ეკატერინეს გული ვერ მოინადირეს. ცნობილია მისი პასუხი მათდამი: «ვერ ვუღალატებ ჩემს ხელმწიფე იმპერატორსო». მას აზრათაც არ მოსვლია მოეთხოვა სამეგრელოს ავტონომიის საერთაშორისო ცნობა მაინც. და ეს იმიტომ რომ ის უყურებდა თავის ქვეყანას არა სახელმწიფოს, არამედ ფეოდალური თვალსაზრისით. ქვეყანა ეკუთვნოდა მას კერძო საკუთრების საფუძველზე, რომელსაც მართავს, გაყიდის თუ გააქირავებს თანახმად თავისი ოჯახური ინტერესებისა. ამით აიხსნება ისიც, რომ როგორც სამეგრელოს მთავრის შემკვიდრე ნიკოლოზი გახდა სრულწლოვანი, მან რუსეთის მთავრობას მიყიდა ფულზე ყველა თავისი უფლებები და თვითონ გადადგა. სამეგრელო პოლიტიკური ერთეულადან უცებ გადაიქცა ადმინისტრატიულ ერთეულად, მაზრათ. მაზრის უფროსის სამართველოთ. ე. ი. ფეოდალური პოლიტიკა პრაქტიკულად ხორციელდებოდა მესამოცე წლებშიაც და ეს არავითარ პროტესტსაც კი არ იწვევს საზოგადოებაში!

თავისთავად ცხადია, რომ ასეთი პოლიტიკის მიმდევარნი ვერ გამოვიდოდნენ ვერც ერთ დიდ ისტორიულ გართულებაში საქართველოს უფლების დამცველად და მისი სახელით მოლაპარაკეთ. ყველაფერს სწყვეტს რუსეთის ხელმწიფე-იმპერატორი, ბაგრატიდების შემკვიდრე, და მას უნდა ემორჩილებოდეს ერი—ეს აზროვნება ხდება ოფიციალურ დოქტრინათ და მასზე შენდება რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობა. ქართველ თავად-აზნაურობის მიერ გამართული დღესასწაული რუსეთთან შეერთების ასი წლის თავზე, 1901 წ., და მის მიერ ოთხი სტიპენდიის დაარსება იმ რუსის პოლკებისათვის, რომელნიც პირველად ჩვენში შემოვიდნენ და დაგვიპყრეს—იყო ლოლიკური დასკვნა ერთხელ აღებული პოლიტიკური ხაზის..

ამ ფეოდალურ პოლიტიკურ ხაზზე საბოლოოდ დადგენ, მცირე ყოყმანის შემდეგ, ქართველი საზოგადო მოღვაწენიც. ტახტის ერთგულების საჯაროდ გამოფენა, მისი სახალხოთ ქადაგება, უქვეშევრდომილესი მორჩილების აღიარება და ამ გზით ქართული საქმისათვის სამსახური—ხდება ჩვენ მოღვაწეთა საზოგადო დოქტრინათ. ეს იყო პოლიტიკა. საშუალება.

გზადახიდი ჩვენი ნაციონალური აღორძინების წინ წასაწევით. ამ დოქტრინას ეძლევა ოფიციალურათ ქართული ნაციონალური ხასიათი ი. ჟაფქავაძის ხელის მოწერით გამოქვეყნებული წერილით, დაწერილი ნიკოლოზ მეორის გვირგვინის კურთხევის გამო. აქ ვკითხულობთ: «სასოებით ვეგებებით ჩვენთვის და მთელი რუსეთისათვის დიდებულ დღეს და ერთგული ქვეშევრდომის გრძნობით ღმერთსა ვსთხოვთ მრავალეამიერ სიცოცხლეს ჩვენის საყვარელის იმპერატორისას საბედნიეროთ და საახოდ ჩვენდა»¹⁾. შემდეგ, როცა ხალხის მოძრაობა დაიწყო და პროგრამებზე ჩამოვარდა კამათი, «ივერია» ისევ უბრუნდება ამავე დოქტრინას და სწერს: «ქართველს უნდა ქონდეს გარკვეული პროგრამა; ასეთი პროგრამა გვაქვს. პირველი მუხლი: ქართველობა აღიარებს თავის მტკიცე ერთობას და ერთგულებას რუსეთისას და ჩვენი ხელმწიფე იმპერატორისას»²⁾.

რაკი ერთხელ მოვხვდით იზოლიაციაში, დაუპირდაპირდით ყველა მეზობელ ხალხებს, რომელთა დაპყრობაში აქტიური მონაწილეობაც მივიღეთ, ცხადია რაიმე ძალას უნდა დაეყრდნობოდით და მომავალი ხიფათისაგან თავი გადაგვერჩინა. ასეთ ძალათ იქნა აღიარებული ხელმწიფე-იმპერატორი, რუსეთის ტახტი, რომლის წინ საქართველო დააჩოქა ფეოდალურ პოლიტიკამ. ამნაირათ, მე-16 საუკუნის საგარეო პოლიტიკა პირდაპირ გადაება მე-19 საუკუნისას. ერთი და იგივე გაბატონებული წრეების საშუალებით. თუმცა გარეგანი ჩარჩოები ამ პოლიტიკისა სავსებით შეიცვალა, ბაგრატიონთა ალაგი დაიქირა რომანოვებმა.

მაგრამ როგორც ეს ხაზი გაკოტრდა ძველათ რუსის მოსვლისთანავე, ისევე გაკოტრდა ის შემდეგ, ახალ გარემოებაში. ტახტზე დაყრდნობამ არა თუ აღორძინა ჩვენი ნაციონალური ცხოვრება, პირიქით, ეს უკანასკნელი უფრო გვარდებოდა, მახინჯდებოდა, რუსიფიკაცია მთელი თავისი ძლიერებით ტარდებოდა. ჩვენ ვერ მივიღეთ უბრალო რეფორმებიც, რაც რუსებს თავსაყარათ ქონდათ. ვერც ერობა, ვერც ნაფიცთა სამსაჯულო. ვერც უნივერსიტეტი, ვერც ერთი კულტურული კერა. მიუხედავათ ამ აშკარა ფაქტებისა. «უქვეშევრდომილეს გრძნობებს» არ ეყრებოდენ, ფეოდალური პოლიტიკა გრძელდებოდა.

¹⁾ «ივერია», 1896 წ. № 102.

²⁾ იქ. 1901 წ. № 116. იხ. გ. გიორგაძის წიგნი «სახოჯადოებრივი ურთიერთობა».

აი ეს პოლიტიკა პირველათ გაარღვია ქართველი ხალხის ამოძრავებამ.

რაკი ხალხი გამოვიდა პოლიტიკურ ასპარეზზე და დაუპირდაპირდა შინაურ თავის მოპირდაპირეთ, ამით ის დაუპირდაპირდა მათ პოლიტიკასაც, მათ მფარველ «ხელმწიფე-იმპერატორს», მათ მთავრობას, მთელ მათ ეკონომიკას და იდეოლოგიას. ქართველი ხალხის პოლიტიკური ამოსაღები დაიწყო ლოზუნგით: ძირს ტახტი, ამბავი სრულიად გაუგონარი საქართველოში. ეს იყო ძირიანათ შებრუნება ჩვენი საგარეო პოლიტიკის. ვისი იმედით? ქართველი ხალხი ხომ ვერ მოერეოდა რუსეთის იმპერატორს. აი აქაც იმავე ხალხმა გაარღვია მეორე რკალი, ჩვენი იზოლიაცია მეზობელ ხალხებისაგან და წამოაყენა ყველა ხალხის. ყველა ტვირთმძიმეთა დარახმვა და ერთი დროშის ქვეშ თავის მოყრა.

ამ ინტერნაციონალურ დროშას ჩვენ გამოვყავდით განმარტოვებისაგან, გვიშლიდა ფართე ასპარეზს, გვაკავშირებდა იმპერიის ყველა ხალხებთან და ხსნიდა პერსპექტივას დიდი რევოლიუციისას. დაბმულ ხალხთა და ერთა განთავისუფლებისას. აქ მთავარი ამოცანა იყო კერპის—ტახტის დამსხვრევა, ამ უახლოესი მიზნის გარეშემო მთელი ძალღონის ამოძრავება და გამარჯვება. ასეთი გაბედული ნაბიჯი ქართველი ხალხისა იწვევს შიგნიდანვე, ძველი აღთქმის მოღვაწეებისაგან. მედგარ წინააღმდეგობას, ფართო შემოტევას, პრესის და საზოგადოების აყაყანებას, მაგრამ მთელი ეს სმაურობა აღმოჩნდა სულთმოძრავის უკანასკნელ გაზმორებათ. ქართველი ხალხი უკან არ იხვეს, პირიქით, იმპერიის ყველა ხალხთა შორის ის იყო უეჭველათ ყველაზე უფრო აქტიური, მედგარი. შეუპოვარი. ყველა დიდ საერთო ლეგალურ თუ არალეგალურ გამოსვლებს მან უმეთაურა, პირდაპირ თუ თავის არჩეულთა საშუალებით, როგორც ამიერ-კავკასიაში, ისე მთელ იმპერიაში. ეს მოძრაობა პირველი რევოლიუციით სასიკვდილოთ სურის ტახტს, ხოლო მეორეთი მას სავსებით ანგრევს და მასთან ერთათ ანგრევს ტახტთან დაკავშირებულ მთელ დრომომქმულ ეკონომიურ და პოლიტიკურ წყობას.

ფეოდალური საგარეო პოლიტიკა ეცემა, ხალხური პოლიტიკა იწყება.

ამნაირათ, რევოლიუცია და დემოკრატია გახდა იმ საშუალებათ, რომელმაც გაარღვია ჩვენს ირგვლივ შემოვლებული საგარეო რკალი, გამოიყვანა ერი ისტორიული ჩიხიდან და დაუბრუნა მთლიან ნაციონალურ და სახელმწიფოე-

ბრივ პოლიტიკას. თუ ჩვენი ისტორიის კლასიკურ პერიოდში ამ პოლიტიკას მეთაურობდნენ დიდი მეფენი. ახლა მის მეთაურათ დადგა ქართველი ხალხი, გამოღვიწებული და შეკავშირებული ქართველი ერი.

იშვა საქართველოს ნაციონალური საგარეო პოლიტიკა.

3.

ხალხი თავის მტერი არ არის; მის მიერ წარმოებული პოლიტიკა არ შეიძლება არ მომდინარეობდეს მისი საარსებო მოთხოვნილებიდან, მისი მიუცილებელი საჭიროების და მდგომარეობისაგან. ხოლო ხალხის პოლიტიკა ნიშნავს ერის პოლიტიკას, ნაციის დიდი უმრავლესობის ინტერესების გამოხატულებას.

ხალხის მტერია არა ხალხი, არამედ მისგან გამდგარი და მის მაღლა მდგომი გაბატონებული კლასი თუ ჯგუფი. რომელიც მას ეპირდაპირებიან ცხოვრებაში და, მაშასადამე. მათი საშინაო და საგარეო მუშაობა სხვადასხვა ინტერესს ემსახურება.

რაკი საქართველოში დაირღვა ძველი გაბატონებული წოდება, ხოლო მისი ალაგი ვერ დაიჭირა ახალმა ბატონებმა. ამით ძალა-უფლება ხელში ჩაუვარდა ხალხს. ერის დიდ უმრავლესობას და შეიქნა შესაძლებელი მართლა ნაციონალური პოლიტიკის წარმოების. ეს პოლიტიკა არ იყო იმპროვიზაცია, უცებ გამოგონილი მუშაობა, არამედ იყო ლოღიკური გაგრძელება იმ პოლიტიკის. რომელსაც მისდევდა თავის რევოლიუციურ ბრძოლაში ქართველი ხალხი. მისი დამახასიათებელია ორი დებულება: თავიდან აცილება იზოლიაციის და ავანტიურის. ეს ხაზი დიდის სიფრთხილით და გამჭრიახობით ტარდება გარემოებათა ახალ ქსელში, სამოქალაქო ომის და მსოფლიო სისხლის ღვრის საბედისწერო მომენტში. ერის გეში ცურაობდა აი ამ ორ აგორებულ ტალღებს შორის. სცილას და ხარიბდას სასიკვდილო ლახვარის მიდამოებში და ბოლოს გაბედულათ, გონიერათ გაექცა ორივეს, გამოვიდა უვნებლათ სანაპიროში. მისი ორგანიზმი ვერ დაასაზიჩრა ვერც შინაურ, ვერც საგარეო ომში. საქართველო გადაიქცა ირგვლივ ანთებულ კოკონის ზღვაში ის მშვიდი და აწყობილი კუნძული, სადაც პოულობენ უშიშროებას და მყუდროებას ყველა დევნილნი და შეწუხებულნი. ამ ტრადიკულ ხანაში ქართველმა ხალხმა დიდებულათ ჩააბარა ისტორიის გამოცდა.

ამ ხაზის გამარჯვება შესაძლებელი გახდა ერის დისციპლინით, ყველა მისი სასიცოცხლო ნაწილების დარაზმვით

და ერთი მთლიანი ნაციონალური ფრონტის შექმნით. პატარა ერთი ვერ გადაურჩება ისტორიულ ქარცეცხლს საშინაო შუღლით და განხეთქილებით. ეს შეგნება გახდა საყოველთაო, სახალხო და ის გადაიქცა ჩვენი პოლიტიკური დოქტრინის მიუცილებელ ელემენტათ. ამ ხაზს დაშორდენ მხოლოდ მცირე ჯგუფები, როგორც მარჯვნივ, ისე მარცხნივ და თავის სახელმძღვანელოთ გაიხადეს ძველი ფეოდალური პოლიტიკა: თავისი ბატონობა მოიპოვონ არა თავის ხალხის. არამედ უცხო ხალხის საშუალებით. უცხო ძალებზე დაყრდნობით; ასეთ ძალათ ერთმა დასახა ჩვენში მდგომი უცხო ჯარი, ხოლო მეორემ მოსკოვი. პირველი ჩაგვიდგა სისტემატიურ ოპოზიციაში, მეორემ სისტემატიურ მტრობაში. მაგრამ ესენი წარმოადგენდენ თავისთავათ უმნიშვნელო ძალას და ოდნავადაც ვერ არყვედენ ერის მთლიანობას.

ჩვენი საგარეო პოლიტიკის მთავარი ძარღვი მიიმართებოდა რევოლიუციურ ერთა თვითგამორკვევის გატარებისაკენ საერთო თანხმობით და ურთიერთ გარანტიით. ე. ი. ერის და ხალხის თავისუფლების განმტკიცება ყველა ჩაგრულ ერთა და ხალხთა შეერთებით და ამათი ურთიერთობის აწყობით და დაწყობით.

მაშასადამე აქ გასარჩევია ორი მომენტი: მიზანი და გზა ანუ მეთოდი მის მისაღწევათ. რევოლიუციის დროშაზე ეწერა ორი ლოზუნგი: დემოკრატია და ერთა თვითგამორკვევა. ხოლო თვითგამორკვევა ნიშნავდა ერის თავისუფლებას და საკუთარი სახელმწიფოს დაარსების შესაძლებლობას. სხვანაირი თვითგამორკვევა ისტორიამ არ იცის. მაგრამ ამ მიზნის მიღწევა მოითხოვდა შესაფერ მეთოდს. რომ ბოლოს არ მიგვეღო მიზნის საწინააღმდეგო მდგომარეობა და არ დამარცხებულიყავით. ყველა ჩაგრულ ხალხთა და ერთა ერთობა და საერთო ძალდონით საერთო მიზნის განხორციელება იყო ჩვენი მთავარი საშუალება. ეს იყო ჩვენთვის უძლიერესი ფარხმალი იზოლიაციის და დამარცხების წინააღმდეგ ამართული. მაგრამ ამ ხაზს თანდათან ეცლებიან სხვადასხვა ხალხნი, პირველ ყოვლისა რუსის ხალხი. რევოლიუცია და დემოკრატია მარცხდება ცენტრში, ბოლშევიკურ და მონარქიულ რეაქციამ იფეთქა; ყველა დანარჩენი ერთი თავის ძალით და პასუხისმგებლობით არკვევს თავის თავს სუვერენულ და დემოკრატიულ ერთად. ჩვენ ვიკეტებით ამიერ-კავკასიის საზღვრებში და აქ ვაგრძელებთ ჩვენს ხაზს. და როცა ეს რკალიც სკდება გარეშე ძალის შემოსევით, ვიკეტებით ჩვენს საკუთარ სა-

ზღვრებში იმ იმედით, რომ კვლავ გადავებმებით ჩვენს მეზობლებს და შევქმნით მთლიან საერთო საფარს. ამ ეკლიან გზაზე ქართველი ერი ვიდოდა მთლიანათ, შეგნებულათ და დაწყობილათ.

რაკი ჩვენ ვერ მივიღეთ ქართველი ერის დამოუკიდებელი არსებობის შესაძლებლობა შინაგანი, საიმპერიო ძალების აწყობით, ვერც კავკასიის ფრონტის შექმნით, ამით მივიჩინეთ გარეშე იმპერიალისტური ძალებისაკენ და გადავებით მათი ინტერესების ალაღბედს. ჩვენ აქ მოვიპოვებდით მფარველობას იმდენათ, რამდენათ თავისუფალი საქართველო შევიდოდა მათი საერთაშორისო პოლიტიკურ სისტემაში, ე. ი. რამდენათ ეს მათვის სასარგებლო და საინტერესო გახდებოდა. ყველა, ახლათ აღორძინებული ერი გაექანა ევროპისაკენ. ყველამ აქ გაშალა თავის მუშაობა და დაიწყო ძებნა მფარველის და დახმარების. ამათ შორის ვიყავით ჩვენც. ე. ი. მიზანი რჩება ურყევი, ნაციონალური თავისუფლება ჩვენს დროშათ. მხოლოდ იცვლება მეთოდი. ვცდილობთ მოვიპოვოთ დამოუკიდებლობის გარანტია დიდი სახელმწიფოებისაგან და სამისოთ ეწყობა მთელი საგარეო მუშაობა.

ყველა არსებული პატარა სახელმწიფოები არსებობენ რომელიმე დიდი სახელმწიფოს თუ სახელმწიფოთა შემწეობით. ე. ი. ყველა ისინი წარმოადგენენ მიუცილებელ ლერძს საერთაშორისო წონასწორობისა. ბელგიას და სკანდინავიას უდარაჯებს ინგლისი, შვეიცარიას მის ირგვლივ მდებარე მოქიშპე დიდი ერები, ბალკანეთს რუსეთი წინეთ. დღეს საფრანგეთი, არაბეთს ინგლისი. სამხრეთ ამერიკას ჩრდილო ამერიკა (მონორეს დოქტრინა), ერთი სიტყვით არც ერთი პატარა ერი არ არის გაშვებული ეულათ, ბაწარწაძრობილი, გინდ იყავი და გინდ არაო. ერი. რომლის თავისუფლება არავის არ ესაქიროება სხვის უღელშია.

ვერც ერთი პატარა ერი თავს ვერ გაინთავისუფლებს დიდისაგან მხოლოდ საკუთარი ძალდონით. სუსტის და მძლავრის კანონი მუდამ ძალაშია.

რა გეზით მიიმართა ჩვენი დამოუკიდებლობის დროს მსოფლიო პოლიტიკა და რა გავლენა იქონია ამან ჩვენს სეზებდზე?

ახალ აღორძინებულ ნაციონალურ ერთეულებში დამოუკიდებლობა შეინარჩუნეს მხოლოდ იმათ, რომელნიც მდებარეობენ რუსეთს და ევროპის შორის. ამის მთავარი მიზეზია არა მათი განსაკუთრებითი ღირსება და უნარიანობა, არა მა-

თი საკუთარი თვისებები, არამედ მათი გეოგრაფიული მდებარეობა და ამიტომ მათ არსებობაში ევროპის დაინტერესება. მას შემდეგ რაც ევროპის ექსპედიცია რუსეთში თეთრი ძალების დასახმარებლათ დამარცხდა და იძულებული გახდა სამშობლოში დაბრუნებულიყო, აშკარა ხდება ევროპიელთათვის, რომ ბოლშევიზმი რჩება რუსეთის განვითარების აუცილებელ საფეხურათ და საჭიროა მხოლოდ ამ ჭირისაგან დასავეღთის დაზღვევა. ამერიკის ელჩის ცნობილი სიტყვა ვერსალის კონგრესზე «სანიტარული კორდონის» გავლებაზე რუსეთ ევროპის შორის ხდება ამ მიმდინარეობის ოფიციალურ გამოხატულებათ. ბოლშევიკური რუსეთის და ევროპის შორის ბუფერი—სახელმწიფოთა შექმნა შედის ევროპის მსოფლიო პოლიტიკის სისტემაში; ეს ახალი კარანტინი ხდება ამ სისტემის წონასწორობის მიუცილებელ ელემენტათ. ბოლშევიზმი იკეტება ამით თავის სამშობლოში და ის ცხადდება რუსულ წყობილებათ.

მაგრამ ამავე დროს გამოჩნდა, რომ ასეთი კარანტინის შექმნაში დაინტერესებულია თვით ბოლშევიკური ხელისუფლება. ის, შეშინებული მუდმივი ინტერვენციით. ცდილობს თავიდან აიცილოს ეს ევროპიული ჭირი საზღვრების შეცვლით. ახალი ნეიტრალური სახელმწიფოების აღორძინებით დასავეღთის გასწვრივ და მით უზრუნველყოფა ამ მხრით თავისი არსებობის. ყველაფერში დაპირდაპირებული ორი ბანაკი—ევროპა და მოსკოვი—ერთი-მეორის შიშით შეერთდენ ამ ერთ საკითხში და გაავლეს თავიანთ შორის «ნეიტრალური ზონა». მათი უშიშროება ამას მოითხოვდა, მიუხედავად იქ ბინადართა ვინაობისა და მათი წასულისა.

პოლიტიკაში ის მიღწევაა მკვიდრი და საფუძვლიანი, რომელიც აგებულია ინტერესზე, რეალურ სარგებლობაზე. ყველაფერი ის რაც კეთდება ინტერესის გარეშე, ხათრით, პროტექციით, სიმპატიით, წარმავალია, უძირო მცენარეა. დღესაც ბალტიის პატარა სახელმწიფოები წარმოადგენენ მთავარ საფარს მოსკოვისათვის და ამიტომ ლიტვიანოვი ყოველნაირი საშუალებით ცდილობს მათი ხელშეუხებლობა უზრუნველყოს.

ახლა გადავხედოთ კავკასიის მდებარეობას და მის მეზობელ სახელმწიფოთ. ერთათ-ერთი მეზობელი, რომლის ინტერესში შედიოდა უქვევლათ ჩვენი დამოუკიდებლობა—ეს იყო ოსმალეთი. ეს ოდესმე დიდი სახელმწიფო დღეს პატარათ ქცეული საკუთარი ძალდონით ვერ დაიფარავს თავის

თავს დიდი მოსახლვრე რუსეთისაგან. ის ადრე თუ გვიან უნდა გახდეს მსხვერპლი ამ ვეშაპისა. აქ გაისკვნა ორი მოპირდაპირე ინტერესი: ოსმალეთის, რუსეთის წინააღმდეგ საფარო—კავკასია, რუსეთის, ასეთი საფარის მოშლა და ოსმალეთთან საერთო საზღვარი. რომ ამით მას ქონდეს მუდმივი შესაძლებლობა მასზე მოახდინოს პირდაპირი გავლენა. რაკი ოსმალეთის გზით მოსკოვს არ მოელოდა ინტერვენცია, მსგავსათ ვეროპის გზისა. ცხადია მის ანგარისში აღარ შედიოდა ჩვენი ქვეყნის დამოუკიდებლობა. არ შედიოდა ეს არც ვეროპის «სანიტარული კორდონის» სფეროში. ვინაიდან ჩვენ დიდათ დაწორებული ვართ მისგან გეოგრაფიულათ და ამ მხრით მას არ მოელოდა ბოლშევიზმის საშიშროება. ეს მით უფრო რომ ვეროპა იჯდა კონსტანტინეპოლში და სრუტეების გზას ფხიზლათ იცავდა, იქით არ უშვებდა მოსკოვის სენს, ხოლო აქეთ ვისაც ის მოედებოდა—არ დაგიდევდა. ამნაირათ, ამიერკავკასიის დამოუკიდებლობას ითხოვდა ერთათ-ერთი ოსმალეთის (რამდენიმეეთ სპარსეთის) ინტერესი, ძალა ერთობ მცირე და გავლენით სუსტი. მაგრამ ეს მცირე ძალაც, კიდევ უფრო დამცირდა იმ მდგომარეობით რომელშიაც ის მოემწყვდა. მას გადაეკიდა ვეროპა. მის წინააღმდეგ დარახმეს საბერძნეთი, მის გზებს და დედა-ქალაქს დაეპატრონენ ვეროპიელები და ამით აიძულეს ის ჩრდილოეთში მოენახა დამბარე და მფარველი. განსაკუთრებით ლოიდ ჯორჯის მთავრობამ ითამაშა ამ მხრით გადამქრელი როლი და ოსმალეთი დააჩოქა მოსკოვის წინაშე: მოსკოვის აგენტი, ლოიდ ჯორჯის პირადი მდივანი, უაზი ერთი მხრით აახლოვებდა თავის მთავრობას მოსკოვთან, ხოლო მეორე მხრით ასისიანებდა მას ოსმალეთის წინააღმდეგ; შუღლი ოსმალეთს და ვეროპის შორის შედიოდა მხოლოდ რუსეთის ანგარისში, რომ ამით ის ჩამოეთრია ანტი-ვეროპიულ ბლოკში და გაბატონებულიყო კავკასიაში მისივე დახმარებით. ამ მიმდინარეობას ხელს უწყობდა ინგლისის ლიბერალიზმის ტრადიციული ანტი-ოსმალური პოლიტიკა, რომლის სადავე ლოიდ ჯორჯს ხელთ ეპყრა და ის ეძლეოდა ძველებურ ილიუზიას—რუსეთის ოსმალეთის წინააღმდეგ დარახმვას. მისთვის მისაღები იყო თუნდაც კაციჭამია რუსეთი, თუ კი მას ამ ხაზზე აამუშავებდა და მაშასადამე ბუფერ-სახელმწიფოს შექმნა ოსმალეთს და რუსეთს შორის მის ანგარისში არ შედიოდა. სწორეთ ამიტომ 1920 წელს შემოდგომაზე ლოიდ ჯორჯი უცხადებს კრასინს, რომ ამიერ-კავკასიაში ინგლისი არ არის დაინტერესებული,

როგორც ეს შემდეგ ჩიხერინმა გამოამჟღავნა. მხოლოდ ამ აშკარა ნებართვის მიღების შემდეგ, რუსეთი შემოგვესია. ასე დაუგეს მახე ოსმალეთს და ისიც შიგ ხელალებ ჩავარდა. ახერბაიჯანი დაეცა სწორეთ ოსმალთა მეოხებით, ძალდატანებით და რჩევით, იგივე ოსმალეები დაესხა საქართველ ოს ზურგიდან რუსეთის შემოსვლის დროს—ერთი სიტყვით მიიღო აქტიური მონაწილეობა ამიერ-კავკასიის რესპუბლიკათა დაცვაში.

როგორც ხედავთ. საერთაშორისო ურთიერთობა დასავლეთით მიიმართა ბალტიკის სასარგებლოთ, ხოლო აღმოსავლეთით ამიერ-კავკასიის წინააღმდეგ. ჩვენი საგარეო პოლიტიკა მოემწყვდა აი ამ ობიექტიურ ჩვენს სამტროთ მომართულ პირობებში, რომლის გარღვევა პატარა ერის ძალღონეს აღემატება. მას შემდეგ რაც რევოლუიუცია რუსეთში და მარცხდა, მაშასადამე დაიკარგა იმედი შინაგანი ძალთა ურთიერთობით ერთა თავისუფლების და თანამშრომლობის უზრუნველყოფის, ჩვენი ყურადღება მიიმართა, რასაკვირელა, საგარეო ძალებისაკენ და აქ თავიდანვე შევეჩხებეთ ჩვენს წინაშე ამ აღმართულ კედელს. ოსმალეების შემოსევა შევაჩერეთ გერმანელების შემწეობით, ერთათ ერთი მაგალითი ომის მსვლელობაში მოკავშირეთა ერთი მეორის წინააღმდეგ მიმართვისა; ომის გათავებისას ჩვენ მთელ რუსეთთან ერთათ მოვხვდით გამარჯვებულთა ბლოკადაში, ხოლო ინგლისის პრესაში გაიმართა მთელი კამპანია («მორჩინებულს», «ტაიმსი» და სხ.) საქართველოს წინააღმდეგ. მათ ისარგებლეს საზღვარ-გარეთელ ქართველ ავანტიურისტების ოსმალეთთან დადებული ხელშეკრულობით, მიაწერეს ის მთელ საქართველოს, გამოგვაცხადეს მოღალატეთ, ოსმალ-გერმანელთა აგენტებათ, დაგვაყენეს საერთაშორისო მფარველობის გარეშე, მიუხედავათ ჩვენი ცდისა, დიდი ავანსების მიცემისა ინგლისისათვის. რომელიც ფაქტიურათ საკითხს სწყვეტდა, მისი პოლიტიკის სისტემაში ვერ შევედით, ჩვენი საკითხით არ დაინტერესდა. ამით აიხსნება იარაღის შესაძენათ ღენ. ოდიშელიძის თავმჯდომარეობით გამოგზავნილი კომისიის დამარცხება და ხელცარიელი დაბრუნება. მოკავშირეებმა ხელი დაადვეს ყველა იარაღს სადაცკი ის ეწყო და აკრძალეს ვისმესათვის რაიმე იარაღის მიცემა. საქართველო იძულებული იყო იარაღის, განსაკუთრებით თოფის, ნაკლებობის და ბლოკადის გამო, დაკმაყოფილებულიყო მცირე შეიარაღებული ძალებით.

ასეთ ჩვენს წინააღმდეგ მიმართულ საერთაშორისო ურთიერთობაში ჩვენი რესპუბლიკის სამ წელიწადს გაძლება. მის მიერ შინაური წყობილების ახალ თანამედროვე საფუძველზე აწყობა, ხოლო გარეთ ყველა იურიდიული უფლებების და ცნობის მოპოვება ჩაითვლება უდიდეს გამარჯვებათ. რაიცა წინეთ არც ერთ ქართველს ახრშიაც არ მოუყიდოდა. საქართველო მე-15 საუკუნის შემდეგ პირველათ ახლა გაერთიანდა პოლიტიკურათ, სულიერათ, შექმნა ერთი მთლიანი ნაციონალური წყობილება, ერთი მთავრობა და მოიპოვა დამოუკიდებლობის ხარტია მტრის და მოყვრისაგან მისი ყველა სასიკაცხოლო ძალების აღორძინება, შეუჩერებელი დულილი, მრავალფეროვანი შემოქმედება და კარმონიულათ საერთო მიზნისაკენ მიმართვა დარჩება სამუდამო ძეგლათ ქართველი ერის ცხოველმყოფელობის, კულტურის და მომწიფების. აი ეს ძეგლი არის ურყევი თავდები მომავალში ჩვენი გამარჯვების და ადგომის.

ამ გვართ, საქართველოს დამოუკიდებლობის დაცემის მთავარი მიზნებია ჩვენი იზოლიაცია კავკასიაში. აზიაში, ევროპაში. დაერჩით მარტო, ჩვენ წინააღმდეგ მოიმართა ყველა საგარეო ძალები. მაგრამ ეს იზოლიაცია არაფრით არ გავს გასულ საუკუნეთა იზოლიაციას. მაშინ ამას აწარმოებდნ ჩვენი მეთაურები შეგნებულათ, გაზომილათ. ეს იყო მათი პოლიტიკა. ახლა კი ის გახდა შედეგი არა ჩვენი მუშაობის და პოლიტიკისა, არამედ გარეშე ობიექტიურ პირობებისა. ქართველობამ კი პირიქით აწარმოვა პოლიტიკა ერთა სოლიდარობის, საგარეო კავშირების და მეგობრობის, მსოფლიო პოლიტიკურ სისტემაში შესვლის. ეს ხაზი დაამარცხა გარეშე უძლეველ გარემოებამ, მაგრამ ამას არ შევხვდით პანიკურათ, არ დაუჩოქეთ მოსკოვს, არ მივეციით ახალი თამასუქები და არ ჩაუვარდით ძველებურათ კალთაში. ქართველი ერი კარგავს თავისუფლებას ბრძოლით და არა ჩოქვით, ის განაგრძობს ბრძოლას, იარაღს არ ყრის არც შინ და არც გარეთ, ის არ ურიკდება შექმნილ მდგომარეობას და ცდილ ობს მის გარღვევას. მან შეინახა ნაციონალური მორალი. გაუტეხელი ნებისყოფა, წმინდა იდეალი. როგორცკი ობიექტიური პირობები ჩვენს სასარგებლოთ მობრუნდება, ეს იდეალი ხორცს შეისხამს და გამარჯვებული მოგვევლინება...

კ ა ვ კ ა ს ი ი ს კ ო ნ ფ ე დ ე რ ა ც ი ა .

ჩვენი გამოცემის ამ ნომერში იბეჭდება კავკასიის კონფედერაციის პაქტი, ხელმოწერილი კავკასიის სამი ერის წარმომადგენლების მიერ.

ეს პაქტი არ არის იმპროვიზაცია, საზღვარ-გარეთ გამოგონილი და შეთხზული ახალი ამბავი. ის მოდის თვით კავკასიიდან, იქ მობინადრე ერთა მიუცილებელი მოთხოვნებიდან და საჭიროებისაგან. ცალკე ეროვნულ სახელმწიფოთა დაარსებას წინ წაუძღოდა ჩვენში მთელი კავკასიის თვითკამორკვევ და ამიერ-კავკასიის ფედერაციის დაარსება 1918 წელს. რუსეთის უღლისაგან განთავისუფლება ხდება საერთო ძალღონით, ერთათ დღომით და ერთათ ბრძოლით. ეს იყო ბუნებრივი, სტიქიური მოძრაობა კავკასიის ხალხების ერთიმეორისაკენ, ქირში და ლხინში ერთათ ყოფნისაკენ. ეს ხალხთა გულიდან ამოხეთქილი ნაკადული ერთა სოლიდარობის შეეხეთქა დიდი ომის ნაკადულს, რაიცა წვდა ჩვენს შორეულ ქვეყანასაც და დამარცხდა. ფედერაცია დაიშალა, თვითეული ერი იძულებული ხდება თავს უშველოს ცალ-ცალკე, აარსებს დამოუკიდებელ სახელმწიფო ერთეულებს, იმ იმედით რომ კავკასიური ერთობა კვლავ აღდგება და ერთ მთლიან საფარველს ქვეშ ძმურათ თავს მოიყრიან დროებით გათიშული ძმები. ჩვენ წილათ გვხვდა ეს საერთო. საკავკასიო იმედი გამოგვეთქვა თავიდანვე, იმ დღეს როცა ფედერაცია დაიშალა და საქართველოს რესპუბლიკა გამოცხადდა. 1918 წ. 26 მაის საქართველოს ნაციონალური საბჭოს პირველსავე სხდომაზე ეს იმედი გამოითქვა ამ სიტყვებით:

«მოქალაქენო, დღეს თქვენ იყავით მოწამე იშვიათი და თან დრამატიულ-ისტორიული აქტის. ამ დარბაზში მოკვდა ერთი სახელმწიფო და აი ახლა ამავე დარბაზში ეყრება საფუძველი მეორე სახელმწიფოს. ამ ორ სახელმწიფოთა შორის, რომელთაგან ერთი მოკვდა, მეორე კი იბადება, არ შეიძლება ყოფილიყოს ინტერესთა წინააღმდეგობა... საქართველოს ხალხნი, გაერთიანებული საერთო დროშის ქვეშ, დასდებენ კავშირს იმ ხალხებთან, რომელნიც ცხოვრობენ ჩვენი სახელმწიფოს გარეთ და ამ გზით აღსდგება სახელმწიფოებრივი ერთობა, და აღადგენს ჩვენ თვალწინ დანგრეულ სახელმწიფოს. ეს სახელმწიფო იქნება კავკასიის კონფედერატიული კავშირი. ჩვენი გზა, ჩვენი იდეალი მიიმართება ასეთი კავშირის შექმნისაკენ».

ამ იმედის გამართლება იქ ვერ მოვასწარიტ; დანაწილებული კავკასია დაიპყრო მტერმა ნაწილ-ნაწილათ. იმედი დაჩა იმედატ, ხალხთა გულში აღგზნებულ ლამპრათ და მოცილის განხორციელებას მომავალში.

კონფედერაციის პაქტი, როგორც ხედავთ, მოდის კავკასიიდან, მისი დროშა იქ აღიმართა, მისი საყვირი იქ გაისმა. მას შეეწირა მრავალი მსხვერპლი. ჩვენ მხოლოდ მას მივეციტ აქ იურიდიული ფორმა. ჩამოვყალ იბეთ მისი სტატუტი, მივეციტ წერილობითი ბაზა იმ ბრძოლას თავისუფლებისათვის. რასაც ჩვენს ქვეყანაში ეწევიან ყველა ერთათ. გროვების განურჩევლათ. თათარი, ქართველი, სომეხი და მთიელი. ეს ოთხი ხალხი. უხსოვარი დროიდან დასახლებული ერთ ტერიტორიაზე. ერთიმეორის გვერდით. თავისი საარსებო ინტერესებით გადაჯაჭვული იყვენ და არიან ერთიმეორეზე: ერთი ვერ წავა წინ თუ მეორე არ გაიყოლია. ერთი ვერ წაიქცივა თუ მეორეც თან არ ჩაიყოლია. საქართველოს თავისუფლების დაკარგვას მოყვა მთელი კავკასიის თავისუფლების დაკარგვა მე-19 საუკუნეში: კავკასიის თავისუფლების დაკარგვას მოყვა საქართველოს თავისუფლების დაკარგვაც მეოცე საუკუნეში. ასე იყო მუდამ და ასე დარჩება მომავალშიაც. ან ერთათ თავისუფლებაში, ან ცალ-ცალკე მონობაში. მესამე გზა ისტორიას არ მოუცია. კავკასიის ხალხებს ეს ჭეშმარიტება მეგრებული აქვთ, ისინი იბრძვიან ხელიხელ გაყრილნი ტირანიის წინააღმდეგ. ჩვენი პაქტი მხოლოდ იურიდიული კამოხატულებაა დღევანდელი ბრძოლის და ხვალისდელი გამაჯგების. მის დროშაზე აწერია ერთა. ყველა ერთა, სოლიდარობა. თავისუფლების და დამოუკიდებლობის ნიადაგზე. ის ებრძვის მხოლოდ ძალმომრეობას. უღელს და მტარვალობას. მისი იდეალია მოწინავე კაცობრიობის იდეალი. მისი გზა მიიმართება ისტორიული აუცილებლობის გეხით. ერი უნდა იყოს თავისუფალი, ამას ვერ შეაჩერებს ვერავინ.

კავკასია ერთი მთლიანი ტერიტორიად ური და ეკონომიური ორგანიზმია: აქეთ არ ძევის გზანი არც ჩრდილოთის, არც სამხრეთის: მათი საარსებო გასავალნი სწვავან არიან: აქ ძევის მხოლოდ ერთი მოკლე გზა—დასავლეთიდან აღმოსავლეთში. აღმოსავლეთიდან დასავლეთში. კავკასიას შევყავართ შუაგულ აზიაში, ამ კაცობრიობის და კულტურის ურველეს აკვანში. ეს გზა დღეს დახშულია, მას გახსნის მხოლოდ თავისუფალი კავკასია: ამ თავისუფლებაში დაინტერესებულია ყველა ერი, ყველა სახელმწიფო, რომელიც კი არ არის

შეპყრობილი ვიწრო ნაციონალიზმით და ფართე იმპერიალიზმით. კავკასიის პრობლემა საკაცობრიო პრობლემაა: მისი გადაჭრის ფორმა ერთათ-ერთია, ეს არის კავკასიის კონფედერაცია.

კავკასიის ერნი დგანან რა პაქტის ნიადაგზე მოუწოდებენ საბჭოთა კავშირის ყველა ჩაგრულ ერთ და ხალხთ შეერთებული ძალღონით კომუნისტური ტირანიის დასანგრევად და საერთო თანხმობით ერთა და ხალხთა ცხოვრების და ურთიერთობის ასაგებათ თავისუფლების და კეთილმეზობლობის საფუძველზე.

კავკასიის პაქტი არის საუკეთესო ფორმა ამ ურთიერთობის გასატარებლათ, აღმოსავლეთის პატარა მეზობელ ერთა შესაკავშირებლათ და მძლავრ საერთაშორისო ფაქტორათ გადასაქცევათ. ერთათ დგომით აშენდებიან, ცალ-ცალკე დგომით დაიქცევიან...

«ბრძოლის სისა» № 4).

მ რ ი ვ მ ე ბ ი.

ჩვენში ბევრი მელექსე ყოფილა და არის, მაგრამ ნამდვილი პოეტი, ზეგარდმო მირონ ცხებული, მეტათ იშვიათი მოვლენაა. საქართველოს პარნასის მწვერვალს მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში მიაღწია მხოლოდ ერთმა მგოსანმა—შოთა რუსთაველმა. ჩვენი მდიდარი აყვავებული ბუნება ძლიერ ძუნწი გამოდგა ამ სფეროში. ცხადია, ერი მუდამ განსაცდელში მყოფი, თავის ფიზიკური არსებობისათვის მებრძოლი, საშინაო და საგარეო ქარცეცხლში გახვეული, არ იძლეოდა ნიადაგს აღმაფრენისა და საუკუნეთა მესაიდუმლოს ცროშის აღმართვისა. ის აღმართა მხოლოდ ერთხელ, ქვეყნის აყვავების ერთათ-ერთ ეპოქაში, თამარ მეფის დროს. სხვა დროს, სხვა პირობებში რუსთაველი ვერ გაჩნდებოდა.

მეცხრამეტე საუკუნეში ერის მდგომარეობა საგრძნობლათ შეიცვალა. ერთი მხრით მივიღეთ საგარეო მყუდროება. ხოლო მეორე მხრით დავკარგეთ თავის თავის ბატონობა, თატონობა, თავისი წყობილება და შემოქმედება. აქ ჩანსახა ნაციონალური დრამა, რამაც საკმაოთ შეანძრია ჩვენი გრძნობიარე საზოგადოება. ორ მომენტს შორის გახდა ასარჩევი, რა სჯობია, საგარეო მყუდროება თუ დამოუკიდებლობა. პოეზიის მწვერვალზე გამოჩნდა ბარათაშვილი, ამ დუალიზმით

შეპყრობილი და ამიტომ გაპესიმისტებული. ის ვერ პოულაობს გამოსავალს და მიაჭენებს თავის შერანს ცის სივრცეში, შორს სინამდვილისაგან. ის ვერ მივიდა რუსთაველამდე, ეს არ შეეძლო, ვინაიდან მისი ნიადაგი ძირიანათ განირჩეოდა რუსთაველის ნიადაგისაგან. მან მხოლოდ დასვა საკითხი და მით გახდა თავისი დროის საიდუმლოების გამომხატველი.

ეს ჩიხში მომწყვდეული ქართველი საზოგადოება იცვლება მესამოცე წლებიდან. ბურუსი იფანტება, რაღაც პერსპექტივები ისახება. დასავლეთიდან გადმოვარდნილი გრიგალი ანძრევს რუსეთის მოწინავე ფენებს და ის აღწევს ჩვენამდე. ჩნდება ახალი საზოგადოება, ახალი იდეებით და ბრძოლის წყურვილით. ჩნდებიან ახალი მოღვაწენი; ირეკება ზარი გამოღვიძების და ადგომის. და აი ამ დროს ჩვენ გვევლინება ორი დიდი პოეტი, ორი გრძობიარე სიმები, რომელნიც აჟღერდენ თანამედროვე ენით. ესენია ილია და აკაკი.

ანდრე შენიეს განმარტებით «პოეტი არის მხოლოდ გული», ე. ი. ის ცხოვრების მოვლენებს პირველათ გულით იგრძნობს, მათ მისი არსება განიცდის და შემდეგ ამ გზით გადადის თავში, აზროვნების სამეფოში, იწყება შემოქმედება. ილია და აკაკი სწორეთ ასე მიუდგენ თავის ეპოქას, მიუდგენ სხვადასხვა ტემპერამენტით, სტილით და პათოსით, მაგრამ ერთნაირი მიმართულებით და დროშით. ორივეს ნათელი წარმოდგენა აქვს თავის მისიაზე. ილია სწერს «მე ცა მნიშნავს და ერი მზრდის, მიწიერი ზეციერსა, ღმერთთან მისთვის ვლაპარაკობ, რომ წარუძღვე წინა ერსა». ყველა დიდი პოეტი ერის მეთაურობას იჩემებს სუბიექტიურათ და კიდევაც ასე არის ობიექტიურათ. რატომ? იმიტომ რომ პოეტის სიდიდე ნიშნავს საზოგადო ჭირ-ვარამის განცდას პიროვნულათ და შემდეგ მის გამოხატვას წყობილი სიტყვებით. თუ ის ვერ განიცადა, ვერ იგრძნო და მაინც ლექსებით ალაპარაკდა, ის პოეტი აღარ არის, ის უბრალო მოშაირეა. რაკი პოეტი ზეცის სახელით დაბლა ხალხს ელაპარაკება. ისმება საკითხი—რა ენით ელაპარაკება, რა გზით მიდის ის ხალხის ცნობიერებამდე.

სტილი ადამიანი—ამბობენ; სწორია; მაგრამ ადამიანი ხომ ბუნების შვილია, მიწიერია; ის მთლიანათ მისი პირადობით, ტემპერამენტით და სტილით, ნაყოფია იმ ბუნების, სადაც დაიბადა და აღიზარდა. ამ მხრით, ილია და აკაკი ციდათ განსხვავდებიან ერთმანერთისაგან.

ილიას ენა არის მრისხანე, სევდიანი, დინჯი, დამაფიქრე-

ბელი: აკაკის პირიქით, მსუბუქი, ცქრიალა, ადვილი გასაგები. სიმებივით აწყობილი. ეს განსხვავება აიხსნება ერთი და იმავე მოვლენით—მათი სამშობლო ბუნების სხვადასხვაობით. ილია არის ყვარელის შვილი, ხოლო ყვარელი მას აწერილი აქვს ჩინებულათ. ეს მისი პირველი ლექსია. ვისაც ყვარელის მიდამოები უნახავს—არასოდეს არ დაავიწყდება. წარმოიდგინეთ მოღრუბლული, მოხუშული ცივი მთა, მიბჯენილი კიდევ უფრო მკაცრ კავკასიონის ქედზე, ამაყათ მალლიდან დაბლა გადმომყურე, ყოველივე მხიარულ პეიზაჟებს მოკლებული. ილიას ღრმით განუცდია მისი გავლენა, გავლენა დაუვიწყარი, მუდმივი: ის სწერს: «მახსოვს ყრმა ვიყავ, ძლივს მოსული გონს და ცნობასა. როს სიდიადე თქვენი მგვრიდა კანკალს, ყრუოლასა. აწ მომწონს თავი, მეგობრებო, რომ დაბადება თქვენს შორის მხვდა, ბუნებისა თქვენისა ვარ შვილი, კრიგალთა, მეხთა, ქუხილთა შორის ვარ გაზრდილი». პოეტს უყვარს ყვარელის მთა, ის მის კალთებში გაიზარდა და მას დაემსგავსა: მაგარი, მქუხარე, უშიშარი, ჩაფიქრებული. აკაკი კი პირიქით, არის მეტათ მხიარული ბუნების შვილი, მუდამ აყვავილებულის, წარმტაცის და ლმობიერის. მისი სამშობლო საჩხერე ნამდვილი პანარამაა, ცქერით ვერ გაძლებით. ყვარელის მთას უნდა მოეცა სწორეთ ილია, საჩხერის წალკოტს სწორეთ აკაკი. იმერ ამერობა აქ არაფერ უშაშია.

სამშობლო ბუნებამ შექმნა მათი სხვადასხვა ფორმა. ხოლო საქართველომ მათი შინაარსის ერთიგეობა. მათი რითმა და ჰარმონია განსხვავებულა, აზრები კი დაახლოებით ერთნაირია. მათ პოეზია ჩამოიყვანეს პარნასიდან და ჩააბეს ბალხის სამსახურში. მათ სულსა და სხეულს შორის წონასწორობა დამყარებულა, ხალხთან მჭიდრო კავშირი განმტკიცებულა. ვიქტორ ჰიუგოს აზრით «ყველა ნამდვილი პოეტი უნდა გამოხატავდეს ჯამს თავისი დროის იდეებისა». ასეთი იდეები მესამოცე წლებში იყო ორნაირი: ნაციონალური და სოციალური. ორივე პოეტი სწორეთ ამ ორ სფეროში იღებენ შინაარს თავისი პოეზიისა.

1. ი ლ ი

პირველათ ილიამ აიღო ნაციონალური ქნარი და მასზე აედერა თავისი აზრები. «ქართველის დედაო. სწერდა ის. ძუძუ ქართველისა უწინ მამულსა უზრდიდა შვილსა, დედის ნანასთან ქვითინი მთისა მას უმზადებდა მომავალ გმირსა. გაქრა ის დროცა!...» ახლა? «დაჩაგრულ ბედმა სრულიად მოვიკლა

სიცოცხლის ძალა. თვით შენი შეილიც ჩრდილათ შესცვალა. მითხარ, სადღაა მამა-პაპური მხნეობა, ხმალი. მკლავი ქველური... ეს გულიდან ამოძახილი შეიცავდა სრულ სიმართლეს; როცა ყველა ჩინებზე და ორდენებზე ფიქრობდა. იქ რასაკვირვებელია მამა პაპური მხნეობა აღარ იყო. წასულის ქებით ის აძაგებს აწმყოს. ამასთანავე ქართველ დედას ის ურჩევს თავის შვილს «ჩააგონებდეს ძმობას, ერთობას, თავისუფლებას». ამით ის ნაციონალურ იდეიას აბამს სოციალურ იდეებს. ის ფიქრობს ამ გზით შეგვიძლია მივიდეთ ნაციონალურ აღორძინებამდე. მაგრამ ესმით კი ეს შედუღება? აქ პოეტი პესიმისტია. «ის არის მხოლოდ სავალალო და სამწუხარო. რომ შენს მიწახე. ამდენ ხალხში კაცი არ არის, რომ ფიქრი ვანდო. გრძნობა ჩემი განვუხიარო». ის მაინც გამოსთქვამს იმედს, რომ «აწმყო თუ არა გწყალობს. მომავალი ჩვენია... წერილი შვილნი წამოგვესწრენ ნახარდი. გულ მტკიცეები, მათი ზრუნვის საგანი შენ (საქართველო) ხარ და შენ იქნები». ასეთი დრო დადგებაო და დახატა ამ «მომავლის სცენა» «დედა და შვილში»; აქ დედა თავის ერთ შვილს აგზავნის ბრძოლის ველზე სამშობლოსათვის. მოსჩანს მეომრები. «დედა: მიმიყვა შვილო, დამანახვე ქვეყნისა მხსნელნი რომ მით დავიტკბო დღენი ჩემნი უკანასკნელნი. შვილი: შეხე დედილო ამ განწირულ ყმაწვილ კაცობას: ისე მიდიან სასიკვდილოდ როგორც დღეობას. შეხედე ხალხი რა-რიგ ლოცვით ჯარსა აცილებს, დიდი. პატარა მხიარულობს. შენ რა გატირებს?» ეს «სცენა მომავალი ცხოვრებიდან» დიდის რეალობით ხატავს ნამდვილ სცენებს ჩვენი ახლო წარსულისა...

ცხადია, ილია იყო ოპტიმისტი, სჯეროდა ჩვენი ნაციონალური ამოცანის ცხოვრების ზედა პირზე ამოტივტივება და მის გადასაჭრელათ იარაღით ბრძოლა. ის ეძებს მომავლის მედროშეთ, მეთაურებს და მეტროლოთ. ამას ვერ ხედავს ის გაბატონებულ წოდებაში, რომლის წინააღმდეგ ის სასტიკათ ილაშქრებს თავის «რა ვაკეთეთ, რას ვშვრებოდით» საქართველოს დაცემის დროს რა ვაკეთეთ, რას ვშვრებოდით? ეკითხება პოეტი თავის პაპას. მომსწრეს ამ ამბებისა. ამ ბატონებმა სამეფო დასცეს და დაათავეს იმით რომ «ნაპლეჩობა გვასწავლეო, მთავრობას ვებეწვებოდით»... თავის თავად ცხადია, რომ ასეთი საზოგადოება რაიმე იმედის მომცემი ვერ იქნებოდა და მასზე დაყრდნობა არ შეიძლებოდა. პოეტი ატარებს სასტიკ კრიტიკაში თანამედროვეთ, რომელთაც ახასიათებს: «უწყინარი. უჩინარი. ქედდრეკილი. მადლიერი.

უმფოთველი, ქვეშ მძრომელი... ყველა უნჯი, ყველა მუნჯი, ყველა ყრუი, ყველა ცრუი» და სხ.

ეს იყო ბრძოლის გამოცხადება ძველი თაობისათვის; მოპირდაპირეებმაც არ დატოვეს უპასუხოთ და გაიმართა ლექსებით პოლემიკა. გრ. ორბელიანი ილაშქრებს, «კოლო ბუნებო, ლიბერალებო, საიდან კნავით...», რაზედაც ილია უპასუხებს: «ჩვენ, უჩინონი, თქვენ, ჩინიანთა ბუნი გგონივართ. იქიდან ვკნავით, სად თქვენის მადლით ხათანგებ ქვეშე დამწყვედიული ვართ... ჩვენი ქვეყანა მკედარი თქვენგანა თქვენებრ ჩინებზე არ გაგვიცვლია, ლიბერალობა, პატრიოტობა სალანძღავ სიტყვად არ გაგვიხდია. თქვენგან ჩაგრული, დაბრმავებული, ერი ჯვრებზე არ გაგვიყიდა...», ნამდვილი პრაკლამაცია რევოლიუციური ხანისა. ამაზე უფრო სასტიკი თავდასხმა გაბატონებულ საზოგადოებაზე არც ერთ რევოლიუციურ პარტიას არ მოუხდენია. ამით ილიამ ააფრიალა აჯანყების დროშა 1872 წ. იანვარში.

როგორც ვთქვით, ილიას ნაციონალური იდეა გაუღენთილი იყო სოციალური იდეით. მისთვის ერის აღორძინება ნიშნავდა ხალხის აღორძინებას. ეს ორი მხარე ერთი დაიმავე მოძრაობის მას ნათლათ აქვს დასახული და გატარებული თავის პოემაში «აჩრდილი», დაწერილი 1859 წ. ეს არის ილიას პროგრამა, რასაც ის ატარებდა თავის ლექსებში. მყინვარიდან დასცქერის საქართველოს «კაცი მოხუცებული», «აჩრდილი» და ასწერს მის უბედურობას. აქ ის ხედავს მშრომელ ხალხს დაბეჩავებულს, წელში გატეხილს და მთელ ერს უფლება ართმეულს. ის უგალობს შრომის შვილს: «აგერ უფალი და მისი მონა! თრთოლით სასწორზე ხარჯს უწონს ძნელსა და, რა გასწორდა სასწორზე წონა, უფალი პინას ზედ ადგამს ფეხსა და მით მის ხარჯსა ერთსა-ორად ხდის... მაგრამ ქვა არის ბატონის გული, ვერ დაარბილებს მას შებრალება, ვერა განკურნოს მან მონის წყლული, ვინც მონებას თვით ემორჩილება. მონა ბედშავი, მონა საწყალი სდგას, ევედრება მის თვალი შვებას... ვინ შრომობდა და ვინა ძლებოდა, ღმერთო სად არის აქ სამართალი? შენში კაცისას გრძნობას არ ხედვენ, დედას ძუძუდან შვილსა აგლეჯენ. ვინ იცის სიდან სად გაყიდიან... შრომისა შვილო, მძიმე უღელი ქვეყნისა ცოდვის შენ გაწევს კისრად, თუმცა ტვირთ მძიმეთ შემწყნარებელი შენის დახსნისთვის ჯვარს ეცვა ქვეყნად. შრომა აწ ქვეყნად ტყვედა პყრობილი, მცარცველობის ქვეშ ჩაგრულ-ვნებულა, ხოლო რღვეულა მისი ბორკილი და დასამსხვრევედ გამზადებულა.

შრომისა ახსნა—ეგ არის ტვირთი ძლევაშოსილის ამ საუკუნისა, კაცთა ლელვისა დიადი ზვირთი მაგ ახსნისათვის შედგრადა იბრძვის. ველარ გაუძლებს ქვეყანა ძველი განახლებისა გრიგალის ქროლას, ველარ გაუძლებს ქვეყნის მტარვალთ ქვეშმარტივებით აღძრულსა ბრძოლას; და დაიმსხვრევა იგი ბორკილი, შემფერხებელი კაცთა ცხოვრების და ახალ ნერგზედ ახლად შობილი ესე ქვეყანა კვლავ აყვავდების. შრომის სუფევა მოვა მაშინა... მაშინ უქმ სიტყვად არ იქნებიან ძმობა, ერთობა, თავისუფლება». და სხ. და სხ. აჩრდილი 'ქემდეგ იგონებს სამშობლოს ბედს. პოეტი არავითარ იმედს არ ამყარებს «მტარვალებზე», რომელნიც «რათ ინდომებს ქვეყნისა ბედსა, როს მასა შველის მის ბედკრულობა, რათ შეებრძვის ის სიბორტესა, როს მისი მეოხებით თვით რჩება». ეს გაბატონებულნი ქვეყნის ტვირთია, მისი აღორძინების წინააღმდეგია, ვინაიდან აღდგენილ საქართველოში ისინი ველარ იპარკაშებენ, ერი ხალხია, სამშობლოს აღმდგენელი განთავისუფლებული მშრომელი მასებია.

ილია უგალობს მუშას და გლეხს, ყველა მაშვრალთ და ტვირთ მძიმეთ (იხ. მუშა, კაკო ყაჩალი, გუთნის დედა და სხ.). როცა ძველი თაობა გრ. ორბელიანის კალმით ახალს ღვთისგმობას აბრალედა, ილია მათ უპასუხებდა: «ღმერთი არმობის, ღმერთი ყალბობის არ ურწმენია ჩვენსა თაობას; ღმერთი მზაკვრობის და თვალმაქცობის, ღმერთი უქმობის უარუყვია, ღმერთი ხარბობის და მცარცველობის თქვენთა მსგავსათათვის მას დაუთმია; ხოლო გვრწამს ღმერთი უქმთა წარმწყმედი, ტვირთ მძიმეთა და მაშვრალთა მხსნელი, ღმერთი ტანჯულთა, ღმერთი ჩაგრულთა, ღმერთი უძლურთა შემწყნარებელი; ყოველთა ძმობის, თანასწორობის მოძღვრობისათვის ქვეყნად ჯვარცმული, ძლიერთ დამბმელი, უძლურთ ამხსნელი, თქვენგვარ კაცთაგან გმობილ-დევნილი...» ძლიერი ნათქვამია და ამ ნათქვამში ძლიერი სულია. პოეტის სიტყვა მკვეთრი ლახტია, რასაც და ვისაც ხვდება ის ფეხზე ველარ ჩერდება. ვინც მას სძულს—სძულს სავსებით, ვინც უყვარს—უყვარს საფუძვლიანათ. მისი ქნარი ქღერის ყველა დაჩაგრულთათვის, როგორც ქართველის, ისე არაქართველისათვის. ეს ნათელია მისი ლექსისაგან პარიზის კომუნის დაცემის შესახებ. ილია ვერ იქნებოდა დიდი პოეტი, რომ შინ ყოფილიყოს ჩაგრულთა ერთგული, ხოლო უცხოეთში მჩაგვრელთა მომხრე. ეს ორმაგი ბუღალტერია, რაიცა ახლა ასე გავრცელებულია, სრულიად უცნობია პოეტისათვის. ის სწერს:

«ტვირთმძიმეთ და მაშვრალთ მხსნელი დიდი დროშა დაიშალა, კვლავ ქვეყნისა მჩაგრავ ძალამ იგი დროშა დასცა დაბლა. კვლავ ეწამა მოყვასისთვის, საოცარი იგი ერი, კვლავ დაიდგა დიდ წაშების მან გვირგვინი მშვენიერი; კვლავ ქვეყნისთვის დაიღვარა წმინდა სისხლი წამებულის, კვლავ დამარცხდა დიდი საქმე ყოვლად მხსნელის სიყვარულის» და სხ. პოეტი ებრძვის სამშობლოში მებატონეთ. საფრანგეთში ბურჟუაზიას, ორივე შემთხვევაში გაბატონებულ საზოგადოებას. ის იყო წინააღმდეგი საზოგადოთ ბატონობისა. ხალხის ჩაგვრისა, რა ფორმითაც და სადაც უნდა ყოფილიყო ის. მისი ნაციონალური იდეია სწორეთ ამ ძირითადი მოსაზრებისაგან გამომდინარეობს. ნაციონალური ჩაგვრის წინააღმდეგი, ის ვერ იქნებოდა ხალხის ჩაგვრის მომხრე. სწორეთ ამ ლოდიკაში, ამ გულწრფელობაში და პატიოსნებაში იხატება ნამდვილი პოეტის ბუნება. ილიას პოეზიის ორიგინალობა სწორეთ ამ ორგვარი იდეის, ნაციონალურის და სოციალურის, შედუღებაშია.

პოეზიის საგანია სამი მოვლენა: სამშობლო, საზოგადოება. ოჯახი. ყველა მგოსანი ამათ თავს დასტრიალებს. ილიას პოეზია ემსახურება უმთავრესათ პირველ ორ მოვლენას. ოჯახს ანუ სიყვარულს აქ მცირე ალაგი უპყრია. აქ ამ სფეროში ის მეტათ თავდაჭერილია, მორცხვია, სახე მოხუშულია. მისი დინჯი გული, მისი მწარე ფიქრები, მისი საზოგადოებრივი დარდები ადვილათ არ თბება, არ ივიწყება. ის თანა სდევს სიყვარულშიაც. ამიტომ მისი მუზა ამ დარგში მეტათ ძუნწია. ნაყოფი ცოტა გამოუღია. სიყვარულის პრობლემა მუდმივია. გადაუწყვეტელია; ილიას კი აწუხებდა ისტორიული, გადასაწყვეტი პრობლემა. აი აქ მისი ქნარი მედგარათ სცემს, მისი ჩანგი მძლავრათ სცემს, მისი ჩანგი მძლავრათ ქდერს.

ილიას შემოქმედებაში მოხდა ერთი საოცარი ამბავი. რომლის მზგავსი არ მომხდარა არც ერთი დიდი პოეტის ცხოვრებაში. მისი ქნარი ადრე შენელდა. მისი ხაზი სავსებით შეიცვალა. 34 წლის ილიას ტვირთმძიმეთა მუზა ეთხოვება, სოციალური პანგები ქრება და ეს იწვევს ნაციონალური პოეზიის მოდუნებასაც. 1872 წელი არის მისი უმაღლესი მწვერვალი, რომლის შემდეგ უკან ექანება. შემდეგ სიკვდილამდე, ე. ი. 35 წლის განმავლობაში. მან დასწერა ხუთი ლექსი, ამათში ორი დიდი პოემა, ერთი ისტორიული «დიმიტრი თავდადებული», მეორე ფილოსოფიური—«განდეგილი», ამათში

«აჩრდილის» პროგრამმა აღარ სჩანს, მიმდინარე კირვარამზე სიტყვა აღარ არის. რით აიხსნება სინამდვილისაგან ასე დაშორება. ნაყოფიერების ასე დაძაბუნება? ნიჟის დამციობებით. გრძობათა მოდუნებით? არა, არას შემთხვევაში. მისი ლექსები. განსაკუთრებით «განდეგილი» ნათელყოფენ ილიას ნიჟის სიძლიერეს და მუდმივობას. ცხადია, მისი მუხა იჯდა თავის ალაგას. მაგრამ ძველებურათ აღარ მღეროდა, პოეტს ძუნწათ ეხმარებოდა. რატომ?

როგორც ვთქვით, პოეტის შემოქმედების იარაღია გული. გრძობები: ის ვერ იგრძნობს მოვლენებს. ის განიცდის შთაბეჭდილებათ და ეს ისეთი სიძლიერით, რომ არ ძალუძს მას არ დაემორჩილოს და კალამი ხელში არ აიღოს. ეს გზა შემოქმედებისა ფატალურია, აუცილებელია, პოეტი მისი ტყვეა და მას ატარებს თავის გზაზე ამიტომ დიდი პოეტი დიდია იმით რომ არ შეიძლება იყოს ყალბი. არ შეიძლება დასწეროს ის რაც მის ბუნებას არ განუცდია. ის ვერ იცრუებს. განცდის მაგიერ რითმების კორიანტელს ვერ დააყენებს. ცხადია, ილია არ სწერდა იმიტომ რომ არ განიცდიდა, მისი გული და სული არ მიიმართებოდა წინანდელი გზით. ხალხ ახალ გზაზე კი პოეზიას არ დაუბრუნებია თავისი საკვები, ვერ მიიღო აღმაფრენის მასალა და დადუმდა. ის იშვიათათ აიშვებდა, ესეც განყენებულ საკითხებზე. მისი ნიჟი მოშორდა რეალურ ცხოვრებას, მის ძირითად სიდუხჭირეს. მის მწარე ტკივილებს. როგორ მოხდა ეს პროცესი?

ილია თავის ლექსებში მედგრათ იბრძვის მშრომელთა და სამშობლოს ინტერესებისათვის მაგრამ არსათ არ ასახელებს ვინ არის ამ ბრძოლის ამწყობი და დამწყობი, რომელი კლასი, რომელი საზოგადოება უნდა გახდეს მისი მეთაური. ამ მხრით ის იმყოფებოდა სავსებით მაშინდელი ინტელიგენციის საერთო იდეოლოგიის ფაოგალში; არც ერთი პროგრესიული და რევოლუციური მიმდინარეობა მთელ რუსეთში თავის იმედს არ ამყარებდა თვით დაჩაგრულებზე. ხალხზე და აღიარებდენ მხოლოდ მოწინავე ინტელიგენციას მებრძოლის და მხსნელის როლში. ილიამ, როგორც ქართველმა, და რეალურათ მოაზროვნემ, აღბათ ჩქარა დაინახა ამ თეორიის უნაკლოება საქართველოს სინამდვილეში, სადაც მოწინავე და მებრძოლი ინტელიგენტიც კი სანთლით საქმბარი იყო. ის იწყებს ძებნას უფრო საიმედო რეალური ძალისა და ის დაინახა იმ ერთათ-ერთ ამოძრავებულ და ახმაურებულ საზოგადოებაში, რომელმაც ამ დროს თავი წამოყო. ეს არის თავად-

ახნაურობა. მას მიენიჭა ახალი უფლებები, კრებები, მარშ-
ლების არჩევანი, დეპუტატთა საკრებულო. ფული ბანკის
დასაარსებლათ, ერთი სიტყვით საერთო სიჩუმეში იწყება
ახალი მოძრაობა პრივილეგიური წოდების. ილია თავგანწი-
რულათ ეშვება ამ მორევში და ეძებს აქ ბერკეტს ქვეყნის გა-
დასატრიალებლათ. ის ხდება თავად-ახნაურთა ბანკის მეთა-
ური, დამოკიდებული პატრონთა არჩევისაგან. ბანკის საშუა-
ლებით ჩნდება ახალი კულტურული დაწესებულებანი და
ილიაც ხდება ყველა ამ საქმის წინამძღოლი. ამ ტალღამ გაი-
ტაცა პოეტი და მოკლა მასში პოეზია. პოეტი ბანკირის რო-
ლში ქვეყანას არ მოსწრებია. პოეტი პოეტობს იმდენათ რამ-
დენათ დამოუკიდებელია ძლიერთა ამ ქვეყნისაგან. მუზა ით-
ხოვს სრულ თავისუფლებას, უამისოთ ის უარს ამბობს სიუ-
ჟეტის ამორჩევანზე. რაკი ილიას დაეკარგა ეს დამოუკიდებ-
ლობა და გახდა დამოკიდებული იმ ბატონებზე, რომელთაც
წინეთ ებრძოდა, ცხადია ამით დააშრო წყარო შემოქმედები-
სა; ის ვერ შეიგრძნობდა, ვერ განიცდიდა იმ ხალხის ჭირ-
ვარამს, რომელსაც ის დაშორდა. მისი თანამებრძოლნი—
აკაკი, გ. წერეთელი, ს. მესხი—არ გაყვეს ამ ტალღას, დარჩენ
ძიების ნიადაგზე; ილიამ კი ეს ძებნა დამთავრებულათ გამო-
აცხადა.

ილია მართალი იყო იმაში, რომ უარყო რუსული ნარო-
დნიკული იდეოლოგია და საჭიროთ დაინახა საზოგადოებაზე
დაყრდნობა. მაგრამ შეცდა საზოგადოების ამორჩევაში. ეს
შეცდომა მან დაინახა თავისი თვალთ პირველი რევოლიუ-
ციის პერიოდში; უხაროდა ეს რევოლიუცია, ხალხის ასეთი
გამოღვიძება, მისი სიჭაბუკის ნატვრის ასრულება. ტრადი-
კულათ განიცდიდა მხოლოდ იმას რომ ეს გზა მან ვერ მიაგო,
არ სწამდა და მიმავალ წოდებას ჩაებლაუჭა. ამ დღიდან ილიამ
დადვა კალამი, თავი ანება პუბლიცისტობასაც. მასში ისევ
იღვიძებს ახალგაზნდობის სულისკვეთება და სახელმწიფო სა-
ბჭოში იჭერს უკიდურეს მარცხენა ფრთას. დიდი პოეტი მა-
ინც რჩება დიდი ლიბერალი და შეურიგებელი...

2. ა კ ა კ ი.

როგორც წინა წერილში ვთქვით, ორივე პოეტი, ილია და აკაკი, პოეზიას აყენებენ ხალხის სამსახურში, ე. ი. უარს-ყოფენ წმინდა პარნასელობას, ხელოვნებას ხელოვნებისათვის. ამის შედეგია იდიის გაბატონება ლექსთა წყობაში, პოეზიის დამორჩილება განსაზღვრული მსოფლმხედველობისათვის, შემოქმედების გამოყენება გარკვეული მიზნისათვის. აქ შედუღებულია იდეალიზმი და რეალიზმი, პირველი როგორც დროშა, მეორე როგორც გზა მისიკენ მიმავალი.

ილია გამოდის ასპარეზზე განსაზღვრული პროგრამით (აზრდილი), აკაკი გამოდის იმავე დროს უპროგრამოთ, პირადი განცდით, დაგროვილი გრძნობათა ნაკადულით, ცივი ჩრდილოეთიდან გაგზავნილ საიდუმლო ბარათით. ერთი ქმნის პლანით, გათვალისწინებული ხაზით, სინტეტიური მეთოდით, რაც შეიძლება მეტი აზრის მოკლეთ მოჭრით. მეორე უპლანოთ. შემთხვევების და შთაბეჭდილებათა აყლით, ანალიტიური მეთოდით. კერძოთა არა ერთათ დაგროვებით, არამედ პირიქით დაგროვებულის, მთელის ნაწილებათ დაჭრით, დაკეპვით და თვითთელი ნაწილის ცალცალკე რგოლებათ აცმით. ილია ერთი დაკვრით მოერევა თავის საგანს, აკაკი კი მრავალი დაკვრით; ერთ ხელში უჭირავს ლახტი, მეორეში სადგისი, შედეგი კი ორივე იარაღს ერთნაირი მოაქვს. ეს ორი სახის შემოქმედება არის სარკე მათი ორი სხვადასხვა ნაირი ბუნების და ცხოვრების.

აკაკი უდგება საზოგადოებას განიდან, მასში არ იფლება, მისთვის არავითარ პასუხისგებას არ იღებს. ამ გზით ის რჩება მუდამ დამოუკიდებელი, თავისთავის მოარული, ხელებ შეუბორკავი, აზრით თავისუფალი. ის არ ერიდება არავის, არც მტერს, არც მოყვარეს; არ სცნობს არავითარ შემბორკავ დამოკიდებულებას. ხელის შემშლელ შეგობრობა-ნათესაობას, არავითარ ავტორიტეტს; ის ყოველთვის და ყოველგან რჩება თავის თავის ერთგული: აუღეროს თავისი ჩანგი გაბედულათ ყოველივე დამაბრკოლებელ მიზეზთა ანგარიშ გაუწევლათ. ამიტომ აკაკის პოეზიაში დიდი ადგილი უჭირავს პიროვნულ მომენტს, საკუთარ განცდას და მდგომარეობას. ის ასე ახასიათებს პოეტს: «დახვალ ამ სოფლად მარტოკა ობლად, ვით გარეგანი მიუნდობელი, შენთვის არ არის არც მეგობარი, არცა შობილი, არცა მშობელი». ეს თვითონ აკაკია. ეს ობოლი ზღვასავით ღელავს: «პოეტის გული აღელვე-

ბული, ხდვისა დარია, ზვირთებს აგორებს, სდგამს ტალღის გორებს თუ ავდარია, ღრიალ გრიალით, უცნაურ ძალით ცას ემუქრება... ხოლო მის ირგვლივ მუდამ ავდარია და ისიც იძულებულია მუდამ ცას ემუქრობდეს, ხან ელვასავით სქექდეს, ხან ბულბულივით სტვენდეს, მას «ცა ქუდათ შიანია. დედა მიწა ქალამნად. არც დიდი ვარ, არც პატარა, არც ბატონი. არც მონა... მაშინ უფრო მდიდარი ვარ, როცა უფრო ღარიბი ვარ... ვინ გგონივართ? ერთი ვინმე გიყი-ცეცი? უკაცრავათ, შემცდარი ხართ, მე გახლავარ ეს—პოეტი». მისი გულისარკეა, «მხოლოდ მის სახეს გაჩვენებთ, რასაც შიგ ჩახუხედიან». ხოლო აქ კი იხედება ყველაფერი, ავიც და კარგიც. ამიტომ მისი მუწა «ზოგს ეტკბილება. ზოგს არა. მაგრამ რა ჩემი ბრალია? ბულბული ვარდსა და ეკალზე თანასწორად მომღერალია». პოეტის განცდა ისეთი მძლავრია. რომ მას არ ძალუძს არ ამეტყველდეს. «ლოცვა და ჩანგის ჟღერა ორივე ტყუპისცალია. მათი შემქნელი მშობელი მხოლოდ ძალთაძალია. მათი აკვან-ტახტია გრძნობა და გონება, ორივეს წინ უძღვის ზეგარდამო შთაგონება. არც ბრძანებას, არც თხოვნას არ ემორჩილებიან». დიდებული დახასიათებაა ყველა დიდი პოეტის. ყველა ციური მადლის და შთაგონების. «შენი ქება და დიდება, შენი ლხინი და ჭირიო, მალლიდან გადმომძახეს—ქამანჩაა და სტვირიო».

ცხადია, აკაკის სწორათ აქვს შეგნებული და გაგებული თავისი ნიჭი და მოწოდება. მისი გაგება პოეტისა არის გაგება ყველა დიდი მგოსანისა საზოგადოთ; ის ამ გაგებით ენათესავება ყველა მსოფლიო პოეტებს. ის ქმნის იმიტომ რომ არ შეუძლია სხვანაირათ მოიქცეს. მისი გული და გრძნობა მუდმივ შეუჩერებელ კავშირშია ცხოვრებასან და მის მოვლენათ თავისებურათ განიცდის. ამ განცდას აქვს ორი მხარე: ტექნიკური და იდეური. აკაკის სტილი სავსებით შეფარდებულია მის იდეიასან. ეს შედუღება იშვიათი მოვლენაა, უფრო ხშირათ ან ერთი ჭარბობს ან მეორე. ხან აზრებს ანაცვალებენ სტილს, ხან სტილს აზრებს. ამ ორი ფორმის ერთ ფორმათ ჩამოსხმა შესძლო სავსებით რუსთაველის შემდეგ აკაკიმ. ის ენის ქურუშია. როგორც ვეფხის ტყაოსანის გაგებას უშლის მისი ენის მიმზვიდელობა. ისე აკაკის ლექსებში ჩაკვირვებას აბრკოლებს მისი ენის სიმსუბუქე და მუსიკალობა. მკითხველის ყურადღებას ისე ხიბლავს ორივე შემთხვევაში ჰანგების ჰარმონია, რომ არ აძლევს ხალის და დროს შიხაარსი კარგათ გაიგოს. მისი ენა გესლით სავსეა, მწარე სიტყვას ტკბილათ

მემოგაპარებს. მის ლექს კითხულობთ სიამოვნებით. თუნდაც მის შინაარს სრულიად არ ეთანხმებოდეთ. მისი გამოთქმა ბუნებრივია, მისი ფრაზა ხალხის გულიდან ამოღებულა. სიტყვების აწყობა თავისთავად იძლევა რითმას, ხოლო ეს აწყობა კი არ ხდება ძალდატანებით, სიტყვების გადაბრუნ-გადმობრუნებით. მისი ბაგიდან მოსჩქებს დაუშრეტელი შადრევანი წარმტაცი სიტყვიერების. ყველა პოეტს არ შეუქნია საკუთარი სტილი, ჩვენსში ის შექმნა მხოლოდ შოთამ და აკაკიმ. ორივეს სტილი არის სადა, უბრალო. საფრანგეთის დიდი სტილისტი პოეტი მალჰერბი ამბობდა, კარგი ფრანგულია ის რომელიც დაბალ ხალხს ესმისო. აკაკის ქართული გასაგებია ყველა ქართველისათვის. განსაკუთრებით სწორედ დაბალი ხალხისათვის, ვინაიდან ეს მისი სასათბირო ენაა. მისი გამოთქმათა კონაა. სჯობს ლექსიკონი შეამკირო, ვინემ ის კაამრავლო ხალხისათვის გაუგებარი უცხო სიტყვებით. აკაკის ლექსიკონში ასეთი სიტყვები არ მოიპოვება, მისი სიტყვიერება ნაციონალურ ხალხურია. მისი სტილი არ არის მჭერმეტყველური და სწორედ ამაშია მისი ღირსება. მჭერმეტყველობა კლავს ბუნებრივობას, ხოლო არაბუნებრივობა კლავს პოეზიას და აქცევს მას ნაძალადეგ რითმათა კრებულათ. აკაკი შორს არის ამ დარგის მეღექსეობიდან. მისი ლექსი არ არის ნაკეთები შეთხზული, ხელოვნური, ის თითქოს გესაუბრება უბრალოთ და ამ საუბარში თავის თავთ ჩქეფს ჰარმონია, ჰანგების შეხმატკბილება. დასამტკიცებელი საბუთების მოყვანა ხედმეტია, საბუთია ყველა მისი ლექსი. მოკლე თუ გრძელი, მთელი თხზულება.

აკაკის პოეზიის დამახასიათებელი თვისებაა სრული კულწრფელობა; პოეტი ამბობს რასაც განიცდის, ამბობს პირდაპირ. მიუკიბ-მოუკიბაჯათ, რაინდულათ და მამაცურათ. მას არა აქვს რა დასამალავი, მისათუჩეჩებელი, არ მიხდევს თქმულებას—ზოგან თქმა სჯობს უთქმელობას, ზოგან თქმითაც დაშავდების; ის ყოველთვის ამბობს, ზოგან და როდის მის ლექსიკონში არ სწერია. ის თავის თავს უწოდებს «თავხედს», სრული ჭეშმარიტებაა. ის არის უშიშარი, მოურიდებელი, თავხედი პირში მთქმელი. აკაკი არის ის რასაც აშკარათ ამბობს. არავითარი უკანა აზრი, საიდუმლო მოსაზრებანი მასში არ მოიპოვება. მისი მუნა არ არის შეკაზმული, ჩაცმულდანურული, სათვალისეიროთ გამოწყობილი: პირიქით, ის არის მთლათ ტიტველი. დედის მუცლიდან ახლათ მობილი. დაუფარავი და შეუმოსავი. დადის ის «მარტოკა.

ობლად»: ცხადია, ეს «თავხედი» არავის ეპიტნაევება, მას ყველა ზურგს აშვერს და გაურბის, ვინაიდან ვის როდის მისგან რა მოხდება—არავინ უწყის. ის არის მგოსანი ყარყუმი, შარახე გამოსული და ამაყათ მთქმელი: «დიდკაცებს თავს არ უკრავ რა მათი საფერო ვარ»; ამიტომ რასაკვირალია ის ამ «დიდ-კაცებისაგან» მუდამ აბუჩათ იყოს აღებული და იდეენებოდეს: ამის უკანასკნელი მაგალითია მის ნაწერების უდიერათ გამოცემა, პირში მთქმელს მჩაგვრელნი ვერ ითმენენ. პოეტი ამაზე კიდევაც ჩივის: «მინდა რამ ვთქვა, მაგრამ რა ვთქვა, უსამართლოდ ალაგმულმა?.. მე ამ ლაგამს წავიძრობდი, არ მაქვს უცხოვს მორიდება, მაგრამ რა ვქნა, რომ ხელმარჯვედ ჩემივე ძმა მეჭიდება: მთავრობა და საზოგადოება შეერთებულია მის წინააღმდეგ. სამაგიეროთ ის უყვარს ჩაგკლთ. მისი ლექსები აღწევენ ხალხის სულამდე და გადადის ხელიდან ხელში სათქმელათ და სამღერლათ. ის წინამძღვრობს მასებს. აკაკიმ სამუდამოთ დაისადგურა ქართველი ხალხის გულში. რუსთაველის გვერდით. რით? მარტო ფორმით, მარტო მუსიკით და ჰარმონიით? არა. ამ ფორმაში გამოხვეულია შესაფერი შინაარსი. მასში ჩაქსოვილია ერის და ხალხის გულის ნადები, ტვირთ მძიმეთა ცრემლთა ფრქვევა გადმოცემულია მომხიბლავი ლექსთა ფრქვევით.

აკაკის დროშაა ნაციონალური ხასიათის, მისი იდეალია თავისუფალი საქართველო. ეს მან ნათლათ და მამაცურათ გამოაცხადა თავის ლექსში «თვითმპყრობელობას»; «დამეხსენი ჩრდილოელო, რა მაქვს შენთან საზიარო? თვით ოხერო, მოუვლელო, როგორ გინდა მომიარო?.. ვერ მომხიბლავ, ცრუ მოყვარე ვერც ენით, ვერც თვალადობით, შეგიპყრივარ როგორც მთვარე, გველვეშაპსა, ძალადობით. შენი ტყვე ვარ, მაგრამ ჩემს გულს ანუგეშებს ის იმედი, რომ ოდესმე შენს ცხრაკლიტულს მთლად დალენწავს ჩემი ბედი!..»

ამ დიდი იდეალის განსახორციელებლათ პოეტი ეძებს შესაფერ ძალას თვით ჩვენივე ცხოვრებაში. ის აქ ხედავს ორ დიდ ფენას: მუშებს და გლეხებს ერთი მხრით, ყველა დანარჩენ საზოგადოებას მეორე მხრით. პირველთ უგალობს თანაგრძნობით, მეორეთ ეპყრობა უარყოფით. ეს ორი ქვეყანა მოკლეთ დახასიათებულია მის «ახალი გზა»-ში. «ჩემს სამშობლოს კარგათ ვიცნობ, მომივლია კიდით-კიდე; მარადის თქმით და გულწრფელობით ჭირი ჭირზე გადვიკიდე! აქ მონება ჭკუა არის, ორპირობა სიბრძნე დიდი და მას რჩება მოედანი ვინცკი არის მეტად ფლიდი... მხოლოდ საწყალ მიწის

მუშას არავინ ყავს გამკითხავი, მისი ოფლით თავს იკვებენ. ქურქათ მიდის მისი ტყავი...» აი ამ სიმებზე უღერს პოეტის ქნარი. «სიმინდსა თოხნა დავუწყათ, ერთხმად დავსძახათ მუშური, ეგებ მაშინ დაგვაფიწყდეს, რომ გლეხნი ვართ უბედურნი... ყველა თავში გვიჩაჩქუნებს, გარეშე და შინაური, ცხელსა მიწას უხვად ალბობს ოფლი ჩვენგან მონაწური...» მას აწუხებს მემამულე, ბატონი. ის მას ეკითხება: «რომ იცი რაღად მკითხავ, ასე რისთვის ვლონდები? მისთვის, ჩემო ბატონო, რომ სულ შენ მაგონდები! პირუტყვივით მიმიანებ, მფლობ და არ გეცოდები. მაგრამ, ჩემს წამწყმედს აქ, იქ შენ ვერ ცხონდები! ცხადად შენ მაგონდები, შენ ხარ ჩემი სინძარი, შენ ღვდელივით სუქდები, მე ოფლად ვარ დამდნარი, მაგრამ შენ რას დამეძებ? შენი ფიქრი ეს არი: ნეტავ ვინ გაასწორა ერთადღო მთა და ბარი?...» პოეტი ეტრფის ერის გამთელეობას დამონების მოსპობით, ხოლო მთლიანი ერი მას ესაჭიროება გარეშე მტერებთან ბრძოლისათვის. ამიტომ იგივე გლეხი. ასე უჩიჩინებს თავის ბატონს: «ამით ჩვენი კავშირის უფლებით ხარ შემცვლელი, ძლიერმა სუსტი მნახე, დაჩაგვრა შეიძელი, მაშ ახლა რაღად სწუხარ, ახალ დროს რომ მოელი? რათ არ მეტყვი: ძმები ვართ, მოდი, მომხვიე ხელი! თორემ შენ ცხვირს მაჩვენებ, მე ჩამოგიყრი ყურებს. მტერს ვინ უწინააღმდეგებს, რომელიც ჩვენ შეგვეყურებს, ერთმანერთის მტერს ველარც მამული გვიმსახურებს». ბატონს ეს სახარება არ ეყურება და გაჯავრებული უპასუხებს: «შენ ვინ ხარ, ვისი ტაკი-მასხარა!» გლეხი პატრიოტია, მემამულე კი თავის პირად ბატონობას ეთაყვანება. მაგრამ აკაკის მაინც სწამს სიმართლის გამარჯვება და ამხნევებს მუშებს: «მუშებო, თქვენი მარჯვენა იკურთხოს ოფლით ნაბანი, მიწაა თქვენი ლოგინი და ლაქვარდი ცა—საბანი. უდროოდ გცივათ და გეცხელებათ, ბევრჯერ რჩებით მშიერი, მაგრამ ყველაფერს აიტანს თქვენი ბუნება ძლიერი. მიმხვდარი არის ეგ თქვენი შეუბღალავი გონება, რომ პირუტყვისავით არ შეენის მშრომელ კაცს სხვისი მონება... იმ უკვდავების წყაროთი რომელსაც ქვიან იმედი და რომლის მოლოდინში კაცს ვერ ერევა შავბედი. ნუ გამოილევთ მაგ იმედს...» ის უგალობს გლეხის ოჯახს. მის პირუტყვს, მის აკვანს, მის დედას და მამას (ჩემი თხა, მწყემსის სიმღერა. ნანინა და სხ.). მისთვის იდეალია «მუშის ნატვრა»: «თავი მოუკვდეს ზოგიერთს რომ იტაცებენ სხვისასა. საწყალ კაცს ჯიბეს აჭრიან, ურცხვად ივსებენ ქისასა... რათ დავიბნელო სიხარბით სამიწე წუთის თვალები; ხერხსა, ხელეჩოს,

სატეხსა, ნაჯახ ცულს ვენაცვალები; რაც ჩემი ურმის არ არის, სახლში არ შემიტანია, ღმერთმა მაშოროს, რაც ჩემის ოფლით არ გამიბანია...» პოეტის საფარველს ქვეშ არის მთელი მშრომელი ხალხი; ის იცავს მის მარჯვენას, მის ნაშრომს, მის ზნეობას და პატიოსნებას.

სამაგიეროთ ბასრი მახვილით უმასპინძლება ყველა დანარჩენ საზოგადოებას, ხელობის და მდგომარეობის განურჩევლათ. ის მიმართავს მდიდარს: «ქვეყანა განწირული, გაქვს კასაცემ-გასაყიდათა, და მოძმე შენი რად გინდა თუ არ კიბედ და ხიდადა; ფეხითა მათი მსრესელი ასულხარ მალლა სერხედა და იმ მალლიდან აფურთხებ შენ წინ ქედ-მოხრილ ერხედა...» მაგრამ მას სწამს რომ ამით თავხედობას ბოლოს მოუღებს თვით გამოღვიძებული ხალხი: «ქვეშარიტება ჩაგრულ ერს კამოუგზავნის მოციქულს, ის თვალს აუხელს მძინარეს და დაანახვებს მაგ შენ გულს. მაშინ იქუხებს, იელვებს ხალხთა ჯალი მიძინებული და მეხს დაგატეხს კერპ თავზე, წარსულზე შენანებული, გაგარონიებს ქვესკნელსა, გინდ მალლა იყო ცათამდე და შეაჩვენებს შენს სახელს უკუნითი უკუნისამდე». ამ ლექსით ის გამოდის 1882 წ. ხალხთა რევოლიუციის მოციქული. ცხადია, აკაკი მშრომელთ აღარ უყურებდა მხოლოდ როგორც საგანს მფარველობის და თანაგრძნობის, არამედ ამასთანავე როგორც იმ ბერკეტს, რომელსაც შეუძლია ქვეყნის გადაბრუნება. ეს იყო სრული გაწყვეტა კავშირის ნაროდნიკულ-ინტელიგენტურ იდეოლოგიასან და ხალხის დასახვა ვანმათავისუფლებელი მოძრაობის მთავარ ძალათ. ამ გზის დასახვა აკაკიმ ასე ადრე შესძლო იმიტომ, რომ ის იყო მუდამ დამოუკიდებელი ძლიერთა ამა სოფლისაგან და დაახლოებული ხალხის გულის ცემასან. «დაზამთრდეს, სუსხმა დაგვეკრას, ქარიშხალმაც გვბეროს ველით, ზამთარი ვერ შეგვაშინებს, თუ გაზაფხულს კი მოველით». დიდებულათ ნათქვამია: კაპირებამ, წაფორხილებამ, სხვადასხვა ჭირ-ვარამმა ვერ უნდა შეაშინოს მებრძოლი, თუ კი ის დარწმუნებულა გამარჯვებაში. თუ მას სწამს გაზაფხულის მოახლოვება. ვინ არის ეს მებრძოლი, ხალხის გამომღვიძებელი, ინტელიგენცია? არა. «ბევრი ვნახე ჩამოსული, ჩვენსში ბროლა განეზრახა, მაგრამ ვადუბრუნდა გული სასაცილოთ. ხა, ხა, ხა; მოიშალა რა ფაფხური, ცხოვრებით რა შეილახა, მტერს დაუწყო სამსახური და შესცინის ხა, ხა, ხა! ადრე დასცინოდა ტუზებს, დღეს თვით დაუღია ხახა...» არიან კიდევ ისეთები, რომელნიც არც იქითაა. არც აქეთ და კიდევაც ამყოფენ: «აქეთაც

ვარ, იქითაც, მიყვარს შუა მე ტრიალი, მაგრამ არსად კი არა ვარ, ჩემთვის ვარ ნეიტრალი... ამბობენ რომ საზოგადო საქმე არის ყველას ვალი, მაგრამ მე ჯერ ვალს არ ვიხდი, სანამდის ვარ ნეიტრალი...» ის ვერ ხედავს პირველ პიონერთ, მაგრამ მაინც არ ვარდება გაბატონებულ წრეების გავლენის ქვეშ. პირიქით, ამათ ებრძვის სამკვიდრო სასიცოცხლოთ (ნადირობა, ვირი და ფილოსოფოსი, ყეენობა და სხ.). ნიშანში ამოღებული ყავს მოხელენი და ცენზურაც (სულა ბოროტო, აპელაციის მკოდნე, იუდა და სხ.). საერთოთ, «მელა მექათმეთ დამდგარა, მწყემსობას ჩემობს მგელიო, ეშმაკი ეშმაკს პატიუებს სასუფეველში გელიო». ის დასცინის მთელ წყობილებას, საზოგადოების მთელ ურთიერთობას გულისტკივილით და თან ამბობს: «რა იციან რომ ეს გული მკვდარია, რომ სიცილი ბევრჯერ უფრო მწარეა».

პოეტი სანთლით ეძებს ხალხის გამომადვილებელ ამბებს. აღექსანდრე პირველი მოკლეს; ის ფიქრობს ამით იწყება გაზაფხული და მას ესალმება: «დღეს მერცხალი შემოფრინდა, ქიკჭიკითა გადმოსძახა: «გაზაფხული, გაზაფხული», გულს იმედი ჩაესახა... სუნი მეცა გაზაფხულის უცნაური;ვიგრძენ ძალი, ვსთქვი, თუ: გულსა რაღად ვიტენ? ახლო არის მომავალი...» პოეტის ნატვრა არ გამართლდა. წყვდიადი კიდევ უფრო შესქელდა. ის მაინც გულს არ იტეხს, იცდის, უცდის და განაგრძობს ბოროტებასან ბრძოლას. და აი ნატვრა სრულდება. პირველ რევოლიუციას აღფრთოვანებით ეგებება: «ასრულდა თითქმის, რასაც ვნატრობდით ჩვენ ამ ნახევარ საუკუნეში და, როგორც სვიმონ მოხუცებულსა, მეც მომეფინა მოხუცს, ნუგეში. გამოიღვიძა ხალხმა მძინარმა, რომ მოიპოვოს თავისუფლება, სიტყვის, მწერლობის, კრება-ერთობის და აასრულოს საერთო ნება... მადლობა უფალს! მოვიდა წარღვნა რომ წაილეკოს უსამართლობა და დაემკვიდროს ამიერიდან შვება, თანხმობა, ძმობა, ერთობა...» რასაკვირელია მიზანი ჯერ კიდევ არ არის მიღწეული, მტერი არ არის დამარცხებული, მაგრამ «ეს არის მხოლოდ პირველი ბიჯი და თან მოყვება მას სიარული, შვილების პირველ ფეხის ადგმაზე, მისი მშობელი არის მხიარული... ბედმა გვარგუნა ჩვენ ხენა და თესვა, რაც კი მოითხოვს ხანდახან გასვრას! თქვენ მომკლები ხართ! ხელს თუ გაიჭრით, ნუ ერიდებით ცოტა სისხლის ღვრას...» ეს იყო ძალის წამოყენება პირველ ალაგას, როგორც საშუალება რევოლიუციისა. და რომ ეს ნათელი ყოფილიყო ამავე ლექსი ამავე კვირაში მიაყოლა თავისი ცნობილი ხანჯალი: «გლესავ

და გლესავ, მახვილო, ამოგიფერავ გულსაო, ზენ უნდა ეძმო და ეყმო უმართლოთ დაჩაგრულსაო... მიმოციქულე მტრის გულთან, მიუძღვენ ჩემი სალამი, ის ვითომ საწერელია, ჩაარქვე, ოგორც კალამი...» აკაკი სავსებით გაყვა რევოლიუციას მის დამცველთ და მებაირაღეთ. მან შესძახა «ინტერნაციონალში»: «აღსდევ, ყოველი მხრის მუშავ, გაიღვიძე პროლეტარო, ჩვენვე უნდა მოუპოვოთ ჩვენ თავს აწი ღრო სანეტარო...» ან და «ძირს მთავრობავ უსამართლო, ველარ ვიტანთ გასაპირსა. ყოველი მხრით გეძახიან: ძირს, მთავრობავ, აწი ძირსო... ხალხი იბრძვის, ხალხი ღელავს, ველარ ასდებ აწ აღვირსო, ყოველი მხრით გეძახიან: ძირს, მთავრობავ, ძირს და ძირსო...» რევოლიუციის დამარცხებას მისთვის სრულიად არ შეუცვლია ხაზი, არ მოუდუნებია კალამი. ის ისევ ბასრი და ენამქვეერი რჩება ბოლომდე, სიკვდილამდე. ის განაგრძობს თავდასხმას მედროვე მოღვაწეებზე: «დედას სნეულს და ავათმყაფს ერიდები-აშორებ თვალს, მოწიწებით თაყვანსა სცემთ გადამთიელ დედინაცვალს... თეთრი კბილი, შავი გული აი შენი პოლიტიკა, საქმით მგელო, ხაშმით გველო. კუდამელის კუდისრიკა, მოდის ის დრო, რომ დაგმობენ შენისანა ფარისეველებს, შეგეცვლება ლხინი ჭირათ და მოიმკი კენესით ცრემლებს...» ეს დრო კიდევაც დადგა რამდენიმე წლის შემდეგ...

პოეტის აქ მოკლეთ მოყვანილი სოციალური და პოლიტიკური ჰანგები წარმოადგენენ ბასრ კრიტიკას ყველა უფროს უნცროსობაზე აგებული საზოგადოების. როგორც მისი დროის, ისე დღევანდელის და მომავალის. თითქმის ყველა მისი თავსდასხმა არის იმავე დროს თავსდასხმა დღევანდელ ბოლშევიკურ ბატონობაზე და მის მიერ დამყარებულ ადამიანთა ურთიერთობაზე. აკაკის ბრძოლა არის მუდმივი, სანამ საზოგადოება იქნება აგებული შრომის და მშრომელთა ჩაგვრაზე. მთელი ეს ჰანგები გამოწვეულია პოეტის ნაციონალური მოსაზრებიდან. მისი იდეალია მთლიანი ქართველობა გარეშე მტერი—რუსეთის—წინააღმდეგ, ხოლო ამავე დროს დარწმუნებულია რომ ეს სანატრელი ერთი ფრონტი შეუძლებელია ხალხის ყვლეფის და დაბეჩავეების ნიადაგზე. ხალხის განთავისუფლება ერთათ ერთი გზაა ნაციონალური განთავისუფლებისა. ილიას და აკაკის შეხედულება ამ სფეროში სავსებით ერთი და იგივეა, ორივეს მუზა ერთხმინათ ამას ქლერენ. ორივეს პოეზია ოპტიმისტურია. იმ დროს როდესაც თითქოს ყველაფერი დავარდნილი, დაცემული, უძრავათ გდე-

ბული იყო. აკაკი შინც გულს არ იტეხდა და სწერდა: «არ მომკვდარა!—მხოლოდ სძინავს და ისევ გაიღვიძებს, ვინც შენატრის იმის სიკვდილს, უმალ მასვე დაამიწებს...» (1880 წ.). მას სჯეროდა მუდამ საქართველოს აღდგომა, მისი ნაციონალური აღორძინება, ერთი პირობით: «მთელ ქვეყანაზე და კაცთა შორის იყოს წყეული, ის იყოს კრული, ვისაც არ სწამდეს და არ უნდოდეს ძმობა. ერთობა და სიყვარული». ამ აზრს ის არ ეშვება. ხშირათ იმეორებს და ამით კიდევაც ამაცობს დიდი რეაქციის დროსაც: «არაფრად მიჩანს ქვეყნის დიდება, კუქს არ ვალმერთებ, თაყვანს ვსცემ გულსა და ვუგალობ მე თანასწორობას, ძმობას, ერთობას და სიყვარულსა» (1908 წ.).

პოეტი მოქალაქე, პოეტი მებრძოლი, მამაცი, უშიშარი და შეუდრეკელი—აი ვინ არის ჩვენი დიდი მგოსანი, ჩვენი აკაკი.

ეს დიდი ტემპერამენტის, ძლიერი ნებისყოფის მგოსანი არის იმავე დროს დიდი გრძნობების, ძლიერი სულის პატრონი. მისი ლირიკული ლექსები გადმოგვცემენ ერთ და იმავე დროს აეტორის და ხალხის გულის ინტიმურ სიმებს, ადამიანში ღრმად დამარხულ გრძნობათა თაიგულებს. ის უკრავს ამ ჩონგურზე და ამღერებს მთელ ქართველობას. ამ ნიადაგზე აკაკიმ მოახდინა სასწაულება; მისი ლირიკა აერთებს მთელ ქართველობას, მდგომარეობის და შეძლების მიუხედავად, ყველა ერთნაირი სიამოვნებით მას მღერის, ყველას გული მის გაგონებაზე ერთხმინათ სცემს. ქართველი ერის მუსიკალური მთლიანობა აკაკის შემოქმედებაა. რომელი ქართველი არ სტკბება მისი საიდუმლო ბარათით, თავო ჩემო, აღმართ-აღმართ მივდიოდით და მრავალი სხ. პოეტი ჩაწვდა ადამიანის სულის სიღრმეს და იქიდან ამოალაგა დამალული ხმები. მისი პოეზია უკვდავია ხალხთან ერთად. ის ხალხშია, ხალხი მასშია.

აკაკი უქვეელი მისაიდუმლოეა ქართველი ხალხის გრძნობების და ფიქრების. ის მისი შეუდრეკელი, შეუშინებელი წინამძღოლია კირში და ლხინში. ის მას არასოდეს მარტოთ არ ტოვებს, ყველა გასაქირში ის მას თარით ევლინება და მძიმე უღელს უმსუბუქებს. ის მუდამ ახარებს მის გულს, უნერგავს იმედს, ჩანგით ხელში თავს დასტრიალებს.

ორივე პოეტი. აკაკი და ილია, მუხამ ტყუპათ გახადა: ერთი გზით მიმავალნი, ერთი დროშით მომღერალნი, სიმების დაწყობით განსხვავებულნი, გამარჯვებულნი გამოდიან. მათი იდეალი სავსებით ასრულდა, ქართველი ერი გამთელდა ხალხის ნიადაგზე და მან მაშინვე ნაციონალური თავისუფლება გამოაცხადა. ამ დიდ აღდგომას ისინი ვერ მოესწრენ, მაგრამ მათი სული, მათი ანდერძი უკვდავია...

«ბრძოლის სპა» № 72 (ია 73).

ო რ ი ძ ვ ე უ ბ ნ ა.

ხანგრძლივი დავიდარაბის შემდეგ საბოლოოთ ჩამოყალიბდა ორი ქვეყანა. ერთი დასავლეთი ამერიკიანა, მეორე საბჭოთა იმპერია ჩინეთიანა. ყველა ამათ გარეთ მდგომნი ხალხები არის ქანაობაში, ზოგი ერთ მხარეზე მიექანება, ზოგი რჩება ძველ პოზიციებზე.

ამ ორ ქვეყანას შორის არის ორნაირი განსხვავება—ეკონომური და პოლიტიკური. პირველის ეკონომიკა არის სავსებით ინდუსტრიალური, კაპიტალისტური. მეორის ეკონომიკა არის სავსებით აგრარიული: მთავარი წყარო ცხოვრებისა არის მიწათმოქმედება. ხოლო ეს წყარო ზოგან სახელმწიფოს ხელშია, ზოგან კერძო მესაკუთრეთა მფლობელობაშია. დასავლეთი აგებულია თავისუფლების საფუძველზე. აღმოსავლეთი ძალმომრეობაზე. პირველი იძლევა ბრძოლის თავისუფალ კალაპოტს, მეორეში ეს კალაპოტი დახშულია, თავისუფალი ბრძოლა შეუძლებელია. მეფეთა რეჟიმი რუსეთში შესცვალა საბჭოთა ტირანიამ, ვაცილებით უფრო მკაცრმა და დაუნდობელმა.

ამ ორნაირ ქვეყანას აერთებს თეორეტიულათ ერთი ყალბი დროშა, აგრარიული ნაწილი იჩემებს და აფრიალებს მარქსიზმს, მოძღვრებას ანტიკაპიტალისტურს, აღმოცენებულს ევროპის ეკონომიურ საფუძველზე. მას არ აქვს არავითარი კავშირი არც თეორიულათ, არც პოლიტიკურათ აგრარიულ ეკონომიკასან, აღმოსავლეთის კულტურასან. მოძრაობის ეს საოცარი გაყალბება ჩაიდინა მოსკოვმა და მას თავს ახვევს მსოფლიოს. დრო არის ეს ყალბი დროშა ჩამოიხსნას, მის მიერ დაფარული სინამდვილე აშკარა გახდეს და დიდ მოვლენათა რგოლს თავისი სახელი დაერქვას. ხოლო ეს სახელია ერთი, აშკარა და ნათელი—მსოფლიოს ჩამორჩენილ

ქვეყნებში ხდება ერთი მხრით აგრარულ რევოლუცია, მიწების ჩამორთმევა მემამულეებისათვის და მისი მოხმარა ხალხისათვის. რუსეთში ეს ჩამორთმეული მამულეები გადაეცა არა ხალხს, მიწის მუშაკთ, არამედ სახელმწიფოს, მთავრობას. ამიტომ ხალხი წინააღმდეგია არსებული ხელისუფლების. ეგვევ საკითხი დგას დღეს ჩინეთში, აქვე დაიწყო ძებნა გამოსავალის.

ამ აგრარულ ქვეყნების თავისებურობას ემატება პოლიტიკური და ნაციონალური ამოცანა. ევროპა კარგა ხანია დაეპატრონა მრავალ ერებს და ქვეყნებს აზიაში და აფრიკაში. ახლა ამათ აღარ სურთ იყვენ სხვისი კოლონია და ამ ნიადაგე დაწყებულა მოძრაობა, ამას ხელს უწყობენ მოსკოველები, თავისი მეხუთე კოლონიის საშუალებით. ეს საკითხი დროს შესაფერათ გადასჭრა მხოლოდ ინგლისმა, ის თავისი ნებით გამოვიდა ინდოეთიდან და მით ძირი გამოუთხარა იქ კომუნისმის განვითარებას.

ჩინეთის კომუნისტური რევოლუცია არავითარ კომუნისტურს არ ატარებს. ჩანკაიშეკის მთავრობის უმრავლესობა შედგებოდა მემამულეებისაგან. მცხოვრებთა 85 პროცენტი სოფლელია. ჩამბული მემამულეთა სამსახურში. სუნტიანის მიერ დაწყებული რევოლუცია სრულიად არ შეხებია აგრარულ რეჟიმს, არ მოუსპია ძველი ფეოდალიზმი. აი ამ მდგომარეობით ისარგებლეს მოსკოველებმა, ააჯანყეს ჩინეთის ხალხი და დაამარცხეს არსებული მთავრობა. ახლა დაისვა საკითხი მიწების გადანაწილების შესახებ. მთავრობის მეთაური მალ აცხადებს, რომ ის წინააღმდეგია კოლექტივიზაციის, ხელშეუხებელია გლეხთა საკუთრება და სხვ. ე. ი. ის მომხრეა აგრარული რევოლუციის ხალხის სასარგებლოთ. ამით ის გამოეყო მოსკოვის ეკონომიკას.

ასეთივე დავაა დღეს ინდოჩინეთის კომუნისტებთა შორის: მათი ერთი ნაწილი მოითხოვს წვრილი გლეხობის საკუთრების ხელშეუხებლობას, მდიდარი გლეხობის მიწის კონფისკაცია არ მოხდეს, აგრარული რეფორმა გამოიხატოს მხოლოდ მემამულეთა ლატიფუნდიების გაუქმებით და მათი ხალხის სასარგებლოთ განაწილებით.

ერთი სიტყვით, მთელ აზიაში დღეს დგას მხოლოდ ერთი საკითხი გადასაჭრელათ—საკითხი აგრარული; და რადგანაც ამის მომხრე პარტია გარდა კომუნისტებისა, არ აღმოჩნდა, ამიტომ მას მოსკოვმა დაარქვა მარქსიზმი. თუმცა მათ შორის არაფერი საერთო არ არის.

ამნაირათ, აზიის გარდაქმნას ევროპის ხაზით, დემოკრატიული, ეკონომიური და პოლიტიკური რეფორმებით დღეს წინ ეღობება ბოლშევიზმი, კრემლის დიქტატურა და მიილტვის მის რუსეთის ბატონობაში ჩაჭერას. რუსული კომუნინზმი არის გაგრძელება რუსული სოციალური მოძღვრების, რომლის მთავარ მედროშეთ ითვლებოდენ ნეჩაევი და ტაჩოვი და რასაც დღეს მოსკოველები ასალებენ მარქსისტულ სოციალიზმათ. ასეთი გაყალბება ისტორიის და მისი სინამდვილეთ გამოტანა აიხსნება ერთი გარემოებით. სოციალისტური ინტერნაციონალი დავარდნილია. ის მოკლებულია იდეოლოგიას და მოქმედებას, ვერ დაუპირდაპირდა მოსკოვის დესპოტიას, მის ცრუ სოციალიზმს და მით გზა გაუკაფა მსოფლიოს იდეიურ და პოლიტიკურ არეგ-დარეგას. ახლა მოსკოვი ასრულებს ლენინის მთავარ დებულებას—ევროპის კაპიტალიზმის გაუქმება შესაძლებელია აზიის და აფრიკის ხალხთა მისგან განთავისუფლებითო. ის სპობს დასავლეთის გავლენას მსოფლიოში და მის ალაგას ამყარებს რუსეთის გავლენას. ბოლშევიზმი სხვადასხვა თანამედროვე ტერმინოლოგიით ფარავს თავის ნამდვილ სახეობას და შეპარულათ ახორციელებს მეთვრამეტე საუკუნის სლავიანოფილების მოძღვრებას. რომელნიც სწერდენ: ევროპა დალპა, მისი ადგილი უნდა დაიჭიროს რუსეთმაო (ბოლტინი და მისი მიმდევრები). ეს მოძღვრება გაკოტრდა, რუსეთი შედგა ევროპის გზაზე; ახლა ის აღადგინეს სამარხიდან ბოლშევიკებმა და შეუდგენ მის განხორციელებას. მაგრამ აზიის კომუნისტები ასე ბრმათ არ მისდევენ მოსკოველებს და მათ შორის იღვიძებს განსხვავება საშინაო პოლიტიკაში. სამაგიეროთ საგარეო პოლიტიკა საერთო აქვთ. მისი ძირია ერთი ხაზი: განთავისუფლება აზიის ევროპის პატონობისაგან. ამ გზაზე აღმოსავლეთის კომუნისტები სელი-ხელ ჩაკიდებული მიდიან, ერთიმეორეს ეხმარებიან. ამ მიმართულებით პირველი დიდი დათმობა გააკეთა ინგლისმა. ის გამოვიდა ინდოეთიდან.

ამნაირათ, აღმოსავლეთი დგას ერთად ნაციონალურ ხაზზე, მოსკოვი ეხმარება; დასავლეთი განიცდის რეგევას, მოცულია დაუსრულებელი ლაპარაკით და ვერ გადაუდგამს ნაბიჯი აზიის დაახლოვებისაკენ, ვერ ბაძავს ინგლისის მაგალითს. ამ ყოყმანობით სარგებლობს მოსკოვი და გამოდის აზიის ხალხების მფარველათ. მისი მიზანია აზია და კოლონიალური ხალხები გაიხადოს თავის ექსპანსიის გზათ და ხიდათ. ამჟამათ ის მუშაობს თავის გავლენის გასავრცელებლათ

სხვადასხვა აზიურ ქვეყნებში: ინდო-ჩინეთში, მალეზიაში, ბირმანიაში, ინდონეზიაში, ფილიპინში, ინდოეთში და პაკისტანში. აქედან აპირებს გადასვლას აფრიკაში და ლათინურ ამერიკაში.

ამ მოსკოური ხაზის მოშლა და დასაველეთის გავლენის აღდგენა შეიძლება ერთი საშუალებით: ევროპა-ამერიკამ უნდა იცნოს აზიის ხალხების ნაციონალური და პოლიტიკური მოთხოვნილებანი, დაეხმარონ მათ ამ მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლათ, ხელი გაუწოდონ რუსის და არარუსის ჩაგრულ ხალხებს საბჭოთა იმპერიისა, გამოვიდნენ მსოფლიო სარბიელზე აშკარა ანტიბოლშევიკური დროშით. ამის პირველი ნაბიჯი უნდა გადადგას 'სოციალისტურ ინტერნაციონალმა და ის გახდეს ამ ახალი ბრძოლის იდეურ მეთაურათ. წინააღმდეგ შემთხვევაში საბჭოთა გამარჯვება ყველა ფრონტზე აუცილებელია. მებრძოლის დამარცხება შეიძლება მხოლოდ მიზანშეწონილი ბრძოლით.

ამ ბრძოლის ხაზი ერთნაირია: მსოფლიოს ორათ გაყოფა დაუშვებელია. აღმოსავლეთის ევროპეიზაცია აუცილებელია. ამის საშუალება ერთია: ორივე ქვეყნის დამსგავსება პოლიტიკურათ, ეკონომიურათ და ნაციონალურათ. აღმოსავლეთსაც, მსგავსათ დასაველეთისა, უნდა ქონდეს თავისუფლება, სამრეწველო განვითარება, დამოუკიდებლობა. დასაველეთის მიერ ასეთი დროშის აფრიალება გარიყავს მოსკოვს და დაანგრევს მის დიქტატურულ წყობილებას. მაშინ რუსეთიც შემოვა ამ საერთო მსოფლიო შენობაში და კაცობრიობა გამთელდება.

დოო კი არის ძველი ბურჟუაზიული ეგოიზმი, შენ შენთვის და მე ჩემთვისო, მოიხსნას და მისი ალაგი დაიჭიროს კუმანიზმმა, არა ნაციონალურმა, არამედ საკაცობრიომ, საყოველთაომ. ქვეყანა ერთია, ადამიანი ერთია; მათი ცხოვრებაც საერთო ხაზის მატარებელი უნდა იყოს.

«ჩვენი ღრამა» № 7.

თ უ რ ძ თ ა უ რ ა ი ს .

რუსულ ენაზე დაიბეჭდა სომხის მწერლის ბ. ზარევიანდის წიგნი ამ სათაურით: «ოსმალეთი და კანთურანიზმი». ავტორი აქ გვარიან დალაგებით მოგვითხრობს თურქთა შორის არსებულ სხვადასხვა პოლიტიკურ მიმდინარეობაზე. ბევრი აქ მოთხრობილი ძველი ამბავია, წინეთაც ვიცოდით, ბევრი ახალია, დღევანდელი ურთიერთობის ღვიძლი შვილია.

ვინაიდან საკითხი ეხება ჩვენ მეზობელ ხალხებს, ამით რამოდენიმეთ ჩვენც, საქირთ მიგვაჩნია ამ საგანზე შევჩერდეთ და ცნობილ უდაო ფაქტებზე ჩვენი აზრი გამოვთქვათ¹⁾.

თურქთა შორის დიდი ხანია არსებობს ოთხგვარი პოლიტიკური მიმდინარეობა: პანისლამიზმი, კანთურანიზმი, პანთურქიზმი და თურქიზმი. გავარჩიოთ ესენი ცალ-ცალკე.

პანისლამიზმი. ეს აზროვნება დამყარებულია რელიგიურ მომენტზე, რჯულის უპირატესობაზე და მასზე აგებულ საზოგადო ურთიერთობაზე. მთელი მაკმადიანობა წარმოადგენს ერთ რელიგიურ საზოგადოებას, რომელსაც ყავს ერთი შეფი, ხალიფი და მას მორჩილებენ ყველა მართლმორწმუნენი, სადაც უნდა ცხოვრობდენ ისინი. ეს ერთი რელიგიური მთელი უნდა წარმოადგენდეს ამავე დროს ერთ პოლიტიკურ მთელს, ერთ სახელმწიფოს, რომლის მეთაური, ხონთქარი, განაგებს სამაკმადიანოს პოლიტიკურათ; მარა ვინაიდან პოლიტიკა აგებულია რელიგიაზე, ამიტომ ხალიფი არის ამავე დროს ხონთქარიც. ეს ორი მომენტი შეერთებულია ერთ პიროვნებაში. აი ამ დებულებაზე აეგო ოსმალეთის იმპერია, მეტათ თავისებური შინაგანი ურთიერთობით და წონასწორობით. მართალია მის გარეშე დარჩენ აქა-იქ სამაკმადიანო სამფლობელოები, მაგრამ ხალიფი-ხონთქარის მორალური ძალა ძალზე დიდი იყო, მას მორჩილებდენ ყველანი.

ასეთი რელიგიური და პოლიტიკური მიმდინარეობა თურქებს არ გამოუგონიათ. პირველათ ის გამოიგონეს და განახორციელეს ქრისტიანებმა. დასავლეთი ევროპის პანკატოლიციზმი, თავისი მეთაურით პაპით, რომელიც ბატონობდა მთელ ევროპას საშუალო საუკუნოებში, აი ამ პრინცი-

¹⁾ წიგნში მოთავსებული სხვადასხვა წვრილი ფაქტები, რომელთა შორის შეიძლება ბევრი სწორი არც კი იყოს, ჩვენ აქ ეს არ გვაინტერესებს.

პის განხორციელებას წარმოადგენს. ყველა კათოლიკე და მათი მეფენი მორჩილებდნენ პაპს. პაპიზმი იგივე პანისლამიზმია რელიგიურათ და პოლიტიკურათ, მხოლოდ ქრისტიანობის ფარგალში. ეს წყობილება დიდი ხანია დაინგრა; პანისლამიზმი, როგორც გვიან დაწყებული, უფრო დიდხანს დარჩა და მხოლოდ ამ უკანასკნელ ხანაში ისპობა. ორივე ეს სისტემა ირღვევა სხვადასხვა ნაირათ.

პაპობა იშლება შინაგანი პროცესით, რეფორმაციით და რევოლუციებით. ხალიფატი იშლება გარეგანი პროცესით, ომებით, ტერიტორიების დაკარგვით, ოსმალთა იმპერიის დანაწილებით. რაკი სამაჰმადიანო გაიყო მრავალ სახელმწიფოებათ და მით ის დაემსგავსა საქრისტიანოს, ცხადია საფუძველი დაეკარგა პანისლამიზს და რელიგია გახდა თვითეული ხალხის შინაგან საქმეთ. ხალიფატი მოისპო, ხონთქარიც მას თან გადაყვა, ოსმალეთის რესპუბლიკა დაარსდა, სამოქალაქო მომენტი გაბატონდა. მოხდა დიდი ამბავი, სამაჰმადიანო ქვეყნების ევროპიზაცია.

ახალ გზას თავისი ლოლიკა აქვს; ევროპიზაცია ღრმავდება და თან ითრევს მაჰმადიანთა პოლიტიკურ აზროვნებას. პანისლამიზმის ალაგას წამოყენებულ იქნა სწორეთ იგივე დებულებანი, როგორც საქრისტიანოში პაპიზმის წინააღმდეგ. ორივე ძველ სისტემას ებრძვის ერთი და იგივე პრინციპი—სახელმწიფოს აგება არა რელიგიურ, არამედ ნაციონალურ მომენტზე და აქ იწყება რეალიზმის და უტოპიზმის ერთათ არევა და აზრთა ლაბირინტში შეტოპვა.

პირველი საკითხია გადასაჭრელი, რა არის ერი, რას ნიშნავს ეროვნული მომენტი. საქრისტიანოში მოხდა ამ ცნების გაფართოება და რასის ერთ გამოცხადება. აღორძინდა პანგერმანიზმი და სხ. გერმანიის იმპერიაში მოქცევა ყველა გერმანელთა ტომის, მაშასადამე გერმანელების. შვედელების, დანიელების, პოლანდიელების და სხ. და სხ.—ფართო ფანტაზიის სფეროდან გახლდათ, მაგრამ მას მრავალი მსხვერპლი შეეწირა, სისხლით და ხორციით. გაიმარჯვა მხოლოდ ამ აზროვნების საღმა ნაწილმა; ნაციონალური მომენტი ამარცხებს რასიულ მომენტს და ხდება გერმანელთა შემომკრებ ძალათ. არსდება გერმანიის იმპერია, რომლის გარეშე მაინც რჩებიან ნამდვილნი გერმანელნი (შვეიცარიაში, ავსტრიაში, ჩეხოსლოვაკიაში და სხ.).

მეორე ამის მსგავსი მიმდინარეობა, პანსლავიზმი ხომ საესებით დამარცხდა. არა თუ ერთი სლავიანური სახელმწი-

ფო, არამედ უდაოთ მიჩნეული მთლიანი სლავიანური რუსეთიც კი იშლება და უკრაინელები განხე იყურებიან. მაგრამ ამ ფანტაზიას დიდი მსხვერპლი შეეწირა. ბალკანეთის გაუთავებელი ომები რუსეთის წინამძღოლობით—ამ აზროვნების შედეგი იყო. აქაც ნაციონალური მომენტი იმარჯვებს, თუმცა ეს გამარჯვება სრული არ არის, პროცესი არ დასრულებულა, რუსის ინტელიგენციას ჯერ კიდევ თავიდან ვერ მოუშორებია რასიული წარმოდგენა სახელმწიფოზე. ის კიდევ ეტრფის არა რუსთა, არამედ სლავიანთა სახელმწიფოს არასლავიანთა ჩაყოლებით.

ამ გაცვეთილ გზაზე ახლა შემდგარან თურქებიც.

პანთურანიზმი. ეს იგივე პანგერმანიზმი და პანსლავიზმია თურქთა შორის ამუშავებული. თურანის მოდგმის ხალხები ერთობ მრავალია, დაწყებული ოსმალეთიდან და გათავებული მონგოლიით. ისინი ერთიმეორისაგან დაწორებულია სხვისი ტერიტორიებით, სხვა ხალხებით, ცხოვრობენ სხვადასხვა კულტურის, ჰავის და ისტორიის გავლენის ქვეშ. მათი თავის მოყრა ერთ პოლიტიკურ ორგანიზმში უქმი უკუის უქმი ნაყოფია. ეს უეჭველია, სერიოზულ მიმდინარეობას არ წარმოადგენს; ეს თავცხელა პატრიოტების მორიგი განმეორებაა ასეთივე თავცხელა პანსლავისტების დამარცხებული აზროვნების. ალბათ პანთურანიზმის უნიადაგობას კარგად გრძნობენ თვით თურქები და მის ალაგას აყენებენ:

პანთურქიზმს. ამ მიმდინარეობის საგანია შეერთება არა ყველა თურქთა მოდგმის, არამედ ზოგიერთების: ციმბირის, ცენტრალური აზიის, ვოლგის, შავი ზღვის, სპარსეთის, კავკასიის და ოსმალეთის თურქების. არც ეს ჩამოუვარდება დიდათ პანთურანიზმს თავისი უნიადაგობით. მის განსახორციელებლათ საჭიროა ყველა ამ ქვეყნების არა-თურქთა ხალხების და ტერიტორიების დაპყრობა, ხანგრძლივი ომების წარმოება. ვის შეუძლია ეს! პატარა ოსმალეთს? ვაი თუ ამ ფანტაზიას თვითონაც გადაყვეს. ასეთ გეგმას უეჭველია აყენებენ უპასუხისმგებლო ლიტერატორები და არა პასუხისმგებელი პოლიტიკოსები. ჩვენ არაერთხელ მოგვისმენია ახალი ოსმალეთის პასუხისმგებელ წარმომადგენელთა ამის წინააღმდეგი განცხადებანი. ზოგიერთები ამ ფართო საზღვარს ავიწროებენ და კმაყოფილდებიან სპარსეთის, კავკასიის ყირიზის და თურქესტანის თათრობით. ეს ასე ვთქვათ პატარა მასშტაბის პანთურქიზმია, პროგრამის მინიმუმია. მაგრამ აქაც იგივე დაბრკოლებაა რაც პირველ ორ შემთხვევაში. ოსმალეთს და

კავკასიის შორის ძვეს სომხეთი და საქართველო. პირველის მოსპობა, მეორის გადათელვა—მისი გზადახილია. ერთი ცდა უკვე იყო, 1918 წ. შედეგი ვიცით, ოსმალეთმა ვერაფერი შეიძინა. ხოლო კავკასიამ, ამ ცდით დანაწილებულმა, თავისუფლება დაკარგა.

ოსმალეთის ძირითადი, საბოლოო ინტერესია ჩრდილოეთიდან თავის უშიშროების უზრუნველყოფა, მაგრამ ხშირად მთავარ მიზანს წარმავალ დროებით მიზანს ანაცვალებენ და მით თავის მომავალს საფრთხეში აგდებენ. ოსმალეთს თავის ჩრდილო საზღვრების უზრუნველყოფა შეუძლია არა სიტყვიერი მეგობრობით და დაწერილი ქალაქებით, არამედ მატერიალური-საშუალებებით. ასეთია ერთათ-ერთი თავისუფალი კავკასია, კავკასიის ნაციონალურ რესპუბლიკათა შეკავშირება და ერთი კონფედერატიული სახელმწიფოს დაარსება. პანთურქისტული მიმდინარეობა ამ საღ გზას ემუქრება და ავანტიურის ბადეში იბლანდება. ხოლო ყოველივე საომარი გეგმები, მით უფრო ისეთი სისხლიანი როგორიცაა პანთურანიზმი და საზოგადოთ, ყველა «პანიზმი», ჩვეულებრივ ბოლოვდება მძიმე კატასტროფით თვით უტოპისტებისათვის.

მთელ ამ თურქულ მიმდინარეობათა შორის არის ერთათ-ერთი საღი აზრი, გამოცდილებით და ისტორიით დამტკიცებული. ეს არის ნაციონალური იდეა, თურქიზმი, თურქთა დამოუკიდებელი არსებობა, მაგრამ არა ერთ სახელმწიფოთ. არამედ რამდენიმეთ. გეოგრაფიის და ნაციონალური კულტურის მიხედვით. აზერბაიჯანი, თურქესტანი, ოსმალეთი—აი მთელი რიგი თურქულ სახელმწიფოთა, რომელთა შორის კავშირი შეიძლება იყოს მხოლოდ კულტურული ხასიათის. ეს იგივეა რაც მაგალითად ფრანგთა მოდგმის განაწილება საფრანგეთის, ბელგიის და შვეიცარიის შორის; ამათი საზღვრები ერთმანეთს კიდევაც ეკვრიან, მაგრამ მიუხედავათ ამისა პანფრანგული მიმართულება მათში არ არსებობს. აი ეს ხაზი ძვეს ისტორიის შარა-გზაზე. ის სტიქიურათ ვითარდება, ის შეუჩერებელია. მაგრამ ამ სასიცოცხლო ხაზის ავანტიურისტულ ქერქში გამოხვევა, მისი «პანიზმის» ტლაპოში ჩაყურყუშალება ანგრევს თვით საღ ხაზს და ასამარებს დიდი ხნით ისტორიის წიაღში.

მეტე რეალიზმი, ნაკლები უტოპიზმი. ბატონებო!

၉ ၁ ၈ ၁ ၉ ၁ ၆ ၁.

ნიკე უაზრდანი
16 წლისა, სასულიერო სემინარიის პირველი კლასის მოწაფე.

5. შორდანიას 60 წლისთავის ღმინასწაული.

1928 წ. 22 იანვარს პირად და პარტიულ მეგობრებმა გაუმართეს ნოე ქორდანიას ბანკეტი, რომელზედაც მოწვეული იყო აგრეთვე სხვა ქართულ პარტიების რამდენიმე წევრი (ბ.ბ. ექ. თაყაიშვილი, გ. გვაზავა, სამ. ფირცხალავა, რ. გაბაშვილი, შ. ამირეჯიბი, იოს. გოგოლაშვილი და სხვ.). ეს, რა თქმა უნდა, ვერ იქნებოდა იუბილეს გადახდა.. რამოდენიმე ემიგრანტს, რომლებმაც ითავეს ამ პატარა დღესასწაულის მოწყობა. კარგად ესმოდათ, რომ ნოეს იუბილეს გადახდა შესაძლებელი იქნებოდა მხოლოდ ქართველი ხალხის წიაღში, განთავისუფლებულ საქართველოში მთელი ერის ერთსულოვანი მზურვალე მონაწილეობით. სადაც ის მიიღებდა ნამდვილ ეროვნული დღესასწაულის ხასიათს. ხოლო მათ სურდათ თავის წრეში აღენიშნათ ჩვენი ბელადის 60 წლის თავი, შინაურულათ მიელოცათ მისთვის ეს მნიშვნელოვანი თარიღი ბრძოლით აღსავსე ცხოვრებისა. ნოეც, თუმცა წინააღმდეგი იყო ყოველივე საიუბილეო დღესასწაულისა, იძულებული გახდა მისი მეგობრების ეს ბუნებრივი სურვილი დაეკმაყოფილებია და მიპატიჟება მიეღო. ჩვენ ზედმეტათ მიგვაჩნია იქ წარმოთქმულ მისალმებათა მოყვანა. ქართულ სოციალ-დემოკრატი. ორგანოს მკითხველს არ სჭირია ნოე ქორდანიას ღვაწლზე მითითება. მისი პიროვნების დაწვრილებით დახასიათება. ყოველივე ქართველის წარმოდგენაში ის აღბეჭდილია, როგორც ახალი ქართული საზოგადოებრიობის უდიდესი იდეოლოგი და მესვეურნი, ახალი საქართველოს საძირკველის ჩამყრელი და მაშენებელი, ქართველი დემოკრატიის გზის გამკვალავი და მაშუქებელი, მუდამ მხნე და დაუღალავი მებრძოლი უმაღლეს საკაცობრიო იდეალით გაშუქებულ ერის მომავალისათვის. ასე აისახა მისი ღვაწლი და პიროვნება წარმოთქმულ მილოცვებში და იგივე მოუსვენარ აზრით ამოძრავებულნი, მხნე და იმედიანი, მუდამ ჭაბუკი მებრძოლი მოგვევლინა დღესასწაულის დამსწრეთ სამადლობელ სიტყვაში, რომლითაც ნოემ მილოცვებს უპასუხა.—ერთში მართალი იყავითო, სთქვა მან: რამდენი ქარიშხალი და უბედურება არ გადამხდენია, გული არადროს გამტეხნია, სასოწარკვეთილებას არასო-

დეს შეუპყრივარო. და ჩვენს დღევანდელ გაჭირვებაში—ნოე ქორდანიას აზრით—კიდევ ნაკლები საბუთი გვაქვს გული გავიტეხოთ და სასოწარკვეთილებას მივეცეთ. თუ ჩვენთვის, ვინც დღევანდელ უბედურებაში პირადათ ჩაბმული ვართ, ძნელია მისი ატანა, ქართველი ხალხისათვის სწორედ მიმდინარე ხანაში გამოიჭედა საბოლოოთ ერის მთლიანობა. ურყევი ნებისყოფა თავისუფლებისადმი, გარდაუვალი საფუძველი მისი მომავალი დამოუკიდებლობისა. პსიქოლოგიურად დამოუკიდებლობა მოპოებულია, მისი მოშლა არავითარ ძალადობას არ შეუძლია. ველარაფერი შეაფერხებს მის პოლიტიკურ განხორციელებას. ამაშია უალრესი მნიშვნელობა ჩვენი ბრძოლისა; და ამ ბრძოლაში ჩვენ, ემიგრაცია, დაურღვეველი კავშირით ვართ გაერთიანებული ჩვენს ერთან. ქართველი ემიგრაცია სხვა ემიგრაციას არ გავს—თუ სხვები მოწყვეტილი არიან თავის ერს, გარიყულნი და განმარტოებულნი, ჩვენ ზურგს გვიმაგრებს მთელი ჩვენი ხალხი და ამ სულიერ ერთობას ბრძოლაში და მისწრაფებაში ვერაფერი გასწყვეტს.

ამ ერთობის, ქართველი ხალხის ბრძოლის, მისი თავისუფლების მთლიანი და ურყევი ნებისყოფის განსახიერებაა, საყოველთაოთ ცნობილი დროშაა ნოე ქორდანია და ჩვენ ვიცით, რომ ყოველი თავისუფლების მწყურვალე ქართველი სიყვარულითა და მრავალქამიერის სურვილით მოიგონებს თავის ბელადს მისი 60 წლის თავის გამო.

ღ.

ნ. ქორდანიას ბანკეტზე წარმოთქმული

შესავალი ხიტყვა ხ. მენაღარის მიერ.

ბატონებო, დღეს აქ ჩვენ შევიკრიბეთ, რათა აღვნიშნოთ 60 წლის თავი, რაიც შეუსრულდა საქართველოს მესვეურს და ხელმძღვანელს, ჩვენს საყვარელ პრეზიდენტს—ნოე ქორდანიას. ამ 60 წელიწადში სრული 40 წელია, რაც ნ. ქორდანია თავდადებით ეწევა საზოგადო და სახალხო მუშაობას მუშათა და მაშვრალთა საკეთილდღეოდ.

ნ. ქორდანია, როგორც სოციალისტი, ბუნებრივად მუდამ ჩაგრულთა ბანაკში იყო, მიუხედავად იმისა, ეს ჩაგრულნი წარმოადგენდნენ მშრომელთა მასას თუ ერებს. ამიტომაც საქართველოს სოციალდემოკრატიკა ნოე ქორდანიას მეთაურობით გახდა ქართველი ერის წინამძღოლი და მედროშე. მისი მესაიდუმლე და ჭირისუფალი...

დღესაც, ამ გლოვის და მწუხარების უამს, ნოე ქორდანიას დროში არის, რომელსაც სასოებით შეჰყურებს იქ, სამშობლოში, ტყვეთ ქმნილი საქართველო; იგი გაათრებით და დაედადებით იბრძვის თავის «მეობისათვის», დაკარგულ უფლებათა მოპოებისათვის. ამ ბრძოლაში მას გზას უნათებს ნოეს გამპურიანობა და მახვილი გონება, იმის ნაცადი ბრძოლის ტაქტიკა. ამ ბრძოლაში ქართველი ერთი მარტო არ არის. ამიტომ იმის განთავისუფლება ისტორიული მიუცილებლობაა.

ამით ნება მიბოძეთ, საქართველოს სოც. დემ. მ. პ. პარტიის კომიტეტის სახელით იუბილიარის საპატივცემულო ბანკეტი გახსნილად გამოვაცხადო. პარტიის კომიტეტის სახელით ვსთხოვ საქართველოს სრულუფლებიან ელჩს ბ-ნ აკაკი ჩხენკელს ბანკეტს ხელმძღვანელობა გაუწიოს.

ნ ო ე შ ო რ დ ა ნ ი ა

(60 წლის შეხსრულების გამო)

მუდამ დევნილთა და ჩაგრულთა მხარეზე, არასოდეს გაბატონებულთა და მჩაგვრელთა ბანაკში—მუდამ ასეთი იყო და არის ცხოვრება ნოე ქორდანიასი, რომელსაც 15 იანვარს შეუსრულდა 60 წელი.

დღეს, როცა ქართველ ერს სულს უხუთავს წითელ რუსეთის ოკუპაცია, როგორც ყოველთვის ნოე ქორდანიას ჩაგრულ ერს სათავეში უდგია და უკეთესი და აუცილებელ მომავლისაკენ გზას უკაფავს და უნათებს.

«ეკონომიური კეთილდღეობა»—როგორც უმთავრესი პირობა ადამიანთა ბედნიერებისა... ერის და თითოეული პირის თავისუფლება. როგორც საუკეთესო საშვალეობა მოხსენებულ სურვილის განსახორციელებლათ^{*)}—ასეთი იყო გაბედული სიტყვა ახალგაზდა პუბლიცისტისა, რომელიც 35 წლის წინეთ საქართველოში გაისმა.

«განთავისუფლება შრომისა—აი რა დაედვა სარჩულათ ახალ ცხოვრებას, აი სად სცემს დედაძარღვი ახალი ურთიერთობის და ვითარებისა»^{**)}—ასეთი იყო ის ახალი მო-

*) იხ. ნოე ქორდანიას ნაწერები, ტომი I. გვ. 72.

**) იქვე, გვ. 45.

ძღვრება, რომლის მოციქულათ მოევლინა ქართველ ერს ნოე ქორდანია.

დამყაყებულები ცხოვრება შეიწყა, ძველ ქურუმთა ბანაკი შეინძრა, სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლა გაჩაღდა.

ინტელიგენცია ყველაფერია, ხალხი არაფერია, ის მხოლოდ პირველის მაჩანჩალაა—ამბობდა ძველი ბანაკი.

ხალხი ყველაფერია, მომავალი მისია, ჩამოდექითო—ახალ დასის სახელით ქადაგებდა ნ. ქორდანია.

და აი ისტორიის ასპარეზზე გამოჩნდა ის დიადი ძალა—მშრომელი ხალხი—რომელსაც უნდა დაემხრო ძველი წესები, დაემყარებია ბატონობა დემოკრატიის და მით გზა გაეკათა საყოველთაო ბედნიერების სამეფოს—სოციალიზმის დაფუძნებისაკენ.

ძველ დასთა მხარეზე იყო ხანგრძლივი საზოგადოებრივ-პოლიტიკური მოღვაწეობა და მეთაურთა დიდი სახელი.

ამ დაბრკოლებათა გადალახვა შეიძლებოდა ახალ პრინციპის წამოყენებით, ახალ ცხოვრების აღლოს აღებით და ახალ ძალთა ამოძრავებით.

დღეს ვინ არ იცის, რომ სწორეთ ნ. ქორდანიას ბასრ კალამს და ახალ ვითარების ნათლათ გარკვევას პირველ რიგში მიეწერება სოციალდემოკრატიულ პარტიის ასეთი სწრაფი ზრდა და გაძლიერება. ძველი პრინციპი დაამარცხა ახალმა იდეოლოგიამ, ინტელიგენტური კარჩაკეტილობა მშრომელი ხალხის ბრძოლის ველზე გამოწვევამ და მისმა დარაზმვამ. ამიტომაც იყო სრულიად ბუნებრივით და აუცილებლათ ნოე ქორდანიაც ამ ხალხისა და სოციალდემოკრატიის მესაიდუმლე და მეთაური შეიქნა. ასეთი რჩება ის დღემდის მრავალი გამარჯვებისა და არა ერთი და ორი დამარცხების შემდეგაც.

და ეს იმიტომ, რომ ნ. ქორდანიას საუკეთესოთ ჰქონდა შეთვისებული და მომარჯვებული მარქსისტული იარაღი და დაჯილდოებული იყო და არის რეალობის აწონდაწონის აღლოთი. იშვიათია მეორე პიროვნება, რომელიც ხალხის სულისკვეთებას ასე კარგად იცნობდეს და მას ანგარიშს ასე უწევდეს. ის პირველ ყოვლისა მთელი არსებით დემოკრატია და ამიტომაც არავის ახსოვს თუნდაც ერთი შემთხვევა მის მიერ პარტიის დადგენილებათა გვერდის ახვევის. დოქტრინიერობასა და სექტანტობას ნ. ქორდინია მთელ თავის სიცოცხლეში გადაჭრით ებრძოდა. აი ორიოდვე მაგალითი.

1902 წ. გურიაში გლეხთა მოძრაობამ იფეთქა. რა გზას უნდა დაადგეს სოციალდემოკრატია?

ეს «წვრილი ბურჟუაზიის» მოძრაობაა და მისი მეთაურობა სოციალისტ-რევოლიუციონერთა საქმეა, ამბობდენ ისინი, ვინც დღეს ბოლშევიკურ საქართველს «ანშვენებენ».

ეს სწორედ სოციალდემოკრატიის საქმეა, განაცხადეს ნ. ჟორდანიამ და სილ. ჯიბლაძემ, რომ ჩვენ სათავეში ჩაუდგეთ გლეხკაცობას და ის მუშათა მოძრაობას დაუაჯლოვოთ. ამით სოციალდემოკრატიის გავლენა სოფლად განმტკიცდა.

პირველ რევოლიუციის ხანაში მეფის მთავრობამ გადაწყვიტა სახელმწიფო დუმის მოწვევა ჯერ სათათბირო, ხოლო შემდეგ საკანონმდებლო უფლებით. რუსეთის ყველა სოციალისტურმა პარტიამ მას ბოიკოტი გამოუცხადა—დუმაში მონაწილეობა გაანელეს რევოლიუციონურ მოძრაობას და ხელს შეუშლის დამფუძნებელ კრების მოწვევას.

სულ სხვაფერ მოიქცა ჩვენი ორგანიზაცია. ნოე ჟორდანიას მოხსენების თანახმად და მისი პირადი გავლენით სოციალდემოკრატიამ მოიწონა დუმაში მონაწილეობა და შესაფერ სამზადისს თავიდანვე შეუდგა. დღეს ვინ არ იცის, რომ სწორედ სახელმწიფო დუმა შეიქნა ორგანო მეფობის დამხობის და რევოლიუციის მოახლოების!

სოციალისტურ პარტიის მეთაურის ღირსებაა ის, რომ იგი მუდამ იზიარებს ხალხის ბედს, მის აღმაფრენასა და უკან დახვევას, გამარჯვებასა და დამარცხებას. ამ მხრივ ძნელათ თუ რომელიმე ქვეყნის მეთაური შეეძაროს ნ. ჟორდანიას.

1905-წლებში ის რევოლიუციის ბელადია არა მხოლოდ საქართველოში, არამედ მთელს კავკასიაში.

შეირყა მეფის ტახტი და ქ. თბილისი ნ. ჟორდანიას გზავნის სახელმწიფო დუმაში, სადაც მას წილად ხვდა პირველ სოციალდემოკრატიულ ფრაქციის შედგენა და მისი მეთაურობა. აქ ჩაეყარა ძირითადი საფუძველი სოციალდემოკრატიის პარლამენტარულ მოღვაწეობას შემდეგში.

რევოლიუცია დამარცხდა. სახელმწიფო დუმა გარეკეს და ნ. ჟორდანიასაც ჩვენ ვხვდავთ არალეგალურ სოციალდემოკრატიის რიგებში, სადაც ის კვლავინდებურათ მეთაურობს ხალხის ხელახალ ამოძრავებას და მტვრზე მომავალ თავდასხმათა წინასწარ მზადებას. ასეთია გზა ჭეშმარიტ რევოლიუციონერისა. მთელი მისი არსება გადაწულია ხალხის სვებედთან და აი ნ. ჟორდანიამაც არ იცის პირადი ცხოვრება, მით უფრო გაქივრებაში განზე გადგომა. ის მუდამ თავის პოსტზე დგას: კალმით. ზეპირი სიტყვით და საორგანიზაციო საქმეთა ასრულებით, დიდსა და პატარა როლში, გარემოე-

ბისდა მიხედვით პარტიას რაზმავს და მის სააშკარაოზე ხელახალ გამოსვლას ამხადებს. როგორც წვერი რუსეთის სოც.დემოკრატიულ მ. პარტიის ცენტრალურ კომიტეტისა ანდა როგორც მეთაური საქართველოს სოციალდემოკრატიისა, ის გადაჭრით ებრძვის რევოლუციულ-ლიკვიდატორულ მიმდინარეობას. რამაც რუს ამხანაგთა შორის თავი იჩინა და ხალხის ახალ რევოლუციონურ ამოძრავების აუცილებლობას ქადაგობს.

რა გასაკვირალია, როცა 1917 წელს მეფის ტახტი დაეცა, ნ. ჟორდანიას რევოლუციას სათავეში მოექცა მთელ კავკასიის ფარგლებში, ხოლო შემდეგ ბოლშევიკურ გადატრიალებებისა და რუსეთის იმპერიის დანაწილებისა ის საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკის ხელმძღვანელი შეიქნა.

ჩვენს საგანს არ შეადგენს ნ. ჟორდანიას მრავალგვარ და ნაყოფიერ შემოქმედების აღნუსხვა. ეს ხომ საქართველოს უკანასკნელ 35 წლის ისტორიის დაწერა იქნება.

ვიტყვი მხოლოდ ერთს. თუ საქართველოს განთავისუფლების საქმე დღეს ასე მტკიცეთ დგას, რასაც მტერნიც კი ვერ უარყოფენ, ეს პირველ რიგში მიეწერება იმ თავდადებულ მუშაობას, რასაც სამი წლის განმავლობაში აწარმოებდა საქართველოს დემოკრატია ნ. ჟორდანიას მეთაურობით და რამაც ქართველ ერში წაუშლელი კვალი დასტოვა. საბჭოთა რუსეთის ოკუპაციის შემდეგ უცხოეთში გადმოხვეწილი ის ყველა სოციალისტურ და დემოკრატიულ პარტიებთან ხელიხელ ჩაკიდებული საქართველოს სუვერენობის აღდგენის საქმეს მეთაურობს. ასრულდა ის, რაც 35 წლის წინეთით ნ. ჟორდანიამ წარმოსთქვა: «თუ შინაურ ცხოვრებაში ვიბრძვით, გარეშე მტრის წინააღმდეგ ერთათ ვდგევართ. ეს არის არსებითი თვინება უმაღლესი განვითარების»¹⁾. და აი ნოე ჟორდანიაც მებრძოლ საქართველოს განთავისუფლების სიმბოლო და «ქართლის ბედის» განსახიერება შეიქნა.

და განა მარტო საქართველოსი! ის ხომ დღეს სამართლიანათ საბჭოთა კავშირის ყველა დამორჩილებულ ერთა ბელადია და ბოლშევიკურ ტირანიასთან რევოლუციური გზით მებრძოლ ყველა სოციალისტურ და დემოკრატიულ პარტიებისა და ჯგუფების იდეოლოგიისა და ხელმძღვანელის როლში გვევლინება. დღესაც, როგორც ამ 35 წლის წინეთ, ნ. ჟორდანიას ჯაბუკური გატაცებით სდგას ბრძოლის მწვერვალზე

¹⁾ იხ. ნ. ჟორდანიას ნაწერები. ტომი I, გვ. 76.

და თვისი მჭრელი და ნათელი კალმით ყველა ჩაგრულთ და ტვირთ მძიმეთ დესპოტიის ამოსაგდებათ მოუხმობს.

ჩვენ ვიმედოვნებთ, რომ აღჭურვილი ერისა და პარტიის საერთო ნდობით და სიყვარულით, ნ. ჟორდანიას საკუთარი თვალით იხილავს ბოლშევიკურ ტირანიის შემუსვრას, საოკუპაციო ხელისუფლების დამხობას, განთავისუფლებულ საქართველოში დემოკრატიის განმტკიცებას მკვიდრ საფუძველს თვითვე ჩაუყრის და მით მშრომელ ხალხს გზას გაუნათებს სოციალიზმის სამეფოსაკენ.

ეს იქნებოდა მისი მრავალმხრივ და ნიჭიერ მოღვაწეობის თუნდაც ნაწილობრივი დაგვირგვინება და ქართველ ერის წინაშე მისი დაუფასებელი ამაგის თუნდაც სუსტი დაჯილდოება.

ნ. შამიშვილი.

ნ. ჟორდანიას 60 წლის იუბილეს გავლ.

ბრიტანიის ერთი უდიდესი სახელმწიფო მოღვაწე, რომელსაც ამავე დროს ცნობილი მწერლის სახელიც ქონდა, ამბობს: «ადამიანის სიცოცხლე იმდენათ ხანმოკლეა, რომ დაუშვებელია იგი მკირე და უშინაარსო დარჩეს». — ვის რა ეთქმის ამ მძლავრ აფორიზმში ჩამოსხმულ აზრის წინააღმდეგ? რომელი ჩვენთაგანი არ მოისურვებდა მის საკუთარ თავზე ახდენას, რომ... ეს არ იყოს მხოლოდ რჩეულთა ხვედრი: საუბედუროთ მხოლოდ ბუნების მიერ უხვად დაჯილდოვებულ პიროვნებას ძალუძს იმ მოკლე დროში, რომელშიაც მომწყვდეულია ადამიანის ფიზიკური არსებობა, შექმნას ხანა და წაუშლელი ასოებით აღბეჭდოს თვისი სახელი მომავალ თაობათა მახსოვრობაში.

დაულალავი შრომა, დაუშრეტელი ენერჯია და დაუთურგნელი ნებისყოფა უდიდესი საგანძურია, მაგრამ ეს ძვირფასი თვისებები თუ მათ არ აცისკროვნებს ზეგარდმო ნიჭი, თქვენ ვერ გიტაცებს, ვერ გზიბლავს და უმალღეს კმაყოფილებას ვერ გავრძნობინებს. პატივსადები, გულმოდგინე ხელოსანი ვერასოდეს ვერ ჩასწვდება ადამიანის გულის სიღრმეს: ეს მხოლოდ რჩეულ ტალანტთა ხვედრია.

ქართველი ხალხის ისტორიაში ნ. ჟორდანიაც ამ რჩეულთა დასს ეკუთვნის. ამას მტერიც ვერ უარყოფს. ჩვენი

ქვეყნის ისტორიის უკანასკნელ ხანაში იგი მეტად საინტერესო და მასთან მეტად ლამაზი ფიგურაა; ფიგურა უსათუოდ დიდი და დასრულებული. ნ. ჟორდანიას შეგიძლიათ თქვენ მიიღოთ ან უარყოთ, მაგრამ მხოლოდ ერთიანათ; მისი დაქუცმაცება და დანაწილება შეუძლებელია, ვინაიდან ის ერთი მთლიანი ქვიდან არის გამოთლილი.

მე აზრათ არა მაქვს არსებითად შევეხო მის მოღვაწეობას. პირველ ხარისხის პუბლიცისტი. საქართველოს უძლიერეს პარტიის ბელადი, სახელმწიფოს მეთაური. მრავალფეროვანია მისი მოღვაწეობა, შინაარსით მდიდარი და გარეგნულათ ფრიად ცოცხალი. თავის მოღვაწეობის არც ერთ დარგში მას უკანასკნელი სიტყვა არ უთქვამს: ვერც სამოცი წლის სიმძიმემ და ვერც გარდახვეწილის მძიმე ტვირთმა ვერ დააჩლუნგა მისი კალმის სიმკვეთრე, ვერ შეანეღა მისი აზროვნების სიცხოველე; ვით ძველი მუხა მედიდურათ სდგას შეუდრეკელი და თითქოს დასცინის ამოხეთქილ სტიქიას; იგი ისტორიას ჯერ კიდევ ქმნის და მხოლოდ მაშინ, როცა ის დაასრულებს თავის მისიას, შეეძლება მიუდგომელ მკვლევარს თავისი განაჩენი გამოიტანოს.

მე აქ მინდა მხოლოდ აღვნიშნო ერთი მოვლენა სოციალურ პსიქოლოგიიდან, რომელიც დაკავშირებულია ამხ. ჟორდანიას პიროვნებასთან. ხშირად დავკითხებივარ ჩემ თავს: რითი აიხსნება ის განუსაზღვრელი სიყვარული, რომლითაც ნ. ჟორდანიას უქვევლად სარგებლობდა და დღესაც სარგებლობს ქართველ ხალხის ფართე მასებში. იშვიათი პუბლიცისტური ნიჭი და ხანგრძლივი თავდადებული ბრძოლა საუკეთესო მერმისისათვის?.. რასაკვირველია, ყოველივე ეს სათითაოთ საკმარისი საწინდარია, რომ მის მატარებელმა მოღვაწემ მოიპოვოს ღრმა პატივისცემა და ფართე პოპულიარობა, მაგრამ არა მგონი იმ წონის და ღირსების, რომელიც ნ. ჟორდანიას ხვედრია. შემდეგ, ჩვენი ხანა ხომ განსაკუთრებული ხანაა. რამდენი კერპები დაიმსხვრა, რამდენი ავტორიტეტი შთანთქა ჩვენ თვალწინ დავიწყების უფსკრულმა! მე ბოლშევიკურ «ჩეხარდაზე» არ მოგახსენებთ. ლენინის შემდეგ იმ კურთხეულ ქვეყანაში «თვითეულ თომას შეუძლია აზნაური გახდეს»: მორიგი ქართველიც დიქტატორის როლში არ გამოილევია... არა, მე ნამდვილ, ღირსეულ ავტორიტეტებზე მოგახსენებთ. მათი სახელები ყველას პირზე აკერია. ნ. ჟორდანიასი შერჩა და, დარწმუნებული ვარ, შერჩება ბოლომდის, ვინაიდან ჩემის დაკვირვებით იგი ცხოველი განსახიერებდა ისეთ

პოლიტიკურ მოღვაწის, რომელიც ზედ გამოქრლია ჩვენი ხალხისათვის. ის მისი დიდი შვილია, მისი სისხლისა და ხორცისაგან პარმონიულად შეზავებული.

არა ჩვეულებრივი ცოცხალი აზრი, მკვეთრი გონება, მოქმედების მოკვეთილი ხაზი, ბრძოლის აღზნებულ იცეცხლი; მძიმე, ტლანქი არტილერია კი არა, ტყვიის მფრქვეველი, რომელიც ხშირი ცეცხლით მტრის რიგებს ანადგურებს აქ, იქ, ყველგან, სადაც ამას ბრძოლის ველის მდგომარეობა მოითხოვს.

ნ. ჟორდანიას ჩვენი ხალხისათვის იგივეა პოლიტიკაში, რაც აქაკი წერეთელი პოეზიაში. ორივე ხალხოსნური, ადვილათ გასაგები, ორივე მისი შესაიდუმლე და ორივე საყვარელი. ნ. ჟორდანიას თვით წერის მანერა, მისი სტილი, კითხვებისადმი მიდგომა, მათი თავისებურათ გადაშლა—განა ყოველივე ეს არ მოგაგონებთ მშობლიურ ხალხს, იმ კუთხეს, საიდანაც ჩვენი იუბილიარი წარმოიშვა? ან თვით მისი გარეგნობა: მისი სახე, მისი თვალები, დღემდის ლერწამივით აშოთილი ტანი, შურდულივით სიარული.

ადამიანთა ურთიერთობაში ესეც არ არის წვრილმანი. პარტია ხომ უბრალო არითმეტიკული კატეგორია არ არის, მექანიკურად სამხედრო წესზედ აგებული; იგი ჩვეულებრივ თავისუფალ ადამიანთა კრებულია და ამიტომ არათფერი ადამიანური მისთვის უცხო არ არის. იდეოლოგია, საერთო მიზანი რაზმავს პარტიულ ჯარს, ავლებს ხაზს მას და სხვა ჯგუფებს შორის; მხოლოდ თვით ამ ჯარის შინაური, ორგანიზაციული სიმტკიცე, გარდა პარტიული დისციპლინისა, დამოკიდებულია იმ ურთიერთ სულიერ განწყობილებაზე, რომელიც სუფევს მის შტაბსა, ანუ უფრო, მის შეფსა და პარტიის სხვა წევრთა შორის. ამისათვის საჭიროა, რომ გარდა სხვა ბევრი თვისებებისა მეთაურს თან ახლდეს მშობლიური სიტბო, რომელიც ასე აახლოვებს და აკავშირებს ადამიანთ.

მაგონდება სილიბისტრო ჯიბლაძე; მაგონდება ამ დიდ ბუნებოვან ადამიანის განუსაზღვრელი სიყვარული, რომელსაც იგი აწნავდა ამხანაგებთან ურთიერთობაში და ადვილათ მესმის, თუ რად იყო ჩვენი პარტია ასე სულით მაღალი და პოლიტიკურათ უძლევი. გავიხსენოთ ჯორჯიაშვილის შურისმაძიებელი ყუმბარა და სილიას სულიერი ტანჯვა, თუ რატომ მან სხვა გაგზავნა და არა თვით შეასრულა ეს აქტი. განა ეს არ მოწმობს მიუწდომელ სიმალლეს სილიბისტროს ადამიანობისას? ძველი თქმულება—შიში შეიქმნს სიყვარულსაო, ეს

სისასტიკის გაკოტრებული პარადოქსია: შიში ვერ შექმნის ვერც სიყვარულს და ვერც იმ ძალას, რომელიც ბოროტების აღმოფხვრას შესძლებს.

ნ. ქორდანიას ეს სიტბო უხვად ქონდა და უდიდესი ღვაწლიც მიუძღვის მას ჩვენი პარტიის მთლიანობის, მისი სულიერი სიძლიერის და ენტუზიაზმის შექმნაში. სხვათა შორის მეც გახლავარ ცოცხალი მოწმე იმისა, რომ მან, სწორედ მან, შეუნარჩუნა სოციალდემოკრატიულ ლაშქარს მებრძოლნი, რომლებითაც შეუძლია იამაყოს პარტიას და ერს. ვალიკო ჯულელი, ჩვენი პარტიის ნამდვილი გმირი, რომელიც რევოლიუციის პირველ ხანებში ლამის იყო არ დაეკარგეთ, მან გამონახა ჯულელის პიროვნების მგრძობიარე სიმები და შეუსისხლხორცა ქართველი ხალხის ბრძოლას და ჩვენ ვიცით ჯულელი გამონაკლისი არ ყოფილა.

ასეთი თვისება ლიდერისა დაუფასებელია პარტიაში. განსაკუთრებით ამ არეგდარევის და პერმანენტულ კრიზისის ხანაში. უსურვოთ გულწრფელათ ჩვენს მცხოვან მეთაურს დღეგრძელობასთან ერთად, რომ მან შესძლოს ყველა დაბრკოლებათა გადალახვა ჩვენი პარტიული სულიერ მთლიანობის და ორგანიზაციული სიმტკიცის შესანარჩუნებლათ; ეს ხომ მართო პარტიული საქმე არ არის, არამედ თვით მებრძოლ საქართველოს საბოლოო გამარჯვების პირობას შეადგენს.

მვ. გეგეჭკორი.

ნესტორ კალანდაძე—ნოე ჟორდანიას.

(პ ი ლ ი ც ვ ა)

ამოც განვლილ გაზაფხულში სამი შეგხვდა სხივთა მფენი;
სიხარული, სიამაყე. დიდება და შვება ჩვენი.

სამი წელი მოცისკროენე, სამი ზეცად აღმაფრენი,
წარმტაცი და საოცნებო, ისტორიის დამამშვენი.

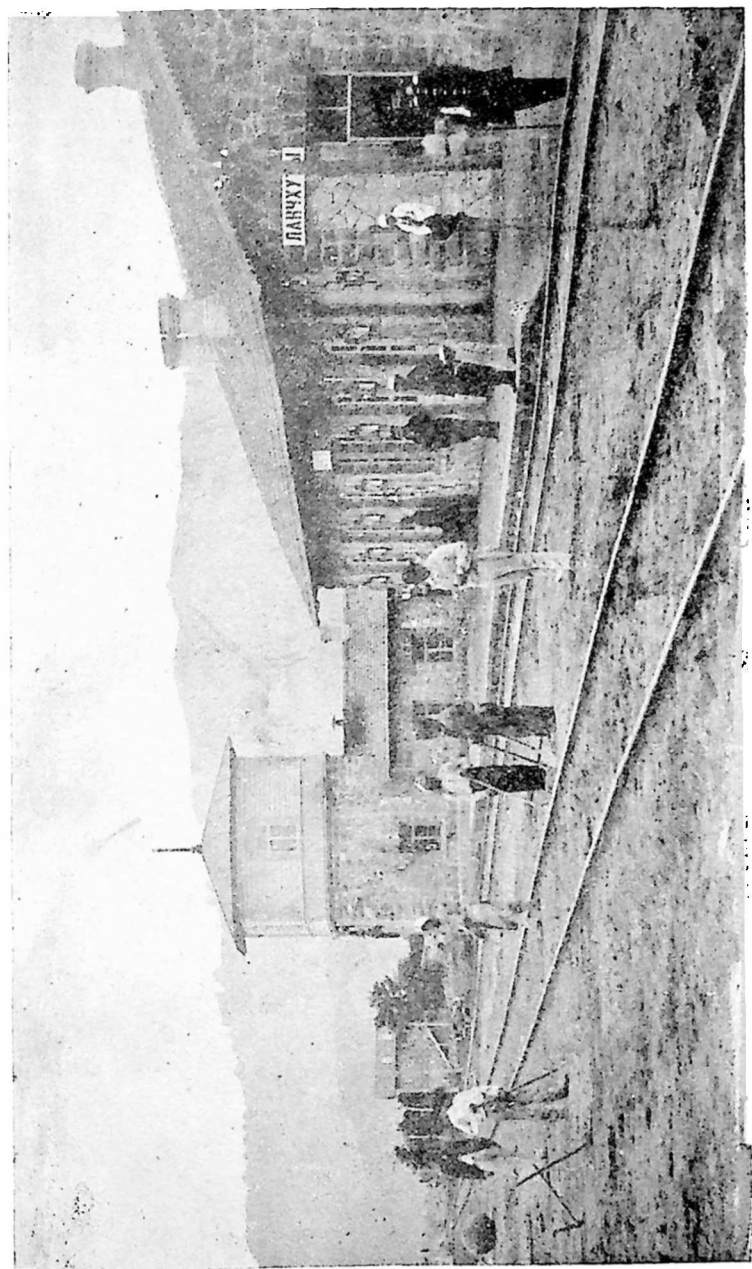
და ჰა. დღესაც, ამ შორეულ მესამოცე წლის მწვერვალზე
მართოს გხედავ მკერდმიშვერით უხეშ, ურიცხვ მტრისა ძალზე,
ხელმარჯვეთ და მედგრათ იბრძვი ძველნაწრთობი ცეცხლთა აღზე:
მით სამშობლოს მგლოვიარეს ცხარე ცრემლებს აშრობ თვალზე.

და შენ უნდა იდგე ეგრე. ვითა მუხა ბუმბერაზი,
ვიდრე მოვა გაზაფხული უფრო ტურფა, უფრო ნაზი...
ვიდრე ვარდი გულს გაგიშლის, მოგეხვევა გრძობით ვაზი,
ვიდრე მოგყენს შარავანდედს სხივი მზეთა ნათავაზი.

მაშ იცოცხლე. დღეგრძელ იყავ, დიდებით და შვებით სრულით,
რომ კვლავ ჩვენდა სანუგეშოთ გნახოთ ვარდით არ დაზრულით,
ვითა ცისკრის შარავანდი, სხივთა ფრქვევით გაბადრულით,
ჯანით მრთელით. სულით მტკიცით, გულით მედგარ-მხიარულით.

«ბრძოლა» № 31—32.

ნოე ჟორდანიას 80 წლის იუბილე.

1948 წლის 15 იანვარი დაუვიწყარი დღეა ჩვენს ყოველდღიურ დუხჭირ ცხოვრებაში. ამ წელს ჩვენს სწორ-უპოვარ ბელად ნოე ჟორდანიას შეუსრულდა 80 წელიწადი. ამ დღის აღვნიშვნის და მოწყობის ინიციატივა იკისრა საქართველოს სოც.-დემ. მ. პ. პარტიის კომიტეტმა, რომელმაც ეს დღე 18 იანვარს შეუფარდა, ვინაიდან კვირა დღე იყო და ბევრმა ამხანაგმა გამოსტყვა სურვილი, რომ მათ სურთ მთელი დღე გაატარონ იუბილიართან ახლოს.

18 იანვარს, 12 საათიდან, ჩვენი თანამემამულის სიმ. მიქელაძის რესტორნის დიდ დარბაზში აუარება ქართველობას მოეყარა თავი. დარბაზი მორთული იყო ქართული დროშებით, ცოცხალი ყვავილები, ხავერდოვანი ვარდები, მაგლონიის, იას, და ქასმენის თაიგულები მეტად ალამაზებდნენ შესანიშნავათ გაწყობილ ქართულ სუფრას. ყველანი მოუთმენლათ ელოდა საყვარელ იუბილიარს. ყველამ იცოდა, რომ ნ. ჟორდანია ნახევარ საათში ჩვენ შორის იქნებოდა. ვიცოდით, ისიც, რომ ნ. ჟორდანია არსად, არასოდეს, არც ერთ შემთხვევაში არ იგვიანებდა. და მართლაც, 12½ საათზე რესტორანის წინ ერთმა კომიტეტის მიერ საგანგებოთ გაგზავნილ ამხანაგმა მანქანა შეაყენა, ყველანი მანქანისაკენ გაეშურენ კარი გააღეთ, გზა მისცეს და მანქანიდან გამოვიდა ალვის ხესავით ამართული, აშოლტვილი. ჩვენი დიდი მოხუცი, თავის მეუღლით და შვილებით. ერთ წამს გამვლელ-გამოვლელი თუ მოსეირნე ფრანგები შეჩერდნენ. ჩვენმა ბელადმა მათი ყურადღება მიიპყრო. და მართლაც, იქნებოდა ეს მეტროში. ქუჩაში თუ სხვაგან ნ. ჟორდანიას ყველა შეჩერებოდა, რატომ? ან რისთვის? იმიტომ. რომ ისეთი ტიპის. მოხდენილი და მიზნოდველი სილამაზის პიროვნებას იშვიათათ თუ ნახავდით პარტისში. შეიძლება ითქვას, რომ ასეთი პატრიარხარული ტიპები ჩვენს ხანაში აღარ მოიპოვებიან.

დარბაზი ფეხზე ადგომით, ოვაციებით და დიდების სიმღერით მიეგება. იუბილიარი ყველას მიესალმა, ყველა მოიკითხა და მაგიდაზე მისთვის საგანგებოთ მომზადებული საპატიო ადგილი დაიკავა. გაშლილი ფართო ლამაზი ბეჭეტი მისი ლეგენდარული შალით მოირთო. მარჯვნივ ევ. ჯეჯეკოარი, კ. კანდელაკი, მარცხნივ აკ. ჩხენკელი, გიორგი ერადე, ი. გოგოლაშვილი და ზ. ჩიჩუა, უფრო მოშორებით მეუღლე და

ოჯახის წევრები; პირდაპირ კი ყველა პოლიტიკური პარტიების წარმომადგენლები უსხდნენ. სწორედ სამშური სანახავი იყო ამ დროს ჩვენი მცხოვანი იუბელიარი ჯეირანივით მჯდომარე თეთრ წვერ გაბადრული, გაბრწყინებული, მომღიმარი სახით.

საზეიმო ბანკეტს ხსნის საქ. სოც. დემ. პარტიის პარტიის კომიტეტის თავმჯდომარე ვალიკო ჩუბინიძე, რომელმაც სიტყვით მიმართა ნოე ყორდანიას კომიტეტის და ორგანიზაციის სახელით, დალია იუბელიარის სადღეგრძელო და თამადაობა ბ-ნ აკაკი ჩხენკელს მიულოცა.

ნოე ყორდანიას ქალიშვილმა ნათელამ წაიკითხა უცხო მეგობრების მიერ გამოგზავნილი მრავალი მილოცვის დეპეშები.

სუფრამ არაჩვეულებრივი ზეიმის და მხიარულების ხასიათი მიიღო, გაისმა კახურ, იმერულ და გურული სიმღერები. იუბელიარი მომღერლებთან მივიდა და სიმღერები მოუწონა. იშვიათი გრძნობით და სილამაზით შეასრულა ვასო ლაბაძის მეუღლემ «სამშობლო». ნოე ყორდანიამ, ეგგენი გეგეჭორმა მხურვალეთ მიულოცეს ქ-ნ თამარს, და სიმღერა კვლავ გაამეორებინეს. ახალგაზნდა მგოსანმა ყიფიანმა წაიკითხა იუბელიარისადმი მიძღვნილი მისი შესანიშნავი ლექსი. შესრულებულ იქნა მრავალი ქართული ცეკვები. ვერიდებით, იუბელიარის დაქანცვას, მაგრამ ვატყობდით, რომ ის დადლილობას სრულიად არ გრძნობდა, გვითხრა—«საქართველო გამახსენეთ»-ო და გამოთქვა სურვილი რათა ზეიმი გაგრძელებულიყო.

წარმოითქვა მრავალი სიტყვები. საბოლოო სიტყვა ნოე ყორდანიამ წარმოსთქვა, ფეხზე წამოდგა, ყველას სიყვარულით თვალი გადაგვაწვლო და ერთხელ კიდევ გვისურვა გამარჯვება, წარმატება და დაგვემშვიდობა.

იუბელიარი მანქანამდის მივაცილეთ. ტაშით, ოვაციებით; ბელადის ნახვით დამტკბარნი, გამხნეებულნი, მომაჟლის იმედით აღსავსენი გვიან დავიშალენით.

დამსწრე.

ვალიკო ჩუბინიძის სიტყვა.

ქალბატონებო და ბატონებო,

ოცი წლის წინეთ საქართველოს სოციალდემოკრატიული პარტიის პარიზის ორგანიზაციამ დამოუკიდებელი საქართველოს ეროვნული მთავრობის თავმჯდომარის ნოე ეორდანიას, დაბადების დღის მესამოცე წელი იძღვსასწაულა. იგივე ორგანიზაცია თავისი კომიტეტის სახით თქვენთან ერთად დღეს დიდი სიხარულით ხვდება და დღესასწაულობს მისი დაბადების დღის ოთხმოცი წლის თავს.

პარიზის სოციალდემოკრატიული პარტიის ორგანიზაციის სახელით მაქვს დიდი ბედნიერება მიულოცო დაბადების დღის ოთხმოცი წლის თავი ჩვენს ბელადს ნ. ეორდანიას.

დღევანდელი ჩვენი იუბილარი დიდი პიროვნებაა; ის მუდამ იყო, არის, იქნება დევნილთა და ჩაგრულთა მხარეზე, მუშათა და გლეხთა ჭირ-ვარამის მესაიდუმლე, მათი ინტერესების მდგარი დამცველი, ქართველი ერის, ხალხის და კაცობრიობის უკეთესი მერმისის გზის მაჩვენებელი, არასოდეს, არავითარ პირობებში, გაბატონებულთა და მჩაგვრელთა მომხრე—აი, ასეთი იყო, არის და იქნება ცხოვრება ნოესი.

დღეს, ქართველი ხალხის დიდ გასაჭირში, ნოე სათავეში უდგია ჩაგრულ ჩვენ ერს, მას უკეთესი მომავლის გზას უკაფავს და უნათებს.

იუბილარის მრავალგვარი და ნაყოფიერი შემოქმედების აღნუსხვა ჩვენს საგანს არ შეადგენს, ეს ახალი საქართველოს ისტორიის კუთვნილებაა, ხოლო ვიტყვი ერთს—თუ საქართველოს განთავისუფლების საქმე დღეს მტკიცეთ დგას, ეს პირველ რიგში მიეწერება იმ დაულალავ და თავდადებულ გამუდმებულ მუშაობას, რასაც ის აწარმოებდა საქართველოს ხალხთან ერთად და დღესაც ურყევათ ამას განაგრძობს, რაც ქართველ ერში და ხალხში წაუშლელ კვალს ტოვებს.

ქართველმა ერმა, ხალხმა, ჩვენო ნოე, მისი ეროვნული დროშა თქვენ ჩაგაბარათ, მას თქვენ თავისუფალ სამშობლოში მიიტანთ. გაშლით, თქვენი იუბილე და დიდი ზეიმიც თქვენი თანადასწრებით იქ იქნება, ჩვენ კი, ჩვენო ბელადო, თქვენს ირგვლივ განუყრელი ამ დიადი დროშის ქვეშ თავმოყრილნი ვიქნებით.

ახლა წრფელი გულით გილოცავთ დაბადების დღის ოთხმოცი წლის თავს, გისურვებთ ხანგრძლივ სიცოცხლეს.

ბანკეტს, ბატონებო, გახსნილათ ვაცხადებ, ვთხოვ ბატონ აკაკი ჩხენკელს ამ ჩვენ დიდ დღესასწაულს უხელმძღვანელოს და ჩვენებური ჩვეულებისამებრ ულოცავ მასვე ტოლუმბაშობას.

აკაკი ჩხენკელის სიტყვა.

ქალბატონებო და ბატონებო,

დღეს შევიყარენით ამ მრავალრიცხოვან ბანკეტზე, რაჟა მიულოცოთ ნოე ქორდანიას მისი დაბადებიდან 80 წლის შესრულება.

ხუმრობა როდია 80 წელი! მე მებადება ერთი კითხვა: რამდენი წელი დაჰყო აქედან ჩვენმა იუბილარმა სამშობლოში და რამდენი უცხოეთში? თქვენ იცით, რომ სრული 27 წელიწადია, რაც ის არის აქ ჩვენთან ერთად და სარგებლობს კეთილშობილი საფრანგეთის სტუმართმოყვარეობით. მე არ მიკითხავს ნოესთვის, რამდენი წელი იცხოვრა მან სხვადასხვა დროს დასავლეთის ქვეყნებში, როგორც ძველი რეჟიმის ემიგრანტმა. ვფიქრობ, შემცდარი არ ვიქნები, თუ ვივარაუდებ 13 წელს, და ეს ორი ციფრი ერთმანეთს რომ მივადოთ, გამოდის მისი ხნოვანების ნახევარი, 40 წელიწადი!

ეს 40 წელი ლტოლვილებაში უთუოდ მაჩვენებელია იმის, თუ როგორი რთულ და მძიმე ხანაში რგებია ნოეს მოღვაწეობა, მოღვაწეობა უმთავრესად სამწერლო ასპარეზზე. თუ გავიხსენებთ, რა გავლენას ახდენდა მისი ნაწერები უცხოეთიდან ქართველ ხალხზე, ჩვენ თამამად შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ჩვენს იუბილარს, სხვაც რომ არაფერი გაეკეთებია, მარტო ამითაც შეეძლო ეამაყნა:

მაგრამ ჩვენ მაინც ვერ შევადარებთ უცხოეთის 40 წელს სამშობლოში ყოფნის 40 წელს, იმდენათ მნიშვნელოვანია და და მრავალფეროვანი ეს მეორე. მე არ მინდა ამაზე სიტყვა გავაგრძელო, ყველამ იცის და ვინც არ იცის—განსაკუთრებით ახალგაზრდებმა—მათ უფროსებმა უნდა ასწავლონ.

მე მინდა მხოლოდ მიუთითო იმ მომენტზე, როცა ნოე ქორდანიას წილად ხვდა დამოუკიდებელი საქართველოს თავმჯდომარეობა. ეს არ იყო ადვილი, არც საამო, მაგრამ ვინ

იტყვის, რომ ეს ორ ნახევარი წელი არ იყო ნოესთვის მთელი მისი მოღვაწეობის დაგვირგვინება.

მე, თუ გნებავთ, განგებ გამოგყევი ეს მოკლე. მაგრამ ყველაზე მნიშვნელოვანი ხანა როგორც ქართველი ერის, ისე მისი თავმჯდომარის ცხოვრებიდან, რადგან დარწმუნებული ვარ, რომ ისინი, ვისაც სიტყვას მივცემ, სწორეთ ამ ხანას დაისახვენ თავის სიტყვის, იმედია, მოკლე სიტყვის, გამოსავალ წერტილად.

მაშ, ქალბატონებო და ბატონებო, გთხოვთ მიიღოთ ჩვენი მცხოვანი იუბილარის ნოე ქორდანიას სადღეგრძელო.

ევენი გმეიქორის სიტყვა.

დღეს აქ მოლაპარაკეთა ამოცანა არ არის ადვილი. აბა, სცადეთ მრავალ საუკუნიან მუხის ხელებით შემოსარტყლა! ან მოინდომეთ განსჭვრეტა თავიდან ბოლომდე თქვენ წინაშე გადაშლილი თვალ უწვდენელი არე-მარისა! სწორეთ ასეთ მდგომარეობაში ვგრძნობ თავს, როცა მიხდება დღევანდელ ჩვენ იუბილარზე ლაპარაკი.

ნ. ქორდანია ხომ ქართული სინამდვილის არაჩვეულებრივი მოვლენაა. მტერმა და მოყვარემ უნდა აღიაროს ეს უდავო ჭეშმარიტებათ.

ნ. ქორდანია ჩვენი ისტორიის ერთი ეპოქის ცოცხალი განსახიერებაა. შეუძლებელია ამ ეპოქის უნოე ქორდანიოთ წარმოდგენა და პირუკუღმა.

ორივე ისინი განუყრელი ერთეულია. მდიდარი შინაარსით, აღსაესე გმირული აქტებით და აღნიშნული, როგორც ყოველივე მნიშვნელოვანი ეპოპეია, ბედის ცვალებადობით, სადაც დიდ გამარჯვებათ თან სდევს ასეთივე მასშტაბით დამარცხებანი.

ჩვენი ზეიმის ამბიანსში მე სხვა პრეტენზია არა მაქვს გარეშე იმისა, თუ შევესძლებ აღნიშვნას, და ისეც ზერღეთ, ამ დიდი პიროვნების ცხოვრების ზოგიერთი მომენტების.

ქართულ საზოგადოებრივ ცაზე ნ. ქორდანია გამოჩნდა უსაზღვრო დეპრესიის და უნუგეშობის ხანაში. 90 წლის რუსეთის მონობამ არა მარტო აყარა ქართველ ერს სახელმწიფოებრივი ღირსება; მან სავსებით განდევნა მმართველობის დარგიდან ქართული ელემენტი და კანონს გარეშე გამოაცხადა სკოლა, ენა, ეკლესია; ერთი სიტყვით, ყოველივე ის, რაც ერის საგანძურს შეადგენს.

«არ მომკვდარა, მხოლოდ სძინავს», ასეთია ჩვენი საუკეთესო პოეტის ამ ეპოქის დიაგნოზი; დახასიათება სწორი და მართებული, ვინაიდან მიუხედავად სამარისებური სიჩუმისა და გარეგნული საზოგადოებრივი მარაზმისა, ხალხის ცხოვრების სიღრმეში დაგროვებული პოტენციალური ძალა სრულებით არ იძლეოდა ერის სიკვდილზე ლაპარაკის უფლებას.

საიდან დაგროვდა ეს ძალა, სად იყო მისი წყარო? იმ დიდ ამბებში, რომელთაც ადგილი ქონდა საქართველოს რუსეთის მიერ დაპყრობის შემდეგ: ბატონყმობის მოსპობა, ფეოდალიზმის ლიკვიდაცია, ადმინისტრატიული ცენტრალიზაცია; ყოველივე ეს თავისთავად ერის პოლიტიკურ და სოციალურ განვითარებისათვის უდიდეს ფაქტორათ უნდა ჩითვალოს; მხოლოდ სავალალო ის იყო, რომ ეს ცვლილებანი რუსული «პოვოზკით» ჩატარდა, ზევიდან, თვით ხალხის მონაწილეობის გარეშე. თითქოს ხალხმა გააკეთა დიდი ნახტომი და, როგორც იუბილარი იტყვის ერთ თავის უძველეს ნაწარმოებში, დაბარბაცდა, წაბორძიკდა... უცხო ძალის მიერ გატარებული ფორმა ვერ უდგებოდა ჩვენი ეროვნული ცხოვრების შინაარსს.

ნ. ყორდანიას და მის მიერ შექმნილი მიმართულების ისტორიული და დაუფასებელი დამსახურება იმაშია, რომ ამ უმწველ მდგომარეობაში თავი მოუღწარა ერში არსებულ ამორფიულ ძალას, მოუხმო ცხოვრებისაკენ მშრომელ მასებს და მისცა მათ ეროვნული და სოციალური ბრძოლის გასაჩაღებლათ სამი მიუცილებელი ელემენტი—გარკვეული პროგრამა, სწორი ტაქტიკა და მტკიცე ორგანიზაცია.

ბევრი თქმულა და კიდევ უფრო მეტი დაწერილა ნ. ყორდანიას სოციალურ-პოლიტიკურ კონცეპციაზე. მოწინააღმდეგეთ ეს უკანასკნელი უცხოეთიდან გადმოტანილ საქონლათ ქონდათ მიჩნეული. ჩვენი ცხოვრების სინამდვილემ ცხადპყოს სრული უნიადაგობა ასეთი დაფასებისა. ეს უკვე ისტორიის მიერ დამოწმებული ფაქტია და ამაზე სიტყვას არ გავაგრძელებთ, აღვნიშნავთ მხოლოდ, თუ რა ელვის სისწრაფით მოედო ეს ახალი ამბავი ჩვენ ხალხს, თუ როგორის სიძლიერით აგორდა მოძრაობის ტალღები; საკმარისი დარჩა სულ ორი-ოდე ათეული წელი, რომ ამ მოძრაობას დაეჭირა ქართული ცხოვრების მთელი ასპარეზი.

რითი აიხსნება ეს სასწაული, თუ არა იმით, რომ ახალი მოძღვრება, მთავარ ხაზებში, თუნდაც უცხოეთიდან გადმონერგული, ქართული სულით იყო გაჟღენთილი; რომ იგი უპა-

სუბედა ქართველი ხალხის სასიცივესლად მოთხოვნისა.

სრულიად გარკვეულათ უნდა ითქვას, რომ ნ. ჟორდანიას მარქსიზმი და არც მისი ბრძოლის მეთოდები არასოდეს არ ყოფილა შაბლონური, გამარტივებული განმარტება ამ ღრმა და ძლიერი თეორიისა, რასაც, სამწუხაროთ, ჩვენ ვხედავთ რუსეთის სოციალდემოკრატიის და ან უცხოეთის მონათესავე პარტიათა პრაქტიკაში. არსათ მარქსისტული დიალექტიკა, ეს სული და გული ამ მოძღვრებისა, არ ყოფილა ისე სწორათ გაგებული და წაწვეტილათ ცხოვრებაში გატარებული, როგორც ამას ადგილი ქონდა ჩვენში.

შორს რომ არ წავიდეთ ამის დასამტკიცებლათ ისიც კმარა, რომ ნ. ჟორდანიამ, წინააღმდეგ უცხოელ მარქსისტებისა, პირველმა წამოაყენა და გაანაღდა გლეხთა და საშუალო კლასთა მნიშვნელობა სოციალურ-პოლიტიკურ განთავისუფლებისათვის ბრძოლაში.

და ეს იმიტომ, რომ ნ. ჟორდანია არ ყოფილა წინასწარ შემუშავებული, ერთხელ და სამუდამად სავალდებულო ყოფილა იაბრძავებული ტყვე.

იგი მუდამ ცხოვრების განვითარების კანონს მისდევს. საერთო პრინციპი—ხალხის კეთილდღეობა—, მისთვის გზის მაჩვენებელი მნათობია, მაგრამ ბრძოლის პროცესში პირობათა შეცვლას გზადაგზა მისდევს. განზე გადგომა, გაბუტვა, თუ მაქსიმუმი არ არის მიღწეული, მინიმუმზე ხელის აღება, თუნდაც უმნიშვნელო პოზიციით არ სარგებლობა, ასეთ რამეს ნ. ჟორდანიას ბრძოლის არსენალში ადგილი არ ქონია. გავიხსენოთ, რომ მხოლოდ ნ. ჟორდანიამ და მისმა პარტიამ წარგზავნა პირველ სათათბიროში დეპუტატები, მაშინ როდესაც რუსეთის სოც. დემ. პარტია, ბოლშევიკებთან ერთად, ბოიკოტის გზას დაადგა.

ნ. ჟორდანიას მეთაურობით დიდ პრობლემებთან ერთათ ჩვენ ვხედავთ, რომ ქართველი სოციალდემოკრატია იჭრება ერის ცხოვრების ყველა კუნჭულში. იგი მთლიანად გაითქვიფა ხალხში; მცირე საკითხიც კი, თუკი ხალხის ცხოვრებასთან არის გადაბმული, მის დღის წესრიგში დგას. გავიხსენოთ. თუ როგორ გამოიყენა მისი ფეხის ადგმის ხანაში პარტიამ საფილოქსერო კომპანია; ან რა დიდი ნაყოფი დასტოვა ხალხის დარაზმის საქმეში საკვირაო სკოლებმა, სახალხო ბიბლიოთეკებმა და კულტურულმა ორგანიზაციებმა; თვით მამასახლისთა არჩევნები სოფლათ, ესეც არ რჩებოდა მისი ყურადღების გარეშე.

იყო ეს განა, როგორც ზოგიერთებს ეჩვენებოდა, პარტიის როლის დაქვეითება? ან სჩანს ამაში დახურდავება მისი დანიშნულების—სოციალიზმის მებაირახტრისა?

პირიქით. სწორეთ ასეთმა სტრატეგიამ გაშალა და გააღრმავა ნ. ჟორდანიას მიერ შექმნილი მიმართულება და გადააქცია იგი ნამდვილ ხალხოსნურ მოძრაობათ საქართველოში.

და განა მართლ საქართველოში? ჩვენ ვხედავთ, რომ საქართველო აძლევს ტონს კავკასიის ყველა ერებს; მისი ავტორიტეტი არ ისაზღვრება კავკასიითაც; იგი ასაზრდოვებს რუსეთის განმათავისუფლებელ ბრძოლასაც. შემთხვევითი არ არის, რომ ოთხივე სახელმწიფო სათათბიროთა სოციალისტურ ოპოზიციას ქართველი დეპუტატები ხელმძღვანელობდნ...

26 მაისი, ისტორიული თარიღი ქართველი ერის უზენაესობისა, განაღდება იმ თამასუქისა, ერთა თვითგამორკვევის აღიარებით, ნ. ჟორდანიამ ლონდონის კონგრესზე პარტიას რომ გააღებია.

ნათელი დღე შავ-ბნელმა ღამემ შესცვალა, საქართველო ერთხელ კიდევ გახდა უცხო ძალის მსხვერპლი. იგი დაეცა უთანასწორო ბრძოლაში და ჩვენ ვხედავთ ნ. ჟორდანიას ემიგრაციაში. მისი ნიჭიერი კალმით, დაუღალავი ენერგიით ეწევა ბრძოლას საქართველოს ფეხქვეშ გათლილ უფლების აღსადგენათ; ამ მოღვაწეობას, ჩვენ გვწამს, ერთ დროს გაუჩნდება თავისი ისტორიკოსი და ის განცვიფრებით დაინახავს, თუ რა დიდ სამსახურს კაცობრიობას უწევდა ნ. ჟორდანია თავის ნაწერებით იმ საბედისწერო შეცდომათა ასაცდენათ, რომელთა შედეგებს ასე უხვათ მკიან ეხლახან დასავლეთის სვე-ბედის მეთაურნი. ის, რაც დღეს, 30 წლის ქარტეხილის შემდეგ დასავლეთში აღმოჩენათ მიაჩრიათ, დიდი ხანია ნათლად გარკვეული იყო ჩვენი იუბილარის დოვლათიან კალმის მიერ. ნათქვამია: როცა იუპიტერს ვინმეს დაღუპვა სურს, ჭკუა-გონებას წაართმევსო. ჩვენ ამით არ ვგულისხმობთ კაცობრიობის დაღუპვის შესაძლებლობას; მდინარეს თავის წყაროს ვერავინ ვერ დაუბრუნებს; მიუხედავად ყოველივე დაბრკოლებათა ის მის წყალს ზღვას მიუტანს. ასევე კაცობრიობის განვითარების გზაც. რომლის გადაქრა შეუძლებელია. მისი წინმსვლელობის აუცილებლობა გარდაუვალ კანონზეა დამყარებული. ერთა თავისუფლებაც ამ განვითარების ერთ-ერთი რგოლია.

ჩვენ მხოლოდ ვწუხვართ დაკარგულ დროზე, რომლის ანაზღაურება შეუძლებელია და იმ უამრავ მსხვერპლზე, რომელთაც სიცოცხლეს ვერაფერს ვერ ალუდგენს.

და ახლაც, ამ გაუგონარ არევ-დარევის ხანაში, როცა, ადამიანთა მორჩილებიდან აწყვეტილი სტიქია ბობოქრობს და ლამის არის წალეკვას უქადის თანამედროვე ცივილიზაციას, ნ. ჟორდანიას მუდამ ფხიზელი და მოძრავი გონება, მისი შეუდარებელი ყნოსვა კიდევ იძლევა ჩვენი ერის ცოცხალი ძალების შემონახვის საშუალებას, აქლემთა ჭიდილში მას კოზაკის ბედი ანაღვლიანებს: ბელადის უწმინდესი მოვალეობაც ამაშია. იტყვიან: კარგ მთქმელს, კარგი მსმენელი უნდაო. აქაურობის რა მოგახსენოთ, მაგრამ იქ კი, საქართველოში, რომ მისი აზრი მთელი ერის ხმაა, ამაში ეჭვი მხოლოდ იმათ შეუძლიათ შეიტანონ, ვინც ჩვენი ქვეყნის მრავალსაუკუნოვან წარსულის არა გაეგებათ რა.

ამ ბოლო დროს ჩვენი იუბილარი, მგონია, უფრო სიკეკლუციით, ხშირათ იმეორებს უკვდავ შოთას ერთ-ერთ მარგალიტს:

«მე გარდასრულვარ, სიბერე მჭირს, ჭირთა უფრო ძნელია» ო..

ნება მიბოძეთ, ძვირფასო ნოე, გიპასუხოთ ნაზირ-ვეზირთა სიტყვებით: «მაგას ნულა ბრძანებ. მეფეო, ჯერ ვარდი არ დაგჭნობია, თქვენი თათბირი ავიცა სხვისა კარგისა მჯობია».

განა არის სადმე ნიშანი თქვენი ვარდის დაჭნობისა? განა 80 წლის სიმძიმემ ოდნავათაც მოადუნა გონებრივი თქვენი გამჭირაობა? ან გაყინა მან თქვენი განჭურვების სიმახვილე? ან იქნებ შეასუსტა თქვენი მადლიანი კალმის სიბასრე?

სრულიადაც არა: ბუნების სასწაულიო, რომ იტყვიან, სწორეთ თქვენ ხართ ამის ცოცხალი ნიმუში. თქვენი პიროვნების გარეგნული და გონებრივი მხარე, დღემდის ასეთი იშვიათი ჰარმონიზაციით დიდ სიმაღლეზე შენახული, გვიამბობს, რომ კიდევ ბევრ ხანს დარჩებით, მისდა საკეთილდღეოთ. ქართველი ერის ინტერესების სადარაჯოზე.

გაუმარჯოს ჩვენს ბელადს ნოე ჟორდანიას!

გაუმარჯოს უკვდავ ქართველ ერს!

მისეილ ჩუბინიძის მიმართვა.

ბატონო ნოე,

ბატონ აკაკი ჩხენკელმა და ბატონ ვეგენი გეგეჭკორმა აღნიშნეს თქვენი წასული მოქმედება, მუშაობა და საქართველოს ძველი ისტორიაც. მე მსურს ამათ მხოლოდ დაუმატო შემდეგი:

საქართველოს თავის გრძელ ისტორიის მანძილზე ყავდა მეფეები და დედოფლები. თქვენ, ბატონო ნოე, ბრძანდებით დამოუკიდებელი. სუვერენული საქართველოს პრეზიდენტი, რომელმაც, თამამათ შემიძლია ვთქვა, მყარი საძირკველი ჩაუყარეთ ახალ საქართველოს, შეავსეთ, გააფართოვეთ მისი ისტორია და თქვენ მიერ შექმნილი ქართველ ხალხთან ერთად ეს ახალი ისტორიული ზონა აღმოუფხვრელი დარჩება, მას ვერ წაშლის ვერავითარი ფიზიკური და ვერც მორალური ძალა. ეს პრეზიდენტული ხანა სამიდღემჩიოთ ჩაქსოვილია უკვე მის ისტორიაში.

ყოველ ქართველს შეუძლია იამაყოს საქართველოთი, მას შესძლება აღზარდოს ისეთი შვილი, რომელიც უძღვება ხალხს, ერს, განაგებს, მართავს თავის ქვეყანას. ეს, უეჭველია, ნიშანია ერის ისტორიისა, ტრადიციისა, მაღალი კულტურისა, სახელმწიფო აღმშენებლობითი საფუძვლისა და თავის დამოუკიდებლობის შეგნებისა.

მე დღეს, ბატონო ნოე, მაქვს ბედნიერება თქვენს 80 წლის იუბილეს დავესწრა. ეს დიდი დღე თქვენი საკუთრება არ არის, ეს ბედნიერება მარტო თქვენ არ გეკუთვნის, ის არის განუყრელად თქვენთან ერთად მთელი ქართველი ხალხის, ერის სიხარული, უაღრესი ბედნიერება და საქართველოს ისტორიის კუთვნილება.

ახლა წრფელი გულით გისურვებთ ჯანსაღ მრავალქამიერ სიცოცხლეს, ვისურვებ თქვენ მიერ აფრიალებულ დროშის, რომელიც ნახევარ საუკუნეზე მეტია ქართველ ხალხზე დაამყარეთ, აქ დამსწრეებთან ერთად, საქართველოს დედა-ქალაქში კვლავ თქვენვე აგეფრიალებიოს და ქართველ ერთან ერთად დამტკბარიყოთ ასეთი დიადი დღით და მაღალი ბედნიერებით.

გ. გრიგოლაშვილის სიტყვა.

ქალბატონებო და ბატონებო,

ქართული ხალხის გენიამ შეჰქმნა ერთი ლეგენდა: ერთ დედას ორი შვილი ჰყავდა. დედა ტახტის დედოფალი იყო. შემოსეულმა მტერმა სამეფო გარეკა, დედოფალი დაატუსაღა და ორი შვილით ციხეში ჩასვა.

გავიდა ოციოდე წელი, შვილები დაიზარდნენ და დაეკაცდნენ. დედამ ისინი მოიხმო, მათი წასული უამბო და შვილების პასუხს უცდიდა.

«დედა,—პირველმა შვილმა უთხრა,—ციხიდან გავალ, მტერს თავს შეეპირალებ-შევაცოდებ. მის გრძნობებზე ვიმოქმედებ და ამნაირათ ჩვენ თავისუფლებას დავიმსახურებ»-ო.

«მე ციხეს გავტეხ,—უთხრა მეორემ,—გავიქცევი, ხალხთან მივალ, ოცი წლის მივიწყებულ ამბავს მოუთხრობ, ჯარს შევკრებ, თავს დავესხმები ქვეყნის შემაწახებელ მტერს, გავრეკ მას და თქვენც თავისუფლებას დაგიბრუნებ» ო.

აცრემლებული დედა მეორე შვილს გადაეხვია და მას გულს იმედით უმაგრებდა.

ბატონო ნოე, ქართული დედის ასეთი შვილი ბრძანდებით თქვენ. თქვენი ტანჯულ-წამებული სამშობლოს ბედმა წილად გარგუნათ, თქვენი ჩვეულებრივი დიდსულოვნობით, უაღრესად სისწორმხედველო შორსმჭერეტელობით, ურყევი და მტკიცე ძლიერი ნებისყოფით ატაროთ მთელი სიმძიმე იმ ბრძოლისა, რომელიც თქვენ ნახევარ საუკუნეზე მეტია დაიწყეთ, ატაროთ ეს მძიმე ჯვარი, სანამ თავისუფლებათ და სამარადისო სიხარულათ არ შეეცვლება ქართველ ხალხს ათეული წლებით კვნესა და ტანჯვა.

საქართველოს სოციალდემოკრატიული მუშ. პარტიის პარიზის ორგანიზაციის კომიტეტი, რომელსაც წილათ ერგო თქვენი დაბადებიდან 80 წლის თავი აღენიშნა და ედღესასწაულა, გეგებებათ თქვენ თავისი სურვილებით: სიცოცხლე და სიმხნევე თქვენ და განხორციელება თქვენი იდეების.

გიორგი გრამის სიტყვა.

ამას წინეთ ჩვენმა პარტიის ორგანიზაციამ მოაწყო ნოე ქორდანიას დაბადების დღის აღსანიშნავათ საზეიმო სუფრა. ამ საქმის ინიციატორებმა მაშინ ამასვე დაუკავშირეს საქარ. სოც.-დემ. მ. პარტიის დაარსების დღე, და ეს ორი ღირსშესანიშნავი ამბავი ერთად ვიდღესასწაულეთ. რატომ მოიქცენ ასე? ჩვენი პარტიის ისტორია, მისი სასიკადადულო ბრძოლები ქართველი ხალხის პოლიტიკური და ეკონომიური მდგომარეობის გასაუმჯობესებლათ, ამ უკანასკნელი ნახევარი საუკუნის განმავლობაში ისეა განუწყვეტლივ გადასკვნილი და ჩაქსოვილი ნოე ქორდანიას სახელთან, მის მრავალფეროვან პოლიტიკურ მოღვაწეობასთან და ხელმძღვანელობასთან, რომ ყოველად შეუძლებელია მათი ერთმანეთის დაშორება. არ არის საქარ. ს.-დ. მ. პარტია უქორდანოთ და ქორდანია უსოციალდემოკ. პარტიოთ. ნოე, ჩვენი პარტია, სოფლის და ქალაქის ქართველი მშრომელი ხალხი, მუდამ განუყოფელი და შეხმატკბილებულნი მოდიან ერთად ამ ჩვენს ისტორიულს გზაზე და მათ შორის ეს სულიერი კავშირი არ შეწყვეტილა. რა უყოთ, რომ ისტორიის ჩარხის ტრიალში უცხო ძალამ დააშორა მანძილით ნოე თავის სამშობლოს და დღეს ჩვენ მის დაბადების დღეს, 80 წლის თავზე, აქ უცხოეთში ემიგრანტ მეგობრების ერთი ჯგუფი ვიდღესასწაულობთ! ჩვენს ქვეყანას მანძილით დავშორდით; ჩვენი ხალხის სული და გული დღესაც ნოესთან არის, ნოესიკი—მასთან. ხალხი მას იგონებს, როგორც საქართველოს თავისუფლების ემბლემას, პირში და გაჭივრებაში ქართველი ხალხის მრჩეველს, მოქმედებაში და ბრძოლაში მის მედროშეს და მეთაურს.

პარტიში ჩამოვიდენ საქართველოს საბჭოთა მთავრობის წარმომადგენელნი. ერთი მათგანი უფრო გაბედულათ ლაპარაკობდა: ვერ იქნა და ვერასგზით ვერ მოვიგეთ ხალხის გული. ყველას თვალი და ყური მაინც ნოე ქორდანიასკენ უჭირავს. სამეგრელოში ერთ პატივცემულ გლეხს დიდი წვეულება ქონდა. ვეებერთელა დარბაზი სავსე იყო სტუმრებით, მათში სოფლის და რაიონის კომისრებიც ერივნენ. როცა ღვინით კარგათ შეზარხოშდნენ თამადამ აიღო სავსე ჭიქა და დაიძახა: ეს ღმერთმა აცოცხლეს და ადღეგრძელოს ის, ვინც დღეს თავის სამშობლოში არ არის, ვისი სული და გულიც მის ქვეყანასთან და მის ხალხთან არის. გაუმარჯოს ნოე ქორდანიას!-ო.

კომისრებს ხელში ღვინით სავსე ჭიქები ეჭირათ; დაიბნენ, არ იცოდნენ როგორ მოქცეულიყვნენ, ერთმანეთ შეყურებდნენ. წარმოიდგინეთ, დარბაზის სულისკვეთებამ იმდენათ იმოქმედა მათზე, რომ ყველამ ჭიქები გამოსცალესო.

როცა ქართველი ტყვეები სამშობლოში დასაბრუნებლათ ემზადებოდნენ, ბევრი მათგანი ჯგუფ ჯგუფათ მოდიოდნენ პარიზიდან ლევილში. ნოე მაშინ «შატო»-ში ცხოვრობდა. თითქმის ყველა იქ ჩამოსულმა იგი ინახულეს, ებაასნენ და გამოემშვიდობნენ. ერთ ჯგუფში ერთი ქართლელი ტყვე ერია, რომ გამოვიდა ნოესაგან მოგვიყვა: «ყურები გამოგვიჭედეს: ჟორდანიამ გაცარცვა საქართველო, გაიტაცა ეკლესიის ძვირფასი განძეულობა და პარიზში მეფესავეთ სცხოვრობსო... საწყალი მამა ჩემი, არა ერთს კომუნისტს დასტაკებია ამის გამო გულმოსული. თუ ცოცხალი დამხვდა, რომ ჩავალ უამბობ ჟორდანიას ნახვას, მის ლარიბულ ცხოვრებას. მამა ჩემი უბეში ჟორდანიას სურათს ატარებდა, როცა სახლში უცხო არავინ იყო ამოიღებდა და კოცნიდა. ვაფრთხილებდით: სურათი თან არ ეტარებინა, ვურჩევდით კომუნისტებს პირში არ შეებრძოდა, კოლხოზში ჩაწერილიყო, მაგრამ არ ქნა და არა. ერთ დღეს სწორეთ ამ სურათის გამო დაიჭირეს და სამი თვე გორის ციხეში აყურყუტეს. ჩეკიდან გამოვიდა შეშინებული, მოტეხილი. კოლხოზშიაც შემოვიდა, კრებანე ტაშის დაკვრას ვერ ვასწრებდით. ყველა ფიქრობდით, რომ ჩეკამ ყველაფერი დააეიწყაო. მაგრამ აი ომი რომ დაიწყო, ჩვენ სამივე ძმანი გაგვიწვიეს ჯარში, წასვლის წინ ჩუბათ ყველას ერთსა და იმავეს გვარიგებდა: შვილებო, მიდიხართ. გენაცვალეთ, გაფრთხილდით; თუ ღმერთმა ქნა და ტყვეთ ჩავარდით, ხმა მიაწვდინეთ ჩვენს მთავრობას—ჟორდანიას ის დაგეხმარებათო.

ასე ჩემო ძვირფასო ნოე, შეიძლება ქალაღზე დახატულ შენს სურათს საქართველოში ბევრი ვერც უბეში და ვერც სახლში ველარ ინახავს, მაგრამ ამით ჩვენი გლეხკაცობის გულიდან შენი სახე და შენი სახელი ვერ ამოიფხვრა.

მეცხრამეტე საუკუნის დამლევინდან საერთაშორისო სოციალისტურმა მოძრაობამ მოგვცა მთელი რიგი სახელოვანი და დიდებული მეთაურები, რომელთა შორის აუცილებლათ განსაკუთრებითი ადგილი უჭირავს ნოე ჟორდანიას. იგი არის პირველი სოციალისტი, რომელსაც ყველაზე ადრე წილათ ხვდა ხელმძღვანელობა და მეთაურობა მთელი ერის, რაც გაუგონარი ამბავი იყო ევროპაში. მას ამ როლში დღევანდლა-

მდე არ ყოლია მოცილე და შემცვლელი, არც შიგნით პარტიისში და არც მის გარეთ—ერში. მან მოიტანა ჩვენში დასავლეთ ვეროპის მუშათა მეცნიერული სოციალიზმი, იმ ფორმით და იმ სახით, როგორც ჩვენს ქვეყანას მიუდგებოდა, ჩვენი ხალხის ისტორიას, მის ეკონომიურ განვითარებას და მის შეგნებას შეეფერებოდა. სოციალიზმი, რესპუბლიკა, თავისუფლება, დამოუკიდებლობა ყველა იყო მისთვის საშუალებანი ერთი მთავარი მიზნისათვის. ეს მიზანი იყო ქართველი ადამიანის სულიერი და ხორციელი ბუნებრივ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება, მისი არსებობის და მისი შთამომავლობის შესანახათ, ნაციონალურ ერთეულში და ხალხთა ინტერნაციონალურ ფარგალში. ამ გზისათვის მას არ გადაუხვევია. მის მოღვაწეობაში ტალმუდიზმი განდევნილი იყო, მისი ტალმუდი იყო ქართველი ხალხი, ამის სულისკვეთება და ამის აზროვნება. ერთხელ და სამუდამოთ აჩემებულნი და გაყინული აზრი არ ქონია, ყოველ ახალ გარემოებაში ახალ შესაფერ გზას და ხიდს ეძებდა; კრიტიკულ მომენტში გამოსავალს მუდამ პოულობდა. სწორეთ ამ მის მოქნილი ტაქტიკის და მის შორსმჭვრეტელობის ბრალია, რომ ჩვენი ხალხი არა ერთხელ ასცდენია ხიფათსა და ფათერაკსა.

1914 წელს, ომის გამოცხადების წინ, ნოე ვეროპაში იყო. გაიგო თუ არა ომი ცხადდებაო იგი იმ წამსვე გაეშურა სამშობლოსაკენ. მილანიდან უკანასკნელი გემი გადიოდა. ნოე აღვილს ვერ შოულობს; გემი გაქუდილია მგზავრებით, გარბის სოციალისტურ განეთ «ავანტი»-ს რედაქტორთან. ამ უკანასკნელის მხურვალე დახმარებით და მეზღვაურთა სინდიკატის შემწეობით, მატროსები ისვამენ მას თავისთან გემზე და მიყავთ საქართველოსაკენ. ნოე ჩქარობს, შიშობს არ ჩარჩეს საზღვარგარეთ, არ მოწყდეს ქართველ ხალხს, მას უნდა, ომის დროს ყოველგვარ მოსალოდნელ გაკირვებულ და რთულ საბედისწერო პირობებში, იგი იდგეს თავის ერის გვერდით, მისი მეთაურის და მისი პოლიტიკის ხელმძღვანელის პოსტზე.

მაშინ ერთი და იგივე საკითხი დაუდგათ გადასაწყვეტათ ქართველ ხალხს და ოსმალეთის ჩვენ მეზობელ სომხებს. როგორ იმოქმედონ და როგორ მოიქცნენ ამ ომის პროცესის სომხის ხალხის მეთაურებმა აირჩიეს ერთი გზა, ნოე უორდანიამ—მეორე. სომხებმა არჩიეს თავიანთ ერის ომში ჩაბმა, უორდანიამ არჩია თავის ერისთვის სიფრთხილედ და თავდაპირილობა. ამ ხანათ გერმანიიდან შავი ზღვით წყალქვეშა ნავით შემოიპარა საქართველოში მიხაკა წერეთელი. მან ინა-

ხულა ნოე ქორდანია და გერმანელების სახელით ურჩია დასდგომოდა სომხების გზას. ნოემ დაარწმუნა მიხაკო, თუ ეს სომხური გზა რამდენათ საშიში, სახიფათო და დამლუპველი იქნება ჩვენი ქვეყნისათვის. არიგებს მას სიფრთხილეს, ზრუნვას და მეცადინეობას არა მარტო თავისუფლებისათვის, არამედ პირველად ყოვლისა ერის ფიზიკურ გადარჩენაზე და შენახვაზე.

ამ ორი სხვადასხვა პოლიტიკის, სომხურის და ქართულის შედეგები ჩვენ ვიხილეთ. ომიდან ჩვენი ქვეყანა და ჩვენი ხალხი გამოვიდა მთელი და უვნებელი, თავისუფალი და დამოუკიდებელი. სამწუხაროთ, ასეთივე ბედი არ ეწვიათ სომხებს. ომში ჩაბმამ მშვიდობიანი მცხოვრები ოსმალეთის სომხების მრავალი შეიწირა; ქვეყანა აწიოკდა. გავყრანდა და გაპარტახდა. ომი გათავდა ოსმალეთის დამარცხებით. მაგრამ ერი აღარ იყო თავის ტერიტორიაზე თავისუფლების მისაღებათ. საზავო კონფერენციის არჩეული კომისია რომ ჩავიდა ოსმალეთში თავისუფალ სომხეთის საზღვრების გასამიჯნათ. მან იქ იპოვა მხოლოდ ცარიელი მიწა-წყალი, სოფელი და ქალაქი გადამწვარი, გადაბუგული და აოხრებული, უკაცოთ და უძალდოთ; სომხეთი უსომხებოთ. ქვეყანა უპატრონოთ. აი რა მწარე და სავეალალო ბედი ააცდინა ჩვენს ერს და ხალხს ნოე ქორდანიას წინდახედულ, ფრთხილ და ყოველ მხრივ აწონილ და აზომილ პოლიტიკამ. რაც იმგვარ ისტორიულ პირობებში მაგალითად უნდა გახდეს სხვა ჩვენებრ პატარა ერებთანთვის; ჩვეთვის კი იგი დარჩება სამჯღამო სახსოვრად 26 მაისის ისტორიული დღის სახით.

ახალი ომი თითქმის გათავდა, მაგრამ ზავი და მშვიდობიანობა ხალხთა შორის ჯერაც ვერ დამყარებულა. ქვეყანა აღვრეულია, დუღილშია, აღელვებული ზღვასავით ბობოქრობს, ვის ზურგზე გადაივლის ეს ორომტრიადი, ვის წაგლეჯს, ვის წალეკს, ვის ააცრემლებს და ვის გაახარებს არაყინ იცის.

კიდევ ერთხელ დგას ჩვენი ერი დიდ საფრთხის წინაშე. სრული იმედით შევსცქერით მომავალს. ჩვენო ძვირფასო ნოე, რომ შენის წინამძღოლობით და მეთაურობით კიდევ ასცდება ჩვენი ქვეყანა მოსალოდნელ გასაცდელს და უბედურობას. გისურვებ ხანგრძლივ ჯანმრთელ სიცოცხლეს ჩვენი ქვეყნის და ჩვენი ერის საკეთილდღეოთ.

გაუმარჯოს ნოე ქორდანიას!

გაუმარჯოს ჩვენს ხალხს!

ვ. სოცდემოკრატის სიტყვა.

ძვირფასო თანამემამულენო, ძვირფასო მეგობრებო!

დღეს შევიკრიბეთ ჩვენი პატივცემული ნოეს დაბადების ოთხმოცი წლის სადღესასწაულოდ. დიდი გულნაკლ უღობით აღვნიშნავ, რომ, სამწუხაროდ, ბევრი ჩვენი მეგობრები დღეს ჩვენ შორის არ იმყოფებიან.

რა მოხდა? ნუ თუ მათ არ იციან, რომ ჩვენი ძვირფასი მოხუცი მარტო კეოძო პიროვნება კი არაა, არამედ ცოცხალი სიმბოლოა საქართველოს დამოუკიდებლობისა, საქართველოს თავისუფლებისა და როგორც ასეთი მტრის მიერ ნიშანში ამოღებული?..

ამ უკანასკნელ წლებში ბევრი ამბები მოხდა, მაგრამ, რაც არ უნდა მომხდარიყო, ჩვენ ვიქნებით წინდაუხედავნი და ბრძეები, თუ ჩვენ მტრის ზრახვებს ხელს შეუწყობთ და გავითიშებით. მას ამაზე მეტი არაფერი არ ენატრება. მტერს სურს ჩვენი თავისუფლების სიმბოლო დაამხოს და ყველანი, ვინც იქით-აქეთ გარბიან, ხდებიან უნებლიეთ მისი ზრახვების აღმსრულებელი. სანამ ჩვენ სანატრელ თავისუფლებას მოვიპოვებთ, მანამდის მტერი ფეხზე დგას, ჩვენ გვეკირდება კიდევ უფრო მკიდროთ შეჯგუფება, რიგების გადიდება, სიმბხნევე. სიმტკიცე და პირველ რიგში სიფხიზლე. ნუ მივეცემით ფაშისტურ ან ბოლშევიკურ დაუნდობლობას, ერთმანეთი გავიგოთ, გავიტანოთ, ერთი მიზნით გავიმსუვალოთ და არავითარ შემთხვევაში მტერი არ გავახაროთ.

იქ, სამშობლოში, სალამურის პანგზე მღერიან: შორი გზიდან ნოეს ველით, სხვა მოვიდა და ის კი არა, ვაი, თუ გზაში დაიღალა, მოხუცია ვერ იარა!

ჩვენ საყვარელ და პატივცემულ ბელადს, მადლობა ღმერთს, დადლილობის არაფერი ეტყობა, პირიქით, 80 წლის მოხუცი, როგორც ვხედავთ, ვით არწივი, ისე ყოჩაღათ გამოიყურება. მთელი მისი არსება ბრძოლისაკენ მიმართულია. ხოლო ამ ბრძოლაში ნუ ჩამოვცილდებით ყველა იმ თანამებრძოლთ, რომლებიც ათეულ წლების განმავლობაში გვერდში გვედგენ. ამას ჩვენ გვიკარნახებს არა მარტო ამხანაგური მოვალეობა, არამედ ოცდა რვა წლის ბრძოლის მანძილზე მთელი რიგი შესანიშნავი ამხანაგების დანთხეული ძვირფასი სისხლი.

შორიდან ჩამოვდით, უკანასკნელ წლებში სხვადასხვა მხარედან დამბერა სანატრელ სამშობლოს ჰაერმა—ვინახუ-

ლე ბევრი ჩვენი მეგობრები; ყველანი დიდი სიყვარულით მოკითხვას გითვლიან. ძვირფასო, პატივცემულო, საყვარელო ნოე. მათთან ერთად გისურვებ დღეგრძელობას, ვისურვებ, რომ თქვენი თეთრი წვერი, სიმბოლო ჩვენი სპეტაკი მიზნებისა. კიდევ ერთხელ ენახოს ქართველ ხალხს და, დეე, იქ ჩაგებარების ის ანგარიშები, რომელსაც ყოველი თავისუფალი ერი მის ბელადისაგან მოითხოვს.

კავშირითი სიტყვა.

ბატონო ნოე.

უდიდეს ბედნიერებას განვიცდი, რომ საშუალება მქონდა, თქვენი დაბადების დღის ოთხმოცი წლის თავზე, გადმოგცეთ ჩემი თქვენდამი უღრმესი პატივისცემის გრძობები და გისურვოთ კვლავაც ხანგრძლივი ჯანმთელი სიცოცხლე.

ჩემთვის, იმ ქართველი ახალგაზდობისათვის, რომლებიც საბჭოთა რეჟიმში აღვიზარდეთ, მაგრამ, რომლებმაც არამც თუ ვერ შევისისხორცეთ ქართველ ერზე რუსული ხიშტებით გაბატონებული უსაშინელესი ტირანია, არამედ მასთან შეურიგებელი ბრძოლის გზა ავირჩიეთ; თქვენი სახელი იყო სიმბოლო ქართველი ერის ბრძოლისა, თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობისა.

თუმცა დღევანდელი საქართველოს უბადრუკი ისტორიკოსები გულმოდგინეთ ცდილობენ დაამახინჯონ ქართველი ერის განვლილი გმირული ბრძოლები, ჩირქი მოცხონ და ტალახით მოსვარონ იმათი სახელები, ვინც ქართველ ერს ამ ბრძოლებში წინ უძღოდნენ და ხელმძღვანელობდნენ, მაგრამ არსებობს სხვა ისტორია, ისტორია ჭეშმარიტი და პირუთენელი. რომელიც ცოცხლობს ხალხის გულში და მამიდან შვილზე, თაობიდან თაობაზე გადადის. აი ეს ისტორია—ჭეშმარიტება მუხლს იდრეკს ერის სამსხვერპლოზე დაცემულ მამულიშვილთა ხსოვნის წინაშე. ხალხ ცოცხლებისაგან ქართველი ხალხი, რომლის წარმომადგენელიც თქვენ ბრძანდებით, ისტორიის ახალ თავებს მოელის. იქ, საქართველოში, გულისთანაცქალით აღდევნებენ თვალყურს თქვენს ყოველ ნაბიჯს; ყოველი დაბრკოლება უმძიმეს ტკივილებს იწვევს; ყოველი თქვენი მიღწევა აღფრთოვანებაა და დიდი იმედი.

მაშ, ბატონო ნოე, ქართველ ხალხს ამ იმედს ნუ მოუშლით და როდესაც დაჰკრავს საბედისწერო ეამი, ქართველი ერი ერთხელ კიდევ თქვენს ირგვლივ დაიკრავება.

თქვენი მრავალეამიერი იყოს, ბატონო იუბილარო.

დ. შარაძის ხიტყვა.

ბატონო პრეზიდენტო, ქალბატონებო და ბატონებო,

დიდი და მძიმე გზა განვლო თავის განვითარების მანძილზე ქართველ ერმა. ნიჭით აღსავსე და ფხიანი ხალხი, დღიდან თავის ისტორიულ სარბიელზე გამოსვლისა, გამუდმებულ ბრძოლაშია ჩაბმული თავის მეობის დასაცავად აზიანეროპის გზა-ჯვარედინზე. ვინ არ დასხმია მას თავზე დამორჩილების და დაპყრობის მიზნით: საბერძნეთი, რომი, სპარსეთი, ბიზანტია, არაბეთი. იგი გმირულად იცავს თავს და ამ ბრძოლებში აღზრდილი და გამობრძმედილი ადგება მეცხრე საუკუნის კარებს მომაგრებული, დავაუქვაცებული.

აქედან იწყება მისი დიდების ხანა. იგი ჩამოყალიბდა, ამაღლდა, გაძლიერდა ქონებრივად და კულტურულად. ეს იყო მისი ოქროს ხანა. ეს ბედნიერი დღეები ხანმოკლე აღმოჩნდა—სამი საუკუნე. მისმა მზემ გადაიხარა: მანლოლები, თურქ-სელჯუკები, ისევ სპარსეთი, ოსმალეთი. და ერი დაიწალა სისხლიდან; იგი დაძაბუნდა და დაკნინდა, ხალხი გადატაკდა, კულტურა დაეცა, ქვეყანა გადაიქცა გარეშე მტრის თუ შინაურ თავგასულთა სათარეშოდ. და მეთვრამეტე საუკუნის დასასრულს იგი «ჩაიბარა» ერთ-მორწმუნე რუსეთმა. აი, ასეთი იყო ჩვენი ქვეყნის წარსული; აქედან დაიწყო ყველასაგან კარგათ ცნობილი ახალი ისტორია: გარეშე მტრებისაგან ქვეყანამ მოისვენა, პოლიტიკური დამოუკიდებლობა, სუვერენობა დაკარგა, მის კულტურას, ენას, ეკლესიას, ერის ყოველივე საგანძურს ეს ახალი ბატონი დაეპატრონა, ხალხის მატერიალური და სულიერი მდგომარეობა სრულიად უცვლელი დარჩა მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევრამდე.

ამ დროს მალლიდან ბატონ-ყმობა გადავარდა მთელს იმპერიაში. ჩვენი ხალხი მიდგა-მოდგა, მისი მაჯა და მკლავი თავის სასარგებლოთ მოიხმარა, თვალიც აეხილა და ახალ ცხოვრებას დაეწაფა.

წარსული საუკუნის ოთხმოციან წლებში ჩვენ ქვეყანას და ხალხს საგრძნობლათ დაეტყო ახალი ცხოვრების ზედ გავლენა. ამ ხანებში, მოგეხსენებათ, დაიწყო მთელს იმპერიაში სასტიკი რეაქცია; როდესაც რუსის რეაქცია განსაკუთრებით მძვინვარებდა ჩვენში, ქართული ცხოვრების სარბიელზე გამოვიდა ნიჭიერი და დაუღალავი ენერგიით აღსავსე ახალგაზდა დღევანდელი ჩვენი იუბილარი ნოე ჟორდანიანი, რომელმაც აღმართა დროშა მხაგვრელთა და მო-

ძალადეთა წინააღმდეგ. მან გარს შემოირტყა ყველა უსამართლობის მოწინააღმდეგენი, ხალხი და ერი დარაზმა და ამ ბრძოლაში ჩააბა. ეს ბრძოლა არ იყო ადვილი. არც ადვილ ასაწევი სიმძიმე იმ ბნელ დროში; მან ბევრი უსიამოვნება შეგახვედრა, ბატონო ნოე. საზოგადო ასპარეზზე, ხელისუფლებამაც დატუსაღება არ მოგაკლო. მაგრამ თქვენ თვითონ იხილეთ თქვენი ბრძოლების შედეგი: თავისუფალი, სუვერენი საქართველო, მისი აღდგომის და ახალი ცხოვრების დღე 26 მაისი. გათავისუფლებულმა მადრიოდმა ხალხმა და ერმა თქვენ ჩაგაბარა მისი სვე-ბედი და თქვენ მხნეთ და მამაცურათ შეუდექით ჩვენი ქვეყნის მოწესრიგებას. ეს იყო ახალი საქართველოს ოქროს ხანის დაწყება. სავალალოდ, ხანმოკლე, სამი წელი. და ისევ რუსეთი სოციალიზმის ქურქში გახვეული; ჩვენს ქვეყანას კვლავ საშინელი მძიმე მონობა, მის მეთაურს უცხოეთი... აი, ბატონებო, ერთი და იგივეობა საქართველოს ამ ორ ოქროს ხანას შორის.

თქვენ, ბატონო ნოე, ქართველ ერმა, ამ ერის გაქვივრების დროს, მძიმე და მეტად დიდი საპასუხისმგებლო დავალება დაგაკისრათ—დაცვა უცხოეთში მისი უფლების და ღირსების. თქვენ ამას დღემდის პირნათლად ასრულებდით; გვწამს, ასევე იქნება მომავალშიაც. გვიგულეთ თქვენთან ამ ბრძოლისათვის.

ახლა, ბატონო ნოე, გისურვებთ იყოთ მრავალქამიერ მხნეთ, მძლეთ და უდრეკი ქართველი ერის სასიხარულოდ.

წერილი გდგარ მილჰოზი.

ჩემო ძვირფასო დიდო მეგობარო ნოე ქორდანია,

თქვენი იუბილეის ამ წუთებში, მე მოგმართავ თქვენ ჩემი ძმური სურვილებით.

თქვენი ბრწყინვალე და შუქმფენი ცხოველმყოფელობა ადასტურებს საკვირველი ქართველი ხალხის მთელი სიცოცხლის სიძლიერეს და ურყევ ძალას.

გისურვებ რომ თქვენ გქონებოდეს მომავალი სიცოცხლე ხანგრძლივი!

თქვენ—აღმაშენებლო, დიდო აღმაშენებლო, კაცობრიობა, დიდი კრიზისი, რასაც ის განიცდის, საჭიროებს აღმაშენებელს.

ყველა სურვილები, რაიცა იქმნება თქვენთვის ჩემი გულის სიღრმეში, არის თქვენი ქვეყნისათვის, რომელიც ცივი-

ლიზაციის ერთი ლამპართაგანია და ამავე დროს კაცობრიობის საზოგადოებისაც.

თქვენ, ჩემო დიდო პატივსაცემო მეგობარო. თქვენს ოჯახობას, ყველა თქვენს ძვირფას ერთგულ მეგობრებს, ყველა იმათ, ვინც პატივსაცემლათ თქვენს ირგვლივ მოგროვილან, მე ვუძღვნი ჩემს ძმურ სალამს.

ქენევა 13 იანვარი 1948 წ.

ვილრეი უუტულის წერილი.

(სოც.-დემ. პარტ. პარიზის ორგან. კომიტეტს)

დიდ მადლობას ვუძღვნი კომიტეტს მოწვევისათვის, თან გამოვსთქვამ გულითად სინანულს, რომ ავადმყოფობამ შემშიშალა ხელი დავსწრებულისავე ნადიმზედ, რომელსაც უმართავთ დიდათ პატივცემულ ნოე ყორდახიას მისი დაბადებიდან 80 წლის დღის აღსანიშნავად.

ბატონ ნოეზე სამი წლით უფროსი გამოვდივარ, ეს არ გვიშლიდა ხელს საქართველოს საკითხების გარშემო, ხშირად, ერთად, გვემუშავნა და გვეაზროვნა.

ნოეს პარტიის კაცი არა ვარ.

მთავრობაში მასთან ერთად სამსახურის დროს, თითქმის, ყოველთვის ვიზიარებდი მისგან გადადგმულ ნაბიჯებს.

თუ ჩვენ გვაშორებდა პარტიულ დოგმატიური საკითხები და საზოგადოთ, ზოგი რამ მისი მიდგომაც საქმიანობაში, სამაგიეროდ ჩვენ მძლავრად გვაკავშირებდა ის, რაც შეადგენს ყოველი ქართველის უზენაეს არსს—მის წმიდათა წმიდას. ე. ი. საქართველოს სიყვარული, მისთვის ზრუნვა—სწორედ ამნაირ საკითხებში ხდებოდა ჩემთვის ნოე მახლობი და როგორც მას პარტიული ამხანაგები უწოდებენ «დიდი ნოე», მოუდრეკელი და გაბედულობით აღსავსე.

ჩემის თვალით მინახავს და ჩემის ყურით მისმენია მადლირსეული თავდაჭერა, რომელიც ნოემ გამოიჩინა ერთ დი. სახელმწიფოს გენერალთან ლაპარაკის დროს, თავის ამდროს, რომ შემოვიდა, თუ შემოიჭრა სასახლეში, როდესაც იქ მთავრობის სხდომა ხდებოდა.

იმ ხანობას სომხებმა ომი აგვიტყვეს და სწორედ, ამ ომის შესახებ გამოვვიცხადა იმ გენერალმა რაღაც თავისი ბრძანება თუ განკარგულება და ასე უზრდელად მოგვემართა იქ შეკრებულებს:

«თუ ჩემი წინადადება არ იქნა დაუყოვნებლივ მიღებული:

გიცხადებთ თქვენ ბატონო თავმჯდომარე და თქვენთან ერთათ ყველას, ვინც აქ ხართ თავმოყრილი, პირადად იქნებით დასჯილნი, მერე არ ინანოთ»-ო!

ნოემ სწრაფად გააწყვეტინა სიტყვა და ხაზგასმით შესძახა:

«გენერალო, თქვენ, სულპირველად, უნდა იცოდეთ, რომ მაგ ტონით ჩვენთან ლაპარაკი არ გაგივათ. თქვენი მუქარა აქ არავის შეაშინებს, ყველა იმ საკითხებს, რომელთაც გსურთ თქვენ შეეხოს, ჩვენ მათ თვითონ გადავწყვეტთ და არავის რჩევას არა ვსთხოვთ—თათბირს გათავებულად ვაცხადებ, სთქვა ნოემ, და ხელი გაუშვირა გამოსათხოვებლად»...

საზოგადოთ უნდა ითქვას, რომ ის უცხრელი დიდი პირები, პირველს შემთხვევაზედ, საქართველოს ისე უყურებდნენ, როგორც ერთ დაბალ ღობეს და მოურიდებლად ცდილობდნენ ზედ გადახტომას, ვინაიდან ფიქრობდნენ, რომ ხელის შემშლელი არავინ გამოუჩნდებოდათ...

შემდეგში, როდესაც ინგლისის წარმომადგენლად ჩვენში უორდროპი, საქართველოს ერთგული მეგობარი დანიშნეს, იგიც აღშფოთებული იყო თავისი თანამემამულეების ქცევით.

მაგონდება მეორე შემთხვევა: ბაქოდან ინგლისის იქაური ჯგუფის ჯარის უფროსმა გენერალმა, ფოთში მიმავალმა, თბილისზე გამოიარა—ბუნებრივი იყო და ჩვენმა მთავრობამ თავაზიანობა გამოიჩინა—ევეგენი გეგეჟკორმა, როგორც საგარეო მინისტრმა, თავისი წარმომადგენელი დაახვედრა თბილისის სადგურზე, იმ გენერალმა ეს ჩვენი წარმომადგენელი არხმც თუ პირადად არ მიიღო, არამედ თავისი ადიუტანტის პირით აცნობა, რომ იგი მოითხოვს, მისი ვაგონი დაუყოვნებლივ ყოფილიყო ფოთისკენ წარგზავნილი საგანგებო ორთქლშავალით შემბული.

როდესაც ჩვენმა საგარეო მინისტრმა გაიგო ასეთი უზრუნველობა, მან ტელეფონით აცნობა ჩვენი რკინისგზის უფროსს, რომ გაუქმებულ იყოს მისი, ევეგენის განკარგულება და გენერალის ვაგონი მიაბან ჩვეულებრივ მატარებელს და არა მისთვის დანიშნულ ორთქლშავალს, როგორც ეს განზრახულიყო. და გენერალი იძულებული იყო სალამომდი მოეცადა ადგურზედ.

ი! ყურადღებას იქცევდა, რომ იმ გენერალმა, საქართველოში პირველათ ჩამოსულმა, საპიროდ არ დაინახა ენახა ჩვენი რესპუბლიკის თავმჯდომარე და ამით ჩვენი ქვეყნისადმი თავაზიანობა გამოეჩინა. რასაკვირველია მთავრობამ და ნ. უორდანიამაც მოუწონეს ბ-ნ გეგეჟკორს მისი თავდაპირა-

ნოემ უთხრა მას: «კარგად მოქცეულხარ»-ო.

საგულისხმო ყველა ამნაირ შემთხვევაში ის იყო, რომ ასეთი თავმოწონებით თავდაქერა ჩვენი მთავრობის წარმომადგენლების, ეტყობა არამც თუ არ სწყინდათ იმ უცხოელებს, არამედ მოსწონდათ ასეთი ღირსებით ჩვენების მოქცევა. მალე ერთმა შემთხვევამ ეს ნათლად დაგვანახა. ერთ დღეს კვლავ ინგლისელმა გენერალმა ინახულა თბილისის სასახლეში ხლებით მთავრობის თავმჯდომარე ნ. ჟორდანიას — მისვლისათანავე მიესალმა რა თავახიანად უთხრა: «ბატონო პრეზიდენტო—მოვედი თქვენთან რჩევის მისაღებათ»—ეს უკვე კარგ ნიშნად გამოსჩანდა: რჩევისათვის იყო მოსული და არა ბრძანებისათვის. რაშია საქმე გენერალს—შეეკითხა ნოე.

მოსულმა სტუმარმა აცნობა შემდეგი: «ამჟამად ინგლისის სამხედრო ძალებს კავკასიაში დიდი მოვალეობა გვაწევს. რათა ხელი შეუწყოს ამ მხარეში მშვიდობიანათ ცხოვრების დამყარებას, ყარსის ციხე და მთლათ ყარსის ოლქიც მოითხოვენ განსაკუთრებულ ყურადღებას. მოვედი თქვენთან რათა გთხოვოთ შეიყვანოთ თქვენი ჯარი იმ ოლქში და დაადგინოთ იქ თქვენი მთავრობა».

სწორედ მოულოდნელი იყო ასეთი წინადადების მოსმენა. იგი თითქმე მეგობრული მომართვაც იყო ჩვენდამი და თანაც რაღაც პროვოკაციაც გამოჩანდა. ჯერ სომხეთთან ომის ამბები არც კი გვექონდა მონელებული და ესლა წინადადებას გვაძლევენ ჩვენი ჯარი ყარსის ოლქისაკენ დავგზავნოთ. ნოე ჟორდანიამ სწრაფად ასეთი გამოსავალი გამოუნახა ინგლისის ინიციატივას: «გენერალო,—სთქვა მან.—ჩვენ, ქართველები, ავანტიურისტები არა ვართ. ჩვენი სურვილია საქართველოს სახელმწიფოება გავამაგროთ ჩვენი ქვეყნის საზღვრებში. ჩვენსას არავის დაუფთმობთ, მაგრამ არც სხვისას მივითვისებთ—ამიტომ თქვენს წინადადებას ვერ მივიღებ». «მაშ თქვენის აზრით, ვის უნდა მიეცეს ის ოლქი?»—შეეკითხა გენერალი.

«საქართველოს მთავრობას, ცხადია, ამაზე არ გვიმსჯელია, მაგრამ რაკი თქვენ მოითხოვთ ჩემს აზრს, გეტყვით, რომ იმ ოლქს სომხებმა უნდა უპატრონოს». ამ სიტყვების გაგონებაზედ ინგლისელმა გაკვირვებით შეხედა ჟორდანიას და სიტყვა სიტყვით განაცხადა: «მას აქეთ, რაც ჩვენ, ინგლისელები, კავკასიაში შემოვედით პირველად მესმის, რომ ვინმემ სომხებისათვის კეთილი რა მოისურვა და ეს პირველი, თქვენ, ქართველები ხართ».

ასე იცის ნოემ თავდაჭერით და ღირსებით მოქცევა. როდესაც კითხვა სრულიად საქართველოს ღირსებასა და ინტერესს ეხება.

ამას წინეთ ნოე ჟორდანიამ ემიგრაციაში ერთი ნაბიჯი გადასდგა თამამად და მოურიდებლად—ჩემი უღრმესი რწმენა არის, რომ იგი ნაბიჯი მან გადასდგა საქართველოს ერის უდიდეს და მარადი ინტერესების დასაცავად, სწორეთ იმნაირ ინტერესების რომელთაც ამჟამად ერთი უდიდესი განსაცდელი მოელის—ქართულმა ფართე წრეებმა არ იციან, მოვალენი კი არიან რომ იცოდენ, რა ხიფათი მოელის ჩვენი სამშობლოს ტერიტორიას და მის მოსახლეობას.

სულ ძველ ეპოქებს, რომ თავი დავანებოთ, ჩვენდამი მტრობა იწყება ჩვენ საქმეში ჩარევით რუსეთის იმპერიალიზმის 1804 წლის უფრო ადრეც. ცნობილია რომ წინეთ ქართველი მოდგმის მოსახლეობა საქართველოში უდრიდა 85% და მეტსაც—იგი უკვე 1917 წელს 73%-ზე ჩამოვიდა ჩვენში უცხო ელემენტების ჩამოსახლებით.

1926 წლის აღრიცხვით იმავე ცარიზმის პოლიტიკის წყალობით ქართველები მხოლოდ 68,4 პროც. წარმოადგენთ. ეჭვს გარეშეა, რომ დღეს ჩვენ ამაზე უფრო ქვევით ჩამოვქვეითდით, არც ის უნდა დავივიწყოთ, რომ აღმოსავლეთ საქართველოში 1917 წელს ქართველობა წარმოადგენდა მხოლოდ 50,2 პროც. და არა ქართველები 49,8 პროც. რუსეთის მთავრობის გადმოსახლების პოლიტიკამ თავისი შედეგებით უფრო მეტად იჩინა თავი ამჟამად.

უნდა ვიფიქროთ, რომ დღეს აღმოსავლეთ საქართველოში ქართველობის წონასწორობა კიდევ უფრო საგრძნობლად შემცირდებოდა—იქნებ ნახევარზე ნაკლებიც ვიყოთ!

ასევე იქნება დასავლეთ საქართველოშიც—შედარებით.

ეს პროცესი, ქართველი მოდგმის ხალხის ნაციონალურ უმცირესობათ გადაქცევისა, «სტიქიურად» მოდის და სწორედ ეს «სტიქიურობა» არის საშიში ქართველი ერისათვის.

ვინც ჩვენ დღევანდელ მდგომარეობას დაუყვირდება ნათლად დაინახავს, რომ ამ სისხლის წვიმების დროს, ყოველმა შეგნებულმა ქართველმა განზედ უნდა გადასდოს დაე-დროებით მაინც, ყოველი იდეოლოგიური ქიშპობა და დაუყოვნებლივ მოუაროს საქართველოს კარზედ მომდგარ გასაჭირს, რასაკვირველია, იდეოლოგიისათვის ბრძოლები არასოდეს არ ყოფილა დასაძრახი, მაგრამ სავალალო და დასაძრახისია, როდესაც ყოველი იდეოლოგიაზე უფრო სამარადისო მცნება

სამშობლო და მშობლიური ერი რომ ჰქვინან მათ მსხვერპლად მივიტანთ—მტრების გასახარად. ჯერ მათ მოუროთ დაუყო-
ნებლიე და ერთსულოვნად. ასეთ მოვლაში ხელიხელ გაწვდით
აქ, ემიგრაციაში, და იქ, საქართველოში, სულ ერთია, ვინც
უნდა ვიყოთ და რა ტიბიკონის მალიარებელნი...

სამშობლოს გადარჩენის წადილში სულგრძელობით მივივი-
წყოთ ყველამ ის. რაც გვთიშავს, იმ დრომდე მანამ კარზე მო-
მდგარი კატასტროფა არ მოგვიშორებია.

ერთი წუთით წარმოვიღვინოთ ის მდგომარეობა, როდეს-
საც საქართველოს საზღვრებში ქართველი მოდგმის მოსახ-
ლეობა უმცირესობაში გადავა. რა ცვლილებას გამოიწვევს
ეს ამბავი ჩვენ საერთაშორისო მდგომარეობაში! «სამშობლო
სტიქიურად ხელიდან გვეცლება». აი რაზე უნდა ვიფიქროთ
ყველამ, ყოველმა ქართველმა.

დღეს დღეობით კიდევ შეიძლება გადასარჩენად ვილო-
ნოთ რამე, ხვალ უკვე გვიან იქნება...

დაბოლოს. ნება მომეცით. თქვენ გასართობად, ჩემი მო-
გონებათა რვეულიდან ერთი ამბავი კიდევ გიამბოთ.

საქმე გვექნება ნოე უორდანიას და მე—იმას როგორის
შეთანხმებით ჩვენ ორთავემ «დასმენა» შევიტანეთ რუსულ
უმაღლეს მართველობაში უურნალ «კვალზედ» და სოციალ-
დემოკრატიულ პარტიაზედ.

მართალია, ამ აქტის შემდეგ უურნალიც და მთლათ პარ-
ტიაც მაშინ უფრო გამაგრებული გამოჩნდენ. მაგრამ ის «და-
სმენა» მაინც «დანოსი» იყო.

იმ ხანობას ქართული ენის ცენზორობა მე მქონდა დაკი-
სრებული. რუსებმა არ იცოდენ, რომ იმ პოსტზე მე წარდგე-
ნილი ვიყავი ილია ჭავჭავაძის ერთგვარი ინიციატივით.

ეს ის დრო იყო, როდესაც სომეხ-ქართველების ურთი-
ერთობა ძალზედ იყო ამღვრეული. რუსეთის კავკასიის მარ-
თველობა აპირებდა ამით ესარგებლნა და მას გადაწყვეტილი
ჰქონდა ქართული ენის ცენზორად ვინმე სომეხი მოხელე და-
ენიშნათ რაფიელ ერისთავის მაგიერ.

ქართველებისთვის ეს მიუღებელი იყო და იმ ზრახვების
ჩასაშლელად ბოლოს მე ჩამჰიდეს ჩვენებმა ხელი და ცენზო-
რობა მე მომახვიეს, რადგან ჩემი დამტკიცება გაადვილებუ-
ლი იყო იმით რომ მე უკვე ვმსახურებდი როგორც აგრონომი
საპიწადმომქმედ სამინისტროში. უურნალ «კვალი» ს რედქ-
ტორათ იმ დროს ოფიციალურად ირიცხებოდა აწ განსვენე-
ბული ყველასაგან დიდათ პატივცემული ქალბატონი ანასტა-

სია თუმანიშვილი. მეუღლე ჩვენი ცნობილი მოღვაწის გიორგი წერეთლისა. ჟურნალის სარედაქციო წრეები ძალიან ცდილობდნენ რედაქტორათ ვინმე მათი ამხანაგი გაეყვანათ, მაგრამ ყველამ იცოდა, რომ მთავრობა არავის დაამტკიცებდა.

ერთ დღეს, ჩემი უფროსი მიბარებს და საკმაო სასტიკი კილოთი მეუბნება შემდეგს: «ჟურნალ «კვალი»-ს მიმართულება საერთო აღშფოთებას იწვევს ყველგან. გუშინ სასახლეში მიღების დროს ამაზედ მელაპარაკა თვით მთავარ მართებელმა—წინადადებას გაძლივთ რაპორტი შემოიტანოთ, სადაც თქვენ მოითხოვთ «კვალი»-ს დახურვას.

ეს ბრძანება უფროსისა ერთ ყურში მოვისმინე და მეორეში გაუშვი. გავიდა ერთი კვირა—ათი დღეც—მე არავითარ რაპორტს არ ვუდგენ. ვიცოდი კიდევ, რომ წინადადებას ვიღებ სამსახურისათვის თავი დამენებებია, მაგრამ მე ეს არ მაწუხებდა.

ერთ მშვენიერ დღეს, განზე გამიწვია ჩემმა კოლეგამ, სომხური ენის ცენტორმა—ალექსანდრე ქიშშიშევმა. იგი უკვე ხანში შესული იყო ქალაქელი სომეხი და მამა-შვილურად მებაასებოდა ხოლმე—მადიანი ქალაქური კინტაური კილოთი—იგი სამოქალაქო უწყების გენერლის ჩინითაც იყო დაჯილდოებული.

«ბიჭო, გიორგიჯან, მომმართა მან, არ შეიძლება ისე აღვირის მიგდება, როგორც შენ სჩადიხარ «კვალი»-ს მიმართ—უნდა გულახდილათ გაგიტყდე რომ აგერ ოთხი თვეა დავალებული ვარ უფროსისაგან თვალყური გადევნო, როგორ იქცევი შენ ქართული გამოცემის მიმართ.

«უნდა გულახდილათ გითხრა დაუშვებელია იმ წერილების დართვა, რომელიც ხშირად, მაგალითად ჟურნალ «კვალი»-ში იბეჭდება—ჩვენმა უფროსმა ჩემის პირით შემოგითვალა, თუ გეძნელება «კვალი» ს დასახურავათ რაპორტის წარმოდგენა, სხვანაირი მოხსენება წარუდგინე, სადაც მოითხოვ ჟურნალის დახურვას კი არა, არამედ სხვა რამ სასჯელსა.

მოვისმინე ეს დარიგება და უნდა ვაღვიარო, რომ მე სრული კმაყოფილება ვიგრძენი, როდესაც გავიგე, რომ თურმე მთელი ოთხი თვე საიდუმლო თვალყურის დევნის ქვეშ ვყოფილვარ გატარებული.

უფროსის ახალი წინადადება დაუყოვნებლივ ავასრულე და დაახლოებით შემდეგი მოხსენება შევადგინე:

მართალია «კვალი» ერთის მხრივ სრულ დემოკრატიების ორგანოთაც ჩაითვლება, მაგრამ იქ ისეთი არა დაბეჭდილა

რა, რომელიც მის დახურვას მოითხოვს. თვით აქაური სოციალდემოკრატიული პარტიაც ქართული პარტიაც კი არ არის, არამედ რუსული პარტიის ნაწილია. თავის ფურცლებზედ იგი სეპარატიზმს არამც თუ არ ქადაგებს, არამედ ცენტრალისტური მიმართულებისაა. მარცხ ალია ეკონომიურ და სოციალურ კითხვებში იგი იმეორებს იმას, რასაც რუსული მემარცხენეები ქადაგებენ, მაგრამ აქაური ს. დემ. პ. ორჯანო «კვალი» წინააღმდეგი არის სისხლიანი რევოლიუციის მოხდენისა. ამნაირად მათი ტაქტიკის გამო სხვა რუსული რევოლიუციონური პარტიები დაცივნვისკილოთი ფატალისტებათ აცხადებენ. რადგან ს. დ. პარტია ისეთ რევოლიუციონურ ცვლილებებს მოითხოვენ, რომელნიც თავისთავად მოხდება სისხლის დაუღვრელათაც.

ასეთი დეკლარაცია, რომ შევადგინე, ახლა უნდა მეფიქრა, რითი უნდა დამებოლაგებია რაპორტი, რა სასჯელი უნდა გამომეგონებია, რადგან «სასჯელს» დაუინებით მოითხოვდენ მთავარ მართველობის წევრები.

აი აქ მომიხდა ეშმაკური ხერხის მოხმარება.

«არ გეგენოთ—მეთქი, ვამბობდი მოხსენების ბოლოში, რომ «კვალი»-ს ცენზორობა მიაღვილებოდეს—ხშირათ მიხდება «კვალი»-ს რედაქტორთან ბაასი და აქ არის სიძნელე ჩემი თანამდებობისა. ლაპარაკი მე მიხდება უკვე ხანში შესულ ქალთან, რომელსაც არ ეადვილება ყველა იმისი შეგნება, რასაც ვეფუბნები ხოლმე. ჩემის აზრით «კვალი»-ს გამომცემელთ წინადადება უნდა მიეცეს. რომ მათ წარმოადგინონ სხვა რედაქტორი, ვინც არ უნდა იყოს!

გადავწერე თეთრად ეს ჩემი მოხსენება, მაგრამ იგი სულ პირველად, წარვუდგინე თვით «კვალი»-ს რედაქციას. მეფიქრებოდა ისეთი რამ ხომ არა წამომცდა რა, რომელსაც უურნალისთვის ვნების მოტანა შესძლებოდა. მინდოდა ამის თაობაზე ნ. ჟორდანიას აზრი გამეგო.

ის ჩემი რაპორტი სულ პირველად რედაქციაში მივიტანე, საპიორნის ქუჩაზე მგონი დენისენკოს სახლში. სარედაქციო ოთახში დამხვდენ ნოე და სამი კიდევ სხვა თანამშრომელნი—ნეტავი თუ ახსოვს ვინმეს ის ჩვენი შეხვედრა? ყველაფერი დაწვრილებით ვუამბე ნოე ჟორდანიას. წავუკითხე მოხსენება და მოვითხოვე მისი აზრი. ნოემ სავსებით მოიწონა იმ «დასმენის» რედაქცია და ამით ჩემთან ერთად ისიც მონაწილე გახდა «დანოსის» შეტანაში.

მობეზრებული მქონდა ჩემი საცენზურო კომიტეტში

დარჩენა და ტრალი-კომედიის თამაში. მეც პირველ შემთხვევით ვისარგებლე და მივატოვე იგი. ქართული საზოგადოება მიწვევდა და მეც გადაწყვიტე ბათომში გადასვლა, სადაც ქალაქის გამგეობის წევრად ამირჩიეს. იქაც ხომ ქართული საქმისათვის შეძახოდნენ.

იქ გადასვლის შემდეგ უშრული «კვალი» ს სვე-ბედი, რასაკვირველია, მე აღარ შეკითხებოდა.

ვულოცავ რა დაბადების დღეს ვუსურვებ ღრმად პატივცემულ ნოეს ჯანმრთელობას და ხანგრძლივობას.

პარიზი. 18 იანვარი 1948 წ.

ა. ი. ივანიშვილის სიტყვა.

ძვირფასო მასწავლებლო,

დღეს, უცხოეთში, თქვენ შეგისრულდათ დაბადებიდან ოთხმოცი წელი.

დიდი და განუსაზღვრელია თქვენი მოღვაწეობის გავლილი გზა—ქართველი ხალხის, ერის და კაცობრიობის საკეთილდღეოთ.

მრავალტანჯული ქართველი ერის ისტორიამ წილათ გარგუნათ თქვენ მისი კულტურულათ აღორძინებისა და ეროვნული თვითგამორკვევის მებაიარახტრობა.

თქვენი მადლიანი კალმისა და ფხიზელი გონების განსაკუთრებული თვისებების შემწეობით თქვენ ჩაწვდით ქართველი ერის სულიერ საუნჯეს და იქ, მის გულში, ხნეობა მარადის ურყევ საფუძველზე. შექპართ და შექპაზმეთ ის თვალწარმტაცი თაიგული, რომელიც ჩვენში პოლიტიკური და ეროვნული თავისუფლების ნიადაგზე გაიფურჩქნა და გაიზარდა.

თქვენ გარს შემოიკრიბეთ და თქვენს ირგვლივ გააერთიანეთ ხალხთან ერთად არა მარტო უფროსი თაობის ღირსეული შვილები, არამედ თვით უნცროსი თაობაცკი თქვენი მოძღვრების მტკიცე და ურყევ საფუძველზე იზრდებოდა და იწვრთნებოდა.

თქვენს მოღვაწეობას წილად ხედა ჩვენი ერის ისტორიული მოძრაობის საუკეთესო ბრწყინვალე ფურცლები:

მრავალტანჯული ერის ჩაგვრიდან დახსნა; დაკარგული პოლიტიკური თავისუფლების დაბრუნება; ერის, როგორც სახელმწიფოს, არა მარტო ფაქტიურად, არამედ იურიდიულათაც მკვდრეთით აღდგომა; დაკარგულ უფლებათა და ღი-

რებულებათა უკანვე დაბრუნება; მისი ეკონომიური კეთილდღეობის საფუძველზე შეყენება...

გარეშე ძალმომრეობამ თავისუფალ ერს ხელახლა მძიმე უცხო უღელი კისერზე დაადგა.

მაგრამ თქვენ, თქვენი მოძღვრება და ჩვენი ერი—განუყოფელი ერთეულია, ამიტომაც ამ ერმა მხოლოდ თქვენ ჩაგაბარათ მისი ეროვნული თავისუფლების დროშა და თქვენს ერთგულ მეგობრებთან ერთად განათლებულ და მოწინავე ერთა შორის სიმართლისა და სამართლიანობის საძიებლათ.

თქვენი ერთგული მეგობრები და მოწაფეები იქ, სამშობლოში, თქვენი მოძღვრების საფუძველზე ეროვნულ დამოუკიდებლობას ხალხთან ერთად იცავდნენ, იცავენ და დაიცავენ.

დღეს, აქ, უცხოეთში, თქვენი მეგობრები და თანამგრძნობნი თქვენი დაბადების დღის ოთხმოცი წლის თავს დღესასწაულობენ, ამ დიდ დღეს სიხარულით ეგებებიან, რათა თქვენ და თქვენ მოღვაწეობას, როგორც ქართველი ერის ბელადს, ჯანმთელობა და მომავალი დღეგრძელობა უსურვონ. მეც, დღევანდელ ამ საერთო მხიარულებას, წრფელი გულით ვუერთდები, გისურვებთ მრავალჟამიერ სიცოცხლეს და იქ, სამშობლოში, ქართველ ხალხთან ერთად თქვენი თანდასწრებით თქვენი იუბილე გადაგვეხადოს.

ვწუხვარ, რომ ვერ ვესწრები, ჩემი მდგომარეობისა და პირობების გამო, ამ დიდებულ დღეს.

ბელგოვნიკ სგალაბლიშვილის წერილი.

ღრმად პატივცემულო ბატონო ნოე,

ჩემს უწმინდეს მოვალეობათ მიმაჩნია მოგილოცოთ თქვენი დაბადების დღის ოთხმოცი წლის თავი. ჩემთვის, როგორც მხედრისათვის, რომელმაც შეძლებისადაგვარად ემსახურა ჩვენს სახელმწიფოს. თქვენ იყავით და რჩებით სიმბოლოთ საქართველოს ერის თავისუფლებისა.

მე ვსთხოვ ღმერთს, რომ თქვენ მოსწრებოდეთ სამშობლოს კვლავ აღორძინებას.

ს. ი. ხიბარტი ასათიანის წერილი.

ბატონო ნოე,

სულით და გულით გილოცავთ თქვენი დაბადების ოთხმოცი წლის თავს და გისურვებთ მრავალ წელს ჯანსაღ სიცოცხლეს.

ანთამის ეგზემა.

ლიონი—ლიონის ქართველობა და მათი ოჯახობა საქართველოს რესპუბლიკის პრეზიდენტს ულოცავს დაბადების დღის ოთხმოცი წლის თავს, უსურვებს მას დღეგრძელობას და სიმზნევეს.

ლესიას და კორტეს ეგზემა.

Fossebridge—სულით და გულით გილოცავთ დაბადების დღის ოთხმოცი წლის თავს. გისურვებთ მრავალქამიერ სიცოცხლეს საქართველოს და ჩვენი ხალხის საბედნიეროთ.

ქან მარტენის, შავიშვილის და მალშეს ეგზემა.

ქენევა—წრფელი გულით გილოცავთ დაბადების დღის ოთხმოცი წლის თავს და გიძღვნით კეთილ სურვილებს.

ნიკო იმნაიშვილის ეგზემა.

ფალკბურგი—სულით და გულით გილოცავთ დაბადების დღის ოთხმოცი წლის თავს.

ნიკე უაღრფანიას მაკლობის სიტყვა.

ჩემო ძვირფასო მეგობრებო!

განვლე საკმაო გზა ცხოვრებისა, ოთხმოცი წელი მეტად გრძელი და დიდი მანძილია ადამიანის ცხოვრებაში. ნახული, გაგონილი. დაკვირვება და გამოცდილება საკმაოთ მომეპოვება, როგორც იტყვიან, ჰქვია სიცოცხლის და სიკვდილის გამზომავი. ავ-ქარგის გამგე, წარსულის დამფასებელი. აწმყოს მაყურებელი, მომავლის გამომცნობი. ახლოვდება ჩემი გზის ბოლო. სამუდამო ნავთ საყუდელი შორს აღარ არის.

ცხოვრება არის ბრძოლა, არა იმდენათ ბუნებასთან, მიწასთან, არამედ უმთავრესათ და უპირველესათ ადამიანთან. მე ბრძოლა ადამიანთან გადავცვალე ბრძოლაზე გლახა წესებთან, სიდუხჭირესთან, ყოველივე იმასთან, რაც აბრუნებს ადამიანის ბუნებას და ქმნის მისგან საბრძოლველ მანქანას.

დღეს მთელი ჩვენი ძალა და ღონე მიმართულია ჩვენი ქვეყნის ძალით წართმეულ თავისუფლების აღდგენისაკენ.

ამ აზრს, ამ იდეას ატარებს ჩვენი, პარტია და იზიარებს მთლიანათ ჩვენი ერი.

როცა ვიხედები უკან და ვფიქრობ ჩემ ქვეყანაზე, ვეკით-

ხები ჩემ თავს, როგორ, რით, ან რა საშუალებით გადარჩა ქართველი ერი?—ერების ცხოვრება უნდა წარმოვიდგინოთ, როგორც ზღვა, ხან აღელვებული, ხან დაწყნარებული, რომელშიდაც მარტო ეშვებიან ერები და იძულებული არიან იცურაონ, ცუდი მოცურავე იღუპება, ან და გაირიყება, კარგი მოცურავე გავა სამშვიდობოზე. ისტორია გვასწავლის, რომ იყვნენ წერილი ერები, ქონდათ თავიანთი სახელმწიფონი, იყვენ გავლენიანი, ძლევამოსილნიც, ხელთ ეპყრათ უდიდესი ტერიტორიები, მაგრამ დღეს მათი ხსენებაც აღარაა, ისინი ან დაიღუპნენ ან გაითქვიფნენ სხვებში, გარდა ჩვენი ქვეყნისა, რატომ? ჩვენი სამშობლო ცხოვრების აზვირთებულ ტალღებში იყო, ის ამ ტალღების ამყოლი თუ ჩამყოლი, მემბრძოლი თუ წინამძღოლი, ბატონი თუ ყმა, სათამაშო ნაფოტი თუ გემის კაპიტანი, მას ყოველთვის ახლდა ჭკუა. რას ნიშნავს ეს? ეს ნიშნავს იმას, რომ ჩვენმა ხალხმა იცის სად როგორ მოიხმაროს თავისი თავი, ცოდნა, ნიჭი, სად რა უნდა თქვას და აკეთოს, და ვის როგორ მიუდგეს.

დღეს ჩვენი ქვეყანა დაჩაგრული, უფლება აყრილი თავის ჭკუით, გამოცდილებით, თავის ნავს სამშვიდობოზე გაიყვანს და კვლავ აღსდგება. მე ამას ვერ ვნახავ, მე ვერ მოვესწრები ჩემ სამშობლოს ხილვას, თქვენ კი ნახავთ საქართველოს თავისუფალს; თქვენი მოვალეობაა თქვენი თავი მის სამსახურში ჩააყენოთ.

გქონდეთ მუდამ აზრი ჭეშმარიტი და იმედი მეურყეველი.

ვსვამ ქართველი ერის მარადისობის სადღეგრძელს და გიხდით გულწრფელ მადლობას. (მქუხარე ტაში და ოვაციები. მრავალი მანდილოსანი და ამხანაგები, მიდიან იუბილიართან ხელს ართმევენ და სიყვარულით ეამბოროებიან).

ავ. ჩხენკელის საბავშვო სიტყვა.

ჩვენმა იუბილიართანვე ქორდანიამ თავის სამადლობელ სიტყვაში გვიამბო ერთი ეპიზოდი, მომხდარი 50 წლის წინ ლანჩხუთში.

მე მინდა გავიხსენო თქვენს წინაშე მეორე ამბავი, დაწყებული თებერვლის რევოლიუციით და დამთავრებული შემდეგი წლის მაისში საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადებით, და ამ დღიდან ხომ ჩქარა 30 წელი შესრულდება!

უნდა ითქვას, 26 მაისი უცაბედად მოვლენილი თარიღი როდი იყო. ან კიდევ წინასწარ მოფიქრებული, არამედ ბუნე-

ბრივი, ერთი მეორისაგან გამომდინარე, ასე ვთქვათ ლოლიკური დასკვნა.

გაიხსენეთ რით დაიწყო ის: სრულიად საქართველოს ეკლესიის უძველესი ავტოკეფალიის აღდგენით მთელი ხალხის მიკედლებით.

ამ ნადიმზე არა ერთხელ ახსენეს კოტე აფხაზი და იქნება არავის მოსვლია თავში, რომ ქართველ თავად-აზნაურობასაც კქონდა თავისი 4 აგვისტო სწორეთ ამ წამებული პატრიოტის თაოსნობით! ჩვენ ვცხოვრობთ საფრანგეთში და ვიცით მისი რევოლუციიდან, რას მოასწავებს 4 აგვისტო.

ქართველმა თავად-აზნაურობამ უძღვნა ქართველ ერს რამდენიმე ათეულ მილიონ ოქროდ ღირებული თავისი კორპორატიული ქონება. სწორეთ ამ დღიდან გაავიჩინდა საკუთარი სახლი ფრეილინის ქუჩაზე, აგრეთვე დროებითი ეროვნული საბჭო და თვით ქართული ჯარის ჩანასახიც.

მოხდა ბოლშევიკური გადატრიალება პეტროგრადში და იცით რა მოჰყვა ამას: კავკასიამ არ იცნო საბჭოთა მთავრობა და დაარსა ოზაკომის ნაცვლად კომისარიატი კავკასიის ოთხი ერის საბჭოთა შეთანხმების ნიადაგზე.

სწორეთ ამ დროს, ე. ი. 1917 წ. ნოემბერს, შეიყარა თბილისის სახაზინო თეატრში საქართველოს ყველა კუთხის სამაზრო, მუნიციპალურ, ფინანსიურ-ეკონომიურ, კულტურულ, პროფესიულ, კოოპერატიულ და პოლიტიკურ ორგანიზაციათა დელეგატების კრება. კრების მიზანი იყო მიეღო ქართველ თავად-აზნაურობის მიერ ბოძებული ქონება, ნამდვილად კი ის იქცა ქართველი ერის უდიდეს პოლიტიკურ დემონსტრაციად!

მაშინ გამოჩინდა პირველად სცენიდან ყველასათვის უჩინარად მოქარგული საქართველოს ვეება დროშა, რომლის დანახვაზე დამწრენი ზეზე წამოვარდნენ და მათ აღტაცებულ ტაშს ბოლო არ ეძლეოდა; გაისმა სიხარულის ქვითინიც ყვეელ მხრიდან... მეზობელ ერთა, ისე როგორც უცხო სახელმწიფოთა წარმომადგენელნი ულოცავდენ, აგრეთვე იქვე დამსწრე ქათალიკოსის სახელით ლოცავდენ ქართველი ერის ამ ბრწყინვალე დღესასწაულს...

და ამ დიდებული ყრილობის თავმჯდომარე გახლდათ ჩვენი იუბილიარი ნოე ქორდანია. არა მგონი მას დაეიწყნოდეს და ან დაავიწყდეს ოდესმე მთელი ერის ეს საზეიმო დღე.

მაგრამ ეს კიდევ არ ნიშნავდა საქართველოს ან კავკასიის რუსეთისგან ჩამოშორებას. პირიქით, მაშინ დაიწყო სარჩევ-

ნო სამზადისი სრულიად რუსეთის დამფუძნებელი კრების მოსაწვევად, რომლის გულისათვის ვითომ გადატრიალება მოახდინეს ბოლშევიკებმა.

თქვენ იცით რით დამთავრდა ეს: დამფუძნებელი კრების გარეკით პირველ დღესვე პეტროგრადში და კავკასიის სეიმის მოწვევით თბილისში!

შემდეგ ბრეს-ლიტოვსკის ზავი, კავკასია-ოსმალეთის საზავო კონფერენცია და კავკასიის დამოუკიდებლობის გამოცხადება 22 აპრილს 1918 წ.

ნოემუკვე ახსენა აქ კავკასიის საოლქო თვითმართველობა, აღიარებული ლონდონში სოციალდემოკრატიულ ყრილობაზე 1903 წელს. ქართველებმაც და მათმა მეზობლებმაც კავკასიით დაიწყეს იმ განსხვავებით, რომ თვითმართველობა დამოუკიდებლობით შესცვალეს. მაგრამ არ დასცალდათ: არ დაინდვეს რუსებმა ზევიდან, თურქებმა ქვევიდან და ჯერ კიდევ ფეხ-მოუკიდებელი ნორჩი სახელმწიფო წააქციეს...

აი მოკლეთ, სულ მოკლეთ რამდენი ღირსშესანიშნავი ამბები უძღოდა წინ მთელი ქართველი ერისთვის დაუვიწყარ 26 მაისს!

აქ აღსანიშნავია ერთი სასიქადულო ფაქტიც: საქართველოს დამფუძნებელმა კრებამ, მიუხედავად სრულიად არაჩვეულებრივი მძიმე პირობებისა. არა იმდენად შინ, არამედ გარედან, შესძლო მიეღო საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის კონსტიტუცია. სწორეთ ამანვე მიუთითებდა ჩრდილოეთ ამერიკის სენატის და წარმომადგენელთა სახლის წინაშე წარდგენილი რეზოლიუცია—საქართველოს თავისი დაწერილი კონსტიტუცია აქვსო.

გვაქვს თუ არა ჩვენ დღემდე ტექსტი ამ კონსტიტუციისა, გეკითხებით თქვენ? არა, არა გვაქვს? საელჩომ გამოსცა თავის დროზე ეს კონსტიტუცია ფრანგულ ენაზე. ის გადითარგმნა ინგლისურზე ამერიკაში. მაგრამ დღეს ბიძლიოგრაფიული იშვიათობას წარმოადგენს. კიდევ უარესი, სამარცხვინოც, თუ გნებავთ: ის არ დასტამბულა დედა-ენაზე!!!

ვათავებ. ორატორები ამ ნადიმზე ხაზს უსობენ ნოე ყო. რდანიას 80 წლის თავს, და ამით ისინი თითქო ამბობდენ, რომ ამ ხნოვანებაში დალლაც ბუნებრივიაო!

ამიტომ ჩემს სიტყვას საბოლოოდ ვსთვლი, და თქვენთან ერთად შევძახებ: გაუმარჯოს ქართველ ერს! გაუმარჯოს თავმჯდომარე ნოე ყორდანიას!

ს ა რ ჩ ე მ ვ ი .

ავტობიოგრაფია	83
ბრძოლა	5
ქართველი ერი საფრთხეში	13
ქართველი სოციალდემოკრატია	15
26 მაისი	19
ქართველ ერს	24
დიდი თარიღი	27
ერის თვითგამორკვევა	30
შიმდინარე პოლიტიკა	32
დეკლარაცია .	40
ჩვენი ტაქტიკა	45
ხუთი წელი	47
სადღეისო	64
ათი წელი	67
ჩვენი გზა	69
საქართველოს საგარეო პოლიტიკა .	75
კავკასიის კონფედერაცია	93
ორი პოეტი	112
ორი ქვეყანა	114
თურქთა შორის	132
და მ ა ტ ე ბ ა :	
ნ. ქორდანიას 60 წლისთავის დღესასწაული	136
ნ. ქორდანიას 80 წლის იუბილე .	159

ა ნ ზ ა რ ი შ ი

1945 წლიდან 1952 წლის ბილდისიის ნოე ქორდანიას
წასასხარებლათ მეგრული თანხების
შემაჯავალ-გახავალის.

1945 წ. შემოსავალი:

ი. ელიგულაშვილი 4.000 ფრ., ალ. ბერაძე 4.000, კ. ჯაყელი და გრ. ქელიძე 2.000. შ. სკამკოჩაიშვილი 6500, დ. მუჯირი 3.000, გ. ერაძე 1.500, შ. ტატიშვილი 300, მ. ცაგარელი 1000, ვ. ჩუბინიძე 2.000 და კიდევ მანვე სესხათ 3.000. სულ 27.300 ფრ.

გ ა ს ა ვ ა ლ ი:

გადაეცა ნოე ქორდანიას შეშის საყიდლათ 3.000. კიდევ შეშისათვის 6.350, ფანჯრების შესაკეთებლათ 840, საცხოვრებლათ სექტემბერში 5.250, ოქტომბერში 6.050, ნოემბერში 6.050 ფრ. სულ 27.540 ფრანკი.

1946 წ. შემოსავალი:

ი. ელიგულაშვილი 12.000, შ. სკამკოჩაიშვილი 2.000, ალ. ბერაძე 10.000, კ. ჯაყელი და გრ. ქელიძე 8.000. შ. ტატიშვილი 3.600, დ. მუჯირი 9.000, ვ. ჩუბინიძე 6.000, გ. ერაძე 3.000, სამკურ. წყლებზე წასასვლელათ ი. ელიგულაშვილი 5.000, კ. ჯაყელი და გრ. ქელიძე 3.000, ვ. ჩუბინიძე 1.000. სულ 62.600 ფრ.

გ ა ს ა ვ ა ლ ი:

გადაეცა ნოე ქორდანიას სამკურნალო წყლებზე წასასვლელათ 9.000, საცხოვრებლათ იანვარში 5.750, თებერვალში 5.750, მარტში 5.750, აპრილში 4.300, მაისში 4800, ივნისში 4.800, ივლისში 4.800, აგვისტოში 4.800, სექტემბერში 4.300, ოქტომბერში 4.300, ნოემბერში 4.300, დეკემბერში 4.300 ფრ. სულ 66.950 ფრანკი.

1947 წ. შემოსავალი:

ი. ელიგულაშვილი 14.000, ალ. ბერაძე 6.000, ტ. წულაძე 6.000, ვ. ლონტი 6.000, ვ. ინწკირველი 4.000. შ. ტატიშვილი 3.600, ვ. ჩუბინიძე 6.000, მ. და ე. ცაგარელი 6.000, სამკურნალო წყლებზე წასასვლელათ ი. ელიგულაშვილი 10.000, მ. და ე. ცაგარელი 1.000. სულ 62 600 ფრანკი.